

รายงานการวิจัย เรื่อง
การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน :
กรณีศึกษาไทย

สุวิทย์ ธีรศาสตร์
ณรงค์ อุบัติญ์

ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สนับสนุนการวิจัยโดย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

30 สิงหาคม 2538

ชื่อเรื่อง : การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน : กรณีผู้ไทย
นักวิจัย : สุวิทย์ อีร์ศาศัพท์ และ ณรงค์ ฤทธิงษ์
สถานที่ทำงานของหัวหน้าโครงการ : ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ช่วงเวลาที่ทำเนิการวิจัย : มกราคม-สิงหาคม 2538

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวผู้ไทยในภาคอีสาน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและพิธีกรรม โดยเลือกศึกษาที่บ้านหนองโไฮใหญ่ ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก และใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณในบางเรื่อง ผลการวิจัยได้ข้อสรุปดังนี้

1. ต้นเดิมของชาวผู้ไทยอยู่บริเวณเมืองแกงและเมืองน่าน้อยอ้อยหนู ในแคว้นสิบสองจุไทย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้อพยพลงมาทางใต้มาตั้งถิ่นฐานที่เมืองวังและบริเวณใกล้เคียง หลังกบฏเจ้าอนุวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 รัฐบาลไทยได้กวาดต้อนชาวผู้ไทยที่เมืองวังและบริเวณใกล้เคียงให้ไปตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน บริเวณรอบๆ เขื่อนเขานูพาน รัฐบาลไทยได้ยกฐานะของชุมชนผู้ไทยให้เป็นเมืองกุฉินารายณ์ เมืองภูแล่นช้าง เมืองหนองสูง เมืองเรณูนคร เมืองเสนางคณิศม เมืองคำเขื่อนแก้ว เมืองพรหมานิคม และเมืองวาริชภูมิ ปัจจุบันชุมชนผู้ไทยกระจายอยู่ใน 494 หมู่บ้าน 33 อำเภอ 9 จังหวัด

2. บ้านหนองโไฮใหญ่เป็นชุมชนผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองวังในสมัยรัชกาลที่ 3 ในตอนแรกมาตั้งบ้านคำชะอี บ้านหนองสูง (ซึ่งต่อมาแยกเป็นเมืองหนองสูง) และบ้านโนนน้ำคำ ภายหลังจึงแยกตัวจากบ้านโนนน้ำคำมาตั้งเป็นบ้านหนองโไฮใหญ่ใน พ.ศ. 2407 ปลายรัชกาลที่ 4

3. วิถีชีวิตของชาวล้านนาหนองโอยใหญ่ก่อน พ.ศ. 2503 ที่พึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ คือ ดิน ป่า และน้ำ เป็นแหล่งผลิตปัจจัยสี่ และยังพึ่งพาสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ ผี ในเวลาเจ็บป่วย และเวลาเริ่มเข้าฤดูเพาะปลูก นับแต่ชาวบ้านเริ่มนำเอาพืชพาณิชย์เข้ามาปลูกในชุมชน คือ ปอ (2503-2512) มันสำปะหลัง (2512-ปัจจุบัน) ฟ้าย (2518-2520) ทุเรียนและพริก (2535-ปัจจุบัน) วิถีชีวิตของชาวบ้านก็เริ่มเปลี่ยนไป ชาวบ้านพึ่งพาอาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคจากป่าและน้ำน้อยลง เพราะป่าถูกทำลายเพื่อเอาที่มาปลูกพืชพาณิชย์ ทำให้รายจ่ายเพิ่มขึ้น เนื่องจากต้องซื้อปัจจัยสี่และเทคโนโลยีการเกษตร (รถไถเดินตาม บัญเคมี ยาฆ่าแมลงศัตรูพืช) จากในเมือง ไฟฟ้าที่เข้าหมู่บ้านใน พ.ศ. 2512 นอกจากจะทำให้มีรายจ่ายเพิ่มขึ้นแล้ว ยังทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไป ชาวบ้านมีความสะดวกสบายเพิ่มขึ้น มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น และหันไปรับวัฒนธรรมเมืองมากขึ้นด้วย การที่ชาวบ้านมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นมาก แต่รายได้จากอาชีพเกษตรไม่เพียงพอจากรายจ่าย ทำให้อาชีพของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนไปทำอาชีพนอกเกษตร และอาชีพผสม ถึงร้อยละ 60 ทำอาชีพเกษตรอย่างเดียวเพียงร้อยละ 40 นอกจากนี้คนรุ่นใหม่ที่ทำอาชีพเกษตรแทนที่จะทำนาหรือทำนากับทำไร่อย่างคนรุ่นเก่า ยังเปลี่ยนไปปลูกไม้ผลมากขึ้นด้วย ถนนที่เชื่อมหมู่บ้านกับเมืองในภาคอีสานและภาคกลาง ทำให้ชาวบ้านหนองโอยใหญ่เดินทางไปทำงานภาคอุตสาหกรรมและบริการ และนำเงินเข้าหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันก็นำวัฒนธรรมเมืองเข้ามาด้วย

4. สังคมผู้ไทยแต่เดิมสามเ็นใหญ่เหนือกรรยามาก ต้องกราบสามเ็นทุกวันพระ ซึ่งปัจจุบันการปฏิบัติแบบนี้เลิกไปแล้ว กรรยามีสถานะดีขึ้น เพราะการศึกษาและบทบาทในการทำมาหากินที่เพิ่มขึ้น แม้วัฒนธรรมหลายอย่างจะเปลี่ยนไป แต่ในปัจจุบันชาวล้านนาหนองโอยใหญ่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมที่ดีงามเอาไว้หลายอย่าง โดยเฉพาะบุญประจาเดือนยังรักษาไว้ได้ 10 เดือน พิธีเอาฮูปเอาฮอย การเขียนเขย พ่อล้าม และผีปู่ตา

Title : The Change in Ways of Esarn Family and Community :
A Phuthai Case

Researchers : Suwit Theerasasawat and Narong Upaan

Office : Department of History and Archaeology,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Khon Kaen University

Duration of Research : January-August 1995

Abstract

This research was aimed to study the history and origins of Esarn Phuthais, the socio-economic change, especially that of ways of family and ritual by choosing Ban Nong-o-yai, Tambon Nonyang, Amphur Nonsoong, Mukdahan province as a site study. The method use was mainly qualitative, and quantitative in some items.

The findings are concluded as follows :

1. The original site of Phuthais was around Muang Thang and Muang Nanoy-Oynu in Sibsong Chuthai Country. In the reign of King Rama I, they moved south to settle in Muang Wang and its environs. After the King Anuwong's rebellion in the reign of King Rama III, the Thai Government drove these Phuthais to settle down in Esarn and around the Phuphan range. The Thai Government raised the status of Phuthai community to Muang Guchinarai, Muang Phu Lanchang, Muang Nongsoong, Muang Renu Nakon, Muang Senangkanikom, Muang Khamkhuegaew, Muang Pannanikom and Muang

Warichapoom. At present the Phuthai community scatters among 494 villages, 33 amphurs, 9 provinces.

2. Ban Nong-o-yai - the Phuthai community moved from Muang Wang in King Rama III's reign. They first settled down in Ban Khamcha-ee, Ban Nong-soong (later upgraded to Muang Nongsoong) and Ban Nonnamkham. They later separated from the above and came to set up Ban Nong-o-yai in 1864, in the late reign of King Rama IV.

3. Phuthais' ways of life in Nong-o-yai prior to 1960 - they relied on natural resources - soil, forests and water as the sources of four necessities. They also relied on supernatural powers - ghosts during their sickness and the beginning of the growing season. Since the introduction of cash crops to their community - jute (1960-69), tapioca (1969 to present), cotton (1975-77), Ruzy and Guinea grasses (1992 to present) - their ways of life have changed : they rely less on food, accommodation and medicine from forests and water because these forests have been cut down for growing cash crops. Thus they increase their expenses on purchasing four necessities and farming technology (tractors, chemical fertilizers, pesticides from town). The electricity introduced in 1969, apart from increasing expenses, changed the villagers' lives - with more comfort, wider perspective; they turned to more town culture. With the incompatibility between expenses and income from farming, the new village generation changed to off-farming profession and combined profession accounted for 60% while the single farming profession

40%. Besides, the new generation turned to growing more fruit trees instead of working in rice fields or farms or both. The roads connecting villages with towns in Esarn and in the central region have enabled Nong-o-yai villagers to go to work in the industrial sector and services thus bringing in a lot of money. Meanwhile, town culture is also brought in.

4. In the past, the husband was much superior to the wife in Phuthai society -- the wife had to prostrate herself for respect to her husband on holy days. It is no longer practised today. The wife has a better status thanks to her education and her bigger role in profession. Although several cultural aspects have changed, the Phuthais at Ban Nong-o-yai still maintain their old customs and traditions, especially monthly meritorious functions, ten of them, including Hoop and Hoy burial ceremonies, son-in-law beating, Poh Lam and ancestral ghosts.

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน : กรณีผู้ไทย" คงจะสำเร็จได้ยากถ้าปราศจากความช่วยเหลือของสถาบันและบุคคลต่อไปนี้ ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่กรุณาสัมภาษณ์ผู้วิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณ อาจารย์เพ็ญศรี รูปขจร สำนักศึกษาจังหวัดมุกดาหาร ที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยหลายประการ ขอขอบคุณ ผู้ใหญ่สมลี อาจวิชัย ผู้ใหญ่บ้านหนองโไฮใหญ่ และ กำนันแถม แสนโสม กำนันตำบลคำชะอี อาจารย์หล้า อาจวิชัย แห่งคณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยขอนแก่น และชาวบ้านหนองโไฮใหญ่ และหมู่บ้านอื่นอีกหลายคน ที่กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ของชาวผู้ไทยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณผู้เขียนงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ไทยทุกคน ดังปรากฏในบรรณานุกรมท้ายงานวิจัยนี้แล้ว

ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับครอบครัวของผู้วิจัยทั้งสอง ที่ช่วยดูแลและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยทั้งสองเป็นอย่างดี จนงานนี้สำเร็จ

หากงานวิจัยนี้จะมีคุณความดีอยู่บ้าง ก็ขอมอบให้สถาบันและบุคคลที่กล่าวมาข้างต้น

สุวิทย์ อิศรศาสตร์

ทรงค์ อุไรบุญ

30 สิงหาคม 2538

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ค
ประกาศคณะกรรมการ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนที่	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความสำคัญของเรื่องที่วิจัย	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
3. วิธีการศึกษาวิจัยและขอบเขตของการวิจัย	2
4. ผลงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง	3
บทที่ 2 สภาพทั่วไปเกี่ยวกับชุมชน	16
1. สภาพทางภูมิศาสตร์	16
2. ถิ่นเดิม การอพยพ และการตั้งถิ่นฐานของชาวไทย	17
บทที่ 3 วิถีครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยและการเปลี่ยนแปลง	39
1. โครงสร้างครอบครัว ระบบครอบครัวและเครือญาติ	39
2. การใช้ชีวิตประจำวัน	52
บทที่ 4 ครอบครัวกับชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์	93
1. ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับพิธีกรรมของชุมชน	93
2. ความเชื่อและภูมิปัญญาในการจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชน	136
3. ครอบครัวกับการอยู่ร่วมกันในชุมชน	141
4. กระบวนการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนในกระแส โลกาภิวัตน์	142
5. ความสำนึกในการรักษาชาติพันธุ์	154

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	155
บทสรุป	155
ข้อเสนอแนะ	159
บรรณานุกรม	161
ภาคผนวก	167
ความเหาะเอาชูปเอาชอย	168
ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ผู้ไทย บ้านหนองโอบใหญ่และผู้ไทยคำ	172
แบบสอบถาม	182
ภาพเรือน วัด ผู้คน และประเพณี ของช่าวผู้ไทยบ้านหนองโอบใหญ่	184

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 2.1	เปรียบเทียบค่าในภาษาไทยกับภาษาไทยกรุงเทพฯ ไทยอีสาน และผู้ไทยค่า	37
ตารางที่ 4.1	จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่นับถือพุทธศาสนา ศี	100
ตารางที่ 4.2	จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่ทำนุฏประจำเดือนต่างอยู่ในปัจจุบัน แบ่งตามกลุ่มอายุของหัวหน้าครัวเรือน	118
ตารางที่ 4.3	เปรียบเทียบผลผลิตและราคาของพืชเศรษฐกิจ	146
ตารางที่ 4.4	การใช้พื้นที่การเกษตรของบ้านหนองโอยใหญ่ในปัจจุบัน จำแนก ตามกลุ่มอายุของหัวหน้าครัวเรือน	147
ตารางที่ 4.5	เปรียบเทียบการใช้พื้นที่ทำการเกษตรของบ้านหนองโอยใหญ่กับ ภาคอีสานและประเทศไทย	148
ตารางที่ 4.6	จำนวนประชากรและจำนวนหมู่บ้านผู้ไทย	150
ตารางที่ 4.7	อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน 3 รุ่น	150
ตารางที่ 4.8	เครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือนปัจจุบัน	152

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่เส้นทางการอพยพของชาวกู๋ไทยอำเภอหนองสูงและอำเภอคำชะอี	20
แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานของชาวกู๋ไทยในภาคอีสาน	28
แผนที่อำเภอหนองสูง	32
แผนที่บ้านหนองโอบใหญ่ และบริเวณใกล้เคียง	33

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของเรื่องที่จะวิจัย

นับตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ภาคอีสานก็ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะความเจริญทางด้านวัตถุ เช่น ใน พ.ศ.2503 ภาคอีสานมีถนนมีความยาวรวมกัน 4,690 กม. เป็นถนนราดยางและคอนกรีตเพียง 250 กม. หรือร้อยละ 5.3 ที่เหลือเป็นถนนลูกรังและถนนดิน ตลอดจนทางเกวียน พอถึงปี พ.ศ.2534 ถนนในภาคอีสานก็เพิ่มขึ้นเป็น 12,043 กม. ในจำนวนนี้เป็นถนนราดยางและคอนกรีตเสีย 10,585 กม. หรือร้อยละ 87.9 ที่เหลือเป็นถนนลูกรังและอื่นๆ จำนวนยานยนต์ใน พ.ศ.2503 ทั้งภาคอีสานมี 7,468 คัน เป็นรถยนต์เพียง 809 คัน พอถึงปี พ.ศ.2534 จำนวนยานยนต์เพิ่มเป็น 1,277,031 คัน ในจำนวนนี้เป็นรถยนต์ 360,351 คัน (สุวิทย์ อิศาสวัสดิ์ และ ช่อ วายุพัทธร, 1995: 121) ในระยะเดียวกันจำนวนหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ในภาคอีสานก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ.2500 จำนวนหมู่บ้านในภาคอีสานที่มีไฟฟ้าใช้มีเพียง 110 หมู่บ้านเท่านั้น ส่วนใหญ่อยู่ในเมืองใหญ่ มีเพียง 9 จังหวัดที่มีไฟฟ้าใช้ อีก 6 จังหวัดไม่มีไฟฟ้าใช้เลย (ปี พ.ศ.2500 ภาคอีสานมี 15 จังหวัด) แต่พอถึงปี พ.ศ.2537 หมู่บ้านภาคอีสาน 28,045 หมู่บ้าน มีไฟฟ้าใช้แล้วถึง 27,895 หมู่บ้าน (99.47%) มีเพียง 150 หมู่บ้าน (0.53%) ที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคขอนแก่น, 2537: 1)

การที่ชาวอีสานในชนบทมีความสะดวกในการเดินทางติดต่อกับเมืองต่างๆ ในภาคอีสานและกับภาคอื่นๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ในห้วงของเดียวกันการที่ชาวชนบทอีสานมีไฟฟ้าใช้เข้าไปสู่การได้ดูโทรทัศน์ ทำให้วัฒนธรรมในชนบทเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผลของการเปลี่ยนแปลงนี้ทั้งผลทางบวก

และด้านลบควบคู่กันไป ด้านบวกคือ รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตและแรงงาน มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น แต่ด้านลบก็คือ รายจ่ายที่สูงขึ้น การละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ค้ำจุนหลายอย่าง ตลอดจนละทิ้งภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งมีคุณค่าไป

การวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของชนกลุ่มต่างๆในภาคอีสาน เพราะหากปล่อยปละละเลยอีก 20 ปีข้างหน้าคงจะหาคนที่รู้เรื่องวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆได้ยาก ถึงก่อนนั้นความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิม ตลอดจนภูมิปัญญาชาวบ้านก็จะสูญหายไปยากที่จะสืบค้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวมุไทยในภาคอีสาน โดยเฉพาะชาวมุไทยบ้านหนองโอบใหญ่ ตำบลโนนแยง อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

2.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ในภาพรวมของชาวมุไทยบ้านหนองโอบใหญ่

2.3 เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชาวมุไทยบ้านหนองโอบใหญ่ ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัว และพิธีกรรม

3. วิธีการศึกษาวิจัยและขอบเขตของการวิจัย

วิธีการศึกษาวิจัย ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นหลัก และใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณประกอบเป็นบางเรื่อง

วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์กึ่งนำชุมชน ผู้รู้ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเป็นหลัก รวม 11 คน ผู้รู้นอกชุมชน 10 คน โดยเริ่มสัมภาษณ์ตั้งแต่วันที่ 17 มีนาคม 2538 ถึง 1 สิงหาคม 2538 ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณใช้แบบสัมภาษณ์ (ไปรษณียบัตรภาคผนวก) สัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน 3 กลุ่ม กลุ่มแรกอายุ 29 ปีลงมา 10 คน กลุ่มที่สองอายุ 30-50 ปี

10 คน กลุ่มที่ 3 อายุ 51 ปีขึ้นไป 10 คน สถิติที่ใช้หาค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย
ผู้สัมภาษณ์ทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณคือผู้วิจัยทั้งสอง

ข้อมูลเอกสารส่วนใหญ่ค้นคว้าจากหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ขอบเขตของการวิจัย งานวิจัยนี้เน้นในส่วนของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวจีน
ไทยจะศึกษาในภาพรวมของชาวจีนไทยในภาคอีสาน แต่ส่วนข้อมูลด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะ
พิธีกรรมต่างๆกับข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม จะมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะ
บ้านหนองโไหใหญ่ ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ข้อมูลในส่วนนี้จึงอาจมี
ใช้เป็นตัวแทนของชาวจีนไทยในภาคอีสานทั้งหมด

4. ผลงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หม่อมอมรวงศ์วิจิตร (ม.ว.ปฐม คเนจร) พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน
(2458, 2506) งานนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ.2458 และมาตีพิมพ์ในลักษณะรวมเป็นเล่ม
ซึ่งรวมเป็นประชุมพงศาวดารเล่ม 3 ซึ่งมี 6 พงศาวดาร พงศาวดารหัวเมืองอีสานเป็น 1
ใน 6 ของเล่ม 3 ในพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานได้กล่าวถึงการตั้งเมืองต่างๆในภาค
อีสานโดยสังเขป รวมทั้งการตั้งเมืองของชาวจีนไทยโดยสังเขป เช่น เมืองเรณูนคร เมือง
กุฉินารายณ์ เมืองภูแล่นช้าง เมืองเสนางคณิศม เมืองวาริชภูมิ เป็นต้น

2. นายพลตรี พระยาฤทธิรงค์ธนะ (ศุข ชูโต) พงศาวดารเมืองแกว (2461,
2507). พงศาวดารเรื่องนี้แต่งใน พ.ศ.2431 ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ.2461 ต่อมาในปี
พ.ศ.2507 จึงตีพิมพ์ในชุดประชุมพงศาวดารเล่ม 9 พงศาวดารเมืองแกวเป็นประวัติของ
เมืองแกวในช่วงต้น มีลักษณะเป็นตำนาน กล่าวถึงต้นกำเนิดของมนุษย์มาจากเทพยดาที่น้อง
5 องค์ กับนางเทพธิดา 5 องค์ หอมกษัตริย์ในสวรรค์ก็เข้าไปอยู่ในน้ำเต้า น้ำเต้าลอยมา
ตกในเมืองแกว เทพทั้ง 5 คู่จึงออกมาจากผลน้ำเต้า 5 กลุ่มชาติพันธุ์มีห้าจะออกมาก่อน
ผู้ไทยคำ ลาวพุงขาว ฮ้อ และแกว ตามออกมาตามลำดับ ภายหลังได้ขยายจำนวน
ประชากรออกไปมากมาย ในสมัยหัวลอมคำ ท่านมัญพร 7 คน ภายหลังบุตรได้แยกย้าย
สร้างบ้านแปงเมืองในที่ต่างๆ ในส่วนของเมืองแกวเองก็มีผู้ปกครองซึ่งบางคนหลวงพระ

บางเป็นผู้แต่งตั้ง บางคนทางฝ่ายญวนเป็นผู้แต่งตั้ง ในระยะหลังเจ้าเมืองแถบส่วนมากแต่งตั้งโดยฝ่ายญวน พงศาวดารเมืองแควในช่วงหลังเต็มไปด้วยสงคราม ซึ่งเกิดจากพวกฮ่อเข้ามาอาละวาดปล้นสะดมในแถบนี้ ฝ่ายปราบปรามฮ่อคือทหารจากกรุงเทพฯ พงศาวดารเมืองในตอนท้ายยังระบุถึงเมืองที่ชนกับเมืองแควมี 11 เมือง และยังระบุอาณาเขตของเมืองแควไว้ด้วย อนึ่งประชากรส่วนใหญ่ของเมืองแควคือผู้ไทยคำ

3. วิลเลียม คลิฟตัน คอคคัต ไทย (2482, 2511) หนังสือเล่มนี้หมอคอคคัตได้เขียนขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2452-2461 เป็นบันทึกการเดินทางของหมอคอคคัตในประเทศไทย ลาว เวียดนาม พม่า และจีน ได้กล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนภาษาของคนไทยในพื้นที่ต่างดังกล่าว ในส่วนที่เกี่ยวกับไทยคำ ปรากฏว่าเป็นไทยคำคนไทยที่มีจำนวนมากที่สุดในเวียดนาม ไทยคำมีอยู่หนาแน่นในภาคเหนือของเวียดนาม โดยเฉพาะแถบแม่น้ำดำและแม่น้ำแดง ภาษาและคำพูดของภาษาไทยขาวและไทยคำไม่แตกต่างกัน แต่ที่เรียกชื่อต่างกันเพราะเครื่องแต่งกาย สำเนียงของภาษาไทยขาวและไทยคำคล้ายกันมากกับภาษาเชียงใหม่แท้ หนังสือเล่มนี้หลวงนิเทศนิสิรรค์ (ชวคหลี หุตะโกวิท) แปลเป็นภาษาไทยตีพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. 2482 มีการแปลหลายสำนวน และตีพิมพ์หลายครั้ง

4. พระโพธิวงศาจารย์ (ติสโส อ้วน) ลัทธิธรรมนิยมต่างจากขงบักทอสุมุคแห่งชาติ เล่ม 2 (2506) ในภาคที่ 18 ตอนที่ 1 ของหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง "ชนชาติญไทยและชาติญอ" ในส่วนของผู้ไทยได้กล่าวถึงประวัติชนชาติญไทยว่าเดิมอยู่ที่เมือง "น้ำน้อย ถ้อยหนู" สมัยของท้าวท้าวจิ่งอชยพมาขึ้นกับเจ้าอนุรุธุมาร เจ้าเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งได้ให้ชาวไทยไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองวัง ชาวไทยนับถือผี และเพ็งมานับถือพุทธศาสนาในสมัยของท้าวท้าว ตอนที่มาอยู่ที่เมืองวัง โดยรับจากเวียงจันทน์หรือมาที่รับ "นางลาว" สนมพระราชทานจากเจ้าอนุรุธุมารมาเป็นภรรยาของพระยาท้าว แต่อย่างไรก็ตามชาวไทยแม้จะรับพุทธศาสนาเข้ามาแล้วก็ยังคงนับถือผีความคู่กันไป ในหนังสือเล่มนี้ยังกล่าวถึงการแต่งกาย ภาษา ลัทธิศาสนา อาชีพ สัตว์พาหนะ และยานพาหนะ ของชาวไทยด้วย

5. Frank M. Lebar, Gerald C. Hickey, John K. Musgrave, *Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia* (1964) เป็นหนังสือที่กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในแผ่นดินใหญ่ของเอเชียอาคเนย์ไว้อย่างเป็นระบบมาก โดยแบ่งเป็น 4

กลุ่มใหญ่ คือ Sino-Tibetan, Austroasiatic, Tai-Kadai และ Malayo-Polynesian กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาไทยยังแบ่งเป็น 5 กลุ่มย่อย คือ (1) กลุ่มตะวันตก เช่น พวกอาหม คำตี้ ซาน หรือไทยใหญ่ (2) กลุ่มใต้ เช่น ไทยสยาม ไทยโคราช ไทยปักข์ใต้ (3) กลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง เช่น ไทยลื้อ ไทยยวน ไทยลาว (4) กลุ่มไทยตอนกลาง เช่น ไทยคำ ไทยขาว ไทยแดง ไทยหัว ไทยพวน และผู้ไทย (5) กลุ่มตะวันออก เช่น พวกจ้วง พวกงู รายนละเอียดของแต่ละกลุ่มย่อยมีโดยสังเขป เช่น ประวัติความเป็นมาโดยย่อ แบบแผนการตั้งถิ่นฐานและลักษณะบ้านเรือน เศรษฐกิจ การแต่งงานและครอบครัว องค์กรทางสังคม และศาสนา สำหรับกลุ่มผู้ไทยนั้นกล่าวไว้สั้นมาก ประมาณ 1 ใน 4 หน้าเท่านั้น โดยระบุไว้ว่ามีชาวผู้ไทยในประเทศไทยประมาณ 7 หมื่นถึง 1 แสนคน (พ.ศ. 2501) พวกผู้ไทยเดิมอยู่ในแขวงหัวพันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาว กับสิบสองจุไทยในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม ต่อมาจึงอพยพมาอยู่ภาคเหนือของลาว และภาคอีสานของไทย บางทีคนไทยลาวจัดพวกผู้ไทยอยู่ในกลุ่มไทยคำและไทยแดง ภาษาของผู้ไทยเป็นภาษาไทย

6. ถวิล ทองสว่างรัตน์ *ประวัติผู้ไทยและชาวผู้ไทยเมืองเรณูนคร (2527)* เป็นงานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวผู้ไทยที่สมบูรณ์ที่สุดเล่มหนึ่ง โดยใช้พงศาวดารไทยเป็นหลัก และยังได้สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่อีกหลายท่าน หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้ไทยมีถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณเมืองแกง (เขินเบียนฟู) ต่อมาผู้ไทยบางส่วนได้อพยพมาอยู่ที่เมืองวังและบริเวณใกล้เคียง ซึ่งอยู่ทางตอนกลางของประเทศลาว ในสมัยรัชกาลที่ 3 ฝ่ายไทยได้กวาดต้อนผู้ไทยเป็นจำนวนมากจากหังซ่ายแม่น้ำโขง โดยเฉพาะเมืองวังให้มาตั้งถิ่นฐานในบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง (คือ ภาคอีสาน) ในพื้นที่รอบขุขันธ์ ซึ่งปัจจุบันคือ จังหวัดสกลนคร นครพนม มุกดาหาร กาฬสินธุ์ และมีบางส่วนได้ขยายการตั้งถิ่นฐานออกไปถึงหนองคาย อุดรธานี อำนาจเจริญ ยโสธร และร้อยเอ็ด ในหนังสือนี้เป็นเล่มเดียวที่กล่าวถึงพื้นที่การตั้งฐานของชาวผู้ไทยโดยละเอียดถึงขนาดบอกได้ว่า มีชาวผู้ไทยอยู่ที่หมู่บ้านโคกบาลโค สำหรับจังหวัดนครพนม สกลนคร ยังบอกรายละเอียดถึงขนาดระบุว่า หมู่บ้านผู้ไทยมีที่ครัวเรือน ประชากรเท่าใด ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะทำให้ทราบถึงการกระจายตัวของชาวผู้ไทยเป็นอย่างดี ในบทที่ 16 ยังได้ให้ข้อมูลว่ามีชาวผู้ไทยในแขวงคำม่วนอยู่ 52

ชุมชน (ส่วนมากเป็นหมู่บ้าน บางชุมชนก็เรียกว่าเมือง) ในแขวงสุวรรณเขต 117 ชุมชน แต่ละชุมชนให้ข้อมูลย่อประมาณ 3-6 บรรทัด เกี่ยวกับจำนวนครัวเรือน ประชากร อาชีพ และตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน ซึ่งจะเป็ประโยชน์มากในการศึกษาการกระจายตัวของชาวไทยในประเทศลาว บทที่ 12 และ 13 ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีของชาวไทยโดยทั่วไป และประเพณีการแต่งงาน การเหย้าของชาวไทยเรณูนคร บทที่ 14 กล่าวถึงภาษาของชาวไทยโดยสังเขป หนังสือเล่มนี้เขียนและเผยแพร่ครั้งแรกใน พ.ศ. 2512 ในรูปของเอกสารอัดสำเนา การตีพิมพ์ในปี 2527 มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

7. เติม วิชาคหกรรมกิจ ประวัติศาสตร์อีสาน (2513, 2530) หนังสือเล่มนี้ถือเป็นคัมภีร์ของผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์อีสานทีเดียว เพราะเขียนได้ครอบคลุมทั้งภาค และช่วงเวลายาวตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงทศวรรษ 2500 ในส่วนของประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยปรากฏอยู่ในบทที่ 7 เมืองกาฬสินธุ์ ในส่วนหนึ่งของบทนี้จะกล่าวถึงการตั้งเมืองภูแล่นช้าง (ปัจจุบันเป็นตำบลขึ้นกับอำเภอเขาวง) เมืองภูพานารายณ์ บทที่ 10 เมืองสกลนคร จะมีตอนหนึ่งกล่าวถึงการตั้งเมืองพรรณานิคม โดยแต่ละตอนจะกล่าวไว้แต่พอสังเขป และไม่ได้รับรู้ว่าผู้ตั้งเมืองเป็นชาวไทย เพราะผู้เขียนมิได้ให้ความสำคัญในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยเป็นพิเศษ แต่คนเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อีสาน

8. สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 14 (2521) ในหัวข้อ "ไทย" ได้กล่าวถึงคนไทยกลุ่มต่างๆไว้โดยสังเขป ในส่วนของชาวไทยจัดอยู่ในกลุ่มไทยแท้ที่สูง ซึ่งมีไทยคำ ฝรั่งเศสเรียกไทยนัว ชาวเวียตนามเรียกไทยเคน อยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย ระหว่างแม่น้ำคำกับแม่น้ำแดงในเวียตนาม เนื่องจากปัญหาการเมืองและสงครามไทยคำจึงอพยพมาอยู่ในลาวและไทย ไทยคำพูดภาษาไทยเหมือนไทยกลุ่มอื่น นับถือพุทธศาสนาและวิญญาณบรรพบุรุษ ไทยขาวชาวเวียตนามเรียกไทยโทหรือไทยครึ่ง อยู่บริเวณชายแดนแถบณฑลยูนนาน แม่น้ำแดง และแม่น้ำคำ นับถือพุทธศาสนา พระภูมิเจ้าที่ และวิญญาณบรรพบุรุษ ไทยแดงอยู่ในภาคเหนือของเวียตนามและชายแดนลาว พูดคล้ายไทยคำและลาวในแขวงซาเหนือ ผู้ไทย ผู้คือคน ผู้ไทยคือคนไทย ผู้ไทยมีมากในลาวบริเวณภาคเหนือ หัวพันทั้งห้าทั้งหก เวียตนามในแคว้นสิบสองจุไทย และภาคอีสานของไทย

9. ม. ศรีบุษรา ไทยคำรำพัน (2522) กล่าวถึงความเบ้มาของโยคคำใน ประเทศไทยซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากที่จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดใกล้เคียง โยคคำเป็นหนึ่งในสี่ของผู้ไทยที่ประกอบด้วย ผู้โยคคำ ผู้โยคแดง ผู้โยคขาว และผู้โยคหลาย ในเวียดนาม ผู้โยคมีจำนวนมากที่สุด คือ ประมาณหนึ่งแสนคน อยู่กันหนาแน่นบริเวณเมืองแดงและบริเวณใกล้เคียงในแคว้นสิบสองจุไทย โยคขาวมีมากในบริเวณลุ่มแม่น้ำคำตอนบนและตอนกลาง และลุ่มน้ำนา โยคขาวมีประมาณ 35,000 คน โยคแดงหรือโยคไหม้มีมากบริเวณตะวันออก และตอนใต้ของลุ่มแม่น้ำแดง มีรวมกันประมาณ 30,000 คน ส่วนโยคหลายมีกระจายทั่วไป รวมคนไทยในเวียดนามประมาณสี่แสนคน ในหนังสือนี้ยังกล่าวถึงวัฒนธรรมของโยคคำค่อนข้างละเอียด โดยเฉพาะประเพณีกินคองหรือแต่งงาน ซึ่งมีขั้นตอนมาก ตั้งแต่ส่งเต้าแก่ไป ทาหมากพ่อแม่ของสาว ถ้าไม่ขัดข้องพ่อแม่ของเจ้าบ่าวจะส่ง "พ้อลือแม่ล้าม" ไปสู่ขอ ตอนไปขอก็มีเครื่องขันหมากไปด้วย ต่อมาก็ถึงกำหนดได้ฤกษ์ส่งตัวเจ้าบ่าวไปอยู่บ้านเจ้าสาว 6 เดือนถึง 1 ปี ให้พ่อแม่ของเจ้าสาวใช้งานเจ้าบ่าว เมื่อครบกำหนดจึงจัดพิธีแต่งงาน ซึ่งเจ้าบ่าวต้องมีเครื่องขันหมากและเครื่องแต่งกายไปให้เจ้าสาว (ไม่มีเงินค่าสินสอด) ส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าห้อง ใหวัดี่ฝ่ายหญิง รับศีลรับพรจากญาติผู้ใหญ่ เลี้ยงแขก เสร็จพิธีที่บ้านเจ้าสาวแล้วก็พาเจ้าสาวมาทำพิธีต่างๆ ใหวัดี่บรรพบุรุษฝ่ายชาย และใหวัดี่ฝ่ายชาย แล้วก็กินเลี้ยง เสร็จแล้วจึงส่งเจ้าบ่าวเจ้าสาวไปอยู่กับพ่อแม่ของเจ้าสาว 3-8 ปี เมื่อครบกำหนดพ่อแม่เจ้าบ่าวจะส่งพ้อลือแม่ล้ามไปบอกพ่อแม่เจ้าสาว เพื่อขอเจ้าบ่าวเจ้าสาวกลับมาอยู่กับพ่อแม่เจ้าบ่าว แต่ถ้าพ่อแม่ของเจ้าสาวมีลูกสาวคนเดียวก็จะให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวอยู่กับตนเองตลอดไป

ส่วนพิธีศพของผู้ไทยคำนั้น เมื่อตายก็จะตั้งศพไว้ที่บ้าน 1 วัน 3 วัน หรือ 10 วัน แล้วทวมไปเผาที่ป่าช้า วันรุ่งขึ้นจึงเก็บกระดูกใส่หม้อดินเอาไปฝังไว้ตรงที่ซึ่งเห็นว่าดีที่สุด แล้วปลุกบ้านหลังน้อยไว้ตรงหลุม

หนังสือเล่มนี้ยังเปรียบเทียบภาษาไทยคำกับภาษาไทยกรุงเทพฯ และมีสันทนา 30 บท เป็นภาษาไทยคำกับคำแปลภาษาไทยกรุงเทพฯ ใหวัดี่คอนท้ายของหนังสือนี้

10. สุรัตน์ วราจศิริพันธ์ การศึกษาเชิงเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวกูไทย
ชาวโซ่ (2524) ถือเป็นงานวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์กูไทยและโซ่รุ่นบุกเบิกทีเดียว โดยศึกษาทั้ง
จากเอกสารชั้นต้นและการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่อำเภอพรหมานิคม ซึ่งมีชาวกูไทยมาตั้ง
หนาแน่นมากที่สุดในจังหวัดสกลนคร และขยายตัวไปยังพื้นที่ใกล้เคียง กับสัมภาษณ์ชาวโซ่ที่
อำเภอกุสุมาลย์ ซึ่งอพยพจากฝั่งลาวมาตั้งรกรากอยู่ในอำเภอนั้นจนเป็นบ้านเป็นเมือง นอก
จากกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของกูไทยและโซ่แล้ว ยังกล่าวถึงความเชื่อทางศาสนา
ประเพณีแต่งงาน ระบบเครือญาติ การเจ็บป่วยและการรักษาพยาบาล และประเพณีการ
ทำศพ

11. สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 19 (2527) กล่าวไว้ในหัวข้อ
"กูไทย" กูไทยเดิมอยู่ที่เมือง "น้ำน้อยอ้อยหนู" ในแคว้นสิบสองจุไทย จากการรุกราน
ของขั้ว กูไทยหลายหมื่นคนจึงอพยพมาอยู่ที่เมืองวังในประเทศลาว ต่อมาเกิดปัญหาการ
เมืองจึงอพยพมาอยู่ที่บ้านโพธิ์สามต้น บ้านพระกลางทุ่ง เขตอำเภอพระธาตุพนม ต่อ
มาอพยพมาอยู่บริเวณหนองหาน สกลนคร แต่อยู่ไม่นานเกิดเจ็บป่วยจึงอพยพไปอยู่บริเวณ
บ้านคงหวายสายบ่อแก ต่อมาเปลี่ยนเป็น "เวียงเว" และเรณูนคร ตามลำดับ ชาวกูไทย
ในประเทศไทยในปี 2503 มีประมาณเจ็ดหมื่นคนถึงหนึ่งแสนคน ไทยขาว ไทยดำ ไทยแดง
บางที่เรียกรวมว่า "กูไทย" ในพงศาวดารเมืองโลสรูปรว่า ชาวกูไทยมี 3 พวก คือ กูไทย
ขาวอยู่แถบเมืองไล เมืองเจียน เมืองมุน และเมืองยาง พวกนี้มีผิวขาว ในงานศพนิยมนุ่ง
ขาว กูไทยดำอยู่แถบเมืองแกง เมืองควาย เมืองตุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโมะ
เมืองหัด และเมืองซาง มีผิวคล้ำกว่าไทยขาว ชอบนุ่งหม้อดำ พวกนี้ต่อมาอพยพมาอยู่ใน
แขวงหัวพัน แขวงเชียงขวาง แขวงเวียงจันทน์ แขวงคำม่วน และแขวงสุวรรณเขต พวก
ลาวเรียกพวกนี้ว่า "ไทยเหนือ" บ้าง "กูไทย" บ้าง ส่วนกูไทยแดงชอบแต่งกายด้วยผ้าสี
แดง และมีอยู่แถวลุ่มแม่น้ำแดงและแขวงหัวพัน ชาวกูไทยเชื่อถือและเชื่อฟังผู้นำ รักความ
เป็นธรรม ไม่ชอบการขู่เข็ญบังคับ มีจิตใจกล้าหาญ เสียสละ หนองในเกียรติของตน
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซื่อตรง และขยันขันแข็ง ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากินหรือศึกษาเล่าเรียน

12. สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ สุวรรณี บัวทวน รายงานการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์สองแห่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี (2528) เป็นงานวิจัยเปรียบเทียบชาวโซ่กับชาวกูยในอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณเรื่องแรกที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชาวโซ่และกูยไทย งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนกูยเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าชุมชนโซ่ ทั้งในด้านการศึกษาระบบเศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุข และการพักผ่อนหย่อนใจ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ คือ ปัจจัยทางด้านนิเวศวิทยา ด้านสาธารณสุข-โรค ด้านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และด้านสื่อสารมวลชน ส่วนปัจจัยยับยั้งการเปลี่ยนแปลงคือ ปัจจัยทางด้านชาติพันธุ์และด้านบุคลิกภาพ ผลของการเปลี่ยนแปลงคือ ชุมชนกูยมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน มีการใช้เทคโนโลยีการเกษตรมากกว่าชุมชนโซ่ ชุมชนโซ่มีกฎหมายไปเป็นโสเภณี ส่วนกฎหมายการคุ้มครองสวัสดิภาพ การเล่นการพนัน ยาเสพติด มีลักษณะคล้ายคลึงกันทั้งสองชุมชน

13. คาราวีร์ เมศวาริกานนท์ และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข รายงานการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในหมู่บ้านอีสาน : ศึกษากรณีหมู่บ้านนาป่าหนาด (2529) เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในชุมชนไทยคำครั้งแรกในประเทศไทย งานวิจัยนี้พบว่าชาวไทยคำกลุ่มนี้เดิมอยู่ที่เมืองแดง เมืองพวน อพยพเข้ามาอยู่ที่ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เมื่อเกิดสงครามปราบฮ่อใน พ.ศ. 2418 (ต้นรัชกาลที่ 5) ลักษณะเศรษฐกิจแบบยังชีพยังปรากฏอยู่ ขณะเดียวกันการผลิตแบบการค้าก็เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ผู้นำชุมชนค่อยๆ เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นตัวแทนของชาวบ้านมาเป็นตัวแทนของรัฐ แต่การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อทางศาสนามีน้อยมาก ชาวไทยคำส่วนมากยังนับถือผี แต่ก็มีส่วนนับถือพุทธและผีไปพร้อมๆ กัน

14. บรรเลง กลางประพันธ์ กูยไทยสัมพันธ์ปี 2529 (2529) เป็นหนังสือที่ระลึกในงานชุมนุมชาวกูยไทย กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของกูยไทยโดยย่อ ประเพณีของชาวกูยไทย และภาษาของชาวกูยไทย ในส่วนของประเพณีสรุปมาจากงานของ ถวิล ทองสว่างรัตน์ หนังสือเล่มนี้ยังระบุว่าในปัจจุบันมีชาวกูยไทยกระจายอยู่ในภาคอีสานกว่า 5 ล้านคน และยังมีชาวกูยไทยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคอื่นด้วย เช่น ที่อำเภอศรีสีหาลัย อำเภอสุวรรณคโลก

จังหวัดสุโขทัย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี บ้านทับคล้อ วังหลุม หุ่นโพธิ์ อำเภอตะพานหิน
จังหวัดพิจิตร

15. ไพโรจน์ เพชรสังหาร คติการปลุกเรือคนไทย อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
(2531) เป็นปริศนาคำศัพท์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม ในบทแรกได้กล่าวถึงความเป็นมาของชาวลาว-ไทยในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยอ้าง
พงศาวดารเมืองแกและประชุมพงศาวดาร สรุปว่าถิ่นเดิมของชาวลาว-ไทยอยู่แถบเมืองแก
ต่อมาจึงอพยพมาอยู่เมืองวังและภาคอีสานของไทยตามลำดับ ชาวลาว-ไทยมีความเชื่อในพุทธ
ศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และผี อย่างแยกกันไม่ออก พิธีกรรมอันเนื่องด้วยโฉลก ไซค
เคราะห์ การแก้กลางสังหรณ์ต่างๆได้นำพระภิกษุมาร่วมพิธีด้วย ชาวบ้านยังเชื่อในอำนาจ
เหนือธรรมชาติอยู่มาก การปลุกเรือนอกจากจะต้องแข็งแรงมั่นคงอยู่สะดวกสบายแล้ว คติ
ความเชื่อเกี่ยวกับโฉลก ไซคเคราะห์ จึงเข้ามามีบทบาทในการปลุกเรือมาก เพื่อเป็น
การบำรุงขวัญและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ที่อยู่อาศัยในเรือนั้น

16. คำแดง กิมะคำ และ คำแพง ทินมุนตรี ห้องเที่ยววันดาเผ่าอยู่ลาว (1992)
เป็นหนังสือที่กล่าวถึงชนเผ่าต่างๆในประเทศลาวโดยย่อ โดยแบ่งตามภาษาออกเป็น 6
กลุ่ม คือ กลุ่มภาษาลาว-ไทย กลุ่มภาษามอญ-เขมร กลุ่มภาษาม้ง-เย้า กลุ่มภาษาทิเบต-
พม่า กลุ่มภาษาเวียต-เมือง และกลุ่มภาษาอื่น (ฮ่อหรือจีน) เผ่าคนไทยอยู่ในกลุ่มภาษา
ลาว-ไท เผ่าคนไทยยังมีอีกหลายกลุ่ม เช่น ไทยดำ ไทยแดง ไทยขาว ไทยเหนือ ไทยแอด
ไทยเมี่ยง ไทยแอะ ไทยแมน ไทยวัง ไทยท่า ประชากรเผ่าคนไทยมี 441,479 คน (พ.ศ.
2523) หรือร้อยละ 12.31 ของประชากรทั้งประเทศ เผ่าคนไทยตั้งถิ่นฐานอยู่เกือบทุก
แขวง ยกเว้นแขวงเซกองและเมืองอัตปือไม่มีเผ่าคนไทย แขวงที่มีประชากรเผ่าคนไทยมากมี
แขวงหัวพัน แขวงเชียงขวาง แขวงบอลิคำไซ และแขวงสุวรรณเขต

17. รัตนภรณ์ หัสสุ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวลาว-ไทย ศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอ
หนองสูง จังหวัดมุกดาหาร (2536) เป็นปริศนาคำศัพท์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เสนอต่อ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม งานวิจัยนี้พบว่ากับข้าวของชาวลาว-ไทยมาจาก
พืชผักและสัตว์น้ำตามธรรมชาติและที่ผลิตขึ้นเอง อาหารประเภทเนื้อวัวทำเฉพาะในโอกาส
พิเศษ เรือชนมี 5 แบบ คือ เรือแค้นทรงไทย เรือเกษมีโข่ง เรือเกษธรรมดาที่มี

เรือนไฟ เรือนเกษตรกรรมที่ไม่มีเรือนไฟ และเรือนชั่วคราว เรือนเป็นเครื่องบ่งบอกถึงฐานะของผู้อยู่อาศัยด้วย เสื้อผ้าของชาวผู้ไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ผู้ชายสวมเสื้อผ้าแขนยาว กางเกงขาแคบสีด้า ผู้หญิงสวมเสื้อผ้าแขนยาวกระดุมโลหะสีเงินทำหน้าตลอด นุ่งผ้าถุงผ้าหรือไหมสีด้า มีผ้าคาดไหล่หรือผ้าสไบสีแดง ส่วนการรักษาโรคชาวผู้ไทยเชื่อว่าโรคบางอย่างเกิดจากภูตผีและวิญญาณ จึงใช้หมอเหวการรักษา หากเสียหายแล้วไม่ใช้การกระทำของผี ก็ให้หมอปล่องรักษาด้วยสมุนไพร ชาวผู้ไทยเคารพนับถือภูน้ำและผู้อาวุโส มีความเชื่อถือผู้มีความรู้ความสามารถ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เชื่อเรื่องบุญกรรม เป็นคนดีมีศีลธรรม ชาวผู้ไทยนับถือพุทธศาสนาควบคู่ไปกับนับถือผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม

18. พรณี วงศ์จาปาศรี การแต่งกายของชาวผู้ไทยบ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอภูฉิมารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (2536) เป็นปริศยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาดิถีต เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ในปีที่ 2 ของงานวิจัยนี้ได้กล่าวถึงถิ่นเดิมของชาวผู้ไทยซึ่งอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย การอพยพเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการอพยพครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 3 การเกิดของเมืองต่างๆของชาวผู้ไทยในภาคอีสาน 8 เมือง คือ เวณนคร พรรณานิคม กุดฉิมมารายณ์ ภูแล่นช้าง หนองสูง เสนางคนิคม คำเขื่อนแก้ว และวาริชภูมิ และกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของชาวผู้ไทยในจังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนการแต่งกายของชาวผู้ไทยนั้นแต่งไปตามวัยและตามโอกาส และในช่วงหลังก็เปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะผู้ชายรับเอาการแต่งกายตามแบบคนเมือง แม้ในงานบุญประเพณี ส่วนหญิงยังมีบางส่วนแต่งกายตามแบบดั้งเดิม

19. สุนันท์ อุดมเวช ผ้าและความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ผ้าของชาวไทยดำในสิบสองจุไทย (2536, 2538) เป็นงานวิจัยที่น่าสนใจมาก เพราะได้ไปสัมผัสกับชาวไทยดำในสิบสองจุไทยโดยตรง และได้เจาะลึกถึงที่มาของลายผ้าแบบต่างๆ นอกเหนือจากกล่าวถึงโอกาสและวัยที่คนไทยดำใช้ผ้าแตกต่างกัน เช่น ผ้าคาดข้อมือที่ชาวไทยดำเพชรบุรีเรียก ไทยเมืองวาด เมืองเต็กเรียกลายตามี มีก็คือมี ลายตามีคือลายตามี ภาษามอญก็เรียกมีคมี มีคในภาษามอญแปลว่าคา มีคือมี ลายมีคมีหรือลายมีคมีก็คือลายตามี เพราะลักษณะลวดลายเหมือนตามี คนไทยดำในเวียงคานปกคิจจะใช้ผ้าชิ้นหนึ่งดำหรือสีดำเข้มย้อมด้วยน้ำคราม ยกเว้นไทยเมืองวาดมีลวดลายขาวอมฟ้าตามแนวเส้นยืน (ลายแดงไหมหรือลายคาคุ) ให้

ห่างกับไทยเท่านั้น ลายดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อเกิดสงครามในแถบนี้ ไทยเมืองวาคต้องการให้รู้ว่าพวกเขาเป็นคนพวกเดียวกัน จึงสร้างลายพิเศษขึ้นมา งานวิจัยเรื่องนี้ตัดออกมาลงครั้งแรกใน THE EARTH 2000 ปี 2536 ครั้งที่สองการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร จัดโดยสถาบันราชภัฏสกลนคร 3-5 กรกฎาคม 2538

20. พูลสวัสดิ์ อาจารย์ชัย เล่าเรื่องเมืองหนองสูง (2537) เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวยุโรปเมืองหนองสูงที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่เคยมีมา โดยศึกษาจากเอกสารชั้นต้นในกองจดหมายเหตุแห่งชาติ การสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่หลายคน และจากงานเขียนของคนอื่น ๆ โดยลำดับความตั้งแต่สมัยตำนาน "ดินเป็นหญ้า ฟ้าเป็นแกน ศีและคนเที่ยวไปมาหากันบ่อขาค" นำทั่วมาโลก ตำนานน้ำเตาปุง ซึ่งกล่าวถึงกำเนิดของมนุษย์ 5 ชาติ ๗ บริเวณเมืองน้ำน้อยอ้อยหนู ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าเป็นเมืองแกงหรือเดียนเบียนฟูในปัจจุบัน สมัยรัชกาลที่ 1 หรือต้นรัชกาลที่ 2 เกิดฝนแล้ง ชาวยุโรปจึงอพยพมาขอขึ้นกับพระเจ้าอนุรุธราชผู้ครองนครเวียงจันทน์ ซึ่งพระองค์มีรับสั่งให้ชาวยุโรปอพยพไปตั้งรกรากที่เมืองวัง จนเกิดการต่อต้านจากชาวข่าบริเวณนั้น ผู้นำของชาวยุโรปคือท้าวกำพร้าพวกข่าลงได้ ชาวยุโรปค้าและคนไทยข่ามีตัวหนังสือใช้ สมัยเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีไปปราบฮ่อในแคว้นสิบสองจุไทย ก็ได้พบหนังสือของยุโรปค้า ท้าวอ่านได้เพราะคล้ายกับภาษาไทยสยาม แต่สำหรับคนไทยเมืองหนองสูงไม่มีภาษาเขียน ชาวยุโรปเล่ากันว่าหนังสือของพวกเขาอาจถูกเผาไปหมดตอนเกิดสงคราม แต่มีหนานที่ชาวยุโรปเล่าสืบต่อกันมาว่า ตัวหนังสือยุโรปจารได้บนหนังควาย ครั้งหนึ่งถูกชนเบียดจึงนำไปตั้งแควดโดยไม่ได้เผา จึงถูกหมาคาบเอาหนังควายดังกล่าวไปกินเสียหาย พอมาถึงสมัยรัชกาลที่ 3 หลังกบฏเจ้าอนุวงศ์ไทยรบกับญวน จึงกวาดต้อนประชากรที่อยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบริเวณตอนกลางของลาวเป็นจำนวนมาก รวมทั้งชาวยุโรปจากเมืองวัง เอามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน ผู้ไทยเมืองวังกลุ่มหนึ่งมาตั้งถิ่นฐานที่ซึ่งต่อมาเรียกว่าเมืองหนองสูง หนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวถึงประวัติของเมืองหนองสูงต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีรายชื่อเจ้าเมืองหนองสูง กำนันตำบลหนองสูง หัวหน้ากิ่งอำเภอหนองสูง และนายอำเภอหนองสูง

21. สุวัจน์ วราภรณ์ *ประวัติศาสตร์เมืองสกล (2537)* เป็นงานศึกษาเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการของเมืองสกลนคร และเมืองต่างที่อยู่ในเขตเมืองสกลนคร เรื่องพระธาตุเชิงชุมและพัฒนาการของศาสนาแคทอลิกในเมืองสกลนคร และเรื่องนายฮ้อยเมืองสกลนคร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนไทยคือ ประวัติเมืองพรรณานิคม ซึ่งกล่าวถึงตั้งแต่การตั้งเมืองสมัยพระวอพระตา ต่อมาถึงสมัยท้าวโงกกลาง (เจ้าลี) ผู้นำชาวยุโรปได้อพยพมาตั้งเมืองพรรณานิคมในปี 2387 ท้าวโงกกลางได้รับแต่งตั้งเป็นพระเสนาณรงค์ เมืองพรรณานิคมต้องส่งส่วยทองคำให้กรุงเทพฯ เป็นทองคำหนัก 22 บาทต่อปี

22. วิชญ์ ผลสวัสดิ์ *พิธีกรรมการเล่นศิบรรพบุรุษของชาวยุโรป ตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร (2537, 2538)* เป็นปริศยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาดัตถิศาสตร์เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม งานวิจัยนี้สรุปว่าชาวยุโรป 2 พวกคือ ไทยดำ เป็นคนไทยแท้ ตั้งถิ่นฐานใน 8 เมืองบริเวณสิบสองจุไทย รับประทานข้าวเหนียว ผักขาว เสื้อผ้าไหมสีสีดำ จึงเรียกว่าคนไทยดำ ผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานจะเกล้ามวยดำ เมื่อแต่งงานแล้วจะเกล้าผมสูง ส่วนผู้ชายชาวไทยดำที่ผสมกับจีน ตั้งถิ่นฐานใน 4 เมืองทางเหนือของเวียตนามใกล้พรมแดนจีน ไทยดำชาวเวียดนามง่อมเสื้อดำสีขาว โดยเฉพาะเมื่อมีการทำศพจะง่อมด้วยเสื้อดำสีขาวจนครบ 3 ปี ไทยดำในภาคอีสานส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองวัง เมื่ออพยพมาตั้งบ้านคำชะอีก็นำศิบรรพบุรุษของตนมาด้วย และปลูกศาลาให้อยู่ติดกับป่าช้าของหมู่บ้าน ศิบรรพบุรุษนี้ชาวบ้านเรียกว่าเจ้าปู่ธาคาหรือธะดา ทุกปีจะมีพิธีเลี้ยงเจ้าปู่ธาคา โดยมีเจ้าจำเป็นประธานในพิธี เป็นสื่อกลางในการติดต่อกับเจ้าปู่ธาคา ผู้มีบทบาทรองลงไปคือ เทียม เวลาเจ้าปู่ธาคาเข้าสิงจะเข้าสิงในตัวเทียม ปัจจุบันชาวบ้านคำชะอียังเคารพนับถือเจ้าปู่ธาคามาก จะมีชาวบ้านไปบะเจ้าปู่ธาคาเสมอ ให้ท่านช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเกษตรหาร ความปลอดภัยในการเดินทาง การเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อสำเร็จสมประสงค์ผู้บะก็จะนำของมา "คอบ" (ถวาย) เจ้าปู่ ซึ่งมักจะทำพร้อมกับตอนพิธีเลี้ยงเจ้าปู่ประจำปี

23. มนุ อุดมเวช *ลักษณะทางชาติพันธุ์ของกลุ่มไทยดำสิบสองจุไทย (2538)* เป็นบทความที่สรุปจากงานวิจัยสองเรื่อง คือ "ถิ่นฐานเดิมและการอพยพของชาวไทยดำ" กับ "คำไทดำกับการอพยพ : กรณีตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นที่อยู่กับความเปลี่ยนแปลง"

แปลงทางวัฒนธรรม" บทความนี้สรุปว่า "ไทดำ" (ไทยทรงดำ ลาวโซ่ง) เป็นชนชาติใด
เผ่าหนึ่งในหกเผ่าในเวียดนาม ซึ่งทั้งหกเผ่ารวมกันประมาณ 2.6 ล้านคน ส่วนใหญ่เป็น
ไทยดำ รองลงมาเป็นไทยขามมี 16 เมือง ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 มีการแบ่งดินแดน
ระหว่างจีนกับเวียดนาม จีนได้ไป 6 เมือง เวียดนามได้ 10 เมือง แต่คนไทยใน
เวียดนามก็ยังเรียกกลุ่มเจ้าเมืองที่เหลืออยู่ว่าสิบหกเจ้าฟ้า ทั้งที่เหลืออยู่เพียง 10 เจ้า
ฟ้า ไทยดำในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาถูกกวาดต้อนมา 3 ครั้งใหญ่ คือ สมัยธนบุรี (2322)
กวาดต้อนมาจากเมืองทันต์ สมัยรัชกาลที่ 1 (2335) กวาดต้อนมาจากเมืองแกงและเมือง
พวน เาามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองปรัง (หนองเลา) เพชรบุรี สมัยรัชกาลที่ 3 (2381)
กวาดต้อนเอามาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาได้อพยพ
ไปอยู่ที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดอื่นอีกตะวันตกและภาคกลางของ
ประเทศไทย เช่น กาญจนบุรี ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี สระบุรี ลพบุรี พิจิตร พิษณุโลก
สุโขทัย สำหรับไทยดำในสิบสองจุไทยที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์อยู่ที่เมืองวาค เมืองเต็ก เมือง
หมอก พบว่าใช้ภาษาไทยพูดกันรู้เรื่องโดยไม่ต้องมีล่าม การแต่งกายของหญิงคล้ายกับหญิงผู้
ไทยดำที่เพชรบุรีมาก หญิงนุ่งซิ่นสีครามเข้ม ส่วนเสื้อหากมีสามสีแล้วก็ใส่เสื้อแขนขาวรัดรูปสี
ครามเข้ม หากยังไม่มีสามสีก็ใช้สีต่างๆได้หลายสี มวยผมเกล้าไว้ด้านหลัง หากมีสามสีแล้ว
เกล้ามวยผมไว้บนศีรษะ เวลาเข้ามาเยือนจะนำเหล้ากลบซึ่งทำจากข้าวและกล้วยมา
เลี้ยง มีหลอดไม้ไผ่ยาวๆ 4-5 อันสำหรับดูด คล้ายกับของไทยเรณูนคร ความเป็นอยู่ของ
ผู้ไทยดำเมืองวาค เมืองเต็ก เมืองหมอก อยู่กันอย่างง่าย ๆ เทคโนโลยีสมัยใหม่มีน้อยมาก

24. วรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม พิธีกรรมบุญกินเตศบีวหมของกลุ่มผู้ไทแดง แขวงหัว
พัน (2538) เป็นงานวิจัยล่าสุดเกี่ยวกับกลุ่มผู้ไทแดง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในแขวงหัวพัน
ซึ่งมีประชากร 252,000 คน ร้อยละ 98 ของประชากรทั้งหมดเป็นผู้ไทแดง ผู้ไทยดำ
และผู้ไทยขาว ผู้ไทยแดงเดิมอยู่บริเวณตอนใต้ของจีน ลุ่มแม่น้ำแดง ลุ่มแม่น้ำดำ ต่อมา
จึงอพยพมาอยู่ในแขวงหัวพันไม่ต่ำกว่า 200 ปีมาแล้ว โดยมีหนาแน่นในเมืองซาเหนือ
เซียงคือ เวียงไชย และซาใต้ ชาวผู้ไทยแดงมักจะตั้งบ้านเรือนตามตระกูลที่หอ ภายในหมู่บ้าน
บ้านจะมีต้นไม้ใหญ่อยู่ตรงกลาง ชีวิตของชาวผู้ไทยแดงผูกพันกับธรรมชาติมาก ตั้งแต่เกิดจน
ตาย อาชีพหลักทำนา ปลูกข้าวไร่ ปลูกพืชผักสวนครัว ยาสูบ ฝ้าย หม่อน นาส่วนใหญ่เป็น

นาชั้นมันโค ผู้หญิงทุกคนรู้จักการทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผู้ชายมีฝีมือในงานจักสานมาก มีความเป็นอยู่อย่างสมถะ ระบบการตลาดเข้าไปไม่ถึงหิโพลไม่มาก งานบุญของผู้ไทยแดงมี 2 บุญ คือ บุญปีใหม่หรือบุญกินเสตหรือกินเตด กับบุญสี่เซิน (เลี้ยงผีเมือง) ในเดือน 11 บุญปีใหม่มีในเดือนอ้ายหรือเดือนเจียง ชาวบ้านจะฆ่าหมูฆ่าไก่ทำอาหาร ทม เหล้า มาเลี้ยงผีบรรพบุรุษของตน มีการละเล่นสนุกสนานระหว่างชายหญิงหลายอย่าง เช่น เล่นลูกข่าง นอกจากนี้ยังมีการจัดหาข้าวเลี้ยงเพื่อนบ้าน ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านจะต้องมากินเพื่อเป็นสวัสดิมงคลแก่เจ้าของบ้าน การกินเลี้ยงจะเวียนจนครบทุกครัวเรือน ซึ่งใช้เวลา 2-3 วัน บุญกินเตดนอกจากเป็นบุญฉลองต้อนรับปีใหม่แล้ว ยังเป็นบุญที่สร้างความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเพื่อคนในชนเผ่าผู้ไทยแดง คำว่าเตดเป็นภาษาเวียตนาม แปลว่า "ครู"

25. โสภิตา ยงยอค *ผ้าทอมือในวิถีชีวิตของชาวมุ่ไทยในภาคอีสาน (2538)* เป็นบทความที่กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของชาวมุ่ไทยในภาคอีสานโดยสังเขปว่า ชาวมุ่ไทยในภาคอีสานส่วนใหญ่อพยพมาในสมัยรัชกาลที่ 3 อพยพจากเมืองวัง เมืองนอง เมืองหิน เมืองเซโปน เมืองมหาชัย และเมืองกระบอง ชาวมุ่ไทยนิยมทอผ้าลายซิด ลวดลายส่วนใหญ่เลียนแบบธรรมชาติ เช่น ใบฝ้าย ใบหม่อน ช้าง ม้า เสือ สิงห์โต เป็นต้น ผ้าฝ้ายเป็นผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนผ้าไหมจะใช้ในงานบุญหรือโอกาสพิเศษในชีวิตประจำวัน ผู้ชายผู้ไทยสวมเสื้อสีดำแขนยาว ผ้าหน้าติดกระดุม นุ่งกางเกงขาแคบสีดำ ผู้หญิงนุ่งซิ่นฝ้ายมัดหมี่หรือซิ่นสีดำ สวมเสื้อแขนกระบอกผ้าหน้าติดกระดุม เก๋ล้ามวยสูงสำหรับผู้ที่มิสามี่แล้ว เก๋ล้ามวยต่ำสำหรับผู้ที่ยังไม่มีสามี่ การแต่งกายในโอกาสพิเศษสมัยก่อนผู้ชายจะเก๋ล้ามวยโทกผ้าหม่นผ้าหรือพาดผ้าซิด ใส่กำไลแขน เสื้อกางเกงสวมใส่เหมือนแบบที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันผู้ชายตัดผมสั้น เสื้อผ้าเหมือนเดิม การแต่งกายในโอกาสพิเศษของผู้หญิงนุ่งซิ่นไหมมัดหมี่สีเข้มตรงหัวขั้วและตีนซิ่น หม่นผ้าเบี่ยงสีแดง เสื้อแขนกระบอกสีดำผ้าหน้าติดกระดุมเงิน ประดับด้วยสร้อยคอ ต่างหู กำไลมือเงิน โทกหัวด้วยผ้าสีแดงลายซิด

บทที่ 2

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับชุมชน

1. สภาพทางภูมิศาสตร์

1.1 ที่ตั้ง บ้านหนองไผ่ใหญ่เป็นหมู่บ้านอยู่ในตำบลโพนทราย อำเภอหนองสูง จ.มุกดาหาร ติดกับตัวอำเภอหนองสูง โดยอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอหนองสูง และห่างออกไปประมาณ 500 เมตร (อีกไม่นานชุมชนคงจะเชื่อมต่อกัน) มีถนนสาย มุกดาหาร-กาฬสินธุ์ตัดผ่ากลางหมู่บ้าน เป็นบ้านที่ใหญ่พอสมควร จนแบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8

1.2 อาณาเขต

ทิศเหนือ	จด บ้านโพนน้ำคำ
ทิศใต้	จด บ้านป่าเม็ก
ทิศตะวันออก	จด บ้านหนองสูง
ทิศตะวันตก	จด ห้วยบังอี่

อาณาเขตตามที่กล่าวนี้เป็นอาณาเขตตามการปกครอง แต่อาณาเขตที่เป็นตัวหมู่บ้านจริงตาม ทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศใต้ จะเป็นทุ่งนาล้อมรอบ

1.3 ลักษณะภูมิประเทศ เนื่องจากอำเภอหนองสูงตั้งอยู่บนที่ราบกลางหุบเขา เพราะฉะนั้นบ้านหนองไผ่ใหญ่จึงมีสภาพเช่นเดียวกัน คือ มีลักษณะเป็นที่ราบกลางหุบเขา มีภูเขาก่อเป็นฉากหลัง ทำให้มีทัศนียภาพอันงดงาม มีลำห้วยบังอี่ไหลผ่านด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน แล้วอ้อมไปทางทิศใต้ ห้วยบังอี่นี้ยังใช้ประโยชน์ทางด้านการเกษตรไม่มากนัก เพราะยังไม่มีมีการชลประทาน นอกจากผู้ที่ปลูกผักที่ริมฝั่งบางฤดู เป็นที่อาบกินของวัว ควาย และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา แต่อย่างไรก็ตามห้วยบังอี่ก็เปรียบเสมือนสายเลือดของชาวบ้านหนองไผ่ใหญ่ได้เช่นกัน

1.4 ลักษณะภูมิอากาศ หน้าร้อนก็ร้อนอบอ้าว หน้าฝนจะเริ่มจากประมาณปลายเดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนตุลาคม ปริมาณฝนเฉลี่ยต่อปี 1,347 มม. จัดอยู่ในประเภทค่อนข้างชื้น (ประสิทธิ์ คุรุวัฒน์, 2530: 235) หน้าหนาวอากาศแห้งแล้งและหนาวมาก แต่ไม่ถึงขั้นน้ำแข็ง อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 26.5-26.9 องศาเซลเซียส

2. ถิ่นเดิม การอพยพ และการตั้งถิ่นฐานของชาวมุไทย

2.1 ถิ่นเดิมของชาวมุไทย

ในพงศาวดารเมืองแกลง (ปัจจุบันคือเมืองเคียนเบียนฟู อยู่ในภาคเหนือของเวียดนามต่อกับประเทศลาว) กล่าวถึงตำนานการเกิดมนุษย์และถิ่นกำเนิดของชาวมุไทยว่า เกิดจากเทพดา 5 พี่น้อง กับเทพธิดาทั้ง 5 ซึ่งเป็นภรรยาของเทพดาดังกล่าว เทพดา 5 พี่น้อง กับเทพธิดาทั้ง 5 เสวยทิพย์สมบัติในสวรรค์มาช้านานจนจะจุติ (ตายเพื่อจะเกิดใหม่) จึงอธิษฐานร่วมจิตเนรมิตน้ำเต้าขึ้นมา เทพทั้ง 10 ก็เข้าไปอยู่ในน้ำเต้า น้ำเต้าลอยมาตกบนภูเขาที่ทุ่งนาเตา ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองแกลงไปทางตะวันออก เป็นระยะทางเดิน 1 วัน น้ำเต้านั้นได้แตกออกมาเป็นมนุษย์ชายหญิง 10 คน โดยมนุษย์ที่ออกมาหน้าตาไม่เหมือนกัน ข้าแจะออกมาก่อน มุไทยคำ⁽¹⁾ ออกมาเป็นที 2 ลาวทุ่งขาวออกมาเป็นที 3 ซ้อ(จีน) ออกมาเป็นที 4 แกว(ญวน) ออกมาเป็นที 5 มนุษย์ทั้ง 10 คนเดินลงจากภูเขา มนุษย์ 4 พวกหลังได้ลงไปอาบน้ำชำระกาย และดื่มน้ำในหนองสกทหนองชายที่เชิงเขา ซึ่งเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์เย็นใสสะอาด ใครได้อาบได้กินแล้วร่างกายจะหอมใส สะอาดงาม และมี

---

(1) มุไทยมี 4 กลุ่ม คือ มุไทยคำ มุไทยขาว มุไทยแดง และมุไทยลาย ในเวียดนามมุไทยคำมีจำนวนมากที่สุด ภาษามุไทยจัดอยู่ในกลุ่มภาษาไทยตะวันออก ภาษามุไทยคำและมุไทยขาวไม่แตกต่างกัน แตกต่างกันแต่เครื่องแต่งกาย มุไทยที่เพชรบุรีและในภาคอีสานเป็นมุไทยคำ (พระยาอนุมานราชธน 2510: 98; วิลเลียม คลิฟตัน คอลด์, 2511: 124)

สถิตยารัฐวิจิตรราชการบ้านเมืองได้ แต่ข้าแจะซึ่งออกมาก่อนแล้วไม่ยอมลงไปอาบน้ำในหนอง
ดังกล่าว คนพวกนี้จึงมีรูปร่างหมองคล้ำมีมอมสีที่ออกมาจันทักวั้น

พวกผู้ไทย ลาว ช้อ และญวน ได้แยกย้ายกันไปตั้งบ้านเมือง ผู้ไทยตั้งบ้าน
เรือนที่เมืองแกง มีขุนล่อคำเป็นหัวหน้า ต่อมาผู้ไทยได้เพิ่มจำนวนถึง 33,000 คน และ
ขยายตัวออกไปเป็นหลายเมือง เป็นมระชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่ซึ่งเรียกว่า สิบสองจุไทย
(ดูแผนที่) เมื่อขุนล่อคำสิ้นชีพ ขุนบรมราชาได้เป็นเจ้าเมืองแกงต่อมาใน พ.ศ.1274 ขุน
บรมราชาขึ้นปกครองชื่อขุนล่อ ซึ่งเป็นผู้มาตั้งเมืองหลวงพระบางใน พ.ศ.1283 เจ้าเมืองแกงที่
สืบต่อจากขุนล่อคำจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) มาจาก
เมืองแกงก็มี มาจากเมืองที่อยู่บนเขตลาวก็มี มาจากเมืองที่อยู่บนเขตญวนก็มี ที่ปรากฏชื่อมี
จำนวนรวมกัน 14 คน และเจ้าเมืองแกง 8 คนหลังนั้น 6 คนแต่งตั้งโดยเจ้าเมืองญวน 2
คนแต่งตั้งโดยเจ้าเมืองหลวงพระบาง แสดงให้เห็นอิทธิพลของญวนค่อนข้างมากในระยะ
หลัง (นายพลตรีพระยาฤทธิรงค์ธรมเจต (ศุข ชูโต) 2507: 103-114; คำ จำปาแก้ว
และคณะ, 2518: 27-28)

2.2 การอพยพและการตั้งถิ่นฐาน

ชาวผู้ไทยในสมัยแรกๆอาจแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้ไทยขาว พวกนี้อยู่ทาง
เหนือของเวียตนามใกล้จีน มี 4 เมือง คือ เมืองไล เมืองบาง เมืองงุ่น เมืองเจียน
พวกนี้อยู่บนแถบอากาศค่อนข้างหนาวจึงมีผิวขาว อีกทั้งได้รับอารยธรรมจากจีนหลายอย่าง
โดยเฉพาะการแต่งกายในพิธีศพนิยมฝังชาวหม่นขาว จึงเรียกผู้ไทยขาว อีกกลุ่มหนึ่งคือผู้ไทย
ดำ อยู่บริเวณเมืองแกง เมืองควาย เมืองคุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัด
เมืองซ่า รวม 8 เมือง พวกนี้มีผิวคล้ำกว่าผู้ไทยขาว นิยมแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายธรรมดา
เข้ม และอาศัยแม่น้ำดำเป็นแหล่งทำมาหากิน จึงเรียกว่าผู้ไทยดำ 2 กลุ่มนี้รวมเป็น 12
เมือง จึงเรียกว่าแคว้นสิบสองจุไทย (สุวัฒน์ วรวงศ์รัตน์, 2524: 9; เสนอ นวระคล,
2516: 11-12)

ใน พ.ศ.2250 อาณาจักรล้านช้างได้แตกเป็น 2 อาณาจักร คือ ทางเหนือ
เรียกว่า อาณาจักรล้านช้างร่มขาวหลวงพระบาง ทางใต้เรียกว่า อาณาจักรล้านช้างร่ม

ชาวเวียงจันทน์ ลีบสองจุไทย หัวพันห้าทั้งหก อยู่ภายใต้การดูแลของอาณาจักรล้านช้างร่วมกับ
ชาวหลวงพระบาง (*ประชุมพงศาวดาร เล่ม 4, 2506: 336*)

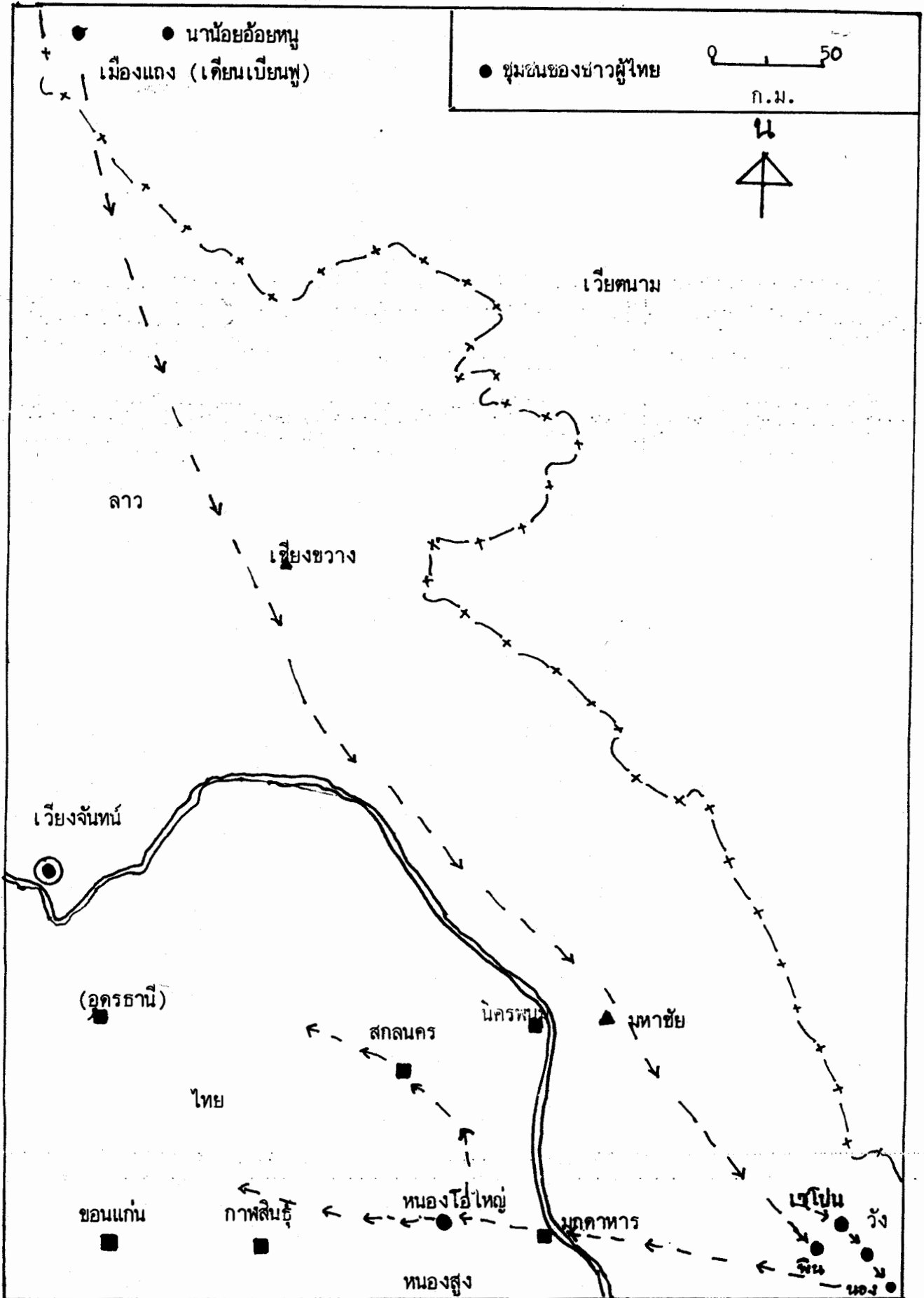
การอพยพของชาวลูไทยเป็นจำนวนมากจากเมืองน่านน้อยอ้อยหนู⁽¹⁾ นั้น พระ
โพธิวงศาจารย์ (ติสโส อ้วน) กล่าวไว้ในประวัติชนชาติไทย สาเหตุของการอพยพเกิด
จากเหตุสองประการ ประการแรก "บังเกิดการอึดคอคอยาก" ประการที่สองเกิดจากความ
ขัดแย้งระหว่างหัวหน้าหัวหน้าของชาวลูไทย กับเจ้าเมืองน่านน้อยอ้อยหนู (ต้นฉบับ
เรียกเมืองน่านน้อยอ้อยหนู) หัวหน้าจึงพาชาวลูไทยชายหญิงประมาณหมื่นคนมาขอขึ้นกับเจ้า
อนุรุธกุมาร⁽²⁾ เจ้าเมืองเวียงจันทน์ (คือ เจ้าอนุวงศ์ ครองราชย์ 2346-2371) เจ้า
อนุรุธกุมารถามชาวลูไทยว่า เมื่ออยู่เมืองน่านน้อยอ้อยหนูเคยประกอบกิจการหาเลี้ยงชีพอย่างไร
ชาวลูไทยบอกว่าเคยทำแต่ไร่ ปลูกข้าว (ข้าวไร่) และไร่สวนผลไม้ต่างๆ แต่
นาทำไม่เป็น เจ้าอนุรุธกุมารจึงให้ชาวลูไทยไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองวัง ซึ่งเป็นป่าเป็นเขา ไม่

---

(1) เมืองน่านน้อยอ้อยหนู ในปัจจุบันเป็นหมู่บ้านเล็กๆ มีเรือนตั้งอยู่ห่างกัน รวม
ประมาณ 20 หลังคาเรือน พื้นที่ทำนามีน้อย เป็นชาวลูไทยคำ บ้านน่านน้อยอ้อยหนูปัจจุบัน
ห่างจากเมืองแกงหรือเคียนเบียนฟูไปทางตะวันตกประมาณ 40 กม. (*มนู อุคคเวส,*
2538)

(2) ในประวัติลูไทยและชาวลูไทยเมืองเรณูนครระบุว่า เจ้าอนุรุธกุมารเป็นเจ้าผู้
ครองหลวงพระบาง เจ้าอนุวงศ์ครองเวียงจันทน์ ตรวจสอบกับบัญชีพระนามพระมหากษัตริย์
และผู้ปกครองของ ศาสตราจารย์ ดี.จี.อี. ฮอลล์ แล้ว เจ้าอนุรุธเป็นผู้ปกครองหลวงพระ
บาง ระหว่าง พ.ศ. 2334-2460 จึงเชื่อได้ว่าเจ้าอนุรุธกับเจ้าอนุวงศ์เป็นคนละองค์ ใน
ประวัติศาสตร์ลาวระบุว่า เจ้าอนุวงศ์มีพระนามอีกอย่างหนึ่งว่า เจ้าอนุรุธราช อาจเป็น
ไปได้ว่าเจ้าอนุวงศ์มี 2 พระนาม แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าชาวลูไทยมาขอขึ้นกับหลวงพระบางหรือ
เวียงจันทน์มากกว่า ผู้วิจัยเชื่อว่าชาวลูไทยกลุ่มนี้มาขอขึ้นกับเวียงจันทน์ด้วยเหตุผลที่กล่าว
ไว้แล้วในย่อหน้าถัดไป (*ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2527: 24-30; D.G.E. Hall, 1970:*
939-940; *คำ จาปานักแก้ว และคณะ, 2518: 117*)

แผนที่ เส้นทางอพยพของชาวไทยอำเภอหนองสูงและอำเภอกำชะอี

ค่อมมีที่ราบ เป็นที่อยู่ของพวกข่า ซึ่งไม่ได้ขึ้นกับพวกใด ๆ และไม่มีใครปกครอง ชาวคูไทย จึงอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองวัง มีความขัดแย้งกับพวกข่าอยู่บ้าง แต่ข่าสู้ชาวคูไทยไม่ได้ ก็ยอมขึ้นกับคูไทย เจ้าอนุรุธจึงแต่งตั้งให้ท้าวท่าเป็นพระยาท่า ตำแหน่งเจ้าเมืองวัง และ ทุกสิ้นปีให้เมืองวังต้องส่งส่วยมีคโคและขวานให้เวียงจันทน์ปีละ 500 เล่ม แต่อย่างไรก็ตามพระยาท่าเห็นว่าเมืองของตนอยู่ติดกับเขตแดนเมืองคำมัว ซึ่งเป็นเมืองของชนชาติญวน พระยาท่ากลัวว่าพวกญวนจะมาตีเอาบ้านเมือง จึงได้ส่งส่วยขึ้น 5 ปี (ปีหนึ่งหนัก 5 ชั่ง) ให้แก่เจ้าเมืองคำมัวด้วย (พระไทธิวงศ์จารย์ : 357-360)

แต่ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวคูไทย-ชาวไซ ได้กล่าวถึงการอพยพของชาวคูไทยว่า ก่อนที่ชาวคูไทยจะอพยพจากน่าน้อย อ้อยหน่ามาเมืองวัง ได้อพยพมาอยู่บริเวณหัวพันห้าทั้งหก โดยเฉพาะที่เมืองเชียงขวางได้ กลายเป็นถิ่นฐานสำคัญของชาวคูไทยได้อาศัยเป็นเวลานาน 200-300 ปี (สุวัจน์ วราวงศ์รัตน์, 2524: 11; เสนอ นาระคล, 2516: 14) โดยให้เหตุผลว่าชาวคูไทยเดิม หานา เมื่อมาอยู่เชียงขวางซึ่งเป็นที่ลุ่มนาน 200-300 ปี จึงหานาไม่เป็น ข้อสันนิษฐานนี้ ชัดกับหลักฐานที่ประวัติศาสตร์ที่ระบุว่า ใน พ.ศ. 2250 มีการแบ่งอาณาเขตระหว่างหลวงพระบางกับเวียงจันทน์ อาณาเขตของหลวงพระบางก็มาถึงสิบสองจุไทย (รวมเมืองแกง น่าน้อยอ้อยหน่า) หัวพันห้าทั้งหก แต่เมืองพวน เชียงขวาง ขึ้นกับเวียงจันทน์อยู่แล้ว ทำไม ท้าวท่าจึงจะมาขอขึ้นกับเวียงจันทน์อีก แต่ในทางตรงกันข้ามเมืองน่าน้อยอ้อยหน่าซึ่งอยู่ใน เขตสิบสองจุไทยและขึ้นกับหลวงพระบางอยู่แล้ว หากคูไทยของท้าวท่ามาจากเมืองน่าน้อย อ้อยหน่าแล้วมาขอขึ้นกับเวียงจันทน์ ซึ่งพวกเขาไม่เคยขึ้นมาก่อนก็มีเหตุผล

สำหรับการอพยพครั้งใหญ่ของชาวคูไทยเข้าสู่ประเทศไทยมี 3 ระลอกด้วยกัน คือ

ระลอกที่ 1 สมัยธนบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2321 ถึง 2322 กองทัพไทยซึ่งมี เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่ 1) กับเจ้าพระยาสุรสีห์ (บุญมา) เป็นผู้นำกองทัพนำ ทหารสองหมื่นคนเข้าไปตีหัวเมืองลาวตั้งแต่จำปาศักดิ์ถึงเวียงจันทน์ ขณะที่กองทัพไทยล้อม เวียงจันทน์อยู่นั้น หลวงพระบางซึ่งไม่ถูกกับเวียงจันทน์ก็ได้ส่งกองทัพมาช่วยไทยตีเวียง จันทน์ กองทัพไทยล้อมเวียงจันทน์อยู่ 4 เดือนเศษก็ตีเวียงจันทน์ได้ (พระราช

พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2516: 431-435) กองทัพไทยถือโอกาส
ผนวกลาวทั้งหมด รวมทั้งหลวงพระบางซึ่งมาช่วยไทยตีเวียงจันทน์เอาเป็นเมืองขึ้นหรือ
ประเทศราชตั้งแต่นั้นมา หลังจากเวียงจันทน์แตกใน พ.ศ.2322 ฝ่ายไทยได้ให้กองทัพ
หลวงพระบางไปตีหัวเมืองทางตะวันออกของหลวงพระบาง มีเมืองหันท์ (ถูกเรียก
เมืองชื่อหัง) เมืองม่วย สองเมืองนี้เป็นลาวทรงคำหรือผู้ไทยคำ ซึ่งอยู่ริมเขตแดนพวน ได้
ครอบครองลาวทรงคำเป็นอันมาก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมีรับสั่งให้ลาวทรงคำ
เหล่านี้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่เพชรบุรี (ไทโรจน์ เพชรสังหาร, 2531: 30-31) ในช่วงของ
การกวาดต้อนลาวทรงคำเมืองหันท์⁽¹⁾ และเมืองม่วย⁽²⁾ นั้น ผู้ไทยชาวส่วนใหญ่ยังอยู่ที่
เมืองแกง ไม่ได้ถูกกวาดต้อนมาด้วย ผู้ไทยคำหรือลาวทรงคำสองเมืองนี้มีฐานะเป็นผู้ไทย
ระลอกแรกที่ถูกอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย นับถึงปัจจุบันก็ได้ 216 ปีแล้ว

ระลอกที่ 2 เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา
โลกมหาราช ในราว พ.ศ.2335-2338 เมืองแกงและเมืองพวนแข็งข้อต่อเวียงจันทน์⁽³⁾
กองทัพเวียงจันทน์ตีเมืองทั้งสองได้ กวาดต้อนลาวทรงคำ(ผู้ไทยคำ) ลาวพวน เป็นเชลย
ส่งมาที่กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีรับสั่งให้ลาวทรงคำ

---

(1) เมืองหันท์ ปัจจุบันคือ บ้านหัน อยู่ในเขตเวียงคนามภาคเหนือ ห่างจากพรมแดน
ทางตะวันตกประมาณ 10 กม.

(2) เมืองม่วย ปัจจุบันอยู่ในประเทศลาว ห่างจากหลวงพระบางไปทางตะวันออก
เฉียงเหนือประมาณ 100 กม.

(3) ใน พ.ศ.2335 กองทัพเวียงจันทน์ได้ตีหลวงพระบางแตก และจับกษัตริย์หลวง
พระบาง (เจ้าอนุรุทธ) ส่งมากรุงเทพฯ เวียงจันทน์ปกครองหลวงพระบางอยู่ 4 ปี
พระเจ้ากรุงปักกิ่งได้ทรงขอร้องให้ไทยปล่อยเจ้าอนุรุทธกลับไปครองหลวงพระบางตามเดิม
ในราว พ.ศ.2339 ในช่วง 2335-2338 เวียงจันทน์จึงขยายอำนาจเข้าไปปกครองหัว
เมืองต่างๆแทนหลวงพระบาง เมืองแกง กับเมืองพวน คงไม่ยอมขึ้นกับเวียงจันทน์ เวียง
จันทน์จึงส่งกองทัพไปตี (ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2527: 26-28)

(ผู้ไทยคำ) ไปอยู่ที่เพชรบุรีเหมือนผู้ไทยคำระลอกแรก (ไพโรจน์ เพชรสังหาร, 2531: 31) แต่ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 1 กล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2335 ญวนตั้งเกียกกองทัพนามตีเวียงจันทน์ เกิดการรบที่เมืองพวน กองทัพญวนถูกเวียงจันทน์แตกไป กองทัพเวียงจันทน์จึงกวาดเอาครอบครัวชายหญิงใหญ่น้อยส่งมากรุงเทพฯ สิ้นคนเศษ หลักฐานที่นี้ไม่ได้ระบุชื่อเมืองแทน และไม่ได้ระบุว่าเมืองพวนแท้จริงคือกับเวียงจันทน์ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2505: 190) แต่การที่เวียงจันทน์กวาดครอบครัวชาวเมืองพวนส่งมาให้กรุงเทพฯ เป็นไปได้ว่าเมืองพวนมีเหตุการณ์ที่ไม่น่าไว้วางใจ จึงกวาดครอบครัวออกมาเสียก่อน เพื่อมิให้ญวนเข้ามากวาดครอบครัวนั้นไป ซึ่งเหตุการณ์ที่ตนเองนี้ได้เกิดขึ้นมากในช่วงหลังกบฏเจ้าอนุวงศ์สมัยรัชกาลที่ 3

ระลอกที่ 3 ซึ่งเป็นระลอกใหญ่ที่สุด คือ การอพยพชาวผู้ไทยและประชากรกลุ่มอื่นๆ บริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาไว้ในภาคอีสาน และบางส่วนก็ส่งมาอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย การอพยพครั้งนี้เป็นการอพยพประชากรครั้งใหญ่ที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงก่อนปี 2518 (ก่อนประเทศไทยในนามอินโดจีนเป็นคอมมิวนิสต์) สาเหตุสำคัญของการอพยพครั้งนี้เกิดจากรัฐบาลไทยสมัยรัชกาลที่ 3 ชัดแย้งอย่างรุนแรงกับรัฐบาลญวน สาเหตุที่ชัดเจนคือ ญวนพยายามขยายอำนาจเข้ามาในเขมรและลาว ซึ่งเป็นประเทศราชของไทย ความขัดแย้งครั้งนั้นนำไปสู่สงครามอันยาวนานระหว่างไทยกับญวน โดยรบกันตั้งแต่ พ.ศ. 2376 และไปสิ้นสุดใน พ.ศ. 2390 หน้าที่การรบส่วนใหญ่อยู่ในประเทศเขมร สงครามครั้งนี้ทั้งฝ่ายญวนและไทยต้องใช้ทรัพยากรไปเป็นอันมาก โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ ทางฝ่ายไทยได้เกณฑ์ราษฎรในภาคอีสานเป็นจำนวนมากไปเป็นทหาร และล่าเบียงเสียมิงและบุตรไพร่ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2506: 41-890; 129-301)

ในส่วนของกระทบต่อประชากรในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงก็คือ ทั้งฝ่ายไทยและญวนต่างก็แย่งชิงความได้เปรียบในสงคราม โดยการส่งกองทัพส่วนหนึ่งมากวาดครอบครัวเอาประชากรในลาวฝั่งซ้ายไปตั้งถิ่นฐานในเขตที่ควบคุมได้ง่าย ฝ่ายญวนค่อนข้างจะได้เปรียบไทยในตอนแรกของการกวาดครอบครัวในฝั่งลาวฝั่งซ้าย เพราะเหตุที่ผู้คนลาวเกลียดชังคนไทยมากในตอนปลายกบฏเจ้าอนุวงศ์ ระหว่างปี 2369-2371 ฝ่ายไทยได้ปราบกบฏอนุวงศ์อย่างรุนแรง โดยการเผาเมืองเวียงจันทน์เสียราบ แม้แต่วัดก็ถูกเผา เหลือแต่วัดพระแก้ว

กับวัดศรีสะเกษเท่านั้น ต้นไม้พลกัฏฐ์ค้ำทั้งหมด ทรัพย์สินเงินทอง อาวุธยุทโธปกรณ์ของเวียงจันทน์ถูกฝ่ายไทยกวาดไปหมด รวมทั้งกวาดค้อนราษฎรเวียงจันทน์ไปจนเกือบจะเป็นเมืองร้าง ฝ่ายไทยจัดการกับเวียงจันทน์แบบนี้ เพราะไม่ต้องการให้เวียงจันทน์ตั้งตัวได้ ไม่สามารถตั้งข้อเป็นกบฏกับไทยได้อีก ในขณะที่ฝ่ายญวนเข้าช่วยเหลือโอบอุ้มเจ้านวงศ์เป็นอย่างดี ตอนที่เจ้านวงศ์หนีการจับกุมของฝ่ายไทยในตอนที่เสียเวียงจันทน์ครั้งแรก เพราะเหตุนี้หัวเมืองลาวฝั่งซ้ายจึงอยู่กับฝ่ายญวนในตอนแรก มีเพียงเมืองพนมเท่านั้นที่อยู่กับฝ่ายไทย แต่ในระยะต่อมาญวนได้แสดงให้เห็นธาตุแท้ของคน ดังปรากฏในบันทึกเอกสารพื้นเวียง ซึ่งคนลาวบันทึกไว้ดังนี้

"พระเจ้ากรุงแก้วจึงให้โดยยี่ไปรักษาเมืองชุมพรไว้ แกว(ญวน) เกณฑ์ผู้คนมาสร้างค่ายคูเมือง ปลุกค้ำหนักน้อยใหญ่ ผู้คนทั้งไร่นาเพราะถูกเกณฑ์ ชาวเมืองพอง ชุมพร พะลาน สะโพน(เซโพน) ออกอยาก ข้าวยากหมากแพง เพราะเมืองแตก ผู้คนยังไม่ได้ทำนา ต้องกินหัวมันแทนข้าว แกวยังข่มเหงให้ตัดไม้สร้างเมืองสร้างค่ายคู เมื่อสร้างเสร็จแล้วจัดเวรเฝ้าค้ำและเสียส่วยให้แก่พวกแกว ทั้งเงินทอง ควาย ช้าง ค้าง ค้า เครื่องหว่าน ทุกสิ่งใส่เรือบรรทุกส่งเมืองแกว จนชาวเมืองออกอยาก ไร่ร้าง ไร่นา เขาก็ค่อยพากันหนีแกวมาพึ่งลาวที่ล้นน้อย ไม่นึกจะอยู่เป็นเมืองต่อไป พวกที่หนีไม่ทันก็เป็นเวรกรรมอยู่ที่นี่ บางพวกก็เป็นไขลงท้องตาย..." (ธวัช ปุณโณทก, 2523: 61)

"สำหรับพระยาน้อยเจ้าเมืองพนมที่เข้ามาเข้ากับไทยนั้น ถูกจองจำขังค้ำแล้วแล้วเนื่องจนถึงแก่อนิจกรรม แกวก็สืบส่วนหาสมบัติเจ้าเวียงจันทน์ เพราะทราบว่าได้ขมสมบัติมาไว้เมืองพนมมากมาย แกวฆ่าพระยาน้อยเพื่อต้องการข้าวของ แกวเห็นแก่เงินทองมากกว่าเกรงบาป ลาวเห็นใจแกวมามากแล้วตั้งแต่บุราณ ลาวตายมอดม้วยเพราะแกวหลายครั้ง แกวไม่เคยช่วยลาวสร้างเป็นบ้านเป็นเมือง พวกแกวเป็นพวกต่างเชื้อชาติ พระพุทธรูปเขาก็ซื้อขายจ่ายกัน ศาสนาไม่มีในเมืองเขา เพราะว่าเป็นพวกภาษาสัตว์ ไม่ยำเกรงพระพุทธเจ้า เขาไม่เชื่อในพระองค์..." (ธวัช ปุณโณทก, 2523: 62)

กล่าวโดยสรุปก็คือ ในช่วงหลังกบฏเจ้านวงศ์หัวเมืองบริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่ถูกฝ่ายไทยกวาดค้อนเอามาไว้ฝั่งขวา ก็มีเมืองมหาไชย เมืองพนม เมืองเชียงขวาง เมืองชุมพร เมืองพวง เมืองพะลาน เมืองเชียงคำ เมืองเชียงม่วน เมืองกาย

เมืองเชียงใหม่ เมืองคำเกิด เมืองคำมวน เมืองพร้าว เมืองหวา และเมืองวัง รวม 15 เมือง เมืองเหล่านี้มีผู้คนหลายชาติพันธุ์ มีทั้งคนไทย กะเลิง ไช้ ญ้อ ข่า ฯลฯ การกวาดต้อนคนเหล่านี้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2376 เป็นต้นมา

สำหรับชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนในระลอกที่ 3 นี้ มีกลุ่มคนดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นคนไทยเมืองวัง ถูกกวาดต้อนให้มาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอห้วยซันต์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 300 หลังคาเรือน มีประชากรรวมกัน 1,200 คน ชาวไทยกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานที่บ้านโพน บ้านหนองยางเหนือ บ้านหนองยางใต้ ตำบลโพน ตำบลทุ่งครอง 4 หมู่บ้าน (บ้านทุ่งครอง บ้านเก่าเตือ บ้านคำม่วง บ้านหนองสะพัง) ตำบลสำราญ 5 หมู่บ้าน (บ้านค้อ บ้านหนองช้าง บ้านจาน บ้านหนองแซง บ้านท่า) (ปัจจุบันบ้านเหล่านี้ขึ้นกับอำเภอคำม่วง และที่ขึ้นกับอำเภอห้วยซันต์มีเพียง 2 หมู่บ้าน คือ บ้านคงไร่ บ้านคอนขัง ตำบลโนนศิลา)

กลุ่มที่ 2 เป็นคนไทยเมืองวังเช่นเดียวกัน ถูกกวาดต้อนมาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มนี้ใหญ่มาก มีประชากรรวมกันถึง 14,521 คน ให้ตั้งถิ่นฐานที่ตำบลบัวขาว 5 หมู่บ้าน ตำบลแจนแลน 4 หมู่บ้าน⁽¹⁾ ตำบลภูแล่นช้าง 5 หมู่บ้าน⁽²⁾ ตำบลสงเปือย 6 หมู่บ้าน⁽³⁾ ตำบลคุ้มเก่า 11 หมู่บ้าน⁽⁴⁾

(1) มีบ้านคำกั้ง บ้านมะนาว บ้านเหล่าใหญ่ และบ้านเหนือ

(2) ปัจจุบันขึ้นกับอำเภอเขาวง หมู่บ้านที่เหลือปัจจุบันขึ้นกับตำบลนาคู อำเภอเขาวง ซึ่งตัวเลขในปี 2530 มีชาวไทยในตำบลนาคู 9 หมู่บ้าน (บ้านห้วย บ้านหินลาด บ้านสร้างแก้ว บ้านชาติ บ้านกุดคำไ้ บ้านหนองอีกลม บ้านโคกก่อ บ้านขามล้อม บ้านนางาม)

(3) ปัจจุบันขึ้นกับอำเภอเขาวง ในตำบลสงเปือย มีชาวไทย 5 หมู่บ้าน คือ บ้านกุดสิมคุ้มใหม่ บ้านโพนสว่าง บ้านหนองแสง บ้านกุดบอด บ้านนาวิ

(4) ปัจจุบันขึ้นกับอำเภอเขาวง ในตำบลคุ้มเก่ามีชาวไทย 7 หมู่บ้าน คือ บ้านกุดสิมคุ้มเก่า บ้านนาเจริญ บ้านกุดตอแก่น บ้านคงหมู บ้านโคกมะลิ บ้านกุดปลาข้าว บ้านขี้

กลุ่มที่ 3 มาจากเมืองวังเช่นเดียวกัน ถูกกวาดต้อนให้มาตั้งถิ่นฐานที่เมือง
พรหมนิคม (ในเอกสารเรียกพนานิคม) ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่าบ้านหงษ์ขาว มีท้าวโงกกลาง
เป็นผู้นำ ใน พ.ศ.2513 พบว่าในอำเภอพรหมนิคมซึ่งตอนนั้นมี 7 ตำบล มีชาวผู้ไทยทั้ง
7 ตำบล โดยตำบลพรหมนิคมมีผู้ไทย 11 หมู่บ้าน ตำบลสว่าง 17 หมู่บ้าน ตำบลนาใน
10 หมู่บ้าน ตำบลหัวบ่อ 10 หมู่บ้าน ตำบลไร่ 9 หมู่บ้าน ตำบลพอกน้อย 7 หมู่บ้าน และ
ตำบลวังยาง 1 หมู่บ้าน รวม 65 หมู่บ้าน รวม 32,037 คน นอกจากนี้ยังอพยพไปตั้งรกราก
ที่อำเภอเมืองสกลนคร 13 ตำบล จาก 17 ตำบล รวม 48 หมู่บ้าน อำเภอพังโคน 4
ตำบล 23 หมู่บ้าน อำเภอน้ำม่วง 3 ตำบล 16 หมู่บ้าน อำเภอวานรนิวาส 4 ตำบล 8
หมู่บ้าน อำเภอกุสุมาลย์ 2 ตำบล 4 หมู่บ้าน อำเภอสว่างแดนดิน 2 ตำบล 3 หมู่บ้าน
อำเภอกุดบาก 1 ตำบล 3 หมู่บ้าน อำเภอวาริชภูมิ 4 ตำบล 42 หมู่บ้าน รวมทั้งจังหวัด
สกลนครมีผู้ไทย 212 หมู่บ้าน 20,945 หลังคาเรือน 128,659 คน (*ถวิล ทองสว่างวัฒน์,*
2527: 72-83)

กลุ่มที่ 4 มาจากเมืองวังและเมืองคำอ้อ มีท้าวสิงห์หรือท้าวสีหนามเป็นผู้นำ
มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองสูงและบ้านคำชะอี สมัยนี้ขึ้นกับเมืองมุกดาหาร

ทั้ง 4 กลุ่มนี้ถูกกวาดต้อนมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยประมาณ พ.ศ.2384-
2387 (รัชกาลที่ 3) ทางรัฐบาลไทยได้ยกย่องผู้นำของชาวผู้ไทยเหล่านี้ให้เป็นเจ้าเมือง
และยกบ้านของชาวผู้ไทยเป็นเมืองพร้อมกันในปี 2387 โดยในกลุ่มที่ 2 ซึ่งยกมาตั้งที่
อำเภอกุดินารายณ์ในปัจจุบัน ยกเป็นเมืองกุดินารายณ์ ตั้งราชวงศ์(กอ) เมืองวังเป็น
พระอิเบศวงศา เจ้าเมืองคนแรก ในกลุ่มที่ 2 นี้ยังตั้งหมื่นเดชอุดม ซึ่งเป็นหัวหน้าผู้ไทย
จากบ้านหัวนาคมน แขวงเมืองวัง เป็นพระพิไชยอุดมเพชร เจ้าเมืองภูแล่นช้างคนแรก กลุ่ม
ที่ 3 ตั้งท้าวโงกกลางเป็นพระเสนารรงค์ เจ้าเมืองพรหมนิคมคนแรก กลุ่มที่ 4 ตั้งท้าวสี
หนามเป็นพระไกรสรราช เป็นเจ้าเมืองหนองสูงคนแรก (*เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2506:*
246-247; 275-277; พรหมณี วงศ์จำปาศรี, 2536: 33-34; ประชุมพงศาวดารเล่ม
3, 2506: 241-246)

กลุ่มที่ 5 เป็นผู้ไทยจากเมืองวังเช่นกัน แต่มาก่อน 4 กลุ่มที่กล่าวมาแล้ว คือ
อพยพมาตั้งแต่ พ.ศ.2373 มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านห้วยหัวขัว บ้านเมืองจันทร์ และบ้านคงหวาย

ทางการได้ยกบ้านคงหวายเป็นเมืองรัตนนคร ตั้งหัวสาส์นนำของชาวล้านนาเป็นพระแก้วไภมล เจ้าเมืองคนแรก ใน พ.ศ.2388 ในปีนั้นมีประชากร 2,648 คน (ใน พ.ศ.2513 มีชาวล้านนาอยู่ในจังหวัดนครพนม 131 หมู่บ้าน 5 อำเภอ คือ อำเภอนาแก 78 หมู่บ้าน อำเภอรัตนนคร 28 หมู่บ้าน อำเภอธาตุพนม 14 หมู่บ้าน อำเภอศรีสงคราม 7 หมู่บ้าน อำเภอเมือง 4 หมู่บ้าน เฉพาะอำเภอรัตนนครมีชาวล้านนา 19,070 คน) (ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2527: 62-67)

กลุ่มที่ 6 เป็นชาวล้านนาจากเมืองตะโปน (เซโปน) 1,847 ครอบครัว มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านช่องนาง ทางการไทยได้ยกบ้านช่องนางเป็นเมืองเสนางคณิศร ใน พ.ศ.2388 และตั้งหัวจันศรีสุราชัญญาของลุ่มนี้เป็นพระศรีสุนทรสงคราม เจ้าเมืองคนแรก (เดิม วิชาคพจนกิจ, 2530: 128) ปัจจุบันอำเภอเสนางคณิศรขึ้นกับจังหวัดอำนาจเจริญ (ใน พ.ศ.2525 มีชาวล้านนาอยู่ 2 อำเภอ 5 หมู่บ้าน ในอำเภอเสนางคณิศรและอำเภอชานุมาน)

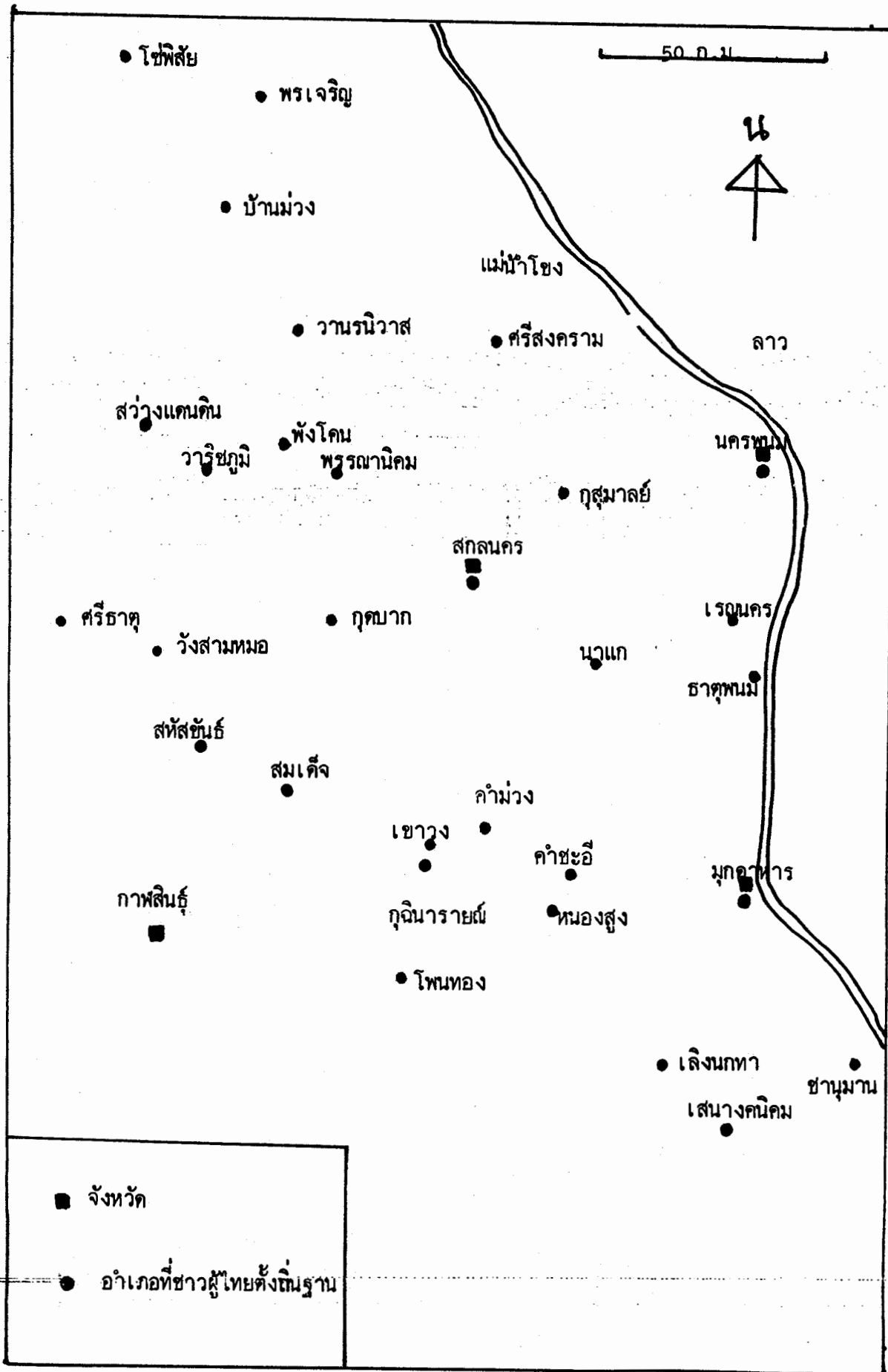
กลุ่มที่ 7 เป็นชาวล้านนาจากเมืองตะโปนมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านคำเมืองแก้ว⁽¹⁾ ทางการยกเป็นเมืองคำเขื่อนแก้วในปี 2388 และตั้งหัวลีนาทัญญาของลุ่มนี้เป็นพระรามนรินทร์ เจ้าเมืองคนแรก (หม่อมอมรวงศ์วิจิตร, 2506: 254)

กลุ่มที่ 8 เป็นชาวล้านนาจากเมืองกะปอง มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านปลาเป่า บ้านนี้ยกเป็นเมืองในปลายสมัยรัชกาลที่ 4 พ.ศ.2410 เป็นเมืองวาริชภูมิ ตั้งหัวพระยาสุวรรณ เป็นพระสุนทรบริรักษ์ เป็นเจ้าเมืองคนแรก (เดิม วิชาคพจนกิจ, 2530: 362) (ใน พ.ศ.2513 มีชาวล้านนาตั้งรกรากในอำเภอวาริชภูมิ 4 ตำบล คือ ตำบลวาริชภูมิ 1 หมู่บ้าน ตำบลคำบ่อ 12 หมู่บ้าน ตำบลปลาไหล 9 หมู่บ้าน และตำบลเมืองลาด 7 หมู่บ้าน รวม 42 หมู่บ้าน) (ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2527: 78-79)

ชาวล้านนาทั้ง 8 กลุ่มได้ขยายจำนวนออกไปตั้งรกรากในพื้นที่ต่างๆของภาคอีสานอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา รวม 9 จังหวัด 33 อำเภอ 494 หมู่บ้าน สรุปได้ดังนี้

(1) ปัจจุบันคือ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยในภาคอีสาน

1. จังหวัดกาฬสินธุ์ 63 หมู่บ้าน 5 อำเภอ (เขาวง กุฉินารายณ์ คำม่วง สมเค็จ สหัสขันธ์)
2. จังหวัดนครพนม 131 หมู่บ้าน 5 อำเภอ (นาแก เรณูนคร ชาติพนม ศรีสงคราม เมืองนครพนม)
3. จังหวัดมุกดาหาร 68 หมู่บ้าน 5 อำเภอ (คำชะอี เมืองมุกดาหาร นิคม คำสร้อย คอนตาล หนองสูง)
4. จังหวัดสกลนคร 212 หมู่บ้าน 9 อำเภอ (พรรณานิคม เมืองสกลนคร วาริชภูมิ พังโคน บ้านม่วง วานรนิวาส กุสุมาลย์ สว่างแดนดิน กุดบาก)
5. จังหวัดอำนาจเจริญ 5 หมู่บ้าน 2 อำเภอ (เสนางคนิคม ชานุมาน)
6. จังหวัดยโสธร 3 หมู่บ้าน 1 อำเภอ (เลิงนกทา)
7. จังหวัดอุครธานี 5 หมู่บ้าน 2 อำเภอ (วังสามหมอ ศรีธาตุ)
8. จังหวัดหนองคาย 6 หมู่บ้าน 3 อำเภอ (โซ่พิสัย บึงกาฬ พรเจริญ)
9. จังหวัดร้อยเอ็ด 1 หมู่บ้าน (โพนทอง)

(ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2527: 57-84)

สำหรับคนไทยอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นคนไทยกลุ่มที่ 4 อพยพมาจากเมืองวัง¹ 852 คน เป็นท้าวเพี้ย (ข้าราชการ) 31 คน ชายฉกรรจ์ 174 คน ครอบครัว 647 คน มีเพี้ยเมืองแสน ท้าวอุบลุด เป็นผู้นำ คนไทยจากเมืองคำอ้อม 806 คน เป็นท้าวเพี้ย 33 คน ชายฉกรรจ์ 146 คน ครอบครัว 627 คน มีท้าวสีหนามเจ้าเมืองคำอ้อม ท้าวราชอาด (น้องท้าวสีหนาม) เป็นผู้นำ รวมชาวยุทธที่อพยพมาตั้งเมืองหนองสูง 1,658 คน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวสีหนาม

---

¹ เมืองวัง ปัจจุบันเรียกว่า เมืองวังเขื่อนขันธ์ มีประมาณ 4 หมู่บ้าน มีประชากรรวมกันประมาณ 150 ครัวเรือน ขึ้นกับเมืองเซโปน แขวงสุวรรณเขต ห่างจากเซโปนไปทางตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 4 กม. (สมาน ครอบครอง, 2538) ส่วนเมืองคำอ้อม เป็นหมู่บ้านที่ติดกับเมืองวัง

(สิงห์) เป็นพระไกรสรราช เจ้าเมือง เข็ยเมืองแสนเป็นอุปฮาด หัวราชอาศน์เป็นหัวราชวงศ์ หัวอุปคตเป็นหัวราชบุตร พร้อมกับพระราชทานเครื่องยศให้ทั้ง 4 คน สำหรับพระสีหนามได้รับพระราชทานเครื่องยศ 8 อย่าง มีสัปทน ผ้าโพกขลิบ ถาดหมากเงิน คนโทเงิน เสื้อเข็มขากันแย่ง ผ้าค้ำปกทองมีขลิบใน แพรขาวหมี่ ผ้าคลุม และเงิน 1 ชั่ง (จดหมายเหตุ ร.3 พ.ศ.1206 (พ.ศ.2387) เล่มที่ 33 สารตราเจ้าพระยาจักรี เรื่องตั้งเมืองหนองสูง วันศุกร์ แรม 11 ค่ำ เดือน 8 ปีมะโรง ฉศก ตรงกับวันที่ 9 สิงหาคม 2387 อ้างใน พูลสวัสดิ์ อาจวิชัย, 2537: 44-51)

จากปากคำของผู้เฒ่าผู้แก่ 3 ท่าน อายุ 88-108 ปี เล่าให้ฟังถึงการตั้งถิ่นฐานของผู้ไทยกลุ่มที่ 4 นี้ หอสรุปได้ว่า การอพยพของผู้ไทยกลุ่มนี้มาจากเมืองวัง เมืองบก เมืองคำอ้อ ข้ามแม่น้ำโขงมาขึ้นที่บ้านท่าสีดา (คือ เมืองมุกดาหารปัจจุบัน) มาขออนุญาตเจ้าเมืองมุกดาหารเพื่อตั้งถิ่นฐาน เมื่อเจ้าเมืองอนุญาตแล้วก็แยกย้ายเป็นสองสาย

สายที่ 1 อพยพมาทางตะวันตก ตอนแรกมาตั้งที่บ้านหนองเอียนทุ่ง (อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ในปัจจุบัน) แต่ทำเลไม่ดี ดินคั้น ข้างล่างเป็นหินแท้ ไม่เหมาะกับการทำการเกษตร จึงอพยพไปบริเวณป่าใหญ่ ซึ่งต่อมาเรียกว่า ดงบังอี มีหนองน้ำขี้ (ผู้ไทยเรียกน้ำคำ) ซึ่งมีน้ำไหลซึมตลอดเวลา ผู้คนพบทำเลนี้คือ พรานภูวง ชาวผู้ไทยสายนี้จึงตั้งถิ่นฐานที่นี่ ต่อมาเรียกบ้านนี้ว่า บ้านคำชะอี (เห็นมาจากบ้านหัวคำแมงอีแมงอี คือ จักจั่น ซึ่งมีอยู่มากในบริเวณนี้) ผู้นำตั้งบ้านนี้ มีหัวสุวรรณชะ กับพระศรีวังคชาศน์ ในปัจจุบันบ้านคำชะอีอยู่ห่างจากบ้านหนองสูงประมาณ 4.5 กม. ชาวผู้ไทยสายนี้ อีกส่วนหนึ่งมีพรานภูวงเป็นหัวหน้า ตั้งบ้านที่โนนน้ำคำ ห่างจากบ้านหนองสูงประมาณ 2 กม. ชาวผู้ไทยสายนี้ที่เหลือซึ่งคงจะกลุ่มใหญ่กว่ากลุ่มอื่น มีหัวสีหนามหรือหัวสิงห์ หัวอาจ (หัวราชอาศน์) หัวคิ้ว เป็นผู้นำ ตั้งบ้านที่หนองแวง ต่อมาเปลี่ยนเป็นบ้านหนองสูง เพราะมีหนองอีกแห่งหนึ่งอยู่บนเขาไม่ห่างจากที่ตั้งบ้านนี้มาก ใน พ.ศ.2387 ยกเป็นเมืองหนองสูง

สายที่ 2 อพยพจากมุกดาหารมุ่งไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีหัวกลางเป็นหัวหน้า ตั้งบ้านอยู่ที่บ้านนาปอ (ปัจจุบันเป็นบ้านร้าง) ต่อมาอพยพไปอยู่ตำบลนาโสก อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหารในปัจจุบัน (พูลสวัสดิ์ อาจวิชัย, 2537: 39-41)

สำหรับคนไทยบ้านหนองโหวใหญ่เป็นไทยสายที่ 1 ซึ่งมาตั้งบ้านที่เรียกในเวลาต่อมาว่า บ้านโนนน้ำคำ ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นก็เริ่มมีปัญหาเรื่องที่ทำกิน จึงได้อพยพมาตั้งบ้านใหม่ที่บ้านหนองโหวใหญ่ในปัจจุบัน บ้านหนองโหวใหญ่ห่างจากบ้านโนนน้ำคำไปทางทิศใต้ประมาณ 2 กม. เหตุที่เรียกว่าบ้านหนองโหว เพราะใกล้หนองน้ำมีหนองน้ำอยู่ ชาวบ้านมาใช้น้ำในหนองแล้วลืมขันหรือโอไว้ที่หนอง จึงเรียกหนองนี้ว่าหนองลืมโอ นานเข้าก็กร่อนเป็นหนองโหว บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้จึงเรียกว่า บ้านหนองโหว ต่อมาเมื่อบ้านหนองโหวประชากรมากขึ้นก็อพยพไปตั้งบ้านใหม่ใกล้กัน ชาวบ้านเรียกบ้านใหม่นี้ว่า บ้านหนองโหวน้อย และส่วนบ้านเดิมก็ต่อมาทางการได้เปลี่ยนเป็นหนองโหวใหญ่ ในปัจจุบันบ้านหนองโหวน้อยเปลี่ยนเป็นบ้านโนนยาง และภายหลังยกเป็นตำบลโนนยาง

สำหรับผู้นำในการตั้งบ้านหนองโหวใหญ่มี 5 คน คือ

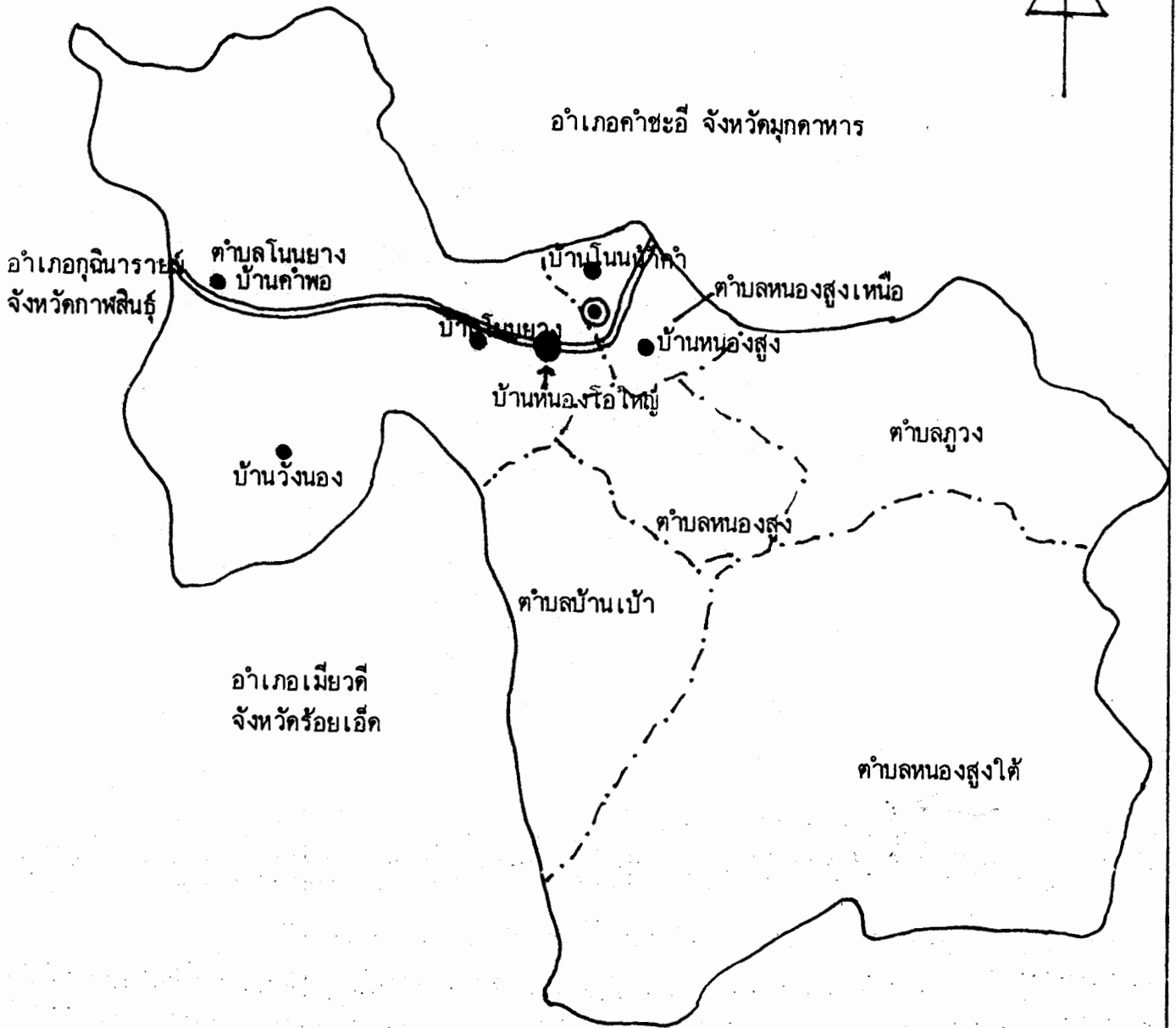
- 1) นายเพทอง ต้นสกุล พ่องแก้ว
- 2) นายน้อยโหดอง (น้อยหัวคอง) ต้นสกุล น้อยทรง
- 3) นายศรีบัวหลุม ต้นสกุล บัณฑุม
- 4) นายอุทัย ต้นสกุล นามอุทัย
- 5) นายศรีภูบาล

5 ครอบครัวของคนเหล่านี้เป็นผู้ก่อตั้งบ้าน เมื่อประมาณ พ.ศ. 2407 (ปลายรัชกาลที่ 4) หรือ 131 ปีก่อน บริเวณที่ตั้งบ้านเป็นที่สูง มีลักษณะยาวรี ส่วนพื้นที่ทำนาเป็นพื้นที่ลุ่มอยู่รอบหมู่บ้าน (สีพัน พ่องแก้ว, สมลี อาจวิชัย, สิงห์คำ น้อยทรง, หิมพา อาจวิชัย, 2538) จำนวนครัวเรือนได้เพิ่มจาก 5 ครัวเรือน มาเป็น 214 ครัวเรือน ปัจจุบัน หรือเพิ่มขึ้น 42.8 เท่า

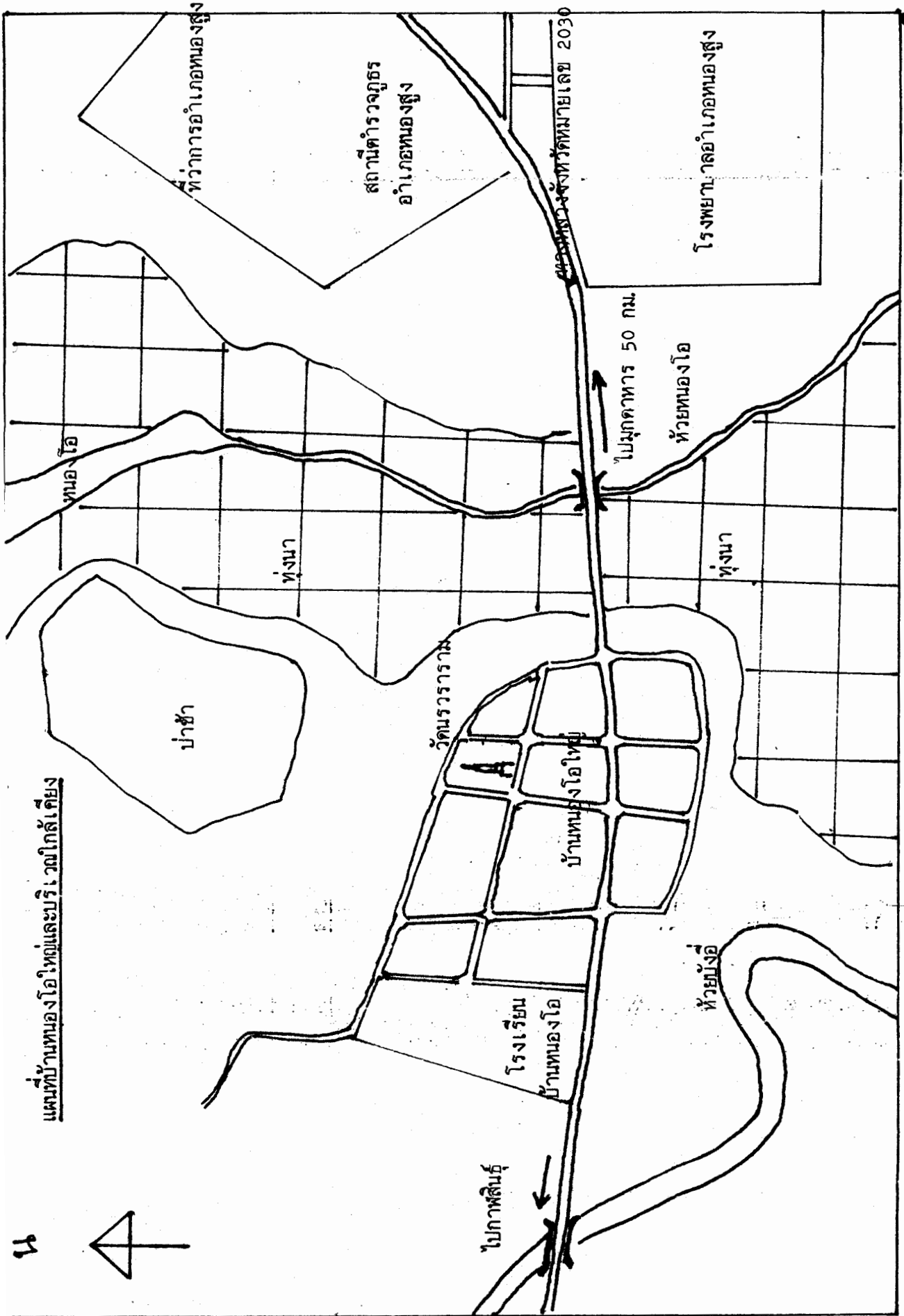
บ้านหนองโหวใหญ่นอกจากขยายหมู่บ้านโดยอพยพข้ามหัวมั้งอีกไปสร้างบ้านใหม่ที่บ้านโนนยาง ซึ่งอยู่ติดกันแต่หัวมั้งอีกแล้ว ยังมีผู้อพยพมุ่งหน้าต่อไปทางทิศตะวันตกไปเรื่อยๆ ไปตั้งหลักแหล่งและกลายเป็นหมู่บ้านขึ้นอีก 3 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านคำพอก ซึ่งตั้งมาแล้ว 76 ปี
2. บ้านวังนอง ซึ่งตั้งมาแล้ว 56 ปี
3. บ้านหนองเม็ก คงไล่เสียกับบ้านวังนอง

แผนที่ อำเภอนองสูง

● ที่ว่าการอำเภอนองสูง

แผนที่บ้านทองไผ่ใหญ่และบริเวณใกล้เคียง

บ้านหนองเม็กอยู่ในเขต ต.เหล่าโงน อ.กุงนารายณ์ จ.กาฬสินธุ์
(จึงไม่ปรากฏในแผนที่)

ทั้งในอดีตและปัจจุบัน บ้านหนองโไฮใหญ่ บ้านโหมยาง บ้านคำพอก บ้านวัง
นอง และบ้านหนองเม็ก ยังมีความเป็นพี่น้องกันอยู่ ไ้มาหาสู่กันเป็นประจำมิได้ขาด
เพราะถือภาษิตโบราณว่า "แก้วมิด 3 ปี เป็นหินมิด (แก้วหรือรัตนชาติไม่ขัดถู 3 ปี กลาย
เป็นหิน) พี่น้องมิแ้ว 3 ปี เป็นคู่อื่น" (พี่น้องไม่แหวะหา 3 ปี เป็นคู่อื่น)

บ้านหนองโไฮใหญ่แต่เดิมขึ้นกับตำบลหนองสูง ต่อมาได้มีการตั้งตำบลโหมยาง
เมื่อ พ.ศ.2522 จึงได้มาขึ้นกับตำบลโหมยาง

บ้านหนองโไฮใหญ่ หมู่ที่ 3 มีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 12 คน ดังนี้

1. เจ้าพรหมสาร บัณฑุม
2. เจ้าหนาราช น้อยทรง
3. นายลอค (ตาเจียง) อุทัย
4. เจ้าเสฐศรราช ฟ่องแก้ว
5. นายสุข บัณฑุม
6. นายสอน น้อยทรง
7. นายฟอง บัณฑุม
8. นายปาน บัณฑุม
9. นายอวน บัณฑุม
10. นายใบ น้อยทรง (เป็นผู้ใหญ่บ้าน 2508-2516)
11. นายบุญจันทร์ น้อยทรง (เป็นผู้ใหญ่บ้าน 2516-2530)
12. นายจันทร์ บัณฑุม (เป็นผู้ใหญ่บ้าน 2530-ปัจจุบัน)

ในปี พ.ศ.2524 ได้แยกหมู่บ้านอีกหนึ่งหมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 8 และชาวบ้านได้
เลือก นายสมลี อาจวิชัย เป็นผู้ใหญ่บ้าน ตั้งแต่ พ.ศ.2524 เป็นต้นมา

การแบ่งแยกหมู่บ้านนั้นแยกเป็นสี่กัศวันออกและกัศวันตก โดยมีคเอาถนนข้าง
วัดนรารามด้านทิศตะวันตก ซึ่งทอดยาวตลอดแนวเหนือใต้ เป็นเส้นแบ่งแยกหมู่บ้าน หมู่ที่
3 อยู่สี่กัศวันออก หมู่ที่ 8 อยู่สี่กัศวันตก

ถึงแม้บ้านหนองโไฮใหญ่จะแบ่งแยกเป็น 2 หมู่บ้าน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนทั้งสองหมู่บ้านยังคงสนิทแนบแน่น มีความสามัคคีกลมเกลียวกันดีมาก หลังการรวมกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านนั้นสูงมาก จนหมู่บ้านเจริญก้าวหน้า มีการพัฒนาในด้านต่างๆ และชนะเลิศการประกวดหมู่บ้าน

3. ประชากร

บ้านหนองโไฮใหญ่แบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้าน มีประชากรหมู่ 3 ประมาณ 94 ครัวเรือน 463 คน หมู่ 8 มี 120 ครัวเรือน 497 คน รวม 214 ครัวเรือน 960 คน เป็นคนไทยประมาณ 99%

4. ภาษา

เนื่องจากเป็นบ้านของเผ่าคนไทย ภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษาคนไทย และยังคงรักษาภาษาคนไทยไว้ได้ด้วยดีตลอดมา

ภาษาคนไทยเป็นภาษาที่พูดแปร่งไปจากภาษาลาวและภาษาไทยภาคกลาง ซึ่งไม่สามารถอธิบายเป็นภาษาเขียนได้ เพราะหลายคำเสียงไม่ตรงกับวรรณยุกต์ใด นอกจากจะฟังด้วยหูเท่านั้น จะยกตัวอย่างคำบางคำที่พอจะอธิบายเป็นภาษาเขียนได้พอใกล้เคียงดังนี้

1) คำที่มีสระ เ-ีย, เ-ือ, -ัว จะเป็นสระ เ-, เ-อ, โอ เช่น

เมีย - เม, เขียน - เขน, เขียด - เคด,

เสื่อ - เสอ, เลือด - เล็ด, เมือง - เม็ง,

ตัว - ไท, คำน - ไคน, ส่วน - ไส่น

2) สระ ไ, ใ, -ัย บางคำจะเป็นสระ เ-อ เช่น

ใต้ - เตือ (เสียงแปร่งอยู่ระหว่างวรรณยุกต์เอกและโท คือ -----)

2

ใสี - เซอ

ให้ (สิ่งของ) - เหือ (เสียงแปร่ง)

ใหม - เมอ

3) พ้องชนะ ข. บางคำจะเป็นตัว ห. เช่น

เชียง - เห่ง

ชาย - หาย

ของเขา - หองเขา

เขา (สัตว์) - เหา

4) พ้องชนะ ร. จะเป็น ฮ. เช่น

เรือ - เฮอ, เรือน - เอ็น, รอย - ฮอย,

ร้อง - ฮ้อง, รیب - ฮีบ

5) บางคำที่สะกดด้วย ก. ไก่ จะไม่มีเสียงตัวสะกด และสระจะเป็นสระ

เสียงสั้น เช่น

แตก - แคะ, แบท - แบะ, กูก - กุ

สาก - ซะ, ปาก - ปะ

6) บางคำที่มีเสียงสระ $\bar{e}$ จะเป็นเสียงสระ $\bar{e}$ -อ เช่น

ลี้ก - เล็ก, คั้ง - เค็ง (เสียงแปร่ง = $\frac{\bar{e} + \bar{u}}{2}$)

คริ่ง - เค็ง

7) บางคำมีคำเรียกเฉพาะที่ไม่มีคำทางภาษาไทยเลย เช่น

สิ่งของหาย - ฮัย, หายเจ็บหายไข้ - คีเจ็บคี่ไข้ (แปร่ง)

ท้ายทอย - กะตัน (แปร่ง), หัวเช่า - โหโค้ย

ผิคไ้ - มีไ้ (แปร่ง), คาซุ่ม - บัฒพะอะ

ไปไหน - ไปซีเลอ, ผู้โค, โค - เพอ

อยากกินข้าว - เยอะกินข้าว (แปร่ง)

ฯลฯ

คำว่า บางคำ นั้น หมายถึงว่าไม่เป็นเช่นที่กล่าวมาทุกคำ ก็มีข้อยกเว้น
อยู่บ้าง มีลาวอีสานที่มาจากผู้ไทยใหม่ ๆ ก็หัดเรียนภาษาผู้ไทย ตอนสระไอเป็นสระเออ ผู้

สอนคงไม่บอกช้อยกเว้น พอแก่เหลียวไปเห็นไก่ก็ร้องลั่นขึ้นว่า "นี่แกคือไก่" ก็เลย
เกิดฮาครีนขึ้นมา เพราะว่า "ไก่" ก็เรียกว่าไก้อยู่ แต่คำไม้เอกออกเป็น "ไก"
(แปร่งนิดๆ)

หากนำคำภาษาไทยมาเปรียบเทียบกับภาษาไทยกรุงเทพฯ ซึ่งเพิ่งมีการคิด
ต่อกันไม่นานผ่านทางวิทยุโทรทัศน์ ก็พบว่าคำในภาษา 2 กลุ่มนี้มีเหมือนกันถึงร้อยละ
36.73 คล้ายกันร้อยละ 36.05 คำที่คล้ายกันมีทั้งคล้ายกันมาก เช่น ไก่-ไก ตา-ตา นิ้ว
กลาง-นิ้วกาง ปืน-ปืน บางคำก็คล้ายกันในระดับปานกลาง เช่น ปาก-ปะ เลื่อ-เชอ บาง
คำก็คล้ายกันเล็กน้อย เช่น แขน-แขน ชา-หา บันได-คันไค บวม-มะโอบ ส่วนที่ต่างก็มี
ร้อยละ 27.21 เช่น มะละกอ-มะขูด พักทอง-มะขูด ลัมโอบ-มะแก้ง พระ-ตุาค
เดร-ใจน้อย ซ้อน-โอบ ท้า-เอ็ด หากรวมคำที่เหมือนและคล้ายกัน พบว่ามีถึงร้อยละ
72.78 จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าภาษาไทยกับภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นภาษาตระกูลเดียวกัน
อย่างแน่นอน ส่วนคำที่แตกต่างกันนั้นเป็นไปได้ว่าช่วงที่คนไทยรวมอยู่ใกล้กันยังไม่ได้รับ
คำสนทนาคือ จึงเรียกคำว่าพระและเดรต่างกันมาก ต่างกลุ่มก็เรียกต่างกันไป

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกับภาษาไทยกรุงเทพฯ ไทยอีสาน และผู้ไทยคำ

ผู้เปรียบเทียบ	เหมือนกัน		คล้ายกัน		แตกต่างกัน		รวม	
	ค่า	%	ค่า	%	ค่า	%	ค่า	%
	ภาษาไทยกับภาษาไทยกรุงเทพฯ	54	36.73	53	36.05	40	27.21	147
ภาษาไทยกับภาษาไทยอีสาน	55	37.67	73	52.14	18	12.86	140	100
ภาษาไทยกับภาษาผู้ไทยคำ	31	34.83	40	44.94	18	20.22	89	100

ที่มา : ตารางในภาคผนวก

เช่นเดียวกับผักผลไม้บางชนิดที่เรียกต่างกันอย่างมาก ดังที่ได้ยกมาข้างบน เป็นไปได้ว่าช่วงที่คนไทยรวมอยู่ด้วยกันไม่มีมะละกอ พักทอง ส้มโอ ต้นไม้ 3 ชนิดนี้คนไทยอาจรับเข้ามาภายหลังที่แยกตัวออกไปตามที่ต่างๆแล้ว

ส่วนคู่เปรียบเทียบคำในภาษาผู้ไทยกับภาษาไทยอีสาน ก็พบว่าเหมือนกันร้อยละ 37.67 คล้ายกันร้อยละ 52.14 หากรวมเข้าด้วยกันเท่ากับร้อยละ 89.81 ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างไม่ต้องสงสัยว่า ภาษาผู้ไทยกับภาษาไทยอีสานเป็นภาษาตระกูลเดียวกัน และเป็นกลุ่มที่ใกล้เคียงกันมาก มีแตกต่างกันเพียงร้อยละ 12.86 จึงเป็นไปได้มากกว่าคน 2 กลุ่มนี้อยู่ในบริเวณเดียวกันมาก่อน ดังที่กล่าวไว้ในพงศาวดารเมืองแกลง มาแยกกันเมื่อคนลาวอพยพมาตั้งรกรากในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงจากหลวงพระบาง ลงมาทางเวียงจันทน์และแอ่งสกลนคร ส่วนกลุ่มผู้ไทยก็ยังมีอยู่บริเวณสิบสองจุไทย และยังขึ้นกับลาวเกือบตลอดมาด้วย ภาษาจึงใกล้เคียงกันมาก

ส่วนคู่เปรียบเทียบคำในภาษาผู้ไทยกับภาษาผู้ไทยคำ มีค่าเปรียบเทียบกันน้อย เพราะผู้วิจัยมิได้สัมภาษณ์ชาวผู้ไทยคำ แต่ศึกษาผ่านงานของผู้อื่น จากคำทั้งหมด 89 คำพบว่าเหมือนกันร้อยละ 34.83 คล้ายกันร้อยละ 44.94 รวมร้อยละ 79.77 แตกต่างกันเพียงร้อยละ 20.22 จึงอาจสรุปได้ว่าภาษาของคน 2 กลุ่มนี้ตระกูลเดียวกัน และคงจะอยู่บริเวณเดียวกันมาก่อนด้วย แต่ได้แยกกันมา 200 ปีขึ้นไป โดยกลุ่มผู้ไทยบ้านหนองโไฮใหญ่นี้แยกจากเมืองแกลงไปอยู่เมืองวัง เมืองคำอ้อ แล้วจึงอพยพมาอยู่ที่อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ส่วนผู้ไทยคำกลุ่มที่ให้ข้อมูลในตารางที่ 1 ในภาคผนวก แยกจากเมืองแกลงไปอยู่เชียงขวาง จากเชียงขวางไปอยู่บ้านดิล ในแขวงเวียงจันทน์ และในที่สุดก็อพยพมาอยู่ที่ศูนย์ผู้อพยพจังหวัดหนองคายในปี 2518 ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ศตวรรษที่ 2 กลุ่มนี้ไม่ได้ติดต่อกัน และต่างฝ่ายก็รับภาษาของกลุ่มที่อยู่ใกล้เคียง เช่น รองเท้า ผู้ไทยเรียกเก็บ แต่ผู้ไทยคำเรียกขาย ซึ่งน่าจะเป็นภาษาญวน ญวนเรียกรองเท้าว่าไย บางคำอาจจะคิดขึ้นภายหลังจากแยกย้ายออกไปจากเมืองแกลงแล้ว เช่น กระตุม ภาษาผู้ไทยเรียกมะติง แต่ภาษาผู้ไทยคำเรียกมะห่อ แต่อย่างไรก็ตามคำหลักๆของสองภาษานี้คล้ายกันมาก ดังปรากฏในตารางที่ 1 ในภาคผนวกแล้ว

บทที่ 3

วิถีครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย และการเปลี่ยนแปลง

1. โครงสร้างครอบครัว รัชสมัยครอบครัวและเครือญาติ

1.1 ความสัมพันธ์และการสืบสายตระกูล

ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวผู้ไทย ก็คงเหมือนกับครอบครัวไทยทั่วไป คือ ในครอบครัวหนึ่งๆก็จะมีพ่อเป็นใหญ่ที่สุด รองลงมาคือแม่ พี่คนโต และรองลงไปตามลำดับ

1) สังคมผู้ชายเป็นใหญ่

ในอดีตเมื่อ 40 ปีย้อนลงไป สังคมผู้ไทยได้ให้ความสำคัญต่อผู้เป็นสามีมาก ในปัจจุบันก็ยังให้ความสำคัญอยู่ เพียงแต่ลดพฤติกรรมบางอย่างลงไปบ้าง เช่น

(1) การกราบ การสวดสาธิน้ำพระ บางคนไม่ได้ทำเลย โดยเฉพาะภรรยารุ่นใหม่ แต่จะสวดสาธิน้ำตอน "ออกค่า" (ออกจากการอยู่ไฟ) ใหม่ทุกครั้ง เหมือนในอดีต

ที่สวดตอนออกค่าใหม่ๆ ก็เพราะสามีเป็นผู้ล่าหากินทุกหยาก ออกคานลับขับ คานเอน ตักน้ำหาหิน คูแลกรรยาที่อยู่ค่า... (เพราะฉะนั้นการอยู่ค่านี้ภาษาลาวจึงเรียกว่า "อยู่กรรม")

การสวดในวันพระมีลดลงมาก บางคนไม่ทำเลย เพราะว่าเศรษฐกิจรัดตัว ทั้งตัวทั้งเมียต้องออกจากบ้านเพื่อไปทำงาน ผู้ออกจากบ้านน้อยและกลับดึกคือสามี นอกเรื่องงานแล้วอาจจะเป็นกิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น ประชุมประจำเดือน ประชุมเตรียมการหาบุญ หรือจัดงานด้านอื่นๆ ทำให้กลับบ้านดึก ภรรยาจึงนอนก่อน แต่ก่อนภรรยาต้อง "ตื่นก่อนนอนหลัง" จึงได้เปลี่ยนแปลงไป

เมื่อไม่ได้สมาบอดเข้า ก็เลยเลิกไปเลยโดยปริยาย

การกราบส่ามิก่อนนอนก็เช่นกัน บางคนเอาปลายผมตัวเอง เช็ดเท้าส่ามิก่อนนอน นอนหลับแล้วจนแทบจะไม่มี จนจะเหลือแต่เพียงเรื่องเล่า ที่เลิกไปก็ด้วยเหตุผลที่กล่าวไปแล้ว

ได้สอบถามผู้เป็นภรรยาที่บ้านหนองไฮใหญ่ 5 คน บอกตรงกันทุกคนว่า ทุกครั้งที่ออกค้ำห้องสมา สมาในวันพระไม่มี มีคนหนึ่งบอกว่าแต่ก่อนเคยทำ อยู่มาเมื่อมีเรื่องทะเลาะกันถูกส่ามิตะเลยเลิก

(2) การกินข้าว แต่ก่อนต้องพร้อมกัน เมื่อทุกคนนั่งล้อมน้าข้าวแล้วให้ส่ามิเริ่มก่อน เคี้ยวแล้วคลง เพราะต่างมีธุระ ลูกก็รีบไปโรงเรียน ส่ามิก็ดิคุระก็อนุญาตุลุมเมียกินก่อน นานาเข้าก็เลยถือเป็นเรื่องธรรมดาไป แต่ก็ยังมีแบบเดิมให้เห็นอยู่ไม่มาก

การเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มมีมาประมาณ 30 ปีมาแล้ว

อีกประการหนึ่งที่เปลี่ยนไปคือ เคี้ยวมีความเจริญขึ้นมาก หญิงชายมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน ทั้งส่ามิภรรยาต่างมีบทบาทในครอบครัวเท่ากัน ช่วยกันทำมาหากิน ไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่าก่อน เช่น ทั้งส่ามิภรรยาต่างเป็นข้าราชการ

แต่อย่างไรก็ตามภรรยาก็ยังให้ความสำคัญต่อส่ามิอยู่ ถึงแม้ลคพฤติกรรมาบางอย่าง แต่ค้ำอันยังไม่เปลี่ยนแปลง เช่น การให้ความห่วงใย เอื้ออาทร ประณมิตี ก็ยังมีเหมือนเดิม

บรรดาลูกๆทั้งหลายต้องให้ความเคารพพ่อแม่ ไม่กระด้างกระเดื่อง มีเช่นนี้แล้ว "มันละดูยลลลง ส้างก็มันขึ้น ส้างเพงโท เงินลงเพงคั้น" (มันจะเสื่อม ทำกินไม่ก้าวหน้า ส้างสูงถึงค้ำระ ทะลยลลงถึงคั้น)

ที่หมู่บ้านหนองไฮใหญ่ปัจจุบันลูกเคารพพ่อแม่ก็ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่

2) การสืบสายตระกูล

ชาวยุไทยบ้านหนองไฮใหญ่ผู้ชายจะเป็นหลักในการสืบสายตระกูล ในการสืบมรดกนั้นในอดีตมักจะให้ผู้ชาย เพราะถือว่าลูกผู้ชายต้องไปสมสร้างกับส่ามิ บรรดาลูกชายคนที่จะได้มรดกมาก แบ่งเป็นดังนี้

(1) ที่จะไ้มากกว่าน้อง คือ "อ้ายเอาสอง น้องเอาหนึ่ง" เพราะมรดกต่างๆ เช่น ที่นา ถือว่าพี่เป็นคนช่วยพ่อแม่ไ้มากกว่าน้อง นอกจากนั้นพี่ยังเป็นคนเลี้ยงน้องด้วย

(2) ผู้รับมรดกเลี้ยงดูพ่อแม่ไ้มากกว่า ไม่ว่าจะเป็นที่หรือเป็นน้อง ถ้าเป็นผู้ดูแลพ่อแม่จนพ่อแม่ตาย มรดกส่วนที่ยกไว้ของพ่อแม่ไ้มเป็นของผู้ที่เลี้ยงดูไ้ม เพราะเลี้ยงดูพ่อแม่จน "เหน็บกับเข่า เน้ากับตัก" และ "ใจเงินเอาะ เทาะตงเห" (ใช้เงินจัดการศพ จนขอคเกลี้ยงกระบ่า)

แต่ก็มีเหมือนกันที่พ่อแม่ให้ลูกสาวเป็นผู้มาเลี้ยงดูคน หรือไปอยู่กับลูกสาว ลูกสาวรับภาระในการเลี้ยงดู ลักษณะนี้ลูกสาวไ้มไ้มมรดกมากกว่า (แต่จำนวนพ่อแม่ที่อยู่กับลูกชายไ้มมากกว่าอยู่กับลูกสาว ไ้มในอดีตและปัจจุบัน)

มีการไ้มมรดกแก่ลูกสาวอีกวิธีหนึ่ง คือ การ "กาวลาชาย" (กล่าวเอาว่าเป็นลูกชาย) คือ ในกรณีที่ลูกสาวแต่งงานออกเรือนไปอยู่กับสามีแล้วเกิดตกทุกข์ได้ยาก สิ้นไร้ไม้คอก ผู้เป็นพ่อก็เอามา "กาวลาชาย" ให้รับมรดกได้

การ "กาวลาชาย" ไ้มจะกล่าวคอบมีหญิงสาวที่มีนามสกุลเดียวกันกับพ่อ (คือ พี่น้อง ลูกหลานของพ่อ) แต่งงานก็จะกล่าวในงานแต่งงานนั้น โดยแจกไม้ขีดไฟให้ "เห้าอ้ายเห้าน้อง" (ผู้เฒ่าผู้แก่ฝ่ายพ่อ) และบรรดาแขกทั้งหลาย แล้วประกาศให้ทราบว่ "นาง..... คอบไ้มจะกล่าวถั่วว่าเสมือนเป็นลูกชาย... ไ้มญาติพี่น้องรับทราบไว้" เมื่อกล่าวแล้ว นาง..... ก็มีสิทธิไ้มมรดกจากพ่อ และบางคนเมื่อถูกกล่าวลาชายแล้วหันมาใช้นามสกุลของพ่อก็มี

ในปัจจุบันนี้การสืบตระกูลสืบมรดก ลูกทุกคนมีสิทธิไ้มรับแบ่งเห้าเห้าเทียมกัน แต่จะยกไว้ "หุดพ่อแม่" (ส่วนของพ่อแม่) ไว้ให้ผู้ที่เลี้ยงพ่อแม่จนตาย

1.2 ขนาดครอบครัว

ในอดีตเมื่อ 40 ปีก่อนไ้มยังไ้มมีการวางแผนครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีขนาดใหญ บางครอบครัวมีลูกถึง 10-12 คน ไ้มมีลูกมากยิ่งดี จะได้ "กินแซง" (กินแรง) ลูก

คือ จะมีผู้มาเลี้ยง เวลาที่มีการแต่งงานจะมีการให้พรคู่บ่าวสาวว่า "... เชื้อได้ลูกเต็มบ้าน
เชื้อได้หลานเต็มเมือง..." (ให้ได้ลูกเต็มบ้าน ให้ได้หลานเต็มเมือง)

แต่ในปัจจุบัณทหารแสบกคคันทางเศรษฐกิจไม่ไหว เมื่อมีการรณรงค์การคุม
กำเนิด จึงมีการคุมจำนวนลูกให้ได้ตามต้องการ บางครอบครัวก็มีลูก 2 คน บางครอบครัว
ก็มีแค่คนเดียว

1.3 ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย

ในสมัยก่อน 30 ปีมาแล้ว ผู้ที่แต่งงานแล้วจะอยู่กับพ่อแม่ หรือพ่อตาแม่ยาย
เสียก่อน ชั่วระยะ 2-3 ปี แล้วจึงค่อยแยกครอบครัวออก แต่ปัจจุบันเปลี่นแปลง คือ พ่อ
แต่งงานอยู่กับพ่อแม่ชั่วระยะเดียวเดี๋ยวก้อออกไปนั จะแยกกล่าวดังนี้

1) ลูกชาย ในสมัยก่อนมณการหาเงินหาทองยังไม่คล่องเหมือนทุกวันนี้ รับ
จ้างถางสวน หรือค่านา หรืองานอื่นๆ ก็เพียงวันละ 5 บาท

ดังนั้นเมื่อลูกชายแต่งงานแล้วต้องอาศัยอยู่กับพ่อเสียก่อน เพราะต้องพึ่ง
พ่อแทบทุกอย่าง เงินทองก็ยังไม่ต้องมีต้องอาศัยพ่อแม่ เวลาที่จะออกเรือนแยกไปไม่แน่นอน
หากน้องชายแต่งงานเร็ว พี่ชายก็จะแยกเรือนออกไปเร็ว

เดี๋ยวนัเปลี่นไป ความเจริญเข้ามาแนวทางหาเงินมีมาก ลูกชายก็เลย
หาเงินเอาเอง (บางที่พ่อแม่ได้อาศัยลูกช้) สร้างฐานะได้ไว จึงแยกครอบครัวได้ไว

2) ลูกเขย ไม่มีความจำเป็นแล้วไม่มีใครอยากจะ "ชูพ่อแม่" เลย เพราะ
ทุกข์ยากทั้งกายและใจ ส้ารวมทุกอริยาบท ต้อง "คะล้า" หลายอย่าง ทางานส้ารพค จมมี
คำพูดว่า "เล็กอยู่เขินว่าท้าว ช้าอยู่เขินว่าเขย" (เหล็กอยู่เรือนเรียกว่า ท้าว ช้าอยู่เรือน
เรียกว่า เขย) เสมือนว่าเขยคือช้ช้าคนหนึ่งในเรือน ความทุกข์ยากของเขยชู้หรณาไว
เป็นพญาอีสัน ดังนี้

" เป็นเขยที่ทุกข์ยากหัวใจ	
เข็ดแหวโคย้านแต่เหินว่า	(ทำอะไรกลัวแต่ทำหน้าว่า)
สำนกะต่ากะตั้งกะเบี่ยน	
อยู่ในเขื่อนมฤตม้วย	(อยู่ในเรือนแบบเจียมตัว กับหน้าอยู่)
บ่ว่าฮ้ายมันแม่หนี	(ไม่ได้ใส่ความ เพราะมันเป็นความจริง)
แต่หัวที่เกินอุกเกินอึ้ง	(ในหัวคิดมีแต่ความกลัดกลุ้ม)
นั่งบ่อนโคย้านแต่คิดแม่เต่า	(นั่งตรงไหนกลัวแต่คิดแม่ยาย)
ชาวมือกะบ่ติง	(20 วันก็ไม่ไหวติง (อยู่อย่างเจียมตัว))
ถึงบาดยามกินข้าวสองสามคำกะหัดอ้ม	(ยามกินข้าว 2-3 คำก็อ้ม)
ชิมอันมันอันหนึ่จ้อฮบอยู่คน	(ชิมถ้วยนั้นถ้วยนี้ไปไม่อยู่นาน)
ฝูงหมู่คนกินข้าวหน้ากันก็เหลียวเบ็ง	(ฝูงหมู่คนกินข้าวด้วยกันก็เหลียวดู)
ส่งบาดผู้บาดนัยแม่เจ้าว่าจิงใด	(ส่งยิ้มเป็นนัยว่าเจ้าเขยเป็นอย่างไร
	หว่างที่ละอาหรือเปล่า)

สมัยก่อนเขยต้องจำใจอยู่ เขยที่ทุกข์ยากมาขอ "ชู" พ่อตาที่มีโอกาสได้ออกเรือนต่างหาก คือ เมื่อตั้งตัวได้ก็ขอออกเรือนไปเลย (หมายถึงว่า 2-3 ปีจึงออก) แต่ประเภทที่พ่อตามีลูกคนเดียวเป็นลูกสาว หรือมีลูกสาวเดียว ลูกชายออกเรือนไปอยู่ต่างหาก พ่อตาต้องการให้ลูกเขยมาเลี้ยง จึงให้มาเป็นเขยชู้ ประเภทนี้ต้องอยู่กับพ่อตาแม่ยายตลอดไป ถ้าพ่อตาไม่ให้ออกเรือนก็ต้องชู้ตลอดไป จนพ่อตาแม่ยายเสียชีวิต แต่ก็คุ้มเพราะมรดกพ่อตาเขยชู้จะเป็นผู้ได้มากกว่า

ในปัจจุบัณนี้เขยชู้ประเภทที่ออกเรือนได้ จะออกเรือนเร็วกว่าในอดีต เพราะความเจริญก้าวหน้าถึง การหาเงินหาทองเพื่อสร้างฐานะได้เร็วกว่าดังได้กล่าวมาแล้ว สอบถาม ผู้ใหญ่สมลี อาจิวชัย ท่ามออกว่า 2-3 ปีมานี้ที่บ้านหนองโหวใหญ่ที่แต่งงานยังไม่เห็นมีใคร "ชูพ่อเต่า"

ถึงแม้จะมีการชูพ่อเต่า พ่อเต่าก็หัวสมัยใหม่ พยายามทำให้ลูกเขยอยู่อย่างสบายใจเป็นกันเอง แต่อยู่ในครอบครัวของสังคมทั่วไป สำหรับชีวิตสำคัญก็ยังปฏิบัติอยู่

เช่น ห้ามกระทำบางอย่างบนบ้านพ่อตา เช่น ลับพร้าว ชักผักพร้าว คีต สี ตี เป่า ร้อง รำ
ทำเพลง จับมือถือแขนเองสาวภรรยา ยังห้ามทุกกาลเทศะ

1.4 บทบาทของสมาชิกครอบครัว

บทบาทของสมาชิกครอบครัวนั้นจะแยกกล่าวแต่ละบุคคลดังนี้

1) ผู้ที่เป็นสามี

1.1) บทบาทพ่อครอบครัว มีบทบาทในการเป็นผู้นำครอบครัว ต้องเป็น
คนขยันหมั่นเพียร "เชือกต้นตอกลูกเข้า" (ให้ต้นตอก ลูกเข้า) "ตีนมือเข้าเชือกได้ 9 ทาง
หยาม" (ตีนเข้าให้ได้ 9 ทางไปหาอยู่หากิน หาเงินหาทอง) ไม่เป็นคนละเลย ไม่มีงู
คายน "มีเชือกพันหน้าอยู่ค้าย หงายตาอยู่เป่า" (ไม่ให้ก้นหน้าอยู่ค้าย หงายตาอยู่เป่า) ไป
นั่นมานี่ให้รู้จักมองหาสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แล้วนำมาใช้ คือ "ไปคังอย่าได้มาเป่า ไปเลา
อย่าได้มาค้าย เชือกไม้ค้ายมาแกงกันหม้อ" (ไปคังอย่ามาเป่า ไปเลาอย่ามาค้าย ให้
หักไม้ค้ายมาชำระกันหม้อ คือ เอามาเป็นเพิ่ม) ให้เป็นคนมีความเพียร ประกอบสิ่งใดก็ทำ
ให้สำเร็จ คือ "ค้ำน้ำมิเชือกเอ็ดกันหูจกภูมิเชือกเอ็ดมือสั้น" (ค้ำน้ำอย่าให้กันหู ล้วงรูดอย่าทำ
มือสั้น) เหล่านี้ล้วนเป็นคำสั่งสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ตั้งแต่โบราณมา ทุกวันนี้ก็ยังใช้อยู่ โดย
เฉพาะจะสอนเน้นในตอนที่จะเป็นเจ้าบ่าวตอนเข้าพิธีแต่งงาน นอกจากนั้นยังต้องดูแลให้
ความคุ้มครองแก่ภรรยาและบุตร คือ ปฏิบัติตนเป็นสามีที่ดีแก่ภรรยา เป็นพ่อที่ดีแก่บุตร ตาม
หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ให้สัมพันธ์เป็นข้างเท้าหน้า

1.2) บทบาทพ่อทหาร ต้องให้ความเคารพ ให้การดูแลเอาใจใส่ ให้
การเลี้ยงดูพ่อแม่ของตนเองสัมพันธ์เป็นลูกที่ดี

พ่อแม่ของภรรยา คือ พ่อตาและแม่ยาย ยิ่งให้ความยำเกรงเป็นพิเศษ
ในอดีถึงขั้นเอาศีรษะเรือดมาว่าเลข ถ้าเขยทำไม่ดีไม่งามจะหิดศีรษะเรือด ต้อง "เมื่อ"
(ปรับไหม) กันละ สิ่งที่เขาทำแล้วคิดนั้นเป็นการกระทำต่อฝ่ายพ่อตา หรือกระทำที่บ้านพ่อ
ตา เช่น ห้ามกระทำความผิดในบ้านพ่อตา

ลับหว่าใส่หมวก ชัคมีคชัคคัฟหว่า ร้องรำทำเพลง ดีดสีตีเป่า เดิน
เตะเตี้ยวลอยชาย (นุ่งผ้าขาวม้าไม่เข็มชาย) ใส่รองเท้าบูทบ้าน และมีข้อเว้นคือ คอน
บ้านพ่อตามึงงานจะเป็นงานศหรืองานแต่งงาน

การกระทำของลูกเขยต่อฝ่ายพ่อตาที่เป็นความคิด ได้แก่ จับถือถือแขน
น้องสาวภรรยา ละลาบละลั้วง กระด้างกระเดื่องต่อฝ่ายพ่อตา มีคำสอนอยู่ว่า "เชื้อพ่อแม่
ลุงดำ ไตห้อยน้อย ห้อยหู เชื้อเคารพยำแหง" (เชื้อสายทางพ่อตาตัวเท่านี้ไว้ก้อย น้อย
เท่าไม้ตะเกียบ ให้เคารพยำเกรง)

ในปัจจุบัณนี้ทุกคำมาทั้งหมดก็ยังถืออยู่ เพียงแต่ไม่ค่อยจะอ้างศึ (ข้อห้าม
เหล่านี้จริงก็เป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมทั้งนั้น)

1.3) บทบาทของบุตรหลาน ก็ให้การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนบุตรหลาน ตาม
หน้าที่พ่อที่ดี ตามหลักพระพุทธศาสนาตนเอง

2) บทบาทของภรรยา

2.1) บทบาทของภรรยาต่อครอบครัว

ในครอบครัวผู้โหยในอดีตผู้เป็นภรรยาบทบาทไม่น้อยกว่าสามีเท่าไร ถึง
แม้จะเป็นผู้ "อยู่กับเหี้ย เผ้ากับเขิน" (อยู่กับเหี้ย เผ้ากับเรือน) แต่รับภาระหน้าที่อัน
หนักอึ้ง เช่น เลี้ยงลูก หุงหาอาหาร ตักน้ำตาข้าว "น้ำมิเช็ดขาดเอง แกงมิเช็ดขาด
หม้อ" (น้ำมิให้ขาดเอง แกงมิให้ขาดหม้อ) ซักเสื้อผ้า เก็บกวาดเหี้ยเรือน จัดหาเครื่อง
นุ่งห่ม ตั้งแต่ อี้วฟ้าย บั้นฟ้าย ห่อผ้า ตัดเย็บ (ด้วยมือ) จนสำเร็จเป็นเครื่องนุ่งห่มได้ ยัง
ไปช่วยงานสามีนอกบ้านด้วย เช่น ถอนกล้า คานา เกี่ยวข้าว ฟาดข้าว งานไร่งานสวน
ทั้งยังต้องปรนนิบัติพ่อแม่ยายอีก (ดูเหมือนจะเป็นผู้รับภาระหนักกว่าสามีอีก)

ในปัจจุบัณนี้ก็ยังเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือ ภรรยาบางคนก็
ออกไปทำงานนอกบ้านได้เทียบเท่าสามี เช่น รับจ้างหาเงิน โดยฝากการเลี้ยงดูลูกให้กับปู่
ย่าตายาย สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ก็เนื่องมาจากสภาวะเศรษฐกิจรัดตัว ถ้าปล่อยแต่
สามีหาเลี้ยงครอบครัวก็คงจะลำบาก

2.2) บทบาทต่อชุมชน

ในอดีตภรรยาไม่ค่อยจะมีบทบาทต่อชุมชน เพราะได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้หน้าที่แม่บ้าน ให้อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน

แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปตามภาวะเศรษฐกิจและสังคม ถ้าขลุ่ยแต่ในบ้าน ก็จะเป็นไม้มันสมัย หูไม่กว้าง ตาไม่ไกล บางครั้งก็เสียประโยชน์ต่อครอบครัวด้วย เช่น การเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านต่างๆ การเข้าร่วมพัฒนาหมู่บ้าน การเข้ารับการอบรมความรู้ ด้านต่างๆ เป็นต้น

2.3 บทบาทต่อบุตร

ภรรยาจะเป็นผู้ใกล้ชิดกับลูกมากกว่าสามี เพราะเป็นผู้เลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด ดังนั้นการอบรมสั่งสอนลูกจะเป็นหน้าที่ของภรณามากกว่า

2.4) บทบาทต่อญาติพี่น้อง บุพการี

ให้ความอุปการะญาติพี่น้องทั้งฝ่ายตนและฝ่ายสามีเหมือนครอบครัวทั่วไป

1.5 การอบรมเลี้ยงดู

การให้การเลี้ยงดูลูกของชาวไทยนั้น ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก คือ ในอดีตเป็นเรื่องของพ่อแม่ที่ต้องรับผิดชอบ แต่ผู้ที่รับภาระหนักที่สุดก็คือแม่ การหาพี่เลี้ยงมาช่วยเลี้ยงดูไม่มี ถ้าจำเป็นที่ทั้งพ่อทั้งแม่มีการะหนัก เช่น ต้องออกค้นหาให้พี่യാตายาย หรือน้องสาว หรือลูกหลานที่โตพลที่จะดูแลเด็กได้แล้วเป็นผู้เลี้ยงดู แต่เป็นการชั่วคราว

อาหารการกินสำหรับลูกนั้น แยกกล่าวเป็นระยะดังนี้ (ไม่กล่าวถึงนมแม่ ซึ่งเป็นอาหารหลักอยู่แล้ว)

- ทารกอายุประมาณ 1 สัปดาห์ ถึง 8 เดือน ให้กินข้าวต้ม

ข้าวต้มก็มาจากข้าวเหนียว แม่จะเอามาเคี้ยวจนละเอียด แล้วคายใส่ใบตองไม้เป่า (เป็นใบเรียบยาวกว้าง หาได้ง่ายใกล้บ้าน) 1 มื้ออาจเคี้ยว 5-6 คำใหญ่ๆ แล้วท่อนมให้ลูกกิน เอาไม้บั้งทิ่มแล้วไปย่างไฟจนสุก กลิ่นรสหอมหวาน อร่อยมาก

- อายุประมาณ 9 เดือน ถึง 1 1/2 ปี ให้กิน "ข้าวฆ่า"

ย่า (เสียงนาสิก) เป็นภาษาอีสาน คือ เคี้ยว การบ้วนข้าวย่า คือ การที่แม่หรือพ่อเอาข้าวมาฆ่าพร้อมกับกับ คือ เนื้อ ปลา ไก่ เป็นต้น ให้ละเอียดเข้ากัน แล้วคายออกให้ลูกกิน ดังนั้นเมื่อลูกไม่อยู่ในโอวาทพ่อแม่ก็จะพูดว่า "...เสแเชิงกู่ย่าข้าวบ้วนเข้าปากกูแน่แท้ะ ยังได้คายเชือก..." (เสียงแรงกู่เคี้ยวข้าวบ้วน เข้าปากกูแน่แท้จะอว้อย ก็ยังได้คายให้กิน)

- อายุประมาณ 2 ปีก็ให้อุ้ม

- อายุประมาณ 3 ปีก็กินเองได้อย่างพ่อแม่ เพียงแต่ลครสเฟ็ด

เรื่องหลักโภชนาการไม่ต้องพูดถึง ได้อะไรก็กินไปตามมีตามเกิด ถ้าไม่มีบ้างครั้งหุงห่อ แม่ และลูก ก็กิน "ข้าวเนงเก้อ" (ข้าวคลุกเกลือ) หรือ "ข้าวจี" ดังนั้นเด็กสมัยเมื่อ 40 ปีก่อนนั้นจึงไม่ค่อยจะสมบูรณ์ ผู้ที่อยู่รอดก็กินว่าแข็งแรงมาก มีเด็กจำนวนมากที่มีลักษณะร่างเล็ก หุงโร หัวโต ก้นลีบ เนื่องจากขาดสารอาหาร ประกอบกับโรคภัยไข้เจ็บก็มีมาก อัตราการตายของเด็กสูง เพราะสาเหตุดังกล่าว และเพราะยังไม่มีกรณีควักชิ้นบ้องกันโปลิโอ โภครน ขาดหยัก วัณโรค คางทูม หัดเยอรมัน

ต่างจากทุกวันนี้มาก การศึกษาเจริญขึ้น ทางการให้ความรู้เรื่องโภชนาการพ่อแม่ก็เลี้ยงลูกอย่างถูกต้องตามหลักอนามัย ทำให้บรรดาลูกๆทั้งหลายจึงอ้วนตัวสมบูรณ์แข็งแรง

อีกประการหนึ่ง สมัยก่อนพ่อแม่เลี้ยงลูกไม่ค่อยจะสมบูรณ์ เนื่องจากมีลูกมาก ปล่อยให้เลี้ยงตามธรรมชาติ จนบางครั้งมีลูกถึงโหล ในปัจจุบันนี้มีการคุมกำเนิด แต่ละครอบครัวมีลูก 2-3 คน ทำให้การเลี้ยงลูกได้ดีและอุดมสมบูรณ์ และยังรู้จักให้อาหารเสริมอีกด้วย

ในทัศนคติของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ในการอบรมลูกหลานนี้ การอบรมไม่มีรูปแบบการอบรมที่เป็นกิจลักษณะ คือ ไม่ได้เรียนมานั่งล้อมแล้วสอนเนื้อหา แต่จะอบรมสั่งสอนตามสถานการณ์ บางครั้งก็เอาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมาสั่งสอน ยกเอาบุคคลอื่นมาอ้าง หรือบางครั้งก็ยกเอานิทาน บางครั้งก็เปรียบคำสุภาษิตโบราณขึ้นมาสั่งสอน บางครั้งก็ให้ไปสัมผัสสถานการณ์จริง ที่อบรมสั่งสอนที่ใช้บ่อยที่สุดคือ ที่ "พาข้าว" เพราะตอนนั้นบรรดาลูกๆจะพร้อมกันทั้งหมด การอบรมสั่งสอนนั้นแยกกล่าวได้ดังนี้

1) ด้านศิลปกรรมจรรยา ไม่ว่าจะลูกหญิงลูกชายจะได้รับการอบรมเหมือนกันหมด (ต่างแต่ว่าใครจะฟังไม่ฟังเป็นอีกเรื่องหนึ่ง) คือ ให้มีสัมมาคารวะทุกอริยาบท ยืน เดิน นั่ง นอน ให้สำรวม

ยืน ต้องดูกาลเทศะ ใกล้เคียงผู้ใหญ่ห้ามยืนใกล้ (มิให้อยืนโหมงแกวโหมง โท) (ไม่ให้ยืนท่ามเกล้าท่ามหัว) พูดยกผู้ใหญ่ถ้าผู้ใหญ่หนึ่งต้องนั่งพูดด้วย

สำหรับหญิงจะเน้นพิเศษไปอีก คือ "อย่าขึ้นเคอบอง" (อย่ายืนใกล้ช่องกระดาน(พื้นเรือน)) คงจะกลัวผู้ชายแอบเข้าไปส่องที่ใต้ถุน ไม่ให้ยืนกลางแดด (ตอนเช้าหรือบ่าย) มีคำสอนว่า

"ขึ้นคานอย่าเอ็ดคานขึ้นมา นั่งขึ้นมางอย่าขึ้นข้างแดด" (ขึ้นคานอย่าทำนา ริมทาง นั่งขึ้นมางอย่าขึ้นกลางแดด) เพราะถ้าแสงแดดเข้าทางหน้าหรือทางหลัง คนผู้ทางตรงข้ามจะมองเห็นเงาขาในผ้าถุง ในสมัยก่อนเรื่องจะเห็นขาขาวของหญิงสาวผู้ไทยมาก แต่เงาขาที่ยังปิดมิดมั้น ยืนขาต่าก็ยังถูกดู

เดิน ไม่ให้เดินเท้าหนัก "อย่าอย่างสะสิ่งตั้งตั้ง" (อย่าเดินแบบม้าคืดกระโหลก) เดินผ่านหน้าผู้ใหญ่ต้องก้มตัวลง ถ้าอยู่ใกล้ให้เดินเข้าหรือคลาน "ย่างก่ายหน้า กายดำผู้ใหญ่ พอก้มเหือก้ม หอคานเหือกาน" (เดินผ่านหน้าผ่านตาผู้ใหญ่ พอก้มให้ก้ม พอคลานให้คลาน)

นั่ง ชายให้นั่งขัดสมาธิ หญิงให้ "นั่งตะมอม" (นั่งพับเพียบ) ถ้านั่งกินข้าว (กับก้ม) เป็นเด็กไม่ว่าหญิงหรือชายให้นั่งพับเพียบกมด

ผู้ชายเป็นม่าว(หนุ่ม) อายุ 15-16 ปีขึ้นไปแล้วจึงให้นั่งขัดสมาธิ ส่วนผู้หญิงยังคงนั่งพับเพียบเหมือนเดิม ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ ถ้าหญิงใดนั่งขัดสมาธิจะถูกตำหนิถูกดูมาก

นอน หญิงจะถูกห้ามนอนในที่เปิดเผย ถ้านอนในที่เปิดเผยให้ระมัดระวัง ให้นอนตะแคง หัวถุงเห็บเข้าหว่างขา ห้ามนอนหงาย ห้ามนอนใกล้ "ป่อง" (ช่องพื้นกระดานพื้นเรือนหรือช่องข้างฝา) กลัวจะถูกผู้ชาย "จก" (ล้วง)

สำหรับผู้ชายไม่ค่อยมีการห้ามเรื่องการนอน จนนอนอริยามทโชนก็ได้ แต่ไม่ว่าหญิงหรือชายจะมีสถานที่ห้ามนอนคือ โต๊ะที่มัน เพราะชื่อมันเป็นเรื่องที่วางศพ แม้แต่พ่อก็ห้ามวางโต๊ะ

และอีกอย่างหนึ่งที่ห้ามคือ ห้ามนอนเอามือทับหน้าอก เพราะพี่จะอำ (ศัพท์) พ่อแม่ถ้าเห็นลูกนอนหลับ เอามือทับหน้าอกก็จะเอาลงให้ทันที

ทุกวันนี้อริยามที่กล่าวมานี้เปลี่ยนแปลงไปมาก เริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงประมาณ 20-30 ปีมานี้เอง

เหตุของการเปลี่ยนแปลงเพราะอารยธรรมตะวันตกเข้ามา โดยผ่านสื่อมวลชนต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ อย่างเช่น เห็นนางแบบเดินหรือยืนชากาง เหล่านี้เป็นต้น ก็พากันเอาอย่าง ยิ่งเอาอย่างนักร้องสตรีงทุกวันนั้นก็ยิ่งหลงใหลแล้วรู้สึกว่ายากกระด้าง ทั้งหญิงทั้งชาย ผู้หญิงขาดความละเอียดละไม ขาดความอ่อนโยน สัมผัสกุลสตรีไทยกำลังจะหายไปจากประเทศไทย หญิงสาวบางคนนั่งทับเขยิบไม่เป็นเลขก็มี นำเป็นห่วงมาก

เรื่องการพูดการจา นั้น ชาวคนไทยเมื่อ 40 ปีขอลงไปยังอดีต สรรพนามบุรุษที่หนึ่งจะใช้คำว่า "กู" บุรุษที่ 2 ใช้คำว่า "มึง" ลูกพูดกับพ่อแม่ บุ๋ย่า ตายาย ก็ใช้คำนี้ คำว่า "ซ้อย" และ "เจ้า" เป็นคำพูดที่สุภาพมาก และจะใช้อยู่ระหว่างบ่าวสาว คู่หัวเมีย ลูกเขยกับพ่อตาแม่ยายและญาติผู้ใหญ่ฝ่ายภรรยา ลูกสะใภ้กับพ่อปู่แม่ย่าและญาติผู้ใหญ่ฝ่ายสามี

จาก 40 ปีมาถึงปัจจุบันก็ได้เปลี่ยนแปลง เพราะการศึกษาเจริญขึ้น คำว่า "กู" "มึง" ที่เด็กใช้กับพ่อแม่ไม่ได้ยินอีกแล้ว

ที่บ้านหนองโสนใหญ่ปัจจุบันจะมีคำว่า "โต" บุรุษที่ 2 และ "กัน" บุรุษที่ 1 เป็นคำที่สามัญมาก ลูกพูดกับพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ 95% ใช้คำนี้ หัวเมียพูดกับประมาณ 98% ใช้คำนี้ "ซ้อย" และ "เจ้า" ซึ่งสุภาพขึ้นเหมือนมีประมาณ 2% ถ้าพูดกับข้าราชการ เช่น ครู จะใช้คำว่า "ผม" และ "คุณ" หรือ "ท่าน" หรือเรียกตามตำแหน่ง แต่ถ้าเป็นข้าราชการที่เป็นลูกหลานก็ใช้คำว่า "กัน" และ "โต"

2) การอบรมสั่งสอนเรื่องการหาญทำกิน ในอดีตนั้นจะมีการอบรมสั่งสอนโดยประสบการณ์ตรง คือ ให้น้องมีอุปนิสัย แล้วพ่อแม่หรือผู้ใหญ่อย่างใดคนหนึ่งจะเป็นการสั่งสอนโดยตรง และบางทีก็อาจให้ช่วยงานซึ่งเป็นการสั่งสอนโดยอ้อม เช่น พาไปตัดไม้ไผ่ มาจักสาน ทำให้ลูกรู้จักชนิดของไม้ที่เหมาะสมแก่การจักสานภาคพื้นต่างๆ ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ยอดต้น จะไม่ใช้จักสาน เพราะพุ่งและคมชอย

ลูกสาวก็อาจให้ช่วยทอหูก ช่วยจับนั้นจับนี้ พาไปหากิน ทำให้ลูกมีประสบการณ์มากขึ้น

แต่ก็มีลูกบางคนที่ไม่ต้องเรียกมาสอน แต่มีความทะยานอยากจะทำเอง เห็นพ่อเห็นแม่ทำงานค้างไว้ พ่อแม่ไม่อยู่ก็ไปหาต่อ พ่อแม่เห็นแววก็จับมาสอนโดยตรง หรือ บางทีก็อาจไปตามคนอื่นที่เขาทำเป็น

ในอดีตเป็นความจริงอย่างหนึ่งว่า ผู้ชายทำอะไรเป็นหลายอย่างตั้งแต่เป็นหนุ่ม เช่น ถางไม้ สร้างบ้าน โถนา สร้างแอก สร้างไถ จักสาน ซ้ายผู้ใหญ่ที่สามารถทำอยู่หากินเป็นตั้งแต่ยังเป็นหนุ่มโสด จะเป็นที่หมายปองของผู้ที่มีลูกสาว แม้กระทั่งผู้ใหญ่ชมความสามารถก็มักจะหาของว่า "โอ้... เอ็ดเวะเป็นพ่อเอาลูกเอาแม่แล้ว" (โอ้.. ทำงานเป็นพ่อเอาลูกเอาเมียแล้ว) ที่จริงก็เห็นเช่นนั้น เพราะเมื่อแต่งงานไปก็สร้างเนื้อสร้างตัวได้ไว เป็นที่พึ่งพาอาศัยของพ่อตาแม่ยายและญาติทั้งหลายทุกฝ่าย

ในตอนใกล้จะแต่งงานเป็นอีกช่วงหนึ่งที่บรรดาลูกๆ จะได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักการครองเรือน เป็นพ่อบ้านแม่บ้าน

ในวันแต่งงานผู้ชายจะได้รับการอบรมก่อนจะเข้าหาขวัญ คือ ฝ่ายลูกตา (ญาติฝ่ายเจ้าสาว) จะ "เขียน" คือ กล่าวสั่งสอนในทูกาด้าน ให้เป็นพ่อเรือนที่ดี มีความซื่อสัตย์ มาะพยายามในการสร้างครอบครัว เป็นต้น

ในปัจจุบันการอบรมสั่งสอนได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพราะการศึกษาเจริญขึ้น ลูกหลานทั้งหลายเอาตมุงมั่นในการศึกษาเพื่อจะเปลี่ยนอาชีพจากอาชีพของบิดาให้เป็นอาชีพอื่นที่ดีขึ้น การอบรมสั่งสอนจะเป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียน ไม่ว่าทางศีลธรรมจรรยา การทำมาหากิน มีหลักสูตรในสถานศึกษารองรับแล้ว พ่อแม่มีหน้าที่หาเงินเพื่อส่งลูกเรียน

แต่ทั้งนี้ไม่ใช่ที่ว่าพ่อแม่จะละเลยไม่อบรมสั่งสอนเสียเลย มีโอกาสก็สั่งสอนบ้าง แต่ไม่บ่อยเหมือนสมัยอดีต เพราะลูกไม่ค่อยได้อยู่กับพ่อแม่

ทำให้การอบรมเป็นหน้าที่ของทั้งพ่อและแม่ หรือทั้งปู่ย่าตายาย จะแยกกล่าวดังนี้

การอบรมลูกชาย ในอดีตอบรมให้รู้จักหน้าที่ของพ่อเรือน ให้รู้จักการหาความรู้เกี่ยวกับการครองชีพครองเรือน ตลอดจนอบรมจรรยา มารยาทด้วย เช่น สอนให้รู้จักสำน การจัดหาจัดทำเครื่องมือการเกษตร เช่น ทำแอก ทำไถ สอนให้ขยันหมั่นเพียรทำกิน ซึ่งได้กล่าวแล้วถึงบทบาทของสมาชิกในครอบครัว

ในสมัยปัจจุบันก็ยังมีอบรมเช่นกันกับในอดีต เพียงแต่ว่าแนวทางด้านความรู้เพื่อประกอบอาชีพเลี้ยงตัวนั้นเปลี่ยนแปลง และสถานที่จะหาความรู้นั้นเปลี่ยนจากหาความรู้ในครอบครัวไปเป็นหาความรู้จากสถาบันต่างมากมาย

การอบรมลูกสาว ในสมัย 40 ปีที่ผ่านมากการอบรมลูกสาวในเบื้องต้นนั้นเป็นการอบรมให้รู้จักนวลสงวนตัว หญิงสาวจะไม่ยอมให้ผู้ชายจับมือถือแขนได้ แม้กระทั่งกลายกลิ้งก็ต้องระวังตัว เคยมีบ่อยที่มีการปรับโทษกันเมื่อผู้ชายแก้งถูกเนื้อต้องตัวหญิงหล่อนจะได้รับการสั่งสอนว่า "โคมิต๊ะเซมือ อย่าเชื่อชายมาจ้มาต้อง" (ใช้ไม้แตกใส่มือ) (ยังไม่แต่งงาน อย่าให้ชายแตะต้อง) ถ้าชายขึ้นแตะต้องโดยเจตนาจะต้อง "ตีแหมเสือก ทิป่าไลเสหมู ทิทังเนื้อทังโตเสแม่โจโตควาย" (ถูกแขนเสียได้ ถูกบ่าไหล่เสียหมู ถูกทังเนื้อทังตัวเสียแม่วัวตัวควาย)

อันดับต่อมาการสอนให้รู้จักหน้าที่แม่บ้าน ให้รู้จักเก็บกวาดบ้านเรือน "เบ็งลุ่มเบ็งเทิง" (ลู่มลู่ม) ให้รู้จักเรือนสามน้ำสี่ (เรือนสาม ใต้แก เรือนนอน เรือนครัว และเรือนคณ น้ำสี่ ใต้แก น้ำคั้น น้ำใช้ น้ำทูน (สมัยนั้นผู้หญิงกินหมาก) และน้ำค่า) นอกจากนี้ยังสอนการอ้วค้าย คัดค้าย ทอผ้า คือ ให้รู้จักการตัดเย็บเครื่องนุ่งห่ม เช่น ทอหมอน ขวิด (ผู้ไทยว่า "เก็บหมอน") เย็บหมอน ทำผ้าห่ม ทำตุ๊กที่นอน ทอผ้าขาม้า

เรื่องการทอหมอน ผ้าห่ม ที่นอน (ผู้ไทยเรียก สานะ) ผ้าขาม้าชายผู้ไทยจะเน้นมาก พ้นหน้ามาไม่ว่าผู้สาวหรือผู้เฒ่าก็จะพากันทำสิ่งเหล่านี้ หญิงสาวใดแต่งงานถ้ามีสิ่งเหล่านี้น้อยจะถูกกล่าวขำขึงกินหมาก เพราะแสดงถึงความขี้เกียจ หญิงสาวบางคน

ก่อนแต่งงานจะมีไว้แล้วอย่างละประมาณ 50-60 คัน ที่ใช้เกี่ยจน้อยก็มีอย่างละประมาณ 15-20 ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะใช้เป็นของ "สงมา" ในวันแต่งงาน ที่เหลือกก็จะเอาไปใช้ในครอบครัวใหม่ของคน แล้วก็เริ่มสร้างเพิ่มเติมอีก

ในสมัยปัจจุบันในเรื่องการรักษาวาสงวนตัวเปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามา หญิงสาวชายหนุ่มจะไปโหมมาไหน 2 ต่อ 2 จะจับมือถือกันก็ไม่ค่อยจะถือกันแล้ว ดังที่เห็นกันอยู่

ส่วนการสร้างเครื่องนุ่งห่ม 4 อย่างที่กล่าวมานี้มีเปลี่ยนแปลงไปตรงที่ว่า แม่เป็นผู้สร้างไว้ให้หรือซื้อเอา เพราะลูกสาวมีการเรียนหนังสือ หรือไปทำงานต่างถิ่น เคียงกับหญิงสาวที่กันผ้าเป็น ห่อผ้าเป็น หายากแล้ว และสมัยวันจะลดลงไปเรื่อยๆ

2. การใช้ชีวิตประจำวัน

2.1 การกิน เรื่องการกินชาวผู้ไทยนับว่าเป็นผู้ที่กินง่ายที่สุด ไม่ค่อยพิถีพิถันเรื่อง การกิน ขอให้ข้าวเหนียวไว้ในกระติบเป็นหล "หน่อไม้เค็ม" (หน่อไม้หมักเกลือโรยข้าวสารนิค) ที่อยู่ในโถกินกับข้าวเหนียวต้มต๋องแล้วอยู่ได้ หางานได้ หรือข้าวเหนียวคลุกเกลือหรือ "จ้ำปลาแตก" อี้อ่าง กบ เขียด ทุกชนิดผู้ไทยกินหมด แผลงต่างขนาดกันผู้ไทยกินได้ (มียกเว้นเพียงบางชนิด) อย่างแผลงเมามาตอมไฟ ผู้ไทยเอาน้ำใส่กะละมังมารอง เมื่อได้มากแล้วเอาไปคั่วโรยเกลือกินกับข้าวได้ ดังนี้ เป็นต้น

ดังนั้นเรื่องอาหารการกินของผู้ไทยจึงไม่ค่อยอดค่อยขยา แต่ทั้งนี้ต้องมอง เฉพาะผู้ที่มีความขยันหาและมีเวลาหาด้วย ผู้ที่ไม่ขยันและไม่มีเวลาก็บ้างออกเป็นธรรมดา

1) แหล่งที่มาของอาหารการกิน

ชนเผ่าผู้ไทยเป็นชนเผ่าที่พิถีพิถันในเรื่องการเลือกทำเลที่จะตั้งหมู่บ้าน มาก จะต้องเป็นที่ราบใกล้ภูเขาหรือแหล่งน้ำ "ฮันกู" เชื้อได้กะแตกะเฮาะ เลาะชิมโหยง

ได้คักตำเป๊ะคักหนามลงเนอ้นำเชื้อไคป่า ปู จุง หอย" (ที่ญูให้ไคกระแตกกระรอก และ
ริมหัวยให้ไคคักหนาม ลงเนอ้นำให้ไคปลา ปู กุง หอย)

ในอศิตแหล่งอาหารก็ไคล้นบ้านนั้นเอง พวกสัควับกัควันนี้มีมากมาย เก้ง
หมูป่า กระรอก กระแต มีให้เห็นอยู่ทุกวัน แต่ว่าสมัยนั้นเครื่องมือจับสัตว์ยังไม่ทันสมัย มีแต่
หน้าไม้ยิงกระรอกกระแต อยากกินหมูป่าหรือเก้งต้องระดมชายฉกรรจ์ตั้งหมู่บ้านออกล่า
ใครมีปืนแก๊ป (ซึ่งหายากเต็มที) ก็เอาไป ใครมีหอกก็เอาหอก บางครั้งก็ใช้ "เป๊ะ
น้าง" (ดักตาข่าย) หากันไล่หมูป่าหรือเก้ง ทะลอมให้ไปติดตาข่ายแล้วใช้หอกแทง กว่าจะ
ได้มากก็ล่ามากพอสมควร แต่กินแต่ต้นด้วย

สัควัน ปู กุง หอย หาได้ง่าย ปลาที่มีกินบ่อยคอกหน้าคน หน้าแล้งก็อาศัย
การทอดแห แหสมัยนั้นสานด้วยค้ายที่แม่บ้านให้ เส้นใหญ่เหอะเหอะ หัวลงไปจะจม ซ้ำ
ไม่ค่อยจะทันปลาใหญ่

กบ เขียด อึ่งอ่าง ในหน้าคนมีมากมาย คินคนตกกบ เขียด อึ่งอ่าง ร้อง
ก็ออกไปจับ แต่ไม่ได้มากเพราะไฟจะส่องก็ใช้ไฟ "กะบ้อง" (ไค) แสงไม่สว่างเห็นไม่
ไกล

พืชคักต่างชนิดมาก ทั้งพืชบ้าน พืชสวน พืชป่า พืชบ้าน ไคแก่ คักกุ่ม
กระถิน คำลึง ฯลฯ พืชสวนก็มี ยอดบวบ ยอดคักทอง เหือก มัน เป็นต้น พืชป่าก็มีคักหวาน
เห็ดคักต่างที่กินได้ หน่อไม้ คอกกระเจียว มีพญาคาสอมพหนึ่งว่า "อย่าไปเก็บคอกหวาน
บ้านเห็นมาบ้าน เชื้อเจ้ายืนงอยชานเก็บคอกกะเจ้วอิมใช้" (อย่าไปเก็บคอกหวานบ้านอื่น
มาบ้าน ให้เจ้ายืนที่ชานเก็บคอกกระเจียวริมรั้ว) ชี้ให้เห็นว่าสมัยก่อนคอกกระเจียวก็เก็บ
เอาที่ริมรั้วคักกับชานบ้าน แสดงว่าอุดมสมบูรณ์มากจริงๆ

อาหารจากพวกเนื้อ ไม่ว่าจะเป็นไก่ หมู วัว ควาย สมัยอศิตไม่ค่อยได้กิน
หมู เบ็ด ไก่ วัว ควาย มีมากมาย แต่ไม่มีใครฆ่ากิน อาจจะเป็นเพราะเคร่งศีลธรรมก็ได้
นานาที่ เช่น มีงานบุญ บุญจีน บุญพระเวส ฆ่าที่หนึ่ง ผู้ที่จะฆ่าชายก็หาซากเต็มที ฆ่าแล้วก็
ไม่ค่อยมีผู้ซื้อ สมัย 40 ปีมาแล้วเนื้อวัวควายราคาถูกลงมาก ชื่อ 10 บาทได้เนื้อ 1 ทบ หมู
โตเต็มที่ตัวละ 200 บาท ไก่ตัวใหญ่ๆตัวละ 5 บาท

ในสมัยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ผู้คนมากขึ้น ของกินหายาก ระบบการซื้อขายเข้ามา ผู้คนจึงหาซื้อกันที่ตลาดเป็นส่วนมาก แต่ผู้ที่ขยันหาจริงๆก็หาได้พอกินพอขายด้วย

2) การปรุง ปรุงปรุง

การปรุงอาหารก็ตามหลักการปรุงอาหารทั่วไป คือ จะขาดปลาแฉกไม่ได้ และอาหารผู้ไทยจะออกไปทางรสจืดๆ การปรุงก็แบบง่ายๆ ไม่ต้องกำหนดมาตราส่วนอาหารบางชนิด เช่น ก้อยเนื้อ ก้อยปลา การปรุงไม่ต้องใช้ไฟเลย กินกันดิบๆ แต่ใส่เครื่องเทศครบ หอมมากก็มาก จนมีคำพูดหลอกกันเล่นว่า เวลาปรุงก้อยห้ามสูบบุหรี่ หรือเอาตะเกียงมาใกล้ กลัวเนื้อจะสุก

ส่วนผู้ปรุงอาหารนั้นส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของผู้หญิง มีผู้ชายมาช่วยบ้างบางครั้ง เช่น การปรุงก้อยส่วนมากจะเป็นผู้ชาย

ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย ส่วนที่เปลี่ยนแปลงก็คือ การรินสุกาศิบลลดลงประมาณ 5-10% เนื่องจากการรณรงค์ไม่ให้กินสุกาศิบล โดยเฉพาะปลา อีกประการหนึ่ง การปรุงอาหารในปัจจุบันนี้ถูกหลักโภชนาการมากขึ้น เนื่องจากได้รับความรู้จากลูกหลานที่เล่าเรียนมา และได้รับการอบรมด้านโภชนาการจากหน่วยงานสาธารณสุขประจำอำเภอและตำบล

3) อุบิเสียนในการกิน

ชาวผู้ไทยมีอุบิเสียนในการกินแบบเรียบง่ายดังกล่าวนั้นแล้ว และในการกินอาหารก็เหมือนอีสานทั่วไป คือ กินข้าวเหนียว นั่งกินกับพื้น ไม่มีช้อนกลาง ช้อน 2-3 คัน เปลี่ยนกันชด ไม่มีห้องอาหารโดยเฉพาะ บางครอบครัวก็กินในห้องครัว บางครอบครัวก็กินที่ระเบียงหน้าบ้าน แต่ที่สำคัญจะไม่วางพาข้าวไว้ใต้ชั้นบ้าน ถือเป็นเรื่อง "คะลำ" (ข้อห้าม) เพราะใต้ชั้นบ้านจะเป็นที่ไว้ศพเมื่อคนตาย

ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างไม่มาก บางครอบครัวที่มีฐานะดีหน่อยก็มีโต๊ะอาหาร (บางทีกินข้าวเจ้า) คือ พยายามปรับตัวเหมือนกับภาคกลาง

4) ความเชื่อเกี่ยวกับอาหาร

ชาวกู๋ไทยในอดีตมีความเชื่อเกี่ยวกับอาหารที่จะต้อง "คะล่า" เพราะมีความเชื่อว่าอาหารบางชนิดกินเข้าไปแล้วจะทำให้ติดต่อโรค โดยเฉพาะ "แม่อู๋คะล่า" (ผู้หญิงที่กำลังอยู่ไฟ) จะกินกระดาษและแก้งไม้ได้ แม่อู๋ไหนจะ "คะล่า" ถี่มาก ตอนอยู่ไฟจะกินแต่ข้าวจี หน่อข้าว ผักต่างๆ (บางคนก็กินชะอมไม้ได้) ฟูจี ฅบ เขียด ยังพอกินได้ แต่ในปัจจุบัณนี้ได้รับการอบรมด้านโภชนาการ ความเชื่อก็เปลี่ยนไปบ้างแล้ว แต่กระดาษและแก้งนี้ในปัจจุบัณแม่อู๋ก็ยังไม่กินไม่ได้ ซึ่งถ้ากินเข้าไปแล้วจะ "ติดกรรม" คือ วิงเวียนปวดศีรษะ เจ็บไข้ไปทันที ต้องหายา(สมุนไพร) มาแก้

2.2 ทิวทัศน์

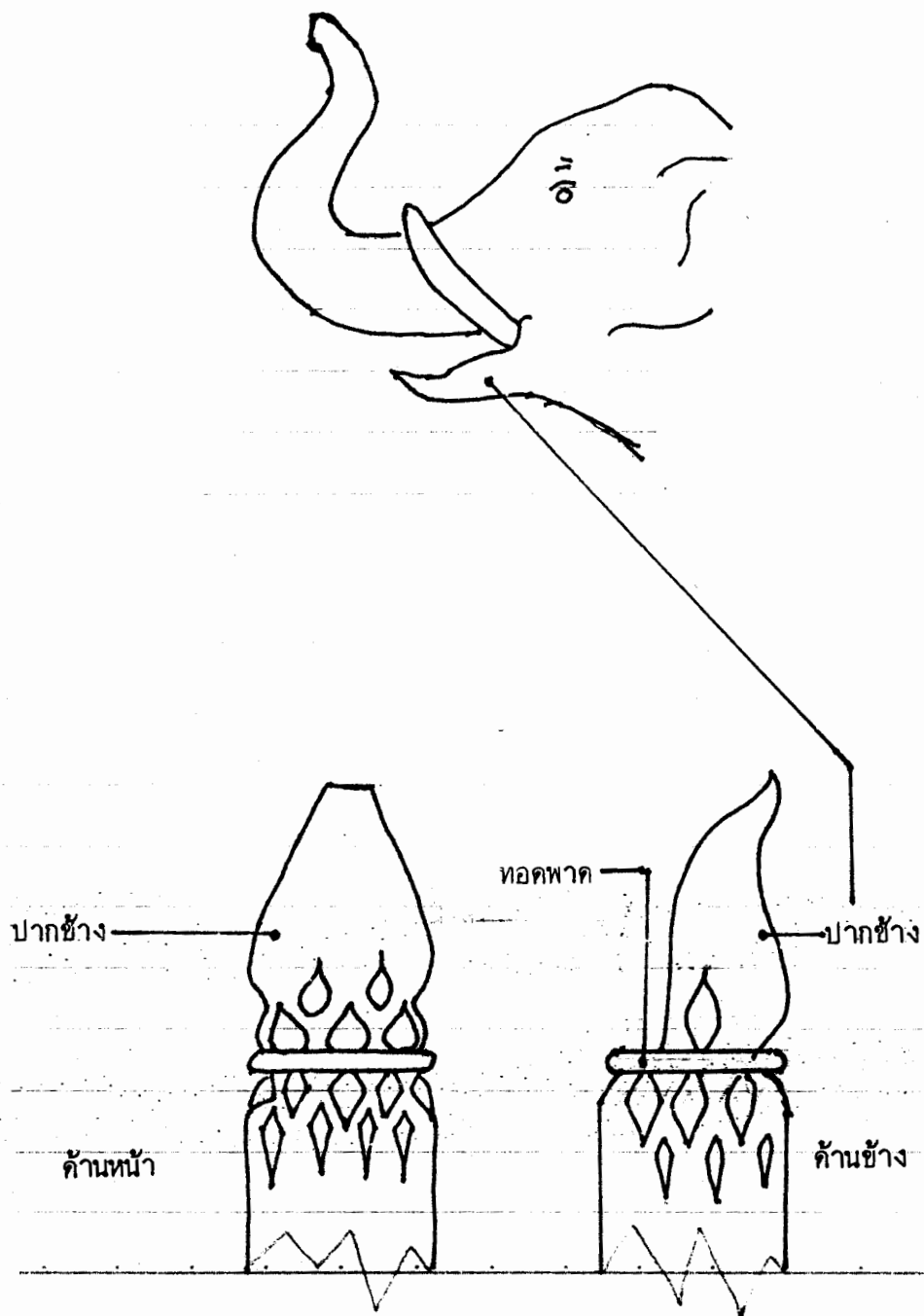
สภาพบ้านเรือน สภาพบ้านเรือนของชาวกู๋ไทยในอดีตนั้นจะแยกกล่าวดังนี้

1) รูปทรงและองค์ประกอบ

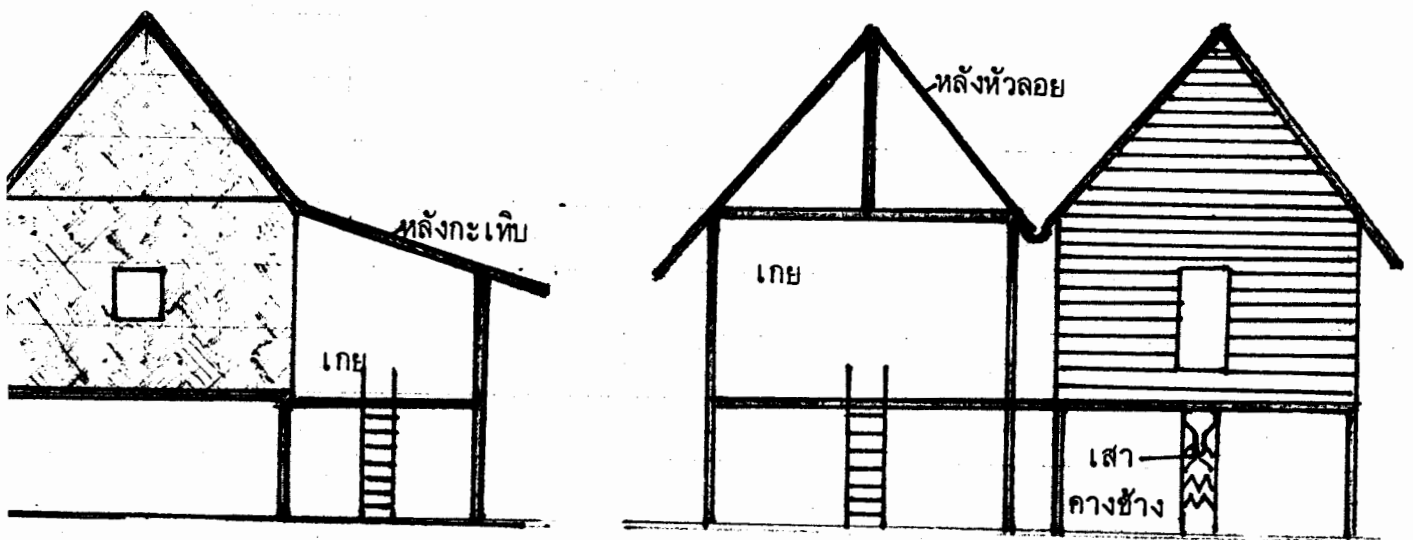
เรือนกู๋ไทยเมื่อสมัย 40 ปีมาแล้วเป็นเรือนทรงมณฑลาคือ มีหลังคาทรงสามเหลี่ยมยอดแหลมค้งสูง ใต้ชานสูงประมาณ 2 เมตร มีศาล้อมรอบ มีประตูหน้าบ้านเข้าออก 2 ประตู มีหน้าต่างแห่งเดียวเล็กทพอเอาศีรษะลอดเข้าออกได้ ภาษากู๋ไทยเรียกว่า "ปะคูปอง" "ถ้าเป็นบ้านของผู้มีฐานะดีหน้าต่างจะสูงเท่าประตู ตรงหน้าต่างจะมี "เส้าปากข้าง" หรือ "เส้าคางข้าง" ค้ำคอด้านตรงหน้าต่าง

คอด้าน ภาษากู๋ไทยว่า "ทอนทอด" จะติดเส้าคู้ที่มีหน้าต่าง ล่าตีเคร่า โดยเคร่านี้ข้างล่างจะติดประตูคอด ข้างบนจะติดประตูคอกับช่อ แล้วผา (ทั้งผาขัดตะหรือผากระดาม) จะติดเคร่า เส้าคางข้างหรือปากข้างจะปาดเป็นม่านค้ำคอดไว้

เส้าคางข้างหรือปากข้างจะเป็นเส้าใหญ่กว่าเส้าบ้านทุกต้น เป็นเส้าโซ่วพิเศษสลักเส้าลวดลาย ปลายเส้าจะปาดเป็นรูปกลีบบัวหรือกามพรหมศร แต่ชาวกู๋ไทยในอดีตอาจจะยังไม่รู้จักลายไทย เมื่อเห็นเป็นรูปคล้ายปากข้างหรือคางข้างก็เลยเรียกเส้าคางข้างหรือเส้าปากข้าง ดังรูป

มีระเบียบยื่นออกมาด้านหน้า ภาษาคนไทยเรียกว่า "เกย" หลังคา
ระเบียงถ้าต่อจากหลังคาเรือนใหญ่ไล่เลี่ยลงมาเรียกว่า "หลังคากะเท็บ" ถ้าหลังยกเป็น
หน้าจั่วยอดแหลมเหมือนเรือนใหญ่จะเรียก "หลังคาโหลย" (หลังคาหัวลอย) เรียกทั้งตัว
บ้านว่า "เฮินโหลย" (เรือนหัวลอย) ระหว่างหลังคาเรือนใหญ่และหลังคาหัวลอยจะมี
รางน้ำซึ่งเจาะต้นไม้ทั้งลำ

หลังคากะเท็บ

หลังคาหัวลอย

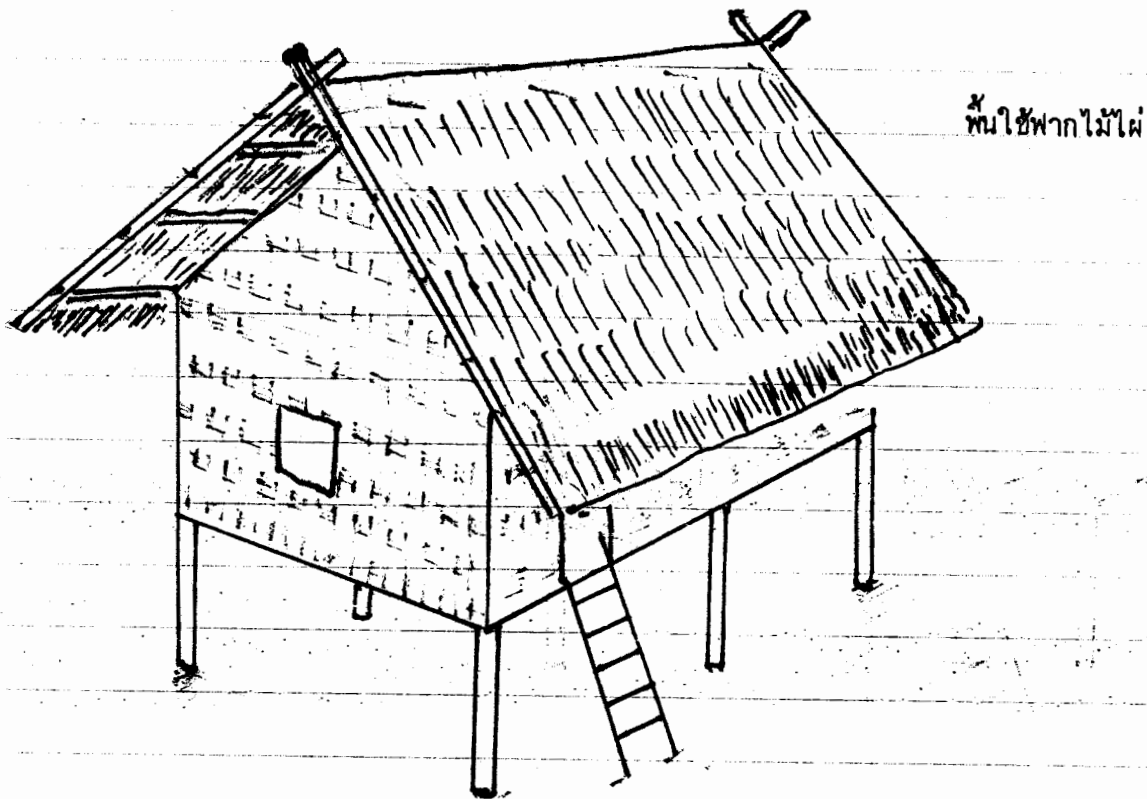
แบบหลังคากะเท็บจะเป็นบ้านของผู้มีฐานะไม่ค่อยจะดี บ้านหลังคาหัว
ลอยหรือเรือนหัวลอยจะเป็นบ้านของผู้มีฐานะดี สมัยนี้จะดูฐานะก็ดูที่ทรงบ้านก็พอจะรู้แล้ว
นอกจากนี้ก็ดูที่ฝาและหลังคา ถ้าฝาและหลังคาเป็นกระดานแสดงว่ามีฐานะดี ถ้าหลังคามุง
ด้วยหญ้าคา ฝาเป็นฝาขัดแตะ แสดงว่าฐานะไม่ดี

"เฮินตู" (เรือนตู) เป็นบ้านอีกรูปทรงหนึ่งซึ่งสร้างแบบลวกๆง่ายๆ แบบ
"เสาไม้เมาะ เคาะไม้ส้ม" (เสาไม้เมาะ ตอกไม้ส้ม - เมาะ คือ กระพี้, ไม้ส้ม คือ ไม้
ไผ่ที่ยังไม่แก่)

เสาทำด้วยต้นไม้เนื้อแข็งที่ต้นยังเล็กอยู่ขนาดพอดีเป็นเสาโดยไม่ต้องตาก เพียงแค่ปอกเปลือกออก (เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 ซม.) ตัดหัวท้ายยาวตามขนาดที่ต้องการ

การเข้าไม้ประกอบเป็นตัวบ้านไม้ใช้ตะปูเลย (เพราะในอดีตไม่มีตะปู) จะใช้ "เคอ้อย" (เคือ้อย - เถาวัลย์ชนิดหนึ่งเหนียวมาก) และ "เตาะไม้ส้ม" คือเอาไม้ไผ่ที่ยังไม่แก่ อายุประมาณ 10-12 เดือน มาจักเป็นคอกมัด คอกไม้ส้มนั้นจะเหนียวไม่เปราะเหมือนคอกไม้แก่ (ไม้แก่คูไทยว่า "ไม้กล้า")

ตัวไม้ทำโครงบ้านก็เหมือนบ้านโบราณดั้งเดิมทั่วไป คือ หลังคามุงหญ้าคา ผาเป็น "ผาพะล่าน" (ผาซัดตะ) ไม่มีเกย ไม่มีชาน ไม่มีเรือนครัว ดังรูป

ถิ่นนี้เป็นบ้านที่ลูกเขยที่มาสร้างไว้ก่อนแต่งงานไม่นาน สร้างให้เฉพาะลูกเขยที่จะมา "ซู่ท่อเช่า" (ซู่ท่อตา) คือ ลูกเขยที่แต่งงานแล้วขออาศัยอยู่กับพ่อตาชั่วคราว เมื่อพอเลี้ยงตัวได้แล้ว หรือบางที่อยู่ 2-3 ปีก็ขยับขยายไปสร้างบ้านใหม่ในที่อื่น บางที่พ่อตากลับลูกสาวลำบาก ลูกเขยสร้างบ้านใหม่ก็ให้สร้างในบริเวณที่ดินพ่อตาเลย

กล่าวถึงการสร้างเขินชู้นั้น เมื่อหาวัสดุพร้อมแล้วก็จะวานเพื่อนบ้านมาช่วยกันคนละไม้คนละมือให้เสร็จภายในวันเดียว

สาเหตุที่มีการสร้างเขินชู้นั้น ก็เพราะสมัยก่อนบ้านพ่อตาก็หลังเล็ก ถ้าจะเอาลูกเขยมาอยู่ด้วยก็จะคับแคบลงไปอีก จึงให้สร้างเขินชู้อยู่ในบริเวณที่ดินเดียวกันกับพ่อตา

ถ้าพ่อตามีบ้านหลังใหญ่ก็ไม่ต้องตั้งเขินชู้นั้น พ่อตาก็จะให้ที่ห้องเอาที่เกยเลยก็ได้ ก็สบายไป

ประมาณ 20 ปีมานี้ไม่เห็นมีการตั้งเขินชู้นั้นแล้ว เพราะ

- (1) บ้านเริ่มเข้าสู่สมัยใหม่ พ่อตาก็มีบ้านหลังใหญ่ เขยชู้ก็จะอยู่ร่วมบ้านเดียวกับพ่อตา โดยยกห้องใดห้องหนึ่ง หรือยกห้องใหม่ให้
- (2) ไม่ค่อยมีการชู้พ่อเต่า

ในปัจจุบันนี้บ้านรูปทรงดังกล่าวนี้หายากแล้ว เพราะผู้ที่สร้างบ้านใหม่ก็จะสร้างตามสมัยนิยมกันหมด ที่บ้านหนองโหว่บ้านทรงหัวลอยที่เหลืออยู่มีประมาณ 2-3 หลัง บ้านทรงกระเทียมมีประมาณ 10 หลัง

2) วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างและแหล่งที่มา

ในสมัย 40 ปีมาแล้ววัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้านก็เป็นไม้ส่วนใหญ่ เพราะหาง่ายไม่ต้องซื้อ แหล่งที่มาก็เอามาจากป่ารอบๆใกล้บ้าน เลือกหาเอาตามใจชอบ วันไว้แต่ผู้ที่ต้องการคัดเลือกเอาอย่างที่สุด ก็อาจเข้าไปลึกหน่อย แต่ไม่ไกลเหมือนปัจจุบัน

สำหรับวัสดุต่างๆที่สร้างบ้านจะแยกกล่าวตั้งแต่หลังคาลงมา ดังนี้

- (1) หลังคา วัสดุที่มุงหลังคามี 2 อย่าง คือ

(1.1) หญ้าคา สำหรับผู้ฐานะไม่ค่อยดีจะมุงหลังคาด้วยหญ้าคา (คำว่า "หลังคา" ก็มาจากคำว่า "หลังที่มุงด้วยหญ้าคา" นานเข้าก็เหลือแต่คำว่า "หลังคา") ในสมัยก่อนหญ้าคาหายากพอสมควร ต้องพากันไปเกี่ยวเอาที่ไกลๆ หลังจากเอาข้าวรวมลานแล้ว (ยังไม่หาค) ก็พากันไปเป็นคณะ ไปเกี่ยวหญ้า โดยไปนอน 5-10 คืนแล้วหามา

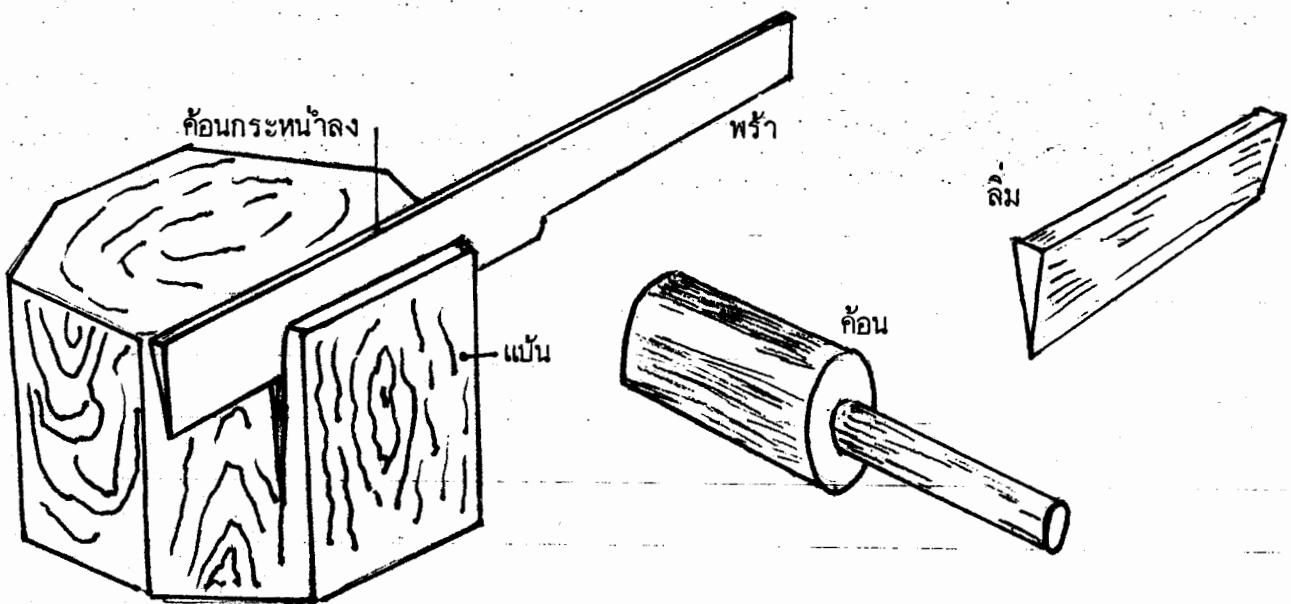
(1.2) กระดาษขึง (แบ้งขึง) อันนี้สำหรับผู้ที่มิชำนาญหรือมีความชำนาญน้อย เพราะบ้าน 1 หลังต้องใช้ "แบ้งขึง" เป็นพันขึ้นไปกว่าจะได้มาก็ลำบาก

การไปหาแบ้งขึงผู้ไทยเรียกว่า "หาแบ้งขึง" (ค่าแบ้งขึง) นั้น ต้องเลือกต้นไม้ต้นใหญ่ๆ (ถ้าอยากได้ไม้เนื้อแข็งก็เอาไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้เนื้ออ่อนก็ไม้ตะแบก) เลือกลำต้นที่ตรงปลอดจากตาและปุ่มกลม เพราะผ่าง่าย ผู้ไทยว่า "ไม้ลึง" เมื่อโค่นลงมาแล้วก็ตัดเป็นท่อนยาวประมาณ 40-50 ซม. ตั้งท่อนขึ้นแล้วผ่ากระหือออกเป็นกระตึกๆ ให้เหลือแต่ส่วนแก่น และส่วนแก่นที่เหลือนี้จะเป็ตรงหลายเหลี่ยม

พรวที่ใส่ทำขึ้นเท่าจากเหล็กแทนบรกดยนต์ทั้งแห่ง เมื่อ 40 ปีนี้มีเหล็กแทนบรกดยนต์แล้ว ผ่าคนที่เข้าเมืองซื้อจากร้านขายเศษเหล็ก แห่งละประมาณ 5-10 บาท นำมาจ้างช่างตีเหล็กตีให้พอเป็นคม แต่ไม่บางเท่าคมเม็ด

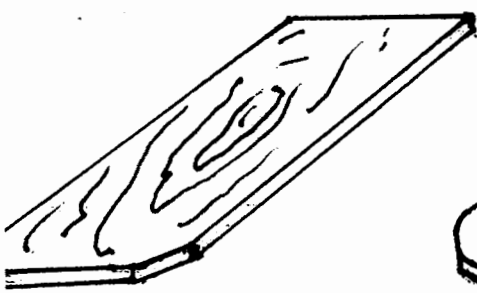
ในการผ่าจะวางคมพรวลงบนหน้าไม้เพื่อผ่าตามยาว ภาควความหนาของแบ้งให้พอเหมาะ คือ ประมาณ 2 ซม. แล้วใช้ค้อนไม้หนักประมาณ 5-8 กก. กระหน่ำลงที่สันพรว คมพรวจะจมลงในเนื้อไม้ ถ้าเป็น "ไม้ลึง" กระหน่ำค้อน 1-2 ทีก็จบริหลุดออกเป็นแบ้งตามต้องการ ถ้าไม้ "ไม้ลึง" ก็กระหน่ำค้อนลงไปจนคมพรวจมเข้าไปในเนื้อไม้ แล้วใช้ลิ้มไม้เนื้อแข็งตอกตามรอยพรว เมื่อลิ้มแรกเข้าไปตามรอยพรวก็จะคิงพรวออก แล้วใช้สันพรวกระหน่ำลงบนสันลิ้มอีก ลิ้มก็จะแทรกเนื้อไม้ลงไปจนบริหลุดออก

ดูรูปประกอบ

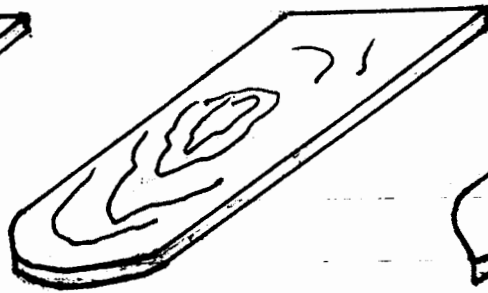

เมื่อปริหลุดออกเป็น "แผ่นแผ่น" แล้ว ก็ใช้คั่วหรือตากพอเอาเลี่ยนออก
ไม่ถึงขั้นประดีด แล้วแต่งขอบเพื่อให้เป็นสี่เหลี่ยมคี่นห้า ก็จะเป็นแม่พิมพ์ตามต้องการ

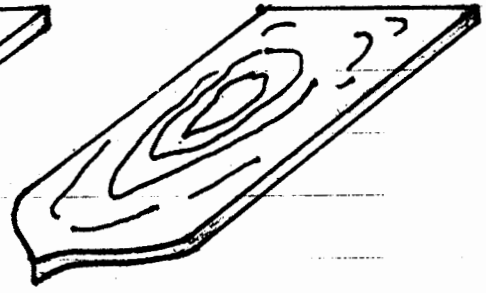
เวลาบุงก็จะตากเหลี่ยมที่ปลายข้างใดข้างหนึ่งให้ปลายมน หรือปลาย
เหลี่ยม หรือปลายเป็นรูปกลีบบัว ดังรูป

ปลายเหลี่ยม

ปลายมน

ปลายกลีบบัว

เวลาบุงจะบุงสลับเหมือนบุงกระเบื้องหลังคาโบสถ์ สวยมาก

(2) ผ่าบ้าน

ผ่าบ้านนี้บุงบอกถึงฐานะและความขยันอีก คือ ผู้มีฐานะไม่ค่อยดีก็ใช้ผ่า

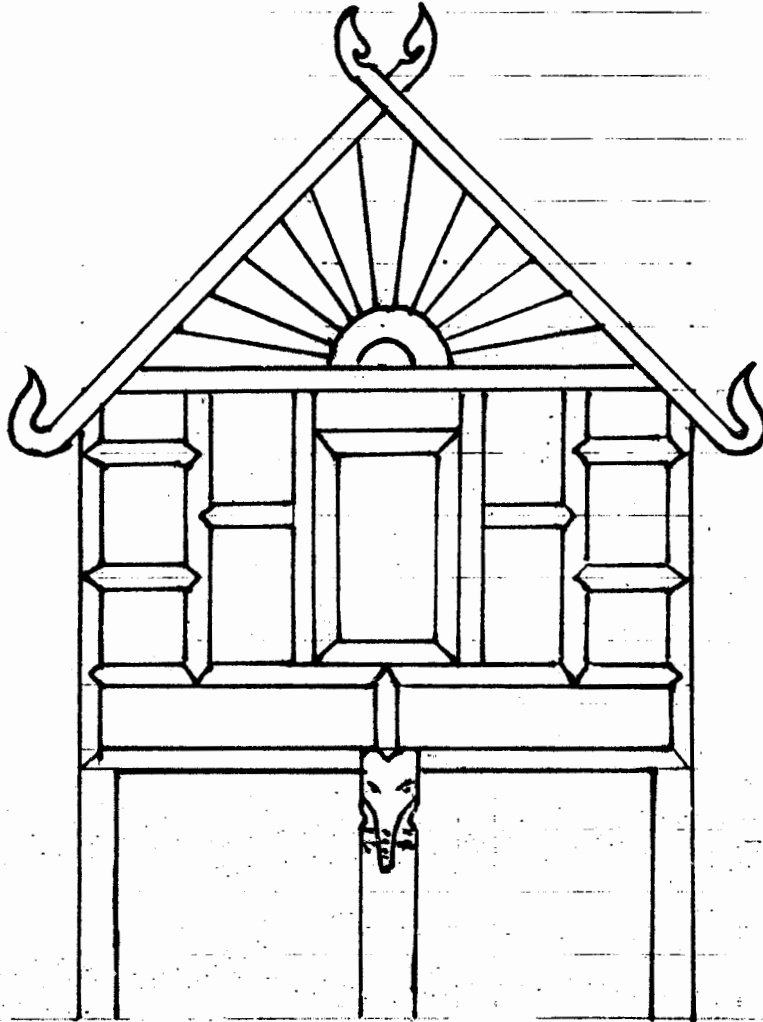
ซัดแตะ

ผ่าซัดแตะทำโดยเอาไม้หาง (ซึ่งเป็นไม้ตระกูลไม้ไผ่ แต่ปล้องยาวกว่า
และบางกว่า มีมากที่ภูเขา บางคนก็นำมาปลูก) มาสับให้เป็นฝาก แล้วนำมาสานเป็นลาย
ซัดหรือลายสองก็ได้ ก็จะเป็นผ่าซัดแตะที่ทำผ่าบ้านได้

ผู้ที่มีฐานะดีก็จ้างเขาเลื่อย (เมื่อ 40 ปีก่อนมีเลื่อยเข้ามาแล้ว) แผ่นละ
1-2 บาท ผู้ที่ขยันก็จะ "เลื่อยเข้าเคียว" (เลื่อยเข้ากัน) หมายความว่า 2 คนเลื่อยด้วยกัน
ตัวไม้ที่ได้แบ่งครึ่งกันจนพอบ้าน เวลาจะใช้ก็ใส่หิวด้วยเครื่องมือ "ไม้แผ่นผ่า" (ไม้กระดาน

ผา) ก็เป็นแผ่นยาวเหมือนไม้จริงกัน บางคนก็เอาไม้ยาง บางคนก็เอาไม้ตะเคียนซึ่งนิยมใช้กันมาก

ผู้ที่มีฐานะดีบางคนเวลาเข้าผาจะจ้างช่างฝีมือดี (บางทีก็เป็นคนญวน ซึ่งก็เข้ามาแล้ว) เข้าให้อย่างดีมีศิลปะ ดูรูปประกอบ

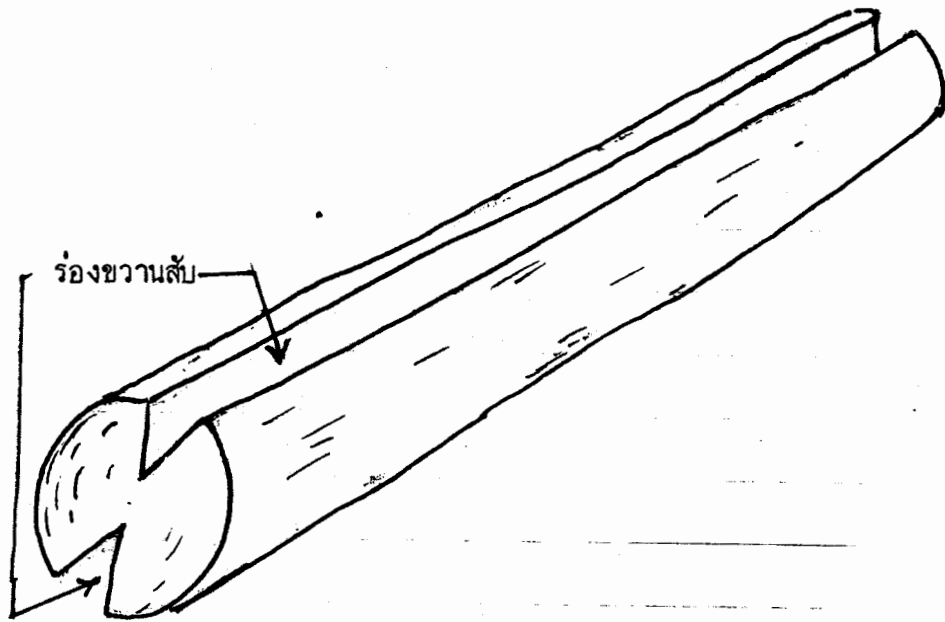

(3) คุ้ม

เมื่อ 40 ปีก่อนเห็นผากไม้ไผ่ไม่ค่อขมิแล้ว มีแต่คุ้มกระดาน กระดานคุ้ม ผู้ไทยเรียกว่า "คุ้มคุ้ม" สมัยนี้มีเลื้อยใช้แล้ว

คุ้มคุ้มสมัยนี้มีแต่คุ้มใหญ่ๆ บางบ้านใช้หน้ากว้าง 60 ซม.

ถ้าจะกล่าวย้อนไปอีกเมื่อ 60-70 ปีก่อนยังมีเหลือ การทำแบบนี้ต้องใช้วิธีเอาขวานผ่าลำต้น โดยเอาขวานลับตามยาวให้เป็นร่องทั้งสองข้างให้ตรงกัน ดังรูป

สับลงไปเรื่อยๆจนพอจะผ่าให้แตกจากกันได้ ก็จะได้ไม้ 2 ซีก กว่าจะผ่าได้ใช้เวลาเป็นวัน บางต้นที่ใหญ่ใช้เวลา 2-3 วัน

เมื่อผ่าแล้วก็เอาขวานตากให้เป็นไม้แห้ง ไม้ 1 ท่อนได้เพียง 2 แคนเท่านั้น กว่าจะพอบ้านหนึ่งหลังใช้เวลาเป็นปี แสดงถึงความทรหดอดทนเพียรพยายามอย่างมาก ใครไม่มีเงินและไม่มีความเพียรก็ต้องนอนผากไม้ไผ่ ไม่ได้ "นอนแบกแคนกระดาน" เหมือนคำสาปนางลาวที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ของชาวล้านนา

ในปัจจุบันใช้เลื่อย หรือซื้อไม้จากโรงเลื่อย

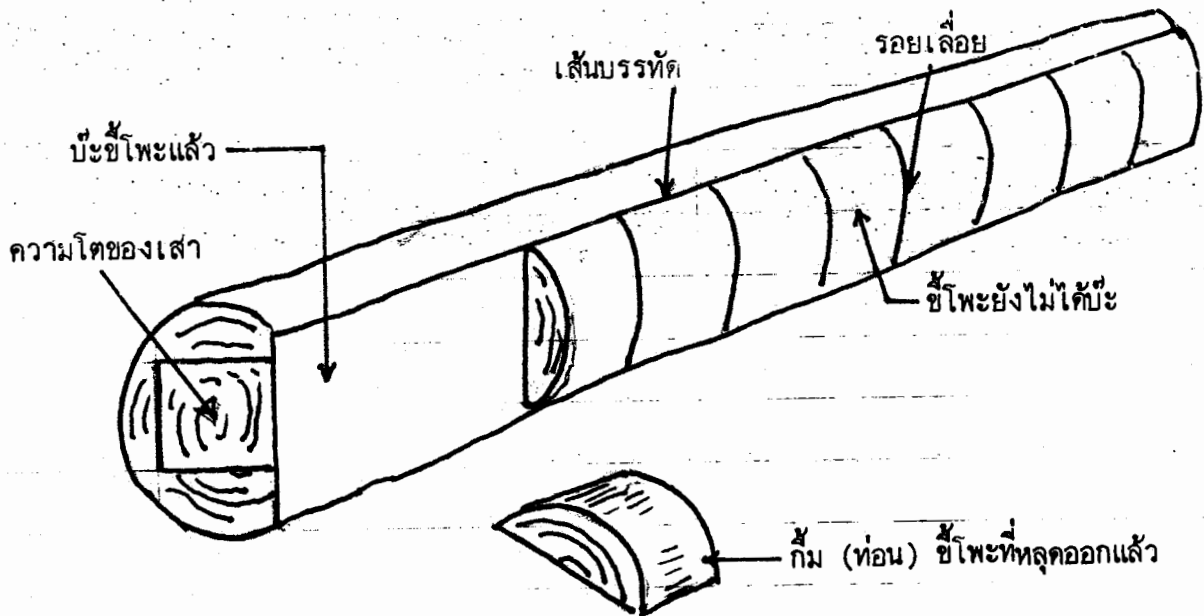
(4) เส้า

ต้องเลือกลำต้นที่ตรงและเป็นไม้เนื้อแข็ง เมื่อ 40 ปีก่อนการหาเส้าก็ใช้ขวานตาก เมื่อโค่นต้นไม้ลงแล้วก็ตัดหัวท้ายยาวตามต้องการ แล้วก็ลงมือตากเส้า เส้ามี 2 อย่าง คือ เส้ากลม และเส้าสี่เหลี่ยม

เสากลมมีมากมายหลายชนิดที่จริงเสากลมไม้ใช้กลมกลึงเลย แต่เป็นหลายเหลี่ยม คือ เอาขวานผ่าเลือกกระพ้อออกให้เหลือแต่แก่น แล้วตากอย่างประณีต กว้างตามหน้าขวาน ยาวตลอดแนวของท่อนไม้ เมื่อสุกตลอดแล้วก็เริ่มตัดตากรอยคิกันถัดไป กว้างตามหน้าขวานจนสุดท่อนเช่นกัน ทำเช่นนี้จนรอบก็จะได้เสากลม (หลายเหลี่ยม) ตามต้องการ

เสาสีเหลี่ยมนี้ยากขึ้นมาน้อย ต้องช่วยกันอย่างน้อย 2 คน เมื่อโค่นต้นไม้ที่ต้องการแล้วตัดหัวท้ายยาวตามต้องการ แล้วกำหนดความใหญ่ของเสาโดยขีดเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตามขนาดที่ต้องการทางด้านตัดหัวท้าย การขีดนี้ต้องดึงให้ระดับเพื่อให้สี่เหลี่ยมจัตุรัสหน้าตัดทั้งสองเหมือนกัน (คือ เมื่อตากเสร็จแล้วให้เป็นรูปปริซึมสี่เหลี่ยมคี่หน้า) เสร็จแล้วใช้ค้ำย้อมสีดำคิดเป็นเส้นบรรทัดระหว่างหัวท้ายของท่อนไม้ โดยให้มุมสมกันจับคู่กัน

ต่อไปเป็นการ "บั้งขีโตะ" (ผ่าเลือกกระพ้อออก) โดยใช้เลื่อยปาดตามขวางตั้งแต่หัวเลือกไปจนถึงเส้นบรรทัด ปาดเป็นระยะห่างกันประมาณ 1 คืบ จนสุดท่อนไม้ แล้วเอาขวานผ่าเลือกกระพ้อออกตามทางยาว เลือกกระพ้อก็จะหลุดออกเป็นท่อนๆ ดังรูป

การเอาเลื่อยปากต้องปากทั้งสองด้านตรงข้ามคู่กันทุกครั้ง ถ้าปากแต่ด้านเดียว ด้านที่กระพี้ไม่ถูกปากจะดึงไม้ไม่ไค้ง (ผู้ไทยว่า "มันเค็ง") เส้นบรรทัดจะไค้งด้วย ทำให้ได้เสาไม่ตรง

เมื่อ "บ๊ะช้โหะ" สูดด้านแล้วก็ถากให้เกลี้ยง เสร็จแล้วก็ไปบ๊ะด้านตรงข้าม แล้วก็ถากอีกเช่นกัน ทำเช่นนี้จนครบทั้ง 4 ด้าน แล้วเล็งคูเสา ถ้าตรงเป็นใช้ได้ ถ้าไค้งหรือแฉ่งก็ตีบรรทัดและถากเพื่อตัดอีกครั้ง ก็จะได้เสาตามต้องการ แล้วก็ไปหาเสาใหม่จนพอ บางคนก็ใช้เลื่อยตาลอดทั้ง 4 หน้าก็ได้ แต่จะมีปัญหาเรื่องไม้ไค้งแฉ่ง เพราะทางกระพี้จะดึง

ในการหาเสาในสมัยนั้นซึ่งจะวันกล่าวไม่ได้คือ การหาเสาที่สำคัญคือ "เสาแฉะ" (เสาแรก) และ "เสาขวัญ" สองเสาใช้เวลาสร้างบ้านจะต้องอยู่คู่กัน คือ รับชื่อเดียวกัน ถ้าเป็นบ้านสองห้อง เสาคู่นี้จะอยู่ตรงกลาง โดย "เสาแฉะ" จะอยู่หน้า เสาขวัญจะอยู่หลัง

ในการหาเสาสองเสาที่สอบถาม คุณลุงสิงห์คำ น้อยทรง ท่านบอกว่าเมื่อพบต้นไม้ลำงามเหมาะที่จะเป็นเสาแฉะเสาขวัญแล้ว ก่อนจะโค่นลงมาต้องถามถึงสรรพคุณอันเป็นมงคลเสียก่อนว่าครบหรือไม่ ถ้าไป 2 คน ให้คนหนึ่งถาม อีกคนหนึ่งตอบ ถ้าไปคนเดียวให้ถามเองตอบเอง ดังนี้

ถาม	"ไม้พะเลี่ยน้อ อันนี้"	- ไม้อะไรนะนี่
ตอบ	"ไม้มณีโคตหมูสี"	- ไม้มณีโคตหมูสี
ถาม	"จ้ำมกัมนั้นเค"	- กิ่งมกัมนั้นละ
ตอบ	"หอมหง"	- หอมหงส์
ถาม	"จ้ำงจ้ำงอนนั้นเค"	- กิ่งที่คดงอนนั้นละ
ตอบ	"หอมนาค"	- หอมพญานาค
ถาม	"จ้ำตากนั้นเค"	- กิ่งที่แม่ออกไปละ
ตอบ	"หอมคอย"	- หอมคอย
ถาม	"จ้ำเน็กจ้ำนอยนั้นเค"	- กิ่งเล็กกิ่งน้อยนั้นละ
ตอบ	"ช้อยช้ำแล้นมาไซม"	- ช้ำหาสมาสู่มารวม

แต่ที่มาสะกดใจตรงคำว่า "ไม้ดีโคคหนูลี"

ไม้ดีโคค คงหมายถึง ไม้ดีโคธ แปลว่า ต้นไทร ซึ่งให้ความร่มรื่นดี
คำว่า "หนูลี" ได้ค้นดูสารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษของ ดร.ปรีชา พิณทอง พิมพ์
พ.ศ.2532 หน้า 859 ว่า

หนูลี ค.น. ชื่อตาของเสาเรือนชนิดหนึ่ง สูงจากพื้นดินขึ้นมาประมาณหนึ่ง
ศอกหรือเท่าหลังมือ ไบราวถือว่าเป็นเสาไม้ดี ถ้าจะเอามาเป็นเสาเรือนให้หาวิธีแก้ไข
ไม่ทราบว่าจะหาไม่เอามากล่าวว่าดี หรือจะเป็นเฉพาะกลุ่มไทยลาวที่ว่าไม่
ดี แต่คนไทยเชื่อว่าดีก็ได้

(5) โครงอื่นๆ

เช่น "ข้างซอด" (คาน) "ข้างพาด" (ตง) ชื่อ "ลี้ยิว" (จันทัน)
เป็นต้น ก็เลือกเอาตามขนาดที่ต้องการ

ก็เป็นเรื่องแปลกอยู่ว่าในสมัย 40 ปีขึ้นไปนั้น ต้นไม้ที่จะสร้างบ้านมีมาก
ทางการก็ยังไม่ว่าใครคิดไม่หวงห้าม แต่ไม้ที่เลือกมาทำโครง เช่น คาน ตง ล้วนแต่เล็ก
บางๆ เช่น คานหน้ากว้าง 12-15 ซม. หน้าประมาณ 3 ซม. ตงหน้ากว้างประมาณ 10
ซม. หน้า 3-5 ซม. เวลาที่บ้านมีงานแต่ละทีต้องหาไม้มาค้าเสริมเพื่อไม่ให้หัก แต่ใน
ปัจจุบันไม้โครงแต่ละตัวใหญ่มาก เช่น คานหน้ากว้าง 20 ซม. หน้า 5 ซม.
คานหน้ากว้าง 15 ซม. หน้า 4 ซม. จนเกือบจะพูดได้ว่าไม้สำหรับบ้าน 1 หลัง พอที่จะ
สร้างได้ 2 หลัง

วัสดุที่ใช้ทำเรือนทุกวันนี้เปลี่ยนไป ซึ่งแยกกล่าวดังนี้

ก) เสา ใช้เสาคอนกรีตเสริมเหล็ก เปลี่ยนอย่างมากเมื่อ 10 ปีมาขึ้น ที่
เปลี่ยนเพราะ ประการแรกหาเสาไม้ยาก ราคาแพง ใช้นานไม่มีโอกาสสุกคร่อน แต่เสา
คอนกรีตหาง่าย ราคาถูกกว่า ไม้สุกคร่อน ประการที่สองกฎหมายห้ามตัดไม้ทำลายป่า

ข) โครงต่างๆ ยังเป็นไม้เหมือนเดิม ปัจจุบัน (2538) เริ่มเห็นโครง
คอนกรีตและเหล็กแล้ว โครงไม้แต่ก่อนใช้ไม้เนื้อแข็ง เคียนไม้ไม่ค่อยจะเลือกแล้ว ยกเว้น

ไม้เนื้ออ่อนจริงๆจนไม่สามารถจะเอามาสร้างบ้านได้ เพราะไม้เนื้อแข็งหายากและราคาแพงมาก

ค) หลังคา เปลี่ยนมาเป็นสังกะสีและกระเบื้องกันแล้ว (มีสังกะสีมากกว่า) เปลี่ยนแปลงมากที่สุดประมาณ 20 ปีมานี้ สาเหตุที่เปลี่ยนเป็นสังกะสีเพราะเบากว่าหลังคาไม้ และไม่คุ้ม่าย ประกอบกับหาไม้ลำโตพอที่จะทำเป็นกระดานหลังคา (แบ้มุง) หายแล้ว

ปัจจุบัน (2538) ที่บ้านหนองโสนใหญ่ 3 และหมู่ 8 214 หลังคาเรือน ยังมุงหลังคาไม้อยู่ 33 หลัง คิดเป็นร้อยละ 15.42

ง) ฝา ไม้กั้นหมดแล้ว เริ่มเปลี่ยนมาเมื่อ 30 ปีมานี้ สาเหตุที่เปลี่ยนเพราะผุชัคและที่หาจากไม้หาง (ตระกูลไม้ไผ่) คุ้ม่าย

3) ประโยชน์ที่สอยบ้าน บ้านของชาวผู้ไทยเมื่อสมัย 40 ปีมาแล้วแบ่งประโยชน์การไว้สอย ซึ่งแยกกล่าวทั้งส่วนสำคัญและส่วนประกอบ ดังนี้

ส่วนที่สำคัญ ได้แก่

3.1) ห้องใน ซึ่งเป็นตัวเรือนใหญ่ มีศาลัอมรอบ มีประตูเข้า-ออก 2 ประตู มีหน้าต่าง 1 ช่อง ห้องในนี้ภาษาผู้ไทยเรียกว่า "โก่ง"

ภายใน "โก่ง" จะกั้นเป็นห้องนอนอีก มี 1 ประตู ผู้ไทยเรียกว่า "โก่งโล้ม" สำหรับเป็นที่นอนของลูกสาว บางบ้านภายใน "โก่งโล้ม" อาจจะมีห้องหรือเอาตู้หรือกล่องผ้าหมักให้เป็นที่นอนของพ่อแม่ด้วย

ข้างโก่งโล้มอาจจะทางซ้ายหรือขวาก็ได้เรียกว่า "สอง" เป็นที่นอนของพ่อแม่หรือลูกชาย

ข้างโก่งโล้มด้านปลายเท้าเรียกว่า "คืนโล้ม" จะใช้เป็นที่นอนก็ได้

ทั้ง "โก่งโล้ม" "สอง" และ "คืนโล้ม" รวมเรียกว่า "โก่ง"

บนชื่อจะเอาไม้ 2-4 ลำวางพาดไว้เรียกว่า "โค้น" สำหรับวางสิ่งของที่สำคัญหรือสิ่งของที่นานๆใช้ (เด็กคนใดที่ถูกผู้ใหญ่กว่าคือ ถ้ามีคำว่า "ขึ้นโค้นโค้นคือ" (ขึ้นโค้นกระโดดชื่อ) แสดงว่าเป็นชื่อ)

3.2) ห้องนอนหรือเกย ภาษาผู้ไทยว่า "เกย" ไม่มีฝา มีแต่หลังคา เป็นที่นั่งเล่นรับลมเย็น เป็นที่รับแขก เป็นที่รับประทานอาหาร

บางที่ถ้าลูกชายหรือลูกสาวแต่งงานใหม่ยังไม่แยกครอบครัว คือ ยังไม่มีบ้านอยู่ ก็จะมีห้องที่เกยบางส่วนให้อยู่
บันไดจะพาดที่เกยนี้

3.3) "เสื่อไฟ" (เรือนครัว) จะตั้งต่อจากเกยออกไป บางหลังคา เรือนอาจจะตั้งแยกออกไป มีเพียงกระดาน 1-2 แผ่นพาดเชื่อมกับเกย เนื้อที่ภายใน "เสื่อไฟ" นี้มีเตาไฟ เตาไฟมีลักษณะเป็นกะบะยกพื้น สูงขึ้นจากพื้นเรือนครัวประมาณ 5-10 ซม. กว้างยาวประมาณ 1 x 1 เมตร ขอบกะบะสูงประมาณ 1 ศืบ ใส่ดินให้เต็ม เพื่อป้องกันไฟไหม้พื้น ที่ก่อไฟนั้นอยู่กลางล้อมด้วยก้อนเส้า 3 ก้อน เป็นที่วางหม้อ หรือบางที่ใช้ "เคง" (เคียง) คือ ที่วางหม้อเวลาต้มแกง เป็นที่วางที่เป็นเหล็กมี 3 ขา ด้านบน ขาจะเชื่อมติดกับแผ่นเหล็กบาง जोเป็นรูปร่างกลมเป็นที่สำหรับรับกันหม้อ

รอบตามฝาเรือนครัวจะวางสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น กระจิบข้าว ตะกร้า ไพลาร้า โทเกลือ เป็นต้น

เมื่อเตาไฟจะมีทางสูงประมาณระดับหน้าผาก มีไว้สำหรับห้อยเนื้อที่จะทำเนื้อแห้ง ห้อยข้อง ตะกร้าที่เพิ่งสานใหม่ เรียกว่า "ย่างคา" เพื่อป้องกันแมลงกินไม้ เช่น มอด มิให้มากินข้อง ตะกร้า ฯลฯ เหล่านี้

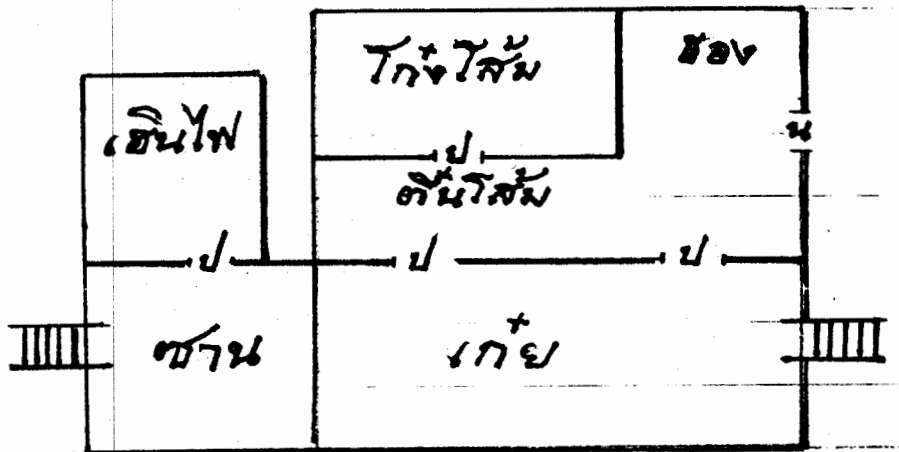
3.4) ชาน (ชาม) เป็นพื้นที่ต่อกับเกยหรือเรือนครัว มีไว้สำหรับวางหม้อม น้ำดื่ม น้ำอาบ น้ำใช้ ครบริมชานมักจะวางรางคัก (คักที่ปลูกในภาชนะที่ไม่ใช่แล้ว เช่น ถังน้ำ ตะกร้า)

ชานนี้จะมีหลังคา ไม่มีฝา เพราะต้องการให้แสงแดดถูกตลอด เมื่อใช้น้ำจะได้ไม่เปียกนาน พื้นชานจะได้ไม่คุเร็ว

พื้นชานจะต่ำกว่าเกยหรือเรือนครัว เพราะป้องกันน้ำไม่ให้ไหลเข้าสู่เกย หรือเรือนครัว

ที่ชานจะมีบันไดเรียกว่า "บันไดชาน" (บันไดชาม)

พื้นฐานแต่ละแผนจะเป็นไม้เนื้อแข็งหนา เพราะไม่ให้ยุ่ง่าย แต่ละแผนผู้
ไทยเรียกว่า "โชนชาน"

ในอดีตเมื่อ 40 ปีมาแล้วห้องน้ำห้องส้วมยังไม่มี จึงใช้ป่าไผ่ทำห้องน้ำเป็น
ที่ปลดทุกข์

ที่อาบน้ำมี 2 แห่ง คือ ที่โชนและที่ไผ่บ่อน้ำ ไม่ว่าชายหญิง หมู่แม่ ก็
อาบน้ำ ที่สองแห่งนี้ แม้กระทั่งหญิงสาวเวลาจะอาบน้ำก็ "นุ่งชิ้นมัดอ่าง" (นุ่งผ้าถุงกระ
โจมอก) อาบน้ำที่โชนหรือที่ไผ่บ่อน้ำ

3.5) การใช้บริเวณบ้าน

อดีตเมื่อ 40 ปีมาแล้วการใช้บริเวณบ้านของชาวยุโรปที่ไทยพอกกล่าวได้ดังนี้

- (1) ใต้ถุนบ้านจะเป็นที่ผูกวัวควาย คือ ทำเป็นคอกวัวควาย โดยตีไม้
ล้อมรอบ มีประตูซัด เอาเส้าบ้านเป็นเส้าคอก และมีเส้าเสริมอีกเพื่อให้แข็งแรง
เมื่อตอนยกบ้านกลิ้งมูลวัวควายจะโชนขึ้นยกบ้าน ถ้าไม่เข้าชินจะนอนไม่

หลับ

(2) ทางหลังบ้านหรือทางข้างก็จะสร้าง "เล้าข้าว" (ยุ้งข้าว) ใต้ยุ้งข้าวจะทำเล้าไก่หรือเล้าหมู

(3) หน้าบ้านบางทีก็ปล่อยโล่งไว้สำหรับนั่งชิงแดดหน้าหนาว เรียกว่า "ลานหน้าบ้าน" มีปลูกไม้ยืนต้นบ้างพอเป็นร่มเงา เช่น มะม่วง ทุเรียน เป็นต้น

(4) บางคนที่ไม่ชอบผูกวัวควายไว้ใต้ถุนบ้าน ก็ออกผูกนอกใต้ถุนข้างๆ บ้าน เรียก "แลงควาย" (แล่งควาย) หรือ "แลงโจง" (แล่งวัว)

4) ความเชื่อเกี่ยวกับบ้าน ในอดีตชาวไทยยังมีความเชื่อเกี่ยวกับบ้าน ดังนี้

(1) เกี่ยวกับไม้ที่จะนำมาสร้างบ้านนั้น จะห้ามเอาไม้ดังต่อไปนี้มาสร้างบ้าน

- ไม้ห้าคำ ผู้ไทยเชื่อว่าไม้ที่ถูกห้าคำนั้นเพราะ "มันเข็ด มันขวาง" (มันอัปปริยจัญไร) ไม่ควรเอามาสร้างบ้าน

- ไม้แยงเงา (ไม้ส่องเงา) คือ ต้นไม้ที่อยู่ริมห้วย ลำต้นเอาเข้าหาลำห้วย (อาจจะเป็นเพราะโค่นยาก ปล้ำยาก อันตราย)

- ไม้ที่ชื่อไม่เป็นมงคล เช่น ไม้กระบอก คำว่า "บก" คือ บกพร่องลงไป หรือขาดเกิน นำมาสร้างบ้านจะทำให้สร้างไม่ขึ้น ขาดเกินอยู่เป็นประจำ

(2) เกี่ยวกับการใช้บ้าน

- ห้ามวางพาข้าวหรือธูปธูปชื่อ ยิงหาค่าอธิบายไม่ได้

- ศัพจะวางไว้ใต้ชื่อ อันนี้คิดว่าตรงใต้ชื่อมันจะตรงกับคานของบ้านพอดี ซึ่งจะรับน้ำหนักของหีบศพได้ดีกว่าบริเวณอื่น

(3) ส่วนประกอบของบ้าน เช่น บ้านโค จำนวนชั้นบ้านโคจะเป็นจำนวนคี่ เช่น 5 ชั้น 7 ชั้น 9 ชั้น เป็นต้น

สอบถามได้ความว่า โบราณเขาพาท่า ถ้าเป็นชั้นคี่มันจะเป็น "ชั้นค่าง" (ชั้นค่าง) จะมีอาถรรพ์ทำให้เด็กตกบ่อย แต่ถ้าชั้นคี่จะเป็น "ชั้นโค" เด็กปลอดภัย ความเชื่อนี้คล้ายกับไทยอีสานที่เชื่อว่า บ้านโคคู่เป็นบ้านโคดี บ้านโคคี่เป็นบ้านโคคน

ในปัจจุบันมีบ้านของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย มีการจัดห้องเป็นสัดส่วน เช่น ห้องรับแขก ห้องนอน ห้องรับประทานอาหาร มีห้องน้ำ ห้องส้วมอยู่ภายในตัวบ้าน มีการจัดประดับตกแต่งบ้านให้น่าอยู่ ตลอดทั้งรูปทรงก็เปลี่ยนแปลง เช่น

สมัยก่อนไม่ค่อยมีหน้าต่าง เคียวมืดหน้าต่างมาก ระบายถ่ายเทอากาศได้

หลังคาสมัยก่อนค้ำสูงทำให้ลาดชันมาก เนื่องจากมุงด้วยหญ้าคาหรือ กระดาน เพื่อให้น้ำไหลลงสะดวกไม่คั่งค้าง อันจะทำให้หลังคาผุเร็ว

แต่ปัจจุบันมุงด้วยสังกะสีหรือกระเบื้อง หลังคาค้ำไม่สูง ความลาดชันน้อย เพราะไม่กลัวน้ำจะค้ำ

ได้ทุนบ้านก็สูงกว่าอดีต ก่ออิฐเป็นเสาอยู่อาศัยได้ ไม่ผูกควายไว้ได้ทุน

2.3 เครื่องนุ่งห่ม

ถ้ามองย้อนอดีตให้ยาวนานออกไป จะเห็นว่าชาวไทยเป็นเผ่าที่ทำเครื่องนุ่งห่ม โดยเฉพาะเครื่องนุ่งห่ม คือ ผ้าไหม จนเหลือใช้ (แม้กระทั่งในปัจจุบันชาวไทยก็ยังทำผ้าไหมไว้มาก แขนงมาเย็บมาพันมีให้ห่มอย่างพอเพียง) ส่วนเส้นไหมก็มีพอใช้ไม่ห่มเพียงพอ แต่ไม่ขัดสน และสิ่งเหล่านี้ล้วนทำได้เองด้วยฝีมือความสามารถของตนเอง ซึ่งบางอย่างสวยงาม มีศิลปะ

1) แหล่งที่มา ในอดีตนั้นหาเองโดยการปลูกขึ้นบ้าง เอาจากที่มีอยู่ตามธรรมชาติบ้าง โดยเริ่มตั้งแต่สภาพที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ ผ่านกระบวนการต่างๆจนเป็นเครื่องนุ่งห่มล้วนหาเอง ทำขึ้นเองทั้งสิ้น เช่น ผ้าไหม เริ่มตั้งแต่การปลูก จนถึงขั้นทอเป็นผ้า ล้วนแต่ทำเอง

ในปัจจุบันมีโรงงานที่ทันสมัยที่ผลิตวัสดุที่จะทำเครื่องนุ่งห่มแล้ว ราคาไม่แพง สี ลวดลาย แบบ มีให้เลือกมากมาย และหาซื้อได้ง่าย ทั้งในตลาดนัดในหมู่บ้าน และในตลาด ทำให้การปั่นผ้า (คนไทยเรียกว่า "เช็นผ้า") ของชาวไทยเคียวมืดไม่ค่อยจะมีแล้ว

2) วัสดุที่ใช้ในการทำเครื่องนุ่งห่มและกระบวนการย้อมผ้า วัสดุที่ใช้ห่อผ้าก็มี
ผ้าเป็นหลัก และไหม สีย้อมผ้าก็เป็นที่ได้จากธรรมชาติ เช่น สีแดงได้จากครั่ง ผลสะเดี สี
ดำจากต้นคราม ผสมเกลือ สีเหลืองได้จากแก่นขนุน เป็นต้น

สีที่ชาวไทยชอบใช้มากที่สุดคือ สีดำที่ได้จากต้นคราม

การสกัดสีจากต้นครามและทำหมอน้ำคราม ทำดังนี้

เมื่อต้นครามแก่เต็มที่ (สังเกตผลครามจะเหลืองจนถึงดำ) ผลิตผลแก่ที่
คำออกไว้ห้าพันธุ์ แล้วแช่น้ำในคุ่มน้ำที่เตรียมไว้จนเต็ม แล้วทิ้งไว้ให้เน่า 2 วัน ก็พลิกเอา
ค้ำบนที่ไม่ถูกน้ำลงอยู่ข้างล่าง ทิ้งไว้อีก 1 วัน ก็ปั่นกากออกทิ้ง จะเหลือน้ำดำในคุ่ม

เอาปูนขาวประมาณ 1 กระลา ผสมลงในน้ำดำในคุ่ม แล้วกวนให้ทั่ว
ประมาณ 30-60 นาที แล้วทิ้งไว้ประมาณ 10-12 ชั่วโมง เพื่อให้สีครามตกตะกอน แล้ว
เทน้ำชั้นบนทิ้งให้เหลือแต่ตะกอน

ตะกอนนี้ใส่ในกะหยั่งตาถ้ำ (ตะกร้าชนิดหนึ่ง) เพื่อให้หน้าเสด็จอีกครึ่ง
หนึ่ง ก็จะได้น้ำครามแท้ๆ (คนไทยเรียกว่า "น้ำเบ้อะ") แล้วเก็บใส่หม้อไว้ในที่ร่มเพื่อไม่
ให้กระด้าง พร้อมทั้งจะนำไปทำ "หมอนิล" เพื่อย้อมผ้าต่อไป

เมื่อได้น้ำครามแล้วไม่เชื่อว่าจะย้อมได้เลย ต้องเอาน้ำครามนี้ทำ
"หมอนิล" (หมอน้ำคราม) เสียก่อน วิธีการเตรียมมี 2 วิธี

(1) เอาต้นครามใหม่มาแช่อีก 2-3 วันเช่นเดิม เมื่อเอากากทิ้งแล้วก็
นำน้ำครามที่เตรียมไว้ครึ่งก่อนนั้นมาผสมลงไปประมาณเท่าไข่เป็ด คือน้ำครามใหม่ประมาณ
10 ลิตร ใส่ปูนขาว 1 กระลา และน้ำค่าง แล้วกวนให้ทั่ว น้ำจะมีสีเขียวปนเหลือง
(สีเขียวอ่อน) แสดงว่าผสมถูกส่วน ก็จะเรียกว่า "หมอนิล" พร้อมทั้งจะย้อมได้

(2) ไม่ใช้ต้นคราม แต่ใช้วิธีต้ม "ต้นเบ้อะ" น้ำจะเป็นสีเขียวแก่ แล้ว
จึงใส่น้ำครามจากที่เตรียมไว้ ใส่ปูน ใส่ค่าง เหมือนวิธีที่ 1

ผ้าที่จะย้อมนั้นต้องเป็นผ้าค้ายศิยสีขาว ก่อนย้อมเอาผ้าแช่น้ำแล้วเอาค้อน
ทุบผ้าเพื่อให้หน้าแทรกเข้าอนุของเนื้อผ้า บิดน้ำออกพอหมาดๆ แล้วจึงย้อมโดยเอาผ้าลงใส่
ในหมอนิล แล้วขยี้ด้วยมือจนนานประมาณ 30 นาที แล้วหมกไว้ในที่ร่มไม่ให้แห้ง แล้วย้อมอีก

โดยข้อมทุกเข้าเห็น 6-7 ครั้ง เอาไป "ไล่น้ำ" (ล้างน้ำ) แล้วข้อมต่อเหมือนเดิมอีก 6-7 ครั้ง จึงไป "ไล่น้ำ" จนเวลาปิดฟ้าไม่มีสีค้ำออก แล้วทิ้งแคคไท์แห้ง พร้อมทั้งนำไป ตัดเป็นเล็ห้ำได้

ผู้ที่ข้อมห้ำมือจะค้ำตลอด เมื่อหยุดข้อมนานวันสีค้ำจึงค่อยหลุดออกไป ใน ปัจจุบันนี้ใช้ถุงพลาสติกห้อมมือเพื่อป้องกันน้ำครวมค้ำมือแล้วมือค้ำ

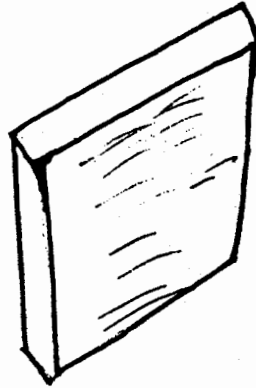
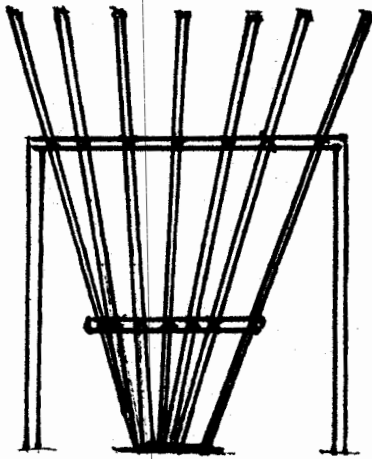
ค้ำที่ใช้นั้นเอาจากขี้เถ้าของการเผาเปลือกงิ้ว หรือไม้ค้ำหมก เมื่อได้ขี้ เถ้าค้ำแล้วเอามาใส่ห้อมค้ำ ซึ่งกันห้อมจะเจาะเป็นรูเล็กหลายรู แล้วเทน้ำใส่ (คล้ายการกรองน้ำค้ำหทราย) น้ำจะซึมค้ำขี้เถ้าค้ำ และละลายเอาค้ำลงมาออกที่รูกัน ห้อมลงในภาชนะที่รอง ก็จะได้น้ำค้ำตามต้องการ

ถ้าในห้อมนิลเป็นสีออกแดงๆ แสดงว่าเสียแล้วข้อมไม่ค้ำ ผู้ไทยเรียก ว่า "ห้อมหนี" ต้องค่อยๆเทน้ำข้างบนทิ้งให้เหลือแต่ตะกอน แล้วเอาน้ำครวมที่เตรียมใน ห้อมปริมาณเท่าใช้เปิดใส่อีกเหมือนการเตรียมหมายเลข 2

ถ้าข้อมมากน้ำจะมีสีค้ำข้อมไม่ค้ำ ต้องใส่อ้อยหรือเหล้า

อนึ่งการเผาข้อมเพื่อเอาเป็นส่วนประกอบของการข้อมครวม มีเทคนิคที่คน รุ่นหลังไม่ทราบกันแล้ว จึงขออารายละเอียดมากล่าวไว้ ดังนี้

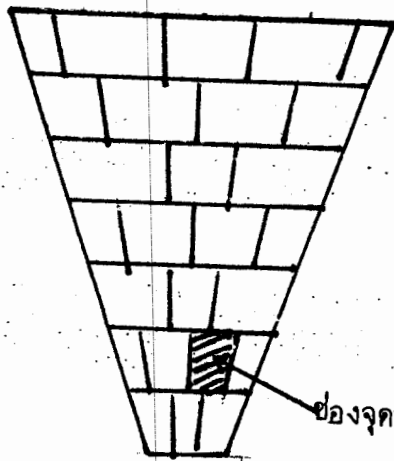
- (1) ไปเอาหินข้อมอยู่บนเขา โดยขุดเอา (ก้อนที่อยู่เหนือดินมันจะจืดแล้ว) แล้วทาบลงมา ระยะทางไกลมาก เพราะไม่รู้ว่าจะมีทุกหนทุกแห่ง
- (2) สร้างเตาเผา การสร้างเตาเผาขออธิบายด้วยภาพต่อไปนี้

ก้อนหินที่จะมาเป็นผนัง

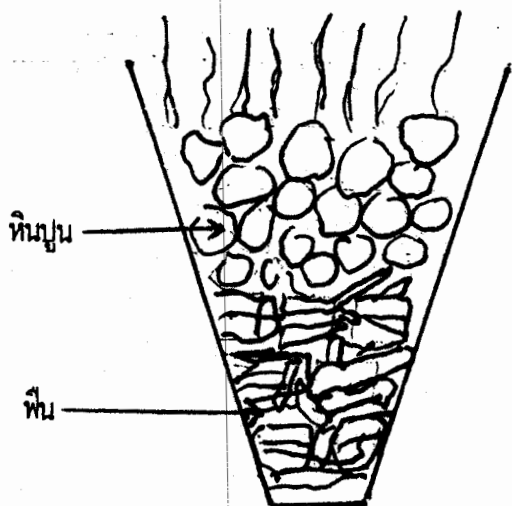
(ก) โครงไม้เป็นรูปทรงกรวยกลม ยอดแหลมลงพื้นดิน ทำอย่างแข็งแรงแน่นหนา เนื้อที่ประมาณ 1 ลบ. เมตร

(ข) ชุดเอาดินที่หน้าหัวเท้าแล้วปาดเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ด้านล่างเล็ก ด้านบนผายออก และเอาไปวางในโครง ทำเป็นผนัง จนอ้อมและสุดข้างบน

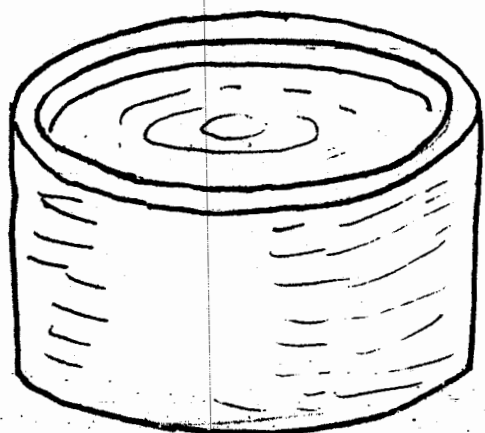

ช่องจุดสุมไฟ

(ค) ภาพที่แสดงการวางก้อนหินเมื่อทำเป็นผนัง (ไม่ได้เขียนโครงไม้)

(ง) การวางปูนและฟีนและเผา เเผาจนหมดฟีน ไฟดับคงประมาณ 2-3 ชั่วโมง ปล่อยให้เย็น 2-3 วัน แล้วเขี่ยเอา ก้อนปูน (สำหรับโครงไม้ไฟก็ไหม้ไปหมด เหลือนิดหน่อย)

(จ) นำก้อนปูนที่เผาเย็นแล้วไปทิ้งลงน้ำ ซึ่งอยู่ในครกมอง (สมัยนั้นไม่มีกะละมังใหญ่) จะเคี้ยวฟองฟุ้งขึ้นมา ปูนก็จะร่วงออก น้ำจะขุ่น เมื่อก้อนใดหมดฟองแล้วก็เอาออกทิ้ง ทำเช่นนั้นจนหมดทุกก้อน

แล้วตักน้ำปูนใส่โหลหรือตุ่มประมาณก่อนเกือบเต็ม หลายใบจนหมดน้ำปูนในครกมอง แล้วปล่อยให้ตกตะกอน แล้วเทน้ำใส่ทิ้ง ก็จะได้ปูนตามต้องการ

ปูนนี้นอกจากจะใส่หมอนิลแล้ว ยังใช้กินหมากด้วย ดังนั้นในคำสอนโบราณเรื่อง เรือนสาม น้ำสี่ น้ำปูน (คือ ปูนเหลว) จึงเป็นน้ำหนึ่งที่เขาไม่ได้ พึงใจดีที่ทำให้ปูนเขาคจากเต้าปูนแสดงว่าเขาคนสมบัต

ปัจจุบันนี้การข้อมหม้อครวนที่บ้านหนองโสนใหญ่แทบจะไม่มี นับวันจะเป็นเพียงอดีตไป

เหตุที่ลดลงไปมากจนแทบไม่มี เพราะ

- (1) กระบวนการทำหมอนิลยุ่งยากซับซ้อน ตั้งแต่
  - (1.1) ทำส่วนคราม ต้องเตรียมดินโดยการชุกหรือถอยอย่างดี
  - (1.2) แช่คราม กวน กว่าจะได้น้ำครามกินเวลาประมาณ 10 วัน
  - (1.3) การแต่งหมอนิล
    - (1.3.1) ไปเผาต่าง (ไม้ตีนก) เคียวหน้าแทบจะไม่ได้
    - (1.3.2) ต้องไปหาหินปูนบนภูเขาเผา จะใช้ปูนขาวไม่ได้ เพราะไม่ติด
    - (1.3.3) เมื่อแต่งได้แล้วต้องประคบประหงมไม่ให้หมอนี (สีตาย ย้อมไม่ติด) ต้องหาอ้อย หามะเฟือง หาเหล้า มาใส่ คือไม่คิไม่ถูก ต้องเททั้งทั้งหม้อ ต้องแต่งใหม่
- (2) การย้อมก็ใช้เวลามาก ผ้า 1 กิ้น (หน้า 50-60 ซม. ยาวประมาณ 2-3 เมตร) ต้องย้อมประมาณ 10-15 ครั้ง (ย้อมเช้า-เย็น)
- (3) ไม่ค่อยมีคุณภาพดี เพราะหันไปใช้ผ้าจากโรงงานทั้งหมด

ที่บ้านหนองโหวใหญ่ไม่มีผู้ย้อมนิลมาได้ 2 ปีแล้ว เพราะเจ้าของที่เคยหาได้เสียชีวิตไป ไม่มีผู้สืบทอด

3) การใช้ผ้า

การใช้ผ้าของชาวภูไทยในอดีตนั้น ผ้าบางชนิดก็มีกาลเทศะในการใช้ เช่น "ผ้าจ่อง" เป็นผ้าที่ทออย่างดี สีเข้มด้วยครั่ง จะใช้คลุมทับศัพ (คุ้มร่ม) ผ้าสีเทาที่ใช้คลุมทับศัพได้เช่นกัน

เสื้อผ้าที่ตัดเย็บใหม่จะไม่ใส่เล่น จะเก็บไว้ในหีบอย่างดี หมิงงานบุญจะเอาออกมาใช้ เสื้อผ้าใหม่จึงมักจะเรียกว่า "เสื้อเอาบุญ" หรือ "สิ่งเอาบุญ" หรือ "ชุดเอาบุญ"

สร้างใหม่เป็นผ้าชั้นดีหายาก จะมีเฉพาะผู้ที่มีเมียหรือแม่ที่เลี้ยงใหม่ หรือ
ผู้ที่มีฐานะดีหน่อย สามารถนำไปจับสาวได้ เวลานั่งใกล้สาว จะถลกสร้างชั้นเลขหัวเข้า
อวดขาลาย สมัย 60 ปีก่อนว่าไว้มือขาลายผู้สาวจะรักมาก

ผ้าขาม้าเป็นผ้าที่ซื้อเนกประสงค์มาก

เช่น ตอนแรกเกิดแมกก็จักผ้าขาม้าที่ไม่ใช่แล้วเป็นผ้าอ้อม ใช้เป็นผ้า
ปูนอน ใช้เป็นผ้าห่ม เป็นผ้าถุง ผ้ามัดเอว โทกศีรษะกันแดด จะไหวพระใช้ผ้าขาม้าปูแล้ว
กราบ ห่มแบบสะไบเจียงในการประกอบพิธีทางศาสนาหรือพิธีทางพรานหมัน เช่น ตอน
ทำวัตร หรือตอนสูตรขวัญ ทำเป็นเปสนอน ทำเป็นปลอกเท้าเวลาขึ้นต้นไม้ ห่อสิ่งของ และ
ทำเป็นสายสะพายได้ พัดม้วนกลมเป็นลูกฟุตบอลเตะเล่น เป็นผ้าเช็ดมือใช้ต่างเชือกได้
เข้าป่าบางทีได้ของป่า เช่น เห็ด ก็ห่อใส่ชายผ้าขาม้า เล่นเกม เช่น มาหลังไปกั๊กมวด
ผ้าขาม้าโยน หน้าร้อนผู้หญิงไม่ว่าสาวหรือแก่ก็ใช้ผ้ากระโจมอก ผู้ไทยว่า "ผ้าขาม้า
มัดอ้าง" (อ้าง = ออก) เป็นต้น บางคนก็คิดสั้นใช้ผ้าขาม้าผูกคอตาย ในปัจจุบันผ้าขาม้า
มาก็ยังมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประจำวันของชาวผู้ไทยอยู่

4) ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มในทานองที่จะเป็นไปอย่างนั้นจะเป็นไป
อย่างนั้นไม่ค่อยมี การแต่งตัวตามสีตามวันผู้ไทยไม่ถึง จะเห็นมีแต่ผ้าคลุมทับศพ เมื่อหามศพ
ลงเรือนผ้าคลุมทับจะปลดออกไว้ใช้ต่อไป แต่ก่อนจะนำมาใช้จะมีพิธีโยนผ้าก่อน คือ เมื่อ
เอาศพขึ้นกองฟอนแล้วก็ให้คน 2 คน สมมุติให้เป็นนาย ก. และนาย ข. ให้ทั้งสองคนไป
ยื่นคนละข้างของกองฟอน เอาผ้าคลุมศพที่ปลดออกตั้งแต่อยู่บนแล้วให้นาย ก. นาย ข. ก็
จะตามบรรดาผู้ยืนอยู่ใกล้ๆว่า "ผ้าเพ้ออันนี้" (ผ้าใครอันนี้) เขาก็จะบอกว่า "ผ้าพี่" นาย
ก. ก็จะบอกข้ามไปยังนาย ข. ว่า "อันนี้ผ้าพี่น้อ" แล้วก็โยนข้ามกองฟอนไป นาย ข. ก็
จะไม่รับ ปล่อยให้ผ้าตกดินไป

ครั้งที่ 2 นาย ข. ก็จับผ้าขึ้นมาโยนให้นาย ก. โดยกล่าวเช่นเดียวกัน
และนาย ก. ก็จะไม่รับ

ครั้งที่ 3 นาย ก. จะเป็นผู้โยนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อถามผู้อยู่ใกล้ เขาก็จะพากันบอกว่า "ฟ้าคน" นาย ก. ก็จะร้องบอกนาย ข. ว่า "นี่ฟ้าคนเน้อ" แล้วโยนไป นาย ข. ก็จะรับเอา แล้วส่งมอบญาติผู้เขาเอาไปใช้ต่อได้

การโยนผ้าข้ามกองฟอนนี้ทำก่อนเผาศพ แต่ถ้าบังเอิญลืมเผาศพไปแล้วจะโยนก็ได้ โดยยืนอยู่ข้างกองฟอน ไม่ต้องโยนข้าม (กลัวไฟจะไหม้) โยนกันไปโยนกันมาดังที่กล่าวแล้ว

ในปัจจุบันการโยนผ้าก็ยังปฏิบัติกันอยู่

และมีชื่อ "คะลา" อันหนึ่งคือ ห้ามนั่งผ้าอยู่บนต้นไม้ ก่อนขึ้นต้นไม้ต้องนั่งผ้าให้ดีที่สุดก่อน แต่ขึ้นไปแล้วเกิดผ้าหล่นผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่าไม่ให้นั่งอยู่บนต้นไม้ โดยบอกว่า "งูจะเกี่ยวขังเกี่ยวขา" แต่อันนี้เป็นคะลาสำหรับเด็ก คือ ห้ามถลกต้นไม้ คือ ตอนนั่งผ้ามือเราจะไม่ได้จับกิ่งไม้เลย กลัวจะพลัดตกตอนนั้น

ยังเป็นประเพณีของผู้ไทยอีกอย่างหนึ่งว่า เครื่องนุ่งห่ม 4 อย่างนี้ คือ ผ้าห่ม ที่นอน หมอน ผ้าขาม้า หญิงสาวชาวไทยต้องจัดสร้างขึ้นมาไว้หลายๆ มุ้งตอนใกล้จะแต่งงานจะเน้นเป็นพิเศษ เมื่อหนุ่มมาขอแล้วฝ่ายสาวต้องเร่ง "ล้างเค็ง" (สร้างเครื่อง) คำว่าสร้างเครื่องก็คือ สร้างเครื่องนุ่งห่ม) หรือออกโรงเรียนก็เริ่มสร้างเครื่องไปเรื่อยๆ มีเครื่องอย่างละประมาณ 50-60 ชิ้น พอจะแต่งงานก็ไม่เคียดครั้นอะไรเลย

ส่วนผู้ที่เกี่ยวขังปล่อยเวลาว่างโดยไร้ประโยชน์ ก็มีโทษต้องมาเร่ง โดยแม่จะเป็นตัวตั้งตัวตี ทั้งยังต้องวานญาติพี่น้องช่วยด้วย

เครื่องเหล่านี้จะใช้มากในวันแต่งงาน คือ ทำเป็นของ "สัมา" (สัมาคารวะ) ผู้เฒ่าผู้แก่ญาติมิตรฝ่ายเจ้าบ่าว การแต่งงาน 1 คู่ ต้องให้เครื่องสัมาอย่างน้อยอย่างละ 10 ชิ้น

เรื่องเครื่องสัมาที่พวกผู้ใหญ่ถือกันมาก ถ้าใครมีมาก (ซึ่งจะเห็นในวันแต่งงาน) ก็จะกล่าวขวัญชื่อชานไปทางบวก ถ้าใครมีน้อยก็จะกลับตรงข้าม

เครื่องที่เหลือใช้ในวันแต่งงาน เจ้าสาวก็จะเก็บไปใช้ในครอบครัวใหม่ที่ตัวเองจะไปอยู่กับสามี แล้วเริ่มสร้างเพิ่มเติมอีก

การสร้างเครื่องเหล่านี้ที่มีบทบาทมากที่สุดคือ แม่ที่คอยดูแลอบรมสั่งสอน และบังคับให้ลูกสาวสร้าง พ่อเป็นเพียงผู้หาวัตถุดิบให้ เช่น หาสวนค้าขาย ปลุกจิว สร้างที่หอผ้า หาอิฐไว้ เป็นต้น

ในปัจจุบันนี้ก็ยังยึดถือประเพณีอยู่ เพียงแต่ว่าหญิงสาวทุกวันนี้ต้องเรียนหนังสือ หรือไม่ก็ไปทำงานต่างถิ่นไม่มีเวลาหา เมื่อใกล้จะแต่งงานต้องเตรียมแม่ที่ลูกสาวจะสร้างให้ อาจจะให้ญาติช่วยหา หรือจ้าง หรือซื้อสำเร็จรูป

อีกอย่างหนึ่งวัตถุดิบบางอย่างมีกระบวนการผลิตที่ทันสมัย เช่น ผ้าไหม จำเป็นต้องปั่นเองแล้ว ซื้อเอามาทอได้เลย

การแต่งกายปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก จนไม่มีใครแต่งกายแบบดั้งเดิมเดินตามบ้านให้เห็นแล้ว ยกเว้นจะมีพิธีกรรมบางอย่าง เช่น เวลาจะเหย้าเลี้ยงผี หรือกรณีพิเศษ เช่น พ่อผู้โหยให้แขกผู้มาเยือนได้ชม หรือไปพ่อนตามพื้นที่หน่วยงานราชการ ขอมมา

ทุกวันนี้พากันแต่งกายตามสมัยนิยมกันแล้ว ผู้หญิงหันมามุ่งกางเกง เพราะว่าทันสมัยแมงคี่หาง่าย ซื้อสำเร็จรูปมาใช้ได้เลย มีหลากสีหลากทรง ล้อมวลชนก็โฆษณา ก็คล้ายตาม

กลุ่มที่เปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือ กลุ่มอายุ 30 ปีลงมา ผู้หญิงวัยรุ่นบางคน ถึงกับมุ่งค้าถุงไม่เป็นเลขก็มี

2.4 ยารักษาโรค

ในอดีตการแพทย์การสาธารณสุขยังไม่เจริญ ยังไม่กว้างขวาง ชาวผู้ไทยเมื่อเจ็บป่วยก็ทำการรักษาเยียวยากันตามมีตามเกิด ตามความเชื่อ หรือตามความรู้ทางด้านสมุนไพร

การรักษาด้วยสมุนไพรนั้นอาศัยความรู้และประสบการณ์ของบรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมา

บางคนมีความรู้มากในด้านสมุนไพรรักษาโรค จนสามารถประกอบอาชีพรักษาโรคด้วยสมุนไพรได้ ผู้ไทยเรียกว่า "หมอชะไม้" (หมอรากไม้) และยังมีหมอเฉพาะโรคด้วย เช่น หมอกระดูก หมอหมากรุกไม้ (รักษาผู้ที่ไข้หมากรุกไม้) เป็นต้น

1) วัสดุและแหล่งที่มาของยา

วัสดุก็เป็นพืชต่างๆ และบางอย่างก็ได้จากสัตว์ ซึ่งหาได้จากป่าและภูเขา ใกล้บ้านตนเอง

2) การใช้

ตัวยาสมุนไพรที่ได้จากพืชมีการใช้ไม่เหมือนกัน บางชนิดใช้ราก บางชนิดใช้ลำต้น บางชนิดใช้ทั้งราก ลำต้น ใบ ดอก ผล และวิธีใช้ก็มีทั้งต้ม แช่น้ำ ผน อบาบ คั้น ทา แล้วแต่โรค และแล้วแต่สมุนไพร

ได้สัมภาษณ์ ลุงยอ บัณฑุ อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 27 หมู่ 8 ต.โนนยาง อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2538 ท่านพอมีความรู้ทางสมุนไพรอยู่บ้าง ดังนี้

แก้กินคิด (คนไข้กินของแสบ) แก้เมาต่างๆ

- (1) ไม้นางบอก ใช้รากตากแห้ง ผนใส่่น้ำแล้วคั้น หรือ
- (2) พักหวานย่าน ใช้รากตากแห้ง ผนใส่่น้ำแล้วคั้น หรือ
- (3) รากแดงหนู ใช้รากตากแห้ง ผนใส่่น้ำแล้วคั้น

เจ็บท้องช้ำช้ำ (ปวดท้องทั้งถ่ายหงอตาเจ็บ) และบิด

- (1) เปลือกสีดา (ฝรั่ง) แช่น้ำคั้น หรือ
- (2) รากกระแต้จ หรือเตา หรือน้ำจากเตา แช่น้ำคั้น หรือ
- (3) บ่อน้ำกล้วยดิบ (ตัดต้นกล้วยดิบคิคเห่า แล้วคว้านให้เป็นแอ่งตรงกลาง น้ำจากคั้นกล้วยจะไหลขังที่แอ่ง แล้วคักเอาไปคั้น)

คะขานกัก แมงป่องท่อน

ใบเสลดทั้งหอม ขมิ้นประคบ

ถูกขุขิมัก

หว่านขุ {
 ขามผลิบเอาใบโชกทา
 ขามใบหล่น เอาหัวมาโชกทา

เนื้อ (สัตว์) ปาตมาแปะปากแผล เมื่อเนื้อ (สัตว์) ซืดให้เปลี่ยนใหม่

น้ำร้อนลาวก

เปลือกคัมมะกอก ผมหา

เบ็งฉิกเบ็งแผล

เปลือกทขอม ผมหา

พื้นคันคาย

เปลือกไม้แหวน + เปลือกทขอม + หัววัวเลีย ต้มอาบ

ตามดง

ใบปึกไก่คำ แช่น้ำล้างหน้า

กระเทียม วมเป่า

พริก (ที่ชี้เคี้ยว) วมเป่า

อีสุก อีเส

เปลือกไม้หว่า + เปลือกทขอม + เปลือกตะแบก + เปลือกไม้เชือก แช่

น้ำอาบ

กระตุกหัก

น้ำมันงา - ทา บางคนก็ให้หมอใช้มันค้จอกกระตุก

พม่า

น้ำเงินงา - ทา และใช้มันต์

3) ความเชื่อเรื่องยารักษาโรค

หมอรักษาโรคในอดีตนั้นยังมีความเชื่อในเรื่องของกระบวนการรักษา หรือยี่ตคลองอยู่ ถ้ายี่ตคลองแล้วจะรักษาไม่หาย แต่หมอจะพูดว่า "พิดครุ พิดคายน" (คำว่า "คายน" คือ ค่ายกครุ) ซึ่งจะขอแยกกล่าวกระบวนการดังนี้

(1) การไปหาหมอต้องมีดอกไม้เทียนคู่ คือ ดอกไม้ 1 คู่ เทียน 1 คู่ ไปหาอย่าง เป็นภิกษุลักษณะจนถึงบ้าน ยกวันงาเป็นจริงพบกันที่กลางบ้านก็ทำกันที่กลางบ้าน เลยกก็ได้ แต่ต้องมีดอกไม้เทียนคู่ดังกล่าว

(2) ฝ่ายผู้ป่วยต้องแต่งคายน จำนวนเงินใส่ในคายนตามที่หมอบอก เงินใส่ คายนนี้จะเกิดที่ครุบอกไม่ได้ เช่น 6 สลึง, 12 บาท เป็นต้น ส่วนค่าย่วยการของหมอนั้น แล้วแต่ฝ่ายผู้ป่วยจะให้ ค่าย่วยการผู้ไทยเรียกว่า "ค่าเซ็งคั้น" (ค่าเซ็งคั้น) และหมอราก ไม้ทุกคนมักจะมึนคั้นในการรักษาด้วย

เครื่องคายนนี้จะใส่ไว้ในภาศ หรือ "กะไตคั้น" (ภาศไม้ที่มึนคั้น - ขัน ไตก) เครื่องคายนบางครุนอกจากเงินแล้วจะมี "ขิ้นคั้นแพรวา เหล้าก้องไข่น่วย" (ก้อง = ขวด)

(3) รื้อคายน จะรื้อคายนได้ 3 กรณี

(3.1) คนไข้หาย เมื่อรื้อแล้วเครื่องคายนต้องเป็นของหมอ แถมค่าเซ็ง คั้นอีกต่างหาก

(3.2) คนไข้ไม่หาย คือ ถ้าเห็นว่ารักษาจนหมดครุแล้วไม่หายก็รื้อได้ เครื่องคายนส่งคืน (แต่บางหมอกก็เอา) เพื่อเปิดโอกาสให้ฝ่ายคนป่วยหาหมออื่นมารักษา เพราะถ้าไม่รื้อคายน ฝ่ายผู้ป่วยจะไม่หาหมออื่นมารักษา

(3.3) คนไข้ตายก็รื้อได้ เครื่องคายนส่งคืน (แต่บางหมอกก็เอาเช่นเดียว กัน)

(4) เรื่องยาบางอย่างมีชื่อ "คะลา" อยู่ ตั้งแต่การไปหา การใช้ เช่น น้ำมันงา ห้ามผู้หญิงแตะต้อง การคั้นน้ำมันงาต้องให้ผู้ชายทำ เมื่อนำไปใช้ก็ต้องเก็บไว้ให้ดีไม่ให้ผู้หญิงไปถูกต้อง มิเช่นนั้นแล้วมันจะไม่ขลัง

แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า น้ำมันงาห้ามผู้หญิงแตะต้อง แต่นำไปรักษาผู้หญิงได้

ที่กล่าวมาถ้าไม่ได้เป็นหมอ เป็นแค่เพียงผู้มีความรู้เรื่องยาสมุนไพรไปแนะนำ หรือพามาให้เขาใช้ ก็ไม่ต้องมีพิธีกรรมดังกล่าวแล้ว

ในปัจจุบันผู้ที่ เป็นหมอรากไม้หายากแล้ว เนื่องจากการสาธารณสุขและโรงพยาบาลได้แผ่กว้างออกไปถึงชนบท ผู้ป่วยเป็นไข้จะไปโรงพยาบาล จะมีก็เพียงผู้ที่รู้เกี่ยวกับสมุนไพรหายากบ้างอย่าง และหามาต้มดื่มเป็นเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพเท่านั้น

ปัจจุบันเหตุการณ์การรักษาโรคของคนบ้านหนองโหวใหญ่จะไปโรงพยาบาล เพราะโรงพยาบาลอยู่ใกล้ (ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กม.) และความรู้เรื่องโรคภัยไข้เจ็บก็เข้าสู่หมู่บ้านแล้ว แต่ในขณะที่เดียวกันก็ยังมียาหน้าครัวเรือนถึงร้อยละ 86 ยังรักษาแบบโบราณอยู่ด้วย คือ การเหยา และยาสมุนไพร แต่ทั้งนี้หมายความว่าไปทั้งโรงพยาบาลและเหยา กล่าวคือ

เมื่อไปโรงพยาบาลแล้วยังไม่หาย มีความเชื่อว่า "ได้อันเอี้ยคั้นทำได้อันห้องอันคา" (มีสิ่งลึกลับมาทำ ทำให้ขອງให้ค่าไม่หายสักที) ก็พามาบ้านหาหมอเหยามา เหยา หรือหมอเป่ามาเป่า หรือหมอสมุนไพรมาใส่ (หมอสมุนไพรมาจากท้องถิ่นอื่น)

หรือบางทีเหยาที่บ้านไม่หาย แล้วจึงไปโรงพยาบาลก็มี

แต่เท่าที่สังเกตทั่วไป การเหยาจะเป็นวิธีสุดท้าย เมื่อเอาไปโรงพยาบาลอย่างไรก็ไม่หาย แล้วก็เอามาถอนความตายที่บ้าน ในขณะที่ยังไม่ตายก็เหยาให้ เพื่อจะมีทางรอดบ้างตามความเชื่อ

4) หมอเป่า หมอทรง หมอธรรม

ในกลุ่มชาวไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันยังไม่ปรากฏผู้มีอาชีพแพทย์แผนโบราณโดยเฉพาะ มีเพียงผู้มีความรู้เรื่องสมุนไพร รากไม้ รากยา พืชหายากผู้เจ็บ

ใช้ได้ป่วยแล้วได้ค่าตอบแทนเล็กน้อยพอเป็นเงินน้ำใจ ถ้าทางฝ่ายคนไข้ไม่มีเงินก็รักษาฟรี
เอาที่เอาน่องไว้

ในอดีตยังมีหมออีกประเภทหนึ่งที่รักษาคนไข้ด้วยการใช้คาถาเป่า (เรียก
ว่า หมอเป่า) คนป่วยเป็นไข้ ตกต้นไม้ ควายชน แข็งหักขาบวมช้ำ หมอก็ใช้คาถาเป่าได้
(ส่วนจะหายจริงเพราะคาถาเป่าหรือไม่นั้นไม่ขอยืนยัน) ซึ่งชาวบ้านในอดีตมักจะไปหาหมอ
มาเป่า

ในเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยในสมัยอดีตมักจะมีโยนโหล่ ที่ถูกใส่ความบ่อบที่สุดคือ
ผีปอบ และผีป่า

ผีปอบ คือ คนที่เรียนคาถาประเภทเครื่องวิชา และ "คะลา" ถือ
ปฏิบัติตามที่ครูบอกไม่ได้ เมื่อเป็นปอบแล้วจะมีวิญญาณลึกลับอยู่ในตัวคนนั้น และเป็นวิญญาณ
ร้ายที่ออกหากินคน ผู้ที่ถูกกินจะป่วยลง เมื่อหาหมอมาเป่าคนป่วยก็จะเห่อออกมาว่าเป็นผู้
มาเข้า การที่คนป่วยเห่อออกมาที่ผู้โหยว่า "เอาะป๊ะ" (ออกปาก) หมอเป่าก็จะใช้คาถา
เป่าคุณจนปอบขมออกจากร่าง เมื่อปอบออกจากร่างแล้วคนไข้ลุกขึ้นนั่งเดินได้ หงายที่ก่อน
หน้าผกผู้ป่วยนอนซมอยู่ไปไหนมาไหนไม่ได้

บางทีการคุมผีปอบก็คล้ายเหมือนกัน คือ ไม่ยอมออก โดยจะออกปากคน
ไข้ว่า "ให้เจ้าของของกูมาเอา" คนก็จะไปตามผู้ที่ถูกรบกวนจนมาร้องเรียกเอา พอคน
ไข้เห็นหน้าเจ้าของก็จะวิ่งเข้าหาร้องให้หากลับ พอเจ้าของช่วนกลับผีปอบก็ออกจากร่าง
คนไข้ก็ล้มทับทันที ต้องได้ทานผานอน หงายที่ตอนผีปอบทับร่างยังลุกวิ่งกระช่องกระแย่งได้ ก็
แปลกอีกเหมือนกัน

คนที่เป่าปอบเมื่อวิญญาณกินคนมาเข้า ชาวบ้านคือใครคนก็จะพากันไล่
ขับออกจากบ้าน หรือไม่ก็ให้ไป "ป้อผีปอบ" (รักษาให้หายจากการเป็นปอบ)

หมอเป่าผีปอบไม่ค่อยจะมีคนเรียนเอา เพราะอันตราย เพราะถ้าไปเป่า
คนไข้จนออกปาก เจ้าของผู้เป่าปอบจะโกรธ จนถึงขั้นปองร้ายก็มี

คาถาที่หมอเป่าผีปอบใช้จะเป็นธรรมะ คือ บทสวดต่างๆในทางพระพุทธ
ศาสนา ซึ่งหมอเป่าเขารู้ ถ้าผีปอบเข้ากินตัวเอง (หมอ) จะเป่ารักษาตัวเองไม่ได้
เหมือนช่างตัดผมตัดให้คนอื่นได้ แต่ตัดให้ตัวเองไม่ได้

มีหมอเป่าบางคนเรียนทางเครื่องดนตรีด้วย ก็เลยเป่าเองก็มี

ตีป้า เป็นศิลปะที่สืบทอดมาตั้งแต่คนไม่มีใหญ่ ถ้าคนไปทำผิด เช่น ไปตัดไม้ หรือไปกวาดม่อนน้ำในแหล่งน้ำซับกลางป่า หรือของป่าบางอย่าง หรือไป "ปากเสียงก้อง ร้องเสียงดัง" ตีป้าก็จะเข้าห้บร่างหาให้ เป็นใช้ไต้ป๋วย หรือบางทีเห็นหญิงสาวสวยตีป้ารัก ก็เข้ามาห้บร่างได้เหมือนกัน

อาการป่วยก็เหมือนกับตีปอบ แต่หมอเป่าคนใช้จะเพ้อไปทางป่าว่าอยู่ที่นั่น ต้นไม้มัน หนองน้ำนี่ "พวกสูไปร้อบ้านภู" (ตัดต้นไม้) เป็นต้น หมอก็จะคุมจนออกเช่นกัน เวลาที่ไปเป่าก็สบายใจหน่อย เพราะตีป้าไม่มีเจ้าของที่เป็นคนที่จะมาฟ้องร้าย

ในปัจจุบันในท้องถิ่นผู้ไทยแถว อ.หนองสูง อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร ยังมี หมอประเภทนี้อยู่ประมาณ 4-5 คน

ที่เหลือน้อยเพราะการแพทย์เข้ามาถึงแล้ว เจ็บใช้ไต้ป๋วยก็ไปโรงพยาบาล จึงไม่ได้ไปหาหมอเป่า

ปัจจุบันที่บ้านหนองโถใหญ่ไม่มีหมอเป่าเลย

หมอทรง เป็นหมอที่หาพิธีอยู่เชิงวิทยุต่างจากคนที่ผู้มาหาหมอ เพื่อให้เข้าร่างหมอทรง แล้วจะได้บอกกล่าวเรื่องราวระหว่างวิทยุกับผู้มาหาหมอ

ในท้องถิ่นผู้ไทย โดยเฉพาะที่บ้านหนองโถใหญ่ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ไม่ปรากฏว่ามีหมอชนิดนี้

หมอธรรม เป็นหมอที่นั่งทางในเพื่อดูดวงชะตา หรือสิ่งที่มากระทำต่อคนใดคนหนึ่งที่มาหาหมอ หรือไล่เลขไล่ขาม ผู้ไทยเรียกว่า "นั่งธรรม"

หมอธรรมจะเป็นสื่อระหว่างวิทยุกับผู้มาหาหมอ คล้ายหมอทรง แต่ไม่มีพิธีสลับ ขันช้อนเท้าหมอทรง

เมื่อนาย ก. ไม่สบาย เจ็บใช้ไต้ป๋วยเป็นเวลานานก็ไม่ค่อยหาย นาย ก. ก็หาดอกไม้เทียนคู่ (ต้องเป็นดอกไม้ขาว) ไปหาหมอธรรม หมอธรรมก็จะเอาดอกไม้เทียนคู่ของนาย ก. มาประนมมือ โดยให้ดอกไม้อยู่ในระหว่างฝ่ามือทั้งสอง ให้ดอกไม้ไหลออกทางปลายนิ้วมือ ขมือขึ้นลงหลายครั้ง พร้อมกับฟังเสียงกระซิบจากวิทยุ เมื่อรู้แล้วก็

จะบอกนาย ก. ว่าเจ้ากรรมนายเวร หรือสิบรรพบุรุษต้องสิ่งนี้ให้ นาย ก. ไปแก้
ตามที่บอก

ที่บ้านหนองโอบใหญ่ในอดีตและปัจจุบันไม่ปรากฏว่ามีหมอประเภทนี้

5) การเหยา

การเหยาเป็นพิธีกรรมในการรักษาคนป่วยตามความเชื่อของคนอีสาน ไม่
เฉพาะแต่แต่พ่อผู้ไทย

ชาวอีสานเชื่อว่าคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยก็เนื่องมาจากถูกผีกระทำ อาจจะเป็น
ผีตอง ตีป่า ผีฟ้า ผีแกน ผีขอบ ผีเป่า ผีบรรพบุรุษ (อีสานว่า ผีเชื้อ) หรือถูกคุณไสย

ผู้ที่เก่งกล้าสามารถในการขจัดปัดเป่าความเจ็บความไข่ออกไปได้ คือ
หมอเหยา และหมอเป่า

หมอเหยากับหมอเป่าต่างกัน คือ หมอเป่าจะใช้คาถาเป่าขับไล่ผีให้ออก
เลย แต่หมอเหยาใช้ไม้แวม คือ พุคจากหว้านล้อมด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน และเป็นท่านอง
เหยา (คล้ายล่า)

หมอเป่านี้ได้กล่าวมาข้างแล้ว ต่อไปนี้จะกล่าวเฉพาะหมอเหยา และที่
จะกล่าวต่อไปนี้เป็นหมอเหยาและการเหยาที่บ้านหนองโอบใหญ่ ต.โนนยาง อ.หนองสูง
จ.มุกดาหาร

5.1) กระบวนการเหยา

เมื่อคนป่วยาเรื้อรัง และญาติฯ (ต่อไปนี้จะเรียกว่า เจ้าของไข้) ตกลง
ที่จะเหยาแล้ว ก็จะแต่งคนใดคนหนึ่งไปหาหมอเหยา

การไปหาหมอเหยานั้นจะต้องมีดอกไม้เทียนคู่ไปหา เมื่อไปถึงพบหมอที่นั่ง
คุกเข่าลงกล่าว

"ไหว้สา เจ้าผู้ปากเป็นหมอ คอเป็นเจ้า ขอให้ไปเหยาไปส่งคนป่วยที่
บ้าน...."

เมื่อหมอรับเอาดอกไม้เทียนคู่แล้ว ก็นำวันให้ตามที่หมอว่า

เมื่อถึงวันนัดหมอมมาถึงก็จะบอกให้เจ้าของใช้ตั้งคาย (บางทีหมอก็จะหา
ผู้จัดการส่วนตัวไปตั้งคายให้ เจ้าของใช้เพียงแต่หาเครื่องคายไว้ให้พร้อมเท่านั้น)

เครื่องคาย (เครื่องยกครุ) ใต้แก่ ชั้น 8 เทียนง่า เทียนลิ้ม
(เทียนง่าจะเอาเทียน 2 เล่มมาติดกันเหมือนไม้กางเขน แต่งปลายทั้งสองข้างขึ้นเหมือน
รูปคนยกมือทั้งสองข้างขึ้นเหนือศีรษะ "ง่า" ก็คือกิ่งไม้ เทียนลิ้มเอาเทียนหลายเล่มรวม
เข้ากัน ลิ้มก็คือรวมเข้ากัน ในคายนี่จะใช้เทียน 3 เล่มรวมเป็นลิ้ม) ข้าวสาร ถ้วย 1 ใบ
เงิน 3 บาท หมากจิบ (คำหมาก) 2 คำ ไข่ไก่ (ดิบ) 1 ฟอง ผ้าย 2 ใน แพรวา
(ถ้าเขาป่วยที่เป็นชายและหญิงธรรมดา) หรือขึ้น 1 คั้น แพรวา 1 คั้น
(ถ้าคนป่วยเป็นหญิงแก่บ้าน หญิงมีท้อง) ซึ่งเรียกรวมกันสั้นๆว่า "ขึ้นคั้นแพรวา"

เมื่อได้เครื่องคายครบแล้วก็จะแต่งคาย โดยเอาเครื่องคายทั้งหมดวาง
ใส่ลงใน "กะโตกคั้นคั้ง" (ถาดไม้ที่มีคั้น - ชั้นโตก) ชั้น 8 วางเรียงที่ขอบกะโตก แพร
วางทับวางตรงกลาง ข้าวสารใส่ในถ้วย ตั้งบนแพรวา ไข่ไก่วางบนข้าวสาร ในท้ายคั้ง
รอบปากถ้วย 1 ใน อีก 1 ในวางไว้ที่กะโตกสำหรับคั้งรอบศีรษะหมอเหยา เงิน 3
บาท หมากจิบก็วางบนกะโตก

เครื่องประกอบอื่นมี

- กระหง สำหรับตัดเคราะห์เจ็บเคราะห์ไข้ (สะเคาะเคราะห์)
- คาบ (ผู้ไทยจะเรียก จ้าว) สำหรับเสียง
- แคน ปี่ สำหรับเป่าเข้ากับการเหยา แคน ปี่ นี้ส่วนมากหมอเหยาหา
มาเอง เพราะถูกกับเสียงของตัวเอง หมอแคน หมอปี่ อาจให้ทาง
เจ้าของใช้จัดหา

เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว แคนปี่เป่าขึ้น หมอเหยา ก็เริ่มเหยาเป็นท่านอง
เหยา หมอเหยาบางคนก็เหยาทำนองลำผู้ไทย ซึ่งเพราะมาก

ความเหยา ก็เป็นคำเชิญศิลงมาเพื่อสอบถาม และมีคำเรียกขวัญของคนไข้
ให้ลงมาเพื่อให้หายไข้

"...

จับโหนด*น้อยพาว่า

(จับหัวนางน้อยพาพูด)

จับเกล้านางน้อยพาจา

...

คนกล้าเฮาลูกมาอยู่บนาน

คนหาญเฮาลูกมาอย่าช้า

มีการแห่งสี่ด้วยเพราะหือออกปาก

(คนไข้เพื่อ)

เสียงปะมันหมูโหเจ้า

(เสียงปากเหมือนเสียงพวกเจ้า)

เสียงว่ามันหมูโหเคี้ยว

(เสียงพูดเหมือนพวกเดียวกับพวกเจ้า)

แล้วถามอีกว่า (สี่) ทางใดมากระทำ ก็ขอให้เบิกให้หักกลับหาย

ในช่วงต่อไปก็จะมีเสียง ซึ่งได้แก่

(1) เสียงไข้ โดยเอาไข้ตั้งอยู่ในค้ำมือแล้วเหยาเป็นเคาอธิษฐาน ถ้าคนไข้จะหายขอให้ไข้ตั้งอยู่ได้ หรืออาจจะให้ไข้ตกไปทางนั้นทางนี้ ซึ่งแล้วแต่จะอธิษฐาน

(2) เสียงข้าวสาร ถือไข้ (ไข้ที่อยู่ในถ้วย) เอาหางบนขึ้น แล้วมือหนึ่งหยิบข้าวสารโปรยลงบนไข้ ถ้าเมล็ดข้าวสารตกข้างอยู่บนไข้แสดงว่าหาย ซึ่งแล้วแต่จะอธิษฐานเหมือนกัน

อีกวิธีหนึ่ง เอามือหยิบข้าวสารเสียงคู่เสียงคือ คือ อาจจะอธิษฐานว่าถ้าหยิบเมล็ดข้าวสารขึ้นมา ถ้าเป็นจำนวนคู่จะหาย เป็นคี่จะไม่หาย เป็นต้น

(3) เสียงจ้าว โดยเอาค้ำจ้าวตั้งแทรกลงในข้าวสารในถ้วย แล้วอัญเชิญลงมาช่วยจับ

---

* ถ้าเพี้ยนชื่อยาจจะพูดว่า "กว๋านน้อย = หัวน้อย"

"ห้าองกงหลังเอาง้าว

(ห้าองกง้มลงเอาง้าว)

สิบคนห้ามาก้ากัก

(สิบคน(สี่) เข้ามาจับทางค้ำ)

หกช้อยห้ามาก้าป้าย

(หกช้อยเข้ามาจับปลายข้าว)

คุณยายท่าน น้อยทรง อายุ 72 ปี ซึ่งเป็นหมอละเหยา ถ้าคนไข้จะหาย เวลาตั้งง้าวก็จะมาช่วยจับ จนรู้สึกได้ว่าศอกที่มือ เวลาตั้งจะไม่ลัม (การตั้งง้าวโดยเอา ค้ำมาชนรอกข้าวสารแล้วในถ้วยลงไปไม่ใช่เรื่องง่าย แต่หมอละเหยาทำได้ง่าย)

เมื่อเสียงทนายซึ่งได้คลื่อนทางที่คิดแล้ว ก็เหยาส่งบรรดาศิษย์ทั้งหลายที่อยู่ที่เมือง ลงมาช่วย

อยู่มาคนไข้ก็หาย แต่ทางเจ้าของไช้ยังไม่ไว้ใจก็จะยังไม่ให้หมอหรือคายน โดยให้เอาคายนเข้าไว้ก่อน 3-4 วัน ถ้าหายคิแล้วจึงให้หมอหรือคายน ถ้าไม่หายก็จะเหยาอีก โดยไม่ต้องตั้งคายนใหม่

การรื้อคายนมี 3 กรณี

(1) หมอละเหยาเหยาแล้ว เสียงทนายไม่เป็นผลทางคิเอาเสียเลย คือ คนไช้จะไม่หาย สุดๆเพราะสุดครุของหมอละเหยา ก็จะรื้อคายนเอง (หมอละเหยาบางคนจะไม่เอาคายนเลย)

(2) เหยาแล้วคนไข้หาย

(3) เจ้าของไช้บอกให้รื้อ เพราะมีหมอละเหยาบางคนเหยาแล้วก็ไม่หาย คายนก็ไม่วื้อ คือ เอาคายนเข้าไว้ เจ้าของไช้จะหาหมอละเหยาใหม่ก็ไม่ได้ ก็จะไปบอกให้หมอละเหยาหรือคายน เพื่อที่จะหาหมอละเหยาใหม่ต่อไป

เมื่อเหยาคนไข้หายและรื้อคายนแล้ว ทางเจ้าของไช้ก็จะมีค่าตอบแทนนอก คายนอีกต่างหาก 10-20 บาท (สมัยนั้นเป็นร้อยบาท)

หมอละเหยาจะผูกข้อต่อแขนเอาคนไข้เป็น "ลูกเลี้ยง" และให้ความรักความเอ็นดูเหมือนลูกตัวเอง ฝ่ายลูกเลี้ยงก็จะไปหาผู้ใหญ่ให้ความรัก เคารพ นับถือ แก่หมอละเหยา พ่อหรือแม่ตัวเอง

มีคนใช้บางรายที่หมอเหยาแล้วก็เข้าสิงร่างหมอ หมอก็จะสูน และบอกว่าเป็นผีฟ้า ผีแกน หรือผีเชื้อ (ผีบรรพบุรุษ) อยากจะลง (คือ อยากจะอยู่ด้วย) ให้คนใช้หรือญาติรับเอา เมื่อออกจากหมอแล้วก็จะทำพิธี "เหยาบ๊ะ" (เหยาแก่บม) ถ้าหายเจ็บหายไข้ก็จะรับเอาให้คืนมาลงได้ (ถ้าคืนมาลงกับคู่ใดคู่หนึ่งจะต้องเป็นหมอเหยาสืบต่อไป) จะให้คืนมาลงได้จะต้องทำพิธี "คุม" ให้ผีลง

เมื่อเจ้าของไข้ได้ทราบจากหมอเหยาใช้แล้วว่าผีจะลง เมื่อคนใช้หายดีแล้ว ญาติก็จะถามคนใช้ว่าชอบหมอประเภทไหน เพราะการเหยาทั้งหลายประเภท คือ หมอธรรม (อาศัยนั่งทางใน ไม่ค่อยได้เหยา) หมอล่า (เหยาด้วยการล่า) หมอเหยา (เรียกอีกอย่างว่า หมอเหล่า เพราะในการเหยาต้องขี่มเหล่า และล่าเป็นทานเองเหยา)

เมื่อคนใช้ชอบหมอประเภทใด ก็จะเชิญหมอประเภทนั้นมาคุม (คนใช้บางคนจะเอาแบบหมอเหยาใช้ให้คนก็ได้)

การคุมหรือเรียกให้เพิ่มคือ "การคุมผีลง" ก็ทำพิธีคล้ายกับเหยา แต่เครื่องเสกหรือเครื่องกว่าเดิม มีแคน พิษ ปี่ จิ้งจับ น้ำเต้า (สำหรับเคาะกับปากหม้อทองเหลืองเป็นจังหวะ)

เมื่อผีลงคนใช้ที่นั่งค้ำอยู่ในพิธีก็จะ "สูน" ขึ้น (สูน คือ อาการที่คอนปกติทำไม่ได้ และทำไม่เป็น เช่น ตัวสั่น กระโดดโลดเต้น ร้องคังๆ ฟ้อนรำ ร้องไห้ กลิ้งเกลือก กระพือเท้า เป็นต้น) เมื่อเลิกสูนแล้วหมอก็จะให้รับขัน 8 และคล้องพวงมาลัยดอกไม้ให้ แสดงว่าได้เข้าสู่อาณาจักรความเป็นหมอเหยาสืบต่อไปแล้ว และหมอเยาหนึ่งจะเรียกว่า "ลูกเมือง" ของหมอผู้คุม

การคุมนี้ถ้าคนใช้เป็นผู้หญิงจะคุมลงไว ถ้าคนใช้เป็นชายจะคุมลงยาก คุมไปคุมมาอาจจะไปลงกับญาติผู้หญิงซึ่งไม่ได้ใช้มาก่อนก็มีเหมือนกัน คงเพราะเหตุนี้จึงมีหมอผู้หญิงมากกว่าหมอผู้ชาย

5.2) การเป็นหมอละเอยา

กล่าวแล้วว่าการเป็นหมอละเอยานั้นเพราะเหตุที่ป่วยเป็นไขมาก่อน และเมื่อเอาหมอละเอยาและหมอละเอยาการไขนั้นเพราะค้ำฟ้า ค้ำแกน ค้ำเชื้อ จะออก (ลง) จึงทำให้ค้ำจอนค้ำลงได้ ก็สืบการเป็นหมอละเอยา จึงจะทำให้ผู้เป็นหมอละเอยาของรักษา คือ ค้ำฟ้าออก (ลง) ในตนเองคอยปกป้องคุ้มครอง ทั้งยังปกป้องสมาชิกในครอบครัวให้ด้วย

ดังนั้นการเป็นหมอละเอยาจึงไม่ใช่เป็นง่ายๆ เพราะคนไขบางคนที่หมอละเอยาแล้วไม่เห็นว่าเป็นค้ำฟ้า ค้ำแกน ค้ำเชื้อจะลง เป็นค้ำจอน ค้ำฟ้า หรือค้ำจอน หรือถูกค้ำจอนเสีย เมื่อหมอละเอยาแล้วก็ไม่มียุติเป็นหมอละเอยา คงมีสิทธิ์เป็นแค่ "ลูกเลี้ยง" ไม่ได้เป็น "ลูกเมือง"

เมื่อ 40 ปีย้อนหลังลงไป ท่านผู้ใหญ่สมลี อาจวิชัย ให้สัมภาษณ์ว่า ผู้ที่เป็นหมอละเอยานี้มีค้ำจอนมาก คนในหมู่บ้านให้การนับหน้าถือตา ต่างเรียก "ตาหมอละเอยา" "ลุงหมอละเอยา" กันทั่ว พูดอะไรชาวบ้านก็เชื่อ เพราะหมอละเอยานี้เป็นผู้มี "ปากเป็นหมอละเอยา คอเป็นเจ้า" คือมีคำพูดที่เป็นพญา เป็นคติ เป็นภาษิตสอนใจ ทั้งนี้เพราะความล่าช้าในการเข้านอนก็ล้วนเป็นคำพญา หลายคำหลายพญาที่เป็นคติสอนใจ และหมอละเอยาแต่ละหมอละเอยามีคำพญามากมาย นำมาจากผู้รู้ดั้งเดิมบ้าง แต่งขึ้นเองบ้าง เพราะในการเข้านอนแต่ละครั้งใช้เวลาโดยเฉลี่ย 2-3 ชั่วโมง ถ้าไม่มีความล่าช้าเข้านอนมากก็จะเข้านอน "ลาหมอละเอยาล่าแต่กลอนเก่า" หรือ "ค้ำจอนเข้านอนเข้านอน หลบค้ำจอนมากกับข้าว ค้ำจอนเข้านอนเข้านอน หลบค้ำจอน..." ซึ่งทำให้คนไม่ค่อยไปหาหมอละเอยา

ความที่คนนับหน้าถือตาถึงผลไปยังลูกเลี้ยงและลูกเมืองด้วย ใครได้เป็นลูกเลี้ยงลูกเมืองก็มีหน้ามีตาพอๆกับผู้ที่ได้เป็นลูกศิษย์พระค้ำจอนในปัจจุบัณนี้

แต่ก็มีเหมือนกันที่มีผู้ไม่ชอบเป็น เพราะล่าช้าหลายค้ำจอน เช่น ประณมิตติ ค้ำจอนค้ำจอน เช่น หักค้ำจอนค้ำจอน และเมื่อคนต่างบ้านมาหาไปเข้านอนต้องเดินทางล่าช้า (สมัยนั้นต้องเดิน)

ในปัจจุบัณนี้การนับหน้าถือตาหมอละเอยาลดลงไปแล้ว จนหลายหมู่บ้านไม่มีหมอละเอยาค้างบ้านเลย

แต่ที่บ้านหนองโไฮใหญ่ยังสืบทอดตลอดมาอย่างคงเส้นคงวาจนถึงปัจจุบันนี้
ในขณะ (2538) ที่บ้านหนองโไฮใหญ่มีหมอเฒ่าอยู่ 9 คน ล้วนเป็นสตรี แต่มีประมาณ
2-3 คนเลิกไปแล้ว และกำลังจะเลิกเพราะสังขารโรยมาก บางคนอายุ 70 กว่าปี

แต่คาดว่า "หมอเฒ่า" คงจะไม่สูญหายไปจากบ้านหนองโไฮใหญ่นัก
ที่บ้านโนนยาง ซึ่งเป็นบ้านที่ติดกับบ้านหนองโไฮใหญ่ ที่ยังมีประเพณี
การเฒ่า และยังมีหมอเฒ่ามากอยู่ (ประมาณ 15 คน) ทั้งที่บ้านผู้ไทยอื่น ๆ แถบใกล้
เคียงหาหมอเฒ่าไม่มีแล้ว ถ้าจะเฒ่าคนเจ็บคนไข้จะต้องมาหาหมอเฒ่าบ้านหนองโไฮใหญ่
หรือบ้านโนนยางนี้

บทที่ 4

ครอบครัวกับชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์

1. ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับพิธีกรรมของชุมชน

ในชุมชนต่างชาดย่อมมีพิธีกรรมบางอย่างเพื่อที่จะร่วมกันประกอบขึ้น เพื่อจุดประสงค์ในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปึกแผ่น สามารถนำสังคมของกลุ่มตัวเองให้ดำเนินไปในแนวทางที่พึงปรารถนา

1.1 การเลี้ยงผี

1) การเลี้ยงผีปู่ตา

ที่บ้านหนองโอบใหญ่มีพิธีกรรมของชุมชนหลายอย่างด้วยกัน แต่ที่ยังนับถือและปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ที่จะนำมากล่าวในที่นี้คือ การเลี้ยงผีปู่ตา

พิธีกรรมก็มีการจัดสุราอาหารไปเลี้ยงโดย "เจ้าจำ" ซึ่งเป็นผู้สื่อหรือร่างทรง ที่บ้านหนองโอบใหญ่เจ้าจำคือ คุณลุงช้อน บัณฑุม ปัจจุบัน (2538) อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 60 หมู่ 8 ต.โนนยาง อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร

ในการเลี้ยงนี้เอาอาหารที่เอาไปถวายปู่ตาก็มี "วัวแม่ลาย ควายแม่ย่อง" คือ ลานวัวลานควาย สุรา และมี "มะจีบเก้าย่า" (หมากจีบ ยาสูบ) คือ เครื่องสูบเครื่องเคี้ยวนั่นเอง

บุคคลที่เกี่ยวข้องก็มีชาวบ้านทุกคน ช่วยกันบริจาคเงินซื้อสุราอาหาร และไปร่วมในพิธี จะขาดไม่ได้คือ "เจ้าจำ"

กระบวนการประกอบพิธีกรรม

เมื่อชาวบ้านไปร่วมที่ดอนปู่ตาพร้อมแล้ว ก็จัดเครื่องถวาย สุรา อาหารขึ้น 5 หมากจีบ บุหรี่ ใส่พานข้าวไปวางไว้ แล้วให้เจ้าจำ "กล่าวขอ" คือ บอกกล่าวให้ปู่ตา

"แก้วเม่งเหื้อออมปะ	(เคี้ยวเมียงให้อมปาก เคี้ยวหมากให้อมคอ)
มาก๊วแล้วเล้งโหลง	(มากินตะละเล้งใหญ่)
เล้งเจ้าปู่เจ้าตา	(เล้งเจ้าปู่เจ้าตา)
พระพิทหู่บูโหมา	(พระพฤษ (โพร) หู่บูโหมา)
ปู่ตาหู่บูรัมบ้าน	(ปู่ตาหู่บูรัมบ้าน)
เจ้าเจงเคงตาแดง	(เจ้าเจงเคงตาแดง)
นอนจะแดงคุงห้า	(นอนตะแดงถึงห้า)
อ้าปะเป็นไฟ	(อ้าปากเป็นไฟ)
เหื้อมากินเส	(ให้มากินเส)

หลังจากเจ้าปู่กินแล้วชาวบ้านก็กิน ก็เป็นเสร็จพิธี

การเลี้ยงปู่ตาหรือเจ้าปู่นี้จะเลี้ยง 3 ปี วัน 2 ปี ผู้ไทยเรียกว่า "2 ปี ซาม 3 ปีคอบ" 2 ปี วัน 3 ปี บอก (เลี้ยง)

ปัจจุบันยังคงมีปู่ตาแห่งหนึ่งยังเป็นต้นตอของชาวบ้านหนองไธและบ้านใกล้เคียง และมีการนับถือมานานแล้ว คุณลุงชื่อน "เจ้าจ๋า" ท่านบอกว่าเกิดมาก็เห็น และบอกอีกว่ามีมาตั้งแต่มารดบ้าน

ลูกหลานบ้านหนองไธใหญ่จะเดินทางไปต่างๆ เช่น ไปเป็นทหาร ไปค้าขาย ก็มาชนปู่ตา เพื่อให้แคล้วคลาดอุบัติเหตุ

คอนปู่ตาอยู่ทางด้านทิศใต้ของบ้านหนองไธใหญ่ ห่างจากบ้านไปประมาณ 500 เมตร เป็นป่าเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ แต่ได้ขุดเป็นสระ โดยขุดรับน้ำ "บึงอีหลง" จึงเหลือเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่กว่าๆ ยังมีต้นไม้ร่มครึ้มอยู่ตลอดเวลา

การเลี้ยงปู่ตาที่บ้านหนองไธใหญ่จะเลี้ยงกันในเดือน 6 ส่วนวันนั้นแล้วแต่ความพร้อมของชาวบ้าน

ปู่ตามความเชื่อก็คือผี ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษ หรือของปู่ย่ามาอยู่ก่อน ที่คอยให้การปกป้องรักษาประชาชนในหมู่บ้านให้อยู่สุขสบาย ให้ฟ้าฝนลงตามฤดูกาล

การที่เลี้ยงปู่ตา ก็เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ ปู่ตาได้ปกป้อง
รักษาให้อยู่สุขสบาย หาไร่นาได้ผลผลิตดี (ตามความเชื่อ) ถ้าไม่เลี้ยงปู่ตาจะโทษเอา
บรรดาลาให้มันเป็นไป เช่น คนในหมู่บ้านตายบ่อย ฟ้าฝนแล้ง

ด้วยความเชื่อดังกล่าว ประชาชนในบ้านหนองโไฮใหญ่ประมาณร้อยละ 96
จึงยังนับถือปู่ตา และยังมีการเลี้ยงปู่ตาจนถึงปัจจุบัน

เหตุที่เลี้ยงกันในเดือน 6 สอดถามได้ความว่า เพราะว่าเดือน 6 ใกล้
จะลงมาแล้ว เลี้ยงเพื่อบอกให้ปู่ตาบรรดาลฝนลงมาให้

2) การเลี้ยงผีประจำตระกูลที่บ้านหนองโไฮใหญ่

หมอผีของภาคอีสานไม่เหมือนหมอผีทางภาคกลาง หมอผีทางภาคกลางนั้น
ตามที่เห็นในภาพยนตร์ ห้องหมอผีจะประดับประดาด้วยสิ่งน่ากลัว เช่น หัวกระโหลก ฎ
เทียนวันตลบอบอวล

หมอผีภาคอีสานไม่มีอะไร ไม่มีห้องโดยเฉพาะ มีเพียง "ขันกะหย่อง"
ใส่เครื่องบูชาเพิ่มไว้ที่ฝาเหนือที่นอน

แต่ทั้งหมอผีภาคกลางและอีสานทำหน้าที่คล้ายกัน คือ เป็นสื่อกลาง
ระหว่างภูติผีและมนุษย์ คือ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะเชิญหมอผีมาทำพิธีเพื่อสื่อความถามดูว่า
เหตุของการเจ็บป่วยคืออะไร ศัตรูใครมากระทำ ต้องการอะไร หรือมีคนกระทำคุณไสย
แล้วหมอผีก็จะแก้ไขให้

แต่พิธีกรรมของหมอผีภาคกลางและหมอผีอีสานนั้นแตกต่างกัน พิธีกรรม
ของหมอผีอีสานจะเป็นการล่าเข้ากับเสียงปี่เสียงแคน ซึ่งไพเราะมาก การล่าในพิธีสื่อ
ความกตัญญูเรียกว่า "การเหย้า" ดังนั้นหมอผีอีสานจึงเรียกว่า "หมอเหย้า" จะไม่เรียก
ว่า "หมอผี" แต่อาจมีเหมือนกันที่หมอผีอีสานเลียนแบบหมอผีภาคกลาง

การเป็นหมอเหย้านั้นได้กล่าวในเรื่องหมอเหย้าแล้ว การเลี้ยงผีต่อไปนี้
จะกล่าวเฉพาะการเลี้ยงผีที่บ้านหนองโไฮใหญ่ ต.โนนเขวง อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร

การนับถือผีของชาวน้ำพุใหญ่บ้านหนองโไฮใหญ่นั้นมีมานาน จนสืบค้นไม่ได้
แล้ว ได้สอบถาม ผู้ใหญ่สมดี อาจวิชัย ซึ่งบรรพบุรุษของท่านเล่าให้ฟังว่า สมัยอพยพมาจาก

เรือ	หมอละ 2 ลำ มีสายผูกใส่คันไม้ไผ่เหมือนคันเบ็ด
หอฆนทอเลข	ขึ้นข้าง เวลาแสดงก็ถือ
ร่มเล็ก ๆ	4 คันต่อ 1 หมอ
หลักเมือง	(ทำเหมือนประตู)
หอคุ้มหอยก	เอาไว้ทำเป็นรูปทรงปริซึมสามเหลี่ยม เอาค้ำพันรอบ เหลือด้านหน้าติดไว้
เป็น	
หน้าอนุ	
มัตคาม	เครื่องศัตรารวุดต่างๆตามจำนวนหมอ
กลอง	เอาใช้โก้ทำ 2 ใบ (กลองโหลง = กลองใหญ่ และ กลองแก้ว)
เกน	ตามจำนวนหมอ
คาบ(จ้าว) จริง ๆ	2 เล่มต่อหมอ 1 คน
คอกไม้	(คอกงา ทำจากต้นหม้อ)

งานเลี้ยงคืนจะมีอยู่ 1 คืน กับ 1 วัน พอถึงวันงานเวลาใกล้ค่ำก็จะจัด
แฉงแต่งกายที่เตรียมไว้หมอละคาย สำหรับหมอใหม่ที่ยังไม่ได้ผ่านการเลี้ยง 3 ครั้งจะมี
"ไชเม็ง" (ชื่อเมือง = สะพานเมือง) คือ เอาผ้าขาวที่ผายระย้ายาวทอดลงมายังคายนหมอ
ใหม่ (คงเหมือนเทศกาลปฏิบัติราชการ) เพื่อที่จะให้หมอพ่อเมืองเชิญพี่เลี้ยงมายังคายนหมอใหม่
โดยลงมาตาม "ไชเม็ง" นี้ คายนทุกคายนจะต้องขีดผายระย้าว่ามีคายนหมอเจ้าภาพอยู่กลางคายน
ซ้าย (เมื่อหันหน้าเข้าคายน) ของหมอเจ้าภาพจะเป็นพ่อเมืองหรือหมออาวุโสกว่า ซ้ายสุด
จะเป็นพ่อเมืองใหญ่หรือหมออาวุโสที่สุด ด้านขวาของหมอเจ้าภาพก็เป็นหมอน้อย
ลคหันลงไป

พอหลบค่ำตามเวลาหนุออกจากกู (เป็นการกำหนดเวลาอย่างโบราณ
อีสาน ซึ่งฉลาดกำหนดพอคุด เพราะถ้ายึดเอานาฬิกาวันไม่แน่นอน เช่น 18.00 น. หน้า

ทนามีคามากแล้ว แต่หน้าร้อนพระอาทิตย์ยังไม่ตก) ก็จะเริ่มพิธีเหย้าอัญเชิญผีให้ลงมา โดย หมอใหญ่ที่อยู่ซ้ายสุดเป็นคนเชิญคนแรก แล้วหมอดักขามากก็เชิญ

การเชิญเป็นการล่าเหย้าเข้ากับผีคน ผู้เป่ามีเป่าแคนต้องเก่ง มีมอดใหญ่พิเศษ เพราะเป่าได้ทน 1 คืน 1 วัน แต่ก็มิผู้เปลี่ยนอยู่บ้าง ปัจจุบันมีสายท่อน้อยเสียง แคนอัดใส่เทป แต่ไม่ตีเท่าใด เพราะในเทปใช้แคนตัวเดียวอัด ซึ่งไม่ถูกกับเสียงหมอบางคน ล่าบากท่อน้อย

เมื่อเชิญผีลงมาแล้วก็จะเลี้ยงเมือง คือเครื่องสำสรววูธต่างๆ ถือหอดุ้ม หอยก (แหมปราสาทราชวัง) ซี่ข้าง ซี่มา ฟ้อนอ้อมแถวหน้าประจำ (ในอดีตสนุกสนานม่วน ชื่นโห่ช่วมมาก) ช่วงนี้เป็นการแสดงและขนานภาพของเมือง

เสร็จแล้วก็พากัน "เซ้าข้าง" คือ หุคคิมเหล้าโท จะมีการตีกลอง (กลองไซ)

"ตีกลองโหลงโฆมพลกินเหล้า" (ตีกลองใหญ่รวมพลกินเหล้า) "ตีกลองแก้ว ห้อยหินชุกคน" (ตีกลองแก้วให้ตื่นทุกคน)

นานพอสมควรแล้วพากันชมสวนดอกไม้ ลูกฟ้อนอีก หึงเหย้าด้วย เป็นที่สนุกสนานมาก เล่นฟ้อนกันไปเหย้ากันไป เห็นเียนักก็พักก่อน "เซ้าข้าง" (พักคิมเหล้าโท) "เซ้ามา" (พักคิมเหล้ากลั่น) จนถึงประมาณ 6 ทุ่มก็หยุดพักเพื่อเล่นต่อในวันรุ่งขึ้น

กล่าวให้เห็นภาพรวมของพิธีกรรมก็คือ เป็นการแสดงถึงเมืองขกหนึ่งซึ่งมี พ่อเมือง มีลูกเมือง โพรฟ้าประช่าชน คือ บรรดาลูกเลี้ยงหึงหลาย พ่อเมืองก็เป็นผู้ดูแลปกป้องคุ้มครองเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข อนุมาพ่อเมืองจะออกปาล่าสัตว์ ก็ชักชวนบรรดาลูกเมืองพากันหาเครื่องสำสรววูธ อนุหน้าไม้ โล่ห์ เขน หอก แหสน หลาว ครบแล้วออกประหาสป่าหาชมดอกไม้ ชมธรรมชาตินป่า คลองข้าง ซี่มา นังเวือง (คงเหมือนประหาสทางชลมารค)

ตลอด 1 คืนกับ 1 วัน ต้องเล่นให้จบตามขั้นตอน เหมือนแสดงหมอลำใหญ่ ทุกขั้นตอนเป็นไปอย่างเลื่อนไหลสนุกสนานมาก หึงพ่อเมืองและบรรดาลูกเมืองก็เมาตลอด แต่ไม่มากนักพอได้ที่ พ่อสำอางข้างก็คิมอีกหนึ่ง หมอหมอจมิเหล้ากลั่น(เหล้าขาว) คังไว้ข้างคาศรีชวค หมดแล้วลูกเลี้ยงหามาแทน หมอใดคิ่เข้าสู่คิมเหล้า มีผู้เล่าให้ฟังว่าแต่

ละหมองจะมีผีเข้าสิง(ทับ) ร่าง เพราะฉะนั้นเมืองที่กล่าวก็จะ เป็นเมืองของผี (คือ ผีพวกนั้น
เอง) ตอนที่สนุกสนามมาก ท่านผู้ใหญ่สมลี อาจวิชัย เล่าให้ฟัง คือ ตอนคล้องช้าง เป็น
ตอนที่สนุกสนามยิ่งใหญ่มากที่สุด เพราะตอนนั้นจะมีเหล่าโหม่งมากที่สุด ลูกเลี้ยงคนนั้นคนนั้นมาให้
หีบบรรดาพ่อเมืองลูกเมืองต่างคนต่างมา คล้องช้างได้แล้วก็ขี่ช้างลงเล่นน้ำ มีการตีน้ำ
(ไม่ใช่สาคแต่เอามือตี) ใส่กัน จนเปียกปอนไปทั่วทั้งพ่อเมือง ลูกเมือง ลูกเลี้ยง บรรดา
ท่านผู้ใหญ่ น้ำตอนแรกก็ใส่องบบเล็ก โดยตกจากคุ่มมาใส่ น้ำในคุ่มจะไม่ให้หกพร่อง จะมี
ลูกเลี้ยงคอยตักใส่ตลอด การขี่ช้างลงอาบน้ำก็คือ ถือช้าง(ไม้) ตัวเล็กกลางคุ่ม พร้อมกับตีน้ำ
ใส่คนนั้นคนนั้น พอสนุกสนามมากเข้าก็ว่ากันในคุ่มเลย

ในอดีตผู้เอาช้างลงอาบน้ำจะให้บุคคลภายนอก คือ ที่ไม่เป็นหมอ ไม่เป็น
ลูกเมือง ไม่เป็นลูกเลี้ยง ก็คือท่านผู้มาชมกันแหละ และก็มีผู้สมัครใจมากมาย เพราะตอน
เล่นน้ำกันหมู่ๆ ได้มีโอกาสตะเอบ้องตัวลูกเลี้ยงสาว (ลูกเลี้ยงส่วนมากเป็นหญิง) และ
หมอสาวหรือไม่สาวแต่อายุยังน้อย

อยู่มาวันนี้เห็นว่าไม่เหมาะสม เพราะจะมีการถูกเนื้อต้องตัวกัน ส่วนหมอ
สาวบางคนก็ต้องทะเลาะกัน จึงได้เลิกวันนี้ และให้แต่เฉพาะหมอผู้หญิงแสดงตามลำพัง ก็
เลยหมดความสนุกลงไป

ต้องไม่ลืมว่าทุกชั้นตอนจะมีการล่าเหยื่อตลอด หมอทั้งหลายจะเปลี่ยนกัน
ล่าเหยื่อ บางหมอกว่าจะเสร็จงานแทบจะไม่มีเสียงเลย เมื่อเสร็จชั้นตอนต่างๆ แล้วก็เหยื่อ
ส่งที่อยู่ที่อยู่เฉยๆลงมา แล้วก็พากันเรือคาย ก็เป็นอันเสร็จพิธี

ในอดีตนั้นการเล่นผีเป็นเรื่องสำคัญพอสมควร และมีแทบทุกหมู่บ้านใน
ท้องถิ่นผู้ใหญ่ มีการเลี้ยงขี้บ้านโหม่งถึงไปถึง 4-5 บ้าน หมู่ก็ไปคุ่มเพื่อจะจับสาวที่ไปคุ่ม
และสาวลูกเลี้ยง บางคนก็มีที่ปากทางเป่าแคนก็ไปอาสาเป่าแคนด้วย บางทีตอนกลางคืนตี
1 ตีสอง คณะหมอที่ต่างนอนแล้ว คณะหมู่หรือไม่หมู่ที่มาได้ก็จากที่อื่นหรือบ้านอื่นมาเป่า
แคน เป่าปี และล่าเข้ากัน เล่าข่ามแนวหน้าประรา โพรระมาก คณะหมอทั้งหลายได้ยินก็
ศีกในใจสุกมาห้อนค่อ กินเหล้าค่อนสว่าง

แต่ในปัจจุบันนี้เปลี่ยนไปจากอดีตแทบจะไม่มีเหลือแล้ว ในท้องถิ่นผู้ใหญ่
เขตอำเภอคำชะอี อำเภอหนองสูง ก็มีให้เห็นภาพที่บ้านหนองโอบีใหญ่และบ้านโอบีเขายนี้เท่า

นั้น พิธีกรรมก็ไม่สนุกสนานเหมือนก่อน ผู้คนมาชมก็น้อย เพราะเศรษฐกิจรัดตัว ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะสนใจแต่ฐานะของตัวเอง ไม่ค่อยได้สนใจเรื่องอื่น ซึ่งมีสภาพเช่นนี้มา 20 กว่าปีมาแล้ว แต่ถึงแม้คนให้ความสนใจน้อยกว่าเดิมก็ตาม แต่พิธีกรรมนี้คงจะมีคู่บ้านหนองไถใหญ่และบ้านโนนยางไปอีกนาน

สรุปการนับถือพุทธศาสนาและการนับถือผี

จากการสำรวจการนับถือศาสนาที่บริเวณ หมอเหยา พุทธศาสนาของครอบครัว 30 ครอบครัว ตามอายุของหัวหน้าครอบครัว ซึ่งสามารถแจกแจงเป็นตารางความนับถือพุทธศาสนาและนับถือผี ซึ่งแยกตามกลุ่มอายุ กลุ่มละ 10 คน และคิดเป็นร้อยละ ดังนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่นับถือพุทธศาสนา ผี

กลุ่มอายุ	จำนวนนับถือพุทธศาสนา (%)	จำนวนนับถือผี (%)
29 ปีลงมา	100	100
30-50 ปี	100	76.67
51 ปีขึ้นไป	100	96.67

ที่มา : จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน 30 คน

แสดงว่าครอบครัวชาวผู้ไทยยังนับถือพุทธศาสนาทุกครัวเรือน ส่วนครัวเรือนที่นับถือผีก็ยังมีอยู่มากพอๆกับครัวเรือนที่นับถือพุทธศาสนา ยกเว้นกลุ่มวัยกลางคน (30-50 ปี) นับถือผีประมาณ 3 ใน 4 คนกลุ่มนี้เคยบวช บางคนถือวินัยเคร่งครัด บางคนเคยบวชหลาย

พรรษา บางคนของกลุ่มนี้ไม่ยั้งถือศีล กล่าวโดยสรุปก็คือ หัวหน้าครัวเรือนผู้ไทยนับถือพุทธศาสนาหันทุกคน ขณะเดียวกันเกือบทุกคนก็ยั้งถือศีลไปด้วยพร้อมๆกัน

1.2 ประเพณีในรชนปี (อีศ 12)

ในท้องถิ่นนี้ บ้านหนองโไฮใหญ่ถือได้ว่าเป็นบ้านที่ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ อันเก่าแก่ดั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ ถึงแม้บางอย่างได้หายไปบ้าง แต่โดยภาพรวมแล้วก็ยังถือว่ายังรักษาไว้ได้ดีกว่าท้องถิ่นอื่น

ได้สัมภาษณ์หลวงคาสี้น วัคนราราม บ้านหนองโไฮใหญ่ ท่านยืนยันว่าบ้านนี้ยังมี "สี่บได้เรียงอีศ 12 คอง 14 อีศยี่คองเจ็ง อีศยี่มิได้อ่า อีศยี่มิได้เส อีศไศและคองเม อีศลุงและคองตา อีศอันยาและเจ้านาย ยังสี่มิได้ปะมิได้หิม... เรียงแต่งอีศคองคองเอ็ดแนวแต่กัแต่เกา ตั้งแต่ปู่สั่งมาคาสั่งไว้ สิบฮอยคาวาฮอยหมู่มาเป็นประจำ" (สี่บได้เรียงอีศ 12 คอง 14 อีศยี่คองเจ็ง อีศยี่มิได้อ่า อีศยี่มิได้เส อีศหัวและคองเม อีศลุงและคองตา อีศเจ้านาย ยังสี่มิได้หิม... เรียงแต่งอีศคองคองคองอย่างแต่ก่อนแต่เกา ตั้งแต่ปู่สั่งมาคาสั่งไว้ สิบฮอยคาวาฮอยหมู่มาเป็นประจำ)

อีศ 12 ได้แก่ การทำบุญประจำเดือนทั้ง 12 เดือน ในรอบ 1 ปี ซึ่งการทำบุญบางอย่างก็เป็นเรื่องของพระ บางอย่างก็เป็นเรื่องชาวบ้าน แต่ทั้งนี้มิใช่จะตัดขาดกันเลย ก็ยังสัมพันธ์กันอยู่ เพียงแต่ภาระหลักเป็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น บุญเข้ากรรม เป็นเรื่องของพระ แต่ชาวบ้านต้องลงไปบรมณัมกับพระ อีศ 12 ที่ชาวบ้านหนองโไฮใหญ่นับถือสืบทอดเป็นประเพณีสืบมา อธิบายโดยสังเขปดังนี้ (หลวงคาสี้น และ ผู้ใหญ่สมลี อาจวิชัย เป็นผู้ให้ข้อมูล)

เดือน 1 บุญเข้ากรรม เป็นการล้างบาปหรืออยู่กรรมของพระภิกษุที่ต่องอาบัติสถานเบา โดยให้พระผู้ใหญ่เป็นผู้สร้างน้ำให้พระที่ต่องอาบัติ ญาติโยมไม่ค่อยได้เกี่ยวข้อง ยกเว้นจะลงไปอุปถัมภ์เรื่องของขบของจัน

ประเพณีได้เลิกไปแล้ว เพราะไม่มีพระอาจารย์ที่เชี่ยวชาญ

เดือน 2 บุญคูณลาน หลังนวดข้าวแล้วจะฉลองกองข้าวเสียก่อน โดยกองข้าวขึ้นเป็นรูปทรงกรวยกลมตั้งยอดแหลมขึ้น บักไม้กับยอดแหลมแล้วโยงเชือกประดับธงทิว จัดหาข้าวปลาอาหารเลี้ยงแขกหรือ นิมนต์พระมาสวด กลางคืนก็秉จันทมประเพณี

สรุปง่าย ๆ งานนี้เป็นการบูชาแม่โพสพ หรือสู่ขวัญข้าว คำว่า "คูณลาน" มีความหมาย 2 ความ คือ

(1) ข้าวมีมากจนเต็มลาน เมื่อกองรวมกันจะเป็นกองสูง คือ "คูณขึ้น" คูณก็คือคูณให้สูง ให้ได้ข้าวคูณลานให้สูง

(2) "คูณ" มาจาก "คำคูณ" ภาษาถิ่นซึ่งหมายถึง ดี เป็นมงคล "คูณลาน" จึงหมายถึงการทำให้ลาน "คำคูณ" จะได้ข้าวมากขึ้น

ประเพณีไม่มีแล้ว เพราะไม่มีใครได้ข้าวเยอะ เพราะได้แบ่งปันมาให้ลูกหลานไปแล้ว

เดือน 3 บุญข้าวจี ตามความเชื่อที่ว่าในสมัยพุทธกาลมีนางหนึ่งให้ทานข้าวจีแล้วมีผลานิสงส์มาก จึงได้มีสืบมา การจีข้าวลงไปจีทั่วคแล้วถวายพระเลย

เดี๋ยวนี้ยังทำอยู่

เดือน 4 บุญพะเวส (บุญมหาชาติ) และการเอาชูปเอาชอย ที่บ้านหนองโหวใหญ่การทำบุญพะเวสมี 3 วัน 3 คืน ก่อนถึงวันงานมีการจัดเตรียมสถานที่ไว้ความอาราม ศาลาการเปรียญประดับประดาด้วยเรื่องพิธีกรรมต่างๆ เช่น ธงทิว ธงไช ธงส้อย จักร ดอกไม้ต่างๆเป็นต้น "ดอกไม้พัน น้มน้ำมัน" คูละลานตาไปหมด บริเวณรอบๆธรรมมาสถ์พระจะแหล่มหรี (เทศน์มหาชาติ) ประดับประดาด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย ดอกไม้ต่าง คือ จำลองให้เป็นเขาวงกต ที่ตั้งอาศรมของพระเวสสันดรนั่นเอง

การเอาบุญพะเวสนั้นที่หมู่บ้านหนองโหวใหญ่เป็นงานบุญที่สำคัญมากที่ต้องทำ ซึ่งสอบถาม ผู้ใหญ่สมลี อาจวิชัย และหลวงศาส์พัน ก่องแก้ว ท่านบอกว่าถ้าไม่ "เอาบุญพะเวส" นั้น บ้านเมืองจะ "ไม่ปะกุ่มชุ่มเย็น" คือ ทำให้หมู่บ้านไม่เป็นสุข สมไม่

ตกตามฤดูกาล แต่การเอาไม้ต้องจัด 3 ปีติดต่อกัน แล้วเว้น 2 ปีติดต่อกัน ซึ่งเรียกว่า "2 ปีขาม* 3 ปีคอม"

การเอาบุษปะเวสที่บ้านหนองโอยใหญ่ นั้น มีประเพณีการเล่นอย่างหนึ่งที่เสริมงานที่ขาดไม่ได้ นั่นคือ "การเอาชูปเอาชอย" ถ้ามีงานบุษปะเวสปีใดจะต้องมี จนเป็นข้อได้เถียงในที่ประชุมหมู่บ้านเรื่องการจัดงานบุษปะเวสว่า "ถ้าไม่มีการเอาชูปเอาชอยแล้วจะต้องไม่เอาบุษปะเวส"

การเอาชูปเอาชอยนี้เรียกชื่อหลายอย่าง เช่น "การฟังกูฟังกชอย" "การควักชูปควักชอย" "การเล่นคี่ป่า" เป็นต้น เท่าที่ทราบในจังหวัดมุกดาหารก็มีที่บ้านมั้งและบ้านโนนยางเท่านั้นที่ได้สืบทอดประเพณี สืบมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สอบถาม คุณลุงสิงห์คำ น้อยทรง อายุ 66 ปี ท่านบอกว่าเกิดมาก็เห็นแล้ว แสดงว่ามีมากกว่า 66 ปีมาแล้ว

การเล่นนี้มีความเชื่อฝังอยู่ เพราะบอกว่าเป็นการเล่นเสี่ยงทายชะตาบ้านเมือง ถ้าไม่เอาชูปเอาชอยบ้านเมืองจะไม่ประสบสุขเย็น ส่วนความเบี่ยงมาของการเล่นนั้นได้สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมลี อาจวิชัย ซึ่งเป็นตัวหลักในการเล่น คือ เป็นหมอเหยา ท่านก็มีแนวคิดเป็น 2 แง่ คือ

(1) จากปรัมปราที่เล่าสืบมาว่า ในสมัยพุทธกาล (ไม่มีในพระไตรปิฎก) หลังพระพุทธเจ้าปราบคี่ป่าพญามารเสร็จแล้ว ก็มีงานบุญมหาชาติ พวกคี่ป่าขอเข้ามาเที่ยวงานบุญด้วย พระพุทธเจ้าก็อนุญาต และแจ้งแก่ชาวบ้านให้ทราบ เพื่อไม่ให้ตื่นตกใจเมื่อเห็นคี่ป่าเข้ามา เมื่อถึงวันงานพวกคี่ป่าก็เข้ามาจากทั่วสารทิศ ทากินเหล้าจนเมามาย แล้วแสดงอาการต่างๆตามประสาผีๆ ประชาชนก็แตกตื่นมาดูจนไม่มีใครลงวัด พระพุทธเจ้าจึงให้คนขึ้นไปบอกให้บรรดาคี่ป่าเหล่านั่งลงมาวัด อยากรแสดงอะไรขอให้นำมาแสดงที่วัด ดังนั้นการเล่นจึงมีที่วัด ผู้แสดงก็เป็นพวกขี้เมา สวมหัวโขน หรือเอาดินหม้อผสมน้ำผึ้งมาทาหน้าเพื่อให้ล้างออกง่ายเป็นคี่ป่า ทั้งเอาเกราะเอาโกร่งแขวนเอว สารพัดเขาจะทำ

---

* ขาม แปลว่า ละเว้น

(2) การเอาบุตรพะวีสั้นจะมีถึง 3 วัน 2 คืน และจะต้องเชิญหมู่บ้านต่างๆ 50 บ้านบ้าง 60 บ้านบ้าง แล้วแต่ศรัทธา มาร่วมงานโดยส่งสลากไปยังวัดประจำหมู่บ้าน สลากที่ส่งไปนั้นจะเป็นการนิมนต์พระที่วัดให้ไปร่วมงาน โดยนิมนต์ไปแหล่หรือบ้าง ให้ไปร่วมในศาสนพิธีบ้าง พร้อมกับเป็นการเชิญชวนญาติโยมในหมู่บ้านนั้นไปร่วมงานบุญ โดยพระที่วัดที่ได้รับสลากจะเป็นผู้แจ้ง เมื่อถึงวันงานพระก็จะนำญาติโยมทั้งหมดสวมเช่าแก่เดินทางด้วยเท้าไปยังบ้านที่จัดงานบุญ ในสมัยก่อนการเดินทางกว่าจะถึงต้องใช้เวลาครั้งวันบ้าง ค่อนวันบ้าง หรือตลอดวันบ้าง

สำหรับบ้านเจ้าภาพที่จัดงานบุญนั้น สมัยอดีตก่อนถึงงานบุญ 1-2 วัน ต้องแบ่งกันรับอุปถัมภ์ค้ำชูผู้ที่จะมาจากหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งเรียกว่า "ใหญ่" โดยแบ่งกัน 4-5 หลังคาเรือน รับ 1 หมู่บ้าน แล้วผู้ที่ได้รับมอบหมายจะพากันลงไปตั้ง "ตูป" (ปะรา) ที่วัด เพื่อเป็นที่พักอาศัยของ "ใหญ่" ของหมู่บ้านที่ตนรับผิดชอบ ตูปล้นแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ที่สำหรับพระภิกษุ โดยทำเป็นห้องเล็กๆ มีฝากระดาน ยกพื้นสูงประมาณ 1 ศอก กับอีกส่วนหนึ่งสำหรับญาติโยมก็ติดกับพระนั่นแหละ แต่พื้นต่ำกว่าพระ เอากระดานหรือเสื่อปูให้ตลอด จัดหาขนมน้ำดื่มไว้ให้ แล้วติดป้ายไว้ที่หน้าตูป เพื่อบอกให้รู้ว่าตูปนี้รับบ้านใด

เมื่อ "ใหญ่" บ้านต่างๆมาถึง ก็เดินทางตูปที่มีป้ายบ้านตัวเอง เห็นแล้วก็เข้าไปพัก บ้านเจ้าภาพที่ได้รับมอบหมายก็มาอุปถัมภ์ค้ำชู เรียกว่า "ลงไปค้ำ" หังอาหาร (เรียกว่า "ลงไปขอ") ที่อาบน้ำอาบท่า ตลอด 3 วัน 2 คืนงานเสร็จ

วันแรกที่เป็น "วันเช้า" ตอนกลางคืนหมู่ในหมู่บ้านหรือค่างหมู่บ้านก็เดิน "เลาะตูป" หา "แอนสาว" (จีบสาว) ตามตูปต่างๆ (สมัยนั้นใช้ตะเกียงเจ้าพายุ) ตูปบ้านใดมีสาวสวยตูปนั้นหมู่จะคอมมาก "เป็นขึ้นเป็นเหลิบ" ในการเลาะตูปของไอ้หมู่จะต้องมีเครื่องเสฟ คือ "แคน" จึงมีสายแคนสายหนึ่งของชาวนุ้ยไทยเรียกว่า "สายเลาะตูป"

พอถึงวันที่ 2 ของงาน "ใหญ่" ที่นั่งอยู่นอนอยู่ที่ตูปคงจะรู้สึกเซ็ง ชาวบ้านเจ้าภาพคงรู้สึกขี้ใจ จึงมีการละเล่นให้ดู คือ การเล่นเอาตูปเอาชอยนั่นแหละ

สมัยก่อนแทบทุกหมู่บ้านถ้ามีบุตรพะวีสั้นจะต้องมีการละเล่นนี้ แต่เดี๋ยวนี้ละหังกันหมดแล้ว เพราะว่า

- (1) ไม่มีผู้หาเล่น ไม่มีผู้สันทัด ผู้รู้เรื่องและสันทัดตายกันหมดแล้ว
- (2) ไม่มีกมอเหยา เพราะมอเหยาก็ตาย หรือย้ายบ้านไปท้องถิ่นอื่น ไม่มี

ผู้สืบทอด

(3) การละเล่นต้องอาศัยหลังความสำคัศึ รวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น คือ ถ้าได้ลงเล่นในครั้งใดแล้วต้องเล่นด้วยกันจนเสร็จ จะเลิกกลางครันไม่ได้ ผู้เล่นมีแต่ผู้เมาแล้ว บางคนสั่งเมาก่อนเสร็จก็รู้สึกละลายก็แอบหนี (และมีความเชื่อว่าถ้าผู้ใดเล่นไม่ตลอดจะมีอันเป็นไป)

ยังมีแต่บ้านหนองโไฮใหญ่และบ้านโนนยางเท่านั้นที่ยังมีการละเล่นอยู่ เพราะได้สืบทอดกันมา มีความพร้อมทั้งมอเหยาและผู้เล่นเป็นศึปา ถ้าบ้านอื่นอยากจะเล่น ต้องมาไหว้วานคณะจากบ้านหนองโไฮใหญ่ เช่น ที่บ้านโนนยางซึ่งอยู่ติดกัน ซึ่งมีการเล่นทุกปี ที่มีฤดูหะเวส ต้องมาเอามอเหยาที่บ้านหนองโไฮใหญ่ ส่วนศึป่านั้นเล่นร่วมกัน เพราะเป็นบ้านที่เมืองน่องที่แยกจากกันไม่ออก

แต่เดี๋ยวนี (2538) ชาวบ้านโนนยางมีผู้มาสืบทอดมอเหยาจากบ้านหนองโไฮใหญ่แล้ว (ผู้มาสืบทอดหรือเรียนเอาเรียกว่า "ลูกเมือง" ผู้ให้การสืบทอดหรือครูเรียกว่า "พ่อเมือง") สามารถเหยาแทน "พ่อเมือง" ได้แล้ว

การละเล่นนี้ออกจะพิเรนทน้อย เพราะเป็นเรื่องของอวัยวะเพศชาย-หญิง ทั้งเครื่องคาย เครื่องประกอบการเล่น ล้วนเป็นรูปอวัยวะเพศชาย-หญิงทั้งนั้น แม้ความเหยาก็มีความเกี่ยวข้องกับอวัยวะทั้งสองนี้ (โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก)

สอบถาม ท่านผู้ใหญ่สมลี อาจิวชัย ท่านก็ยืนยันว่าไม่ลามกหยาบโสน เพราะสองสิ่งนี้เป็นเครื่องจรรโลงโลก ถ้าไม่มีสองสิ่งนี้มนุษย์สัตว์สูญพันธุ์ไปนานแล้ว ทั้งพืชและสัตว์จะต้องมีของสองสิ่งนี้เพื่อสืบชาติพันธุ์ และยังคงได้ยกย่องว่าเป็นเทพ คือ กามเทพ ถ้าจะว่าถึงความละลาย หญิงสาวที่ขึ้นเวทีประกวด "นางสาว" ต่างๆ แก่ฟ้าจนเหลืออันใดน้อย ไซ้ทุกส่วนในร่างกายให้ชาวบ้านชาวเมืองทั้งประเทศทั้งโลกดู ยิ่งเป็นสิ่งน่าละลายมากกว่า

เนื้อหาของการเล่นนี้ได้ถูกเป็นเรื่อง ซึ่งได้มีสการถาม หลวงคาสีหัน พ้องแก้ว ท่านกรุณาเล่าให้ฟังว่า

ในสมัยหนึ่งนานมาแล้วอวัยวะเพศทั้งสองไม่ถูกกัน (อวัยวะเพศชายขอให้คำว่า "ชาย" อวัยวะเพศหญิงของใช้คำว่า "หญิง" ฝ่ายชายจึงหนี เพราะฝ่ายหญิงไม่สนใจ อยู่ด้วยกันก็ว่างเฉย

"ก้างค้ำสู้นี่เกาะยีน	(กลางค้ำสู้นี่เกาะยีน)
ก้างค้ำสู้นี่เกาะอยู่	(กลางค้ำสู้นี่เกาะอยู่)
เวะไหลงสู้นี่เอ็คคี่ค้อย	(งานใหญ่สู้นี่ไม่ทำบ่อษา)
เวะน้อยสู้นี่เล่าหลงลืม	(งานน้อยสู้นี่เล่าหลงลืม)
หันหลังใส่ช้อยกะหย่าง	(หันหลังใส่ช้อยห่างหนีไป)
หันข้างใส่ช้อยกะไทยง	(หันข้างใส่ช้อยขยับหนีไป)

เมื่อชายหญิงหนีจากกันแล้วก็เดือดร้อนชาวบ้านชาวเมือง เพราะเกิด "มี" บะกุ่มกุ่มเย็น" (ไม่อยู่เย็นเป็นสุข) ห้าคนไม่ตก (คงลักษณะคล้ายนางสีดาหนีพระราม ชาวโลกเดือดร้อน ต้องร้อนถึงพระอิศวร) จึงได้พามาเมืองเชียงเพท कांग มาช่วยคามให้ทั้งสอง มาอยู่ด้วยกัน

เพทที่อึ้งเชียงลงมา ได้แก่ รุกขเทวดา (พระพฤกษ์) พร้อมทั้งมิตรสหาย (พระสหาย) โหน่น้อย (พระหล้าน้อย-หล้า = คนสุดท้าย ลูกสุดท้าย เรียก ลูกหล้า) ให้ลงมา

"ลงมาแล้วให้ไปน่มิ่งขวัญ...ให้มันได้ - ลงมาแล้วให้ไปคานมิ่งขวัญ (อวัยวะเพศหญิง) ให้ได้

ลงมาแล้วให้ไปน่มิ่งขวัญ...ให้มันหัน - ลงมาแล้วให้ไปคานมิ่งขวัญ (อวัยวะเพศชาย) ให้หัน"

ในที่สุดเพทที่คานหันจึงเอาค้ำใส่กันไว้ไม่ให้หนีจากกัน แต่ถูกค้ำข้างไปฝั่งไว้ แล้วนอนเฝ้าอยู่ เหนอจึงไปปักเป้าค้ำจากแตกหนี แล้วจึงเอาสุนัขของพรานเจตบุตร (คนละ

คนในเวสสันดรชาดก) 2 ตัวไปชมกลิ่นหาแล้วซุกขึ้นมา ก็เป็นอันชาย-หญิงได้อยู่ร่วมกันมาจนทุกวันนี้

เรื่องหญิงกับชายนี้ รู้สึกชายจะเป็นฝ่ายได้เปรียบมาตลอด หญิงต้องไปอ้อนวอนชายอยู่ประจำ ยังมีนิทานที่โบราณซุกขึ้นมาเล่าเป็นปร่ำปรายอยู่เรื่องหนึ่งว่า

ในสมัยก่อนนานมาแล้ว "นม" จะอยู่กับผู้ชาย ผู้หญิงที่เลี้ยงลูกมีความลำบากมากเรื่องให้ลูกกินนมต้องไปหาผู้ชาย หญิงสาวเห็นความลำบากในเรื่องนี้จึงไปขอมนมจากผู้ชาย แต่ผู้ชายไม่ยอม ผู้หญิงก็อ้อนวอนขออยู่ทุกเช้าทุกเย็น โดยยื่นหินคั้นมะพร้าวหน้าบ้านผู้ชาย จึงทำให้โคนคั้นมะพร้าวเอามาจนถึงทุกวันนี้

อยู่มาผู้ชายได้ลงอาบน้ำและปลดนมไว้ (คงเหมือนนมในราท์ถอกปีกหาง) ผู้หญิงได้โอกาสคว้าเอานมใส่กับอกตัวเอง ผู้ชายหวงคืนก็ไม่ให้ ดังนั้นผู้ชายที่เห็นหน้าอกผู้หญิงจึงอยากจะจับ (หวงเอา) จนถึงทุกวันนี้

๕ ขั้นตอนการ "เอาอุปเสาสอน"

(1) ^๕ขั้นเตรียมการ เป็นช่วงที่ต้องพากันหาเครื่องคายเป็นก่อนวันงาน 1 วัน และเครื่องประกอบ ซึ่งมีคณะผู้เชี่ยวชาญประมาณ 8-10 คนช่วยกันหา

เครื่องคายเป็นประกอบไปด้วย

(1.1) อวัยวะเพศชาย หาจากคั้นมะเขือ (สับคั่ว) จำนวนเท่ากับจำนวนหลุมที่จะฝัง

(1.2) อวัยวะเพศหญิง หาจากหัวกล้วยเอามาปาด จำนวนเท่ากับอวัยวะเพศชาย

อวัยวะเพศชายและหญิงจะเอามามัดเข้ากันเป็นคู่ๆ 1 คู่จะฝังรวมกันเป็น 1 หลุม จำนวนหลุมที่ฝังจะเป็นจำนวนคี่ เช่น 3 หรือ 5 หรือ 7 ฯลฯ ถ้าอยากเล่นนานหน่อยก็เอามากหลุม

(1.3) สร้อยแต่งตัวนมอ สร้อยนี้จะเอาเส้นค้าย(ผ้า) ร้อยอวัยวะเพศชาย (ซึ่งจัดทำต่างหากจากที่ผูกประกอบคู่กับอวัยวะเพศหญิง) ขนาดประมาณเท่านี้วกอ้อมถึงนิ้วโป้ง

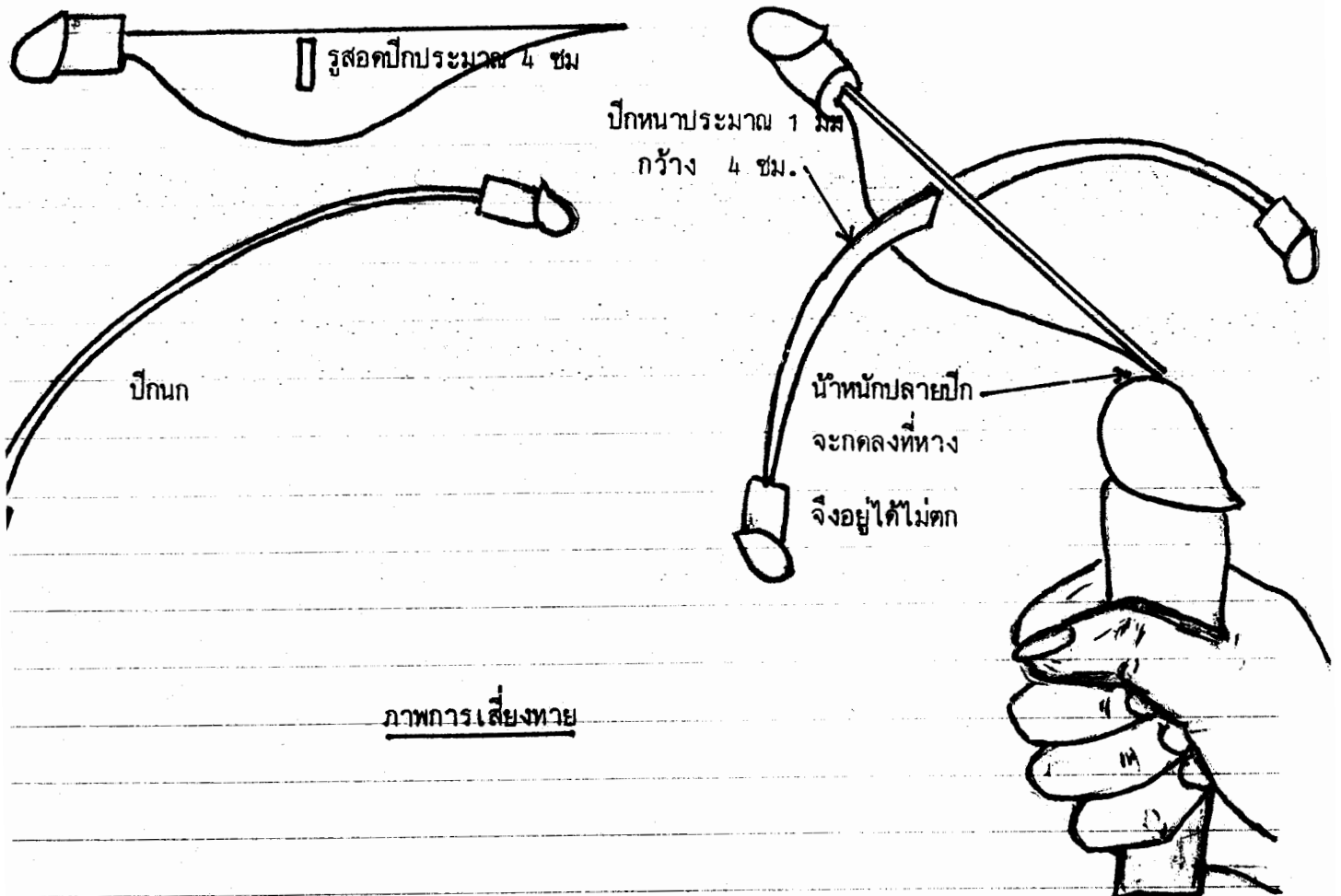
ท่า 4 สายต่อหมอ 1 คน โดยสหภาพเจียงซ้ายขวา 2 สาย ค้างคอ 1 สาย
เคียนรอบศีรษะ 1 สาย

(1.4) กระจกเงา 1 อัน คู่กับว้ายะเพศชายอีก 1 อัน (กระจกเงา
ใช้ของจริง เมื่อใช้แล้วจะเก็บไว้ใช้ครั้งต่อไป)

(1.5) ขัน 5 คือ ดอกไม้ 5 คู่ เขียน 5 คู่

(1.6) เมล็ดฝ้ายประมาณ 1 1/2 - 2 กก.

(1.7) เครื่องเสียงทนาย ทำคล้ายรูปนก ลำตัวนกเหลาไม้ไผ่แบนๆ ทน
ประมาณ 0.3 มม. ปากเป็นรูปตัวนก หัวนกนี้ใช้รูปอวัยวะเพศชาย ปีกนกนี้เหลาไม้ไผ่
แบนๆบางและเล็กกว่าตัวนก ยาวประมาณ 1 คืบ สอดเข้าตัวนก โดยเจาะรูในส่วนใกล้
หลังตัวนกเป็นรูป [U] ด้านกว้างอยู่ทางท้องและทางสันหลังตัวนก ปลายปีกเสียบรูปอวัยวะ
เพศชายข้างละอัน ทางนกจะเหลาเรียว เวลาเสียงทนายก็จะเอาทางนกไปจับกับอวัยวะ
เพศชายอีกอันหนึ่งซึ่งถือไว้ ด้วยลักษณะการเจาะรูปีกนกและไม้ที่ทำปีกนก น้ำหนักที่ปลายปีก
จะไปกดทางนกให้จับอวัยวะเพศชายอยู่ได้โดยไม่ตก ในการเสียงทนายถ้าจับอยู่ได้บ้าน
เมืองจะอยู่เย็นเป็นสุข (ที่จริงจับได้ก็อยู่แล้วเพราะหลักจุดศูนย์ถ่วง) รูปภาพประกอบ

เครื่องฉายทั้งหมดนี้จะใส่ไว้ในตะกร้าใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 40 ซม. สูงประมาณ 30 ซม.

(1.8) เครื่องประกอบอื่น ได้แก่ เสียม ใช้ไม้ไผ่เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-4 ซม. ยาว 1 วา ปลายข้างหนึ่งปากเจดียงเป็นใบเสียม ปลายอีกข้างหนึ่งปากเป็นรูปอวัยวะเพศชาย ทาปลายแดง (อวัยวะเพศชายทุกอันที่กล่าวมาจะทาปลายแดง) เครื่องประกอบยังมีน้ำเต้าใส่เหล้าโท 1 อัน และบั้งหิงใส่เหล้าโท 2 บั้ง

(2) ขั้นตอนฟังชอย

เมื่อเสร็จแล้วคนที่จัดทำเหล่านี้ก็จะพากันลงไปฟังที่วัด ศิษย์ตักถองลงไปแห่รอบโบสถ์ 1 รอบ แล้วฟังชูป คือ ฟังอวัยวะเพศชายหญิงที่มดคดกัดมันเอง ฟังสักประมาณ 10-20 ซม. แล้วคืนกลับไปปลายเชือกที่มัดเลยปากหลุมขึ้นมาประมาณ 10 ซม. แล้วกลับอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อฟังครบจำนวนหลุมตามต้องการแล้ว ก็แยกย้ายไปหากินเหล้า ตะกร้าคายที่เหลือก็เอาขึ้นไปบ้านหัวหน้าคณะ รอที่จะทำพิธี "เอาชูป" หรือ "ควักชูป" ในวันรุ่งขึ้นตามเวลานัดหมาย ที่ผ่านมาจะพากันในภาคเช้าเริ่มประมาณ 8.00 น. เสร็จพิธีประมาณ 12.00 น. เพราะภาคบ่ายจะแห่พระเวส

(3) ขั้นตอนหาชูปหาชอย

เข้าวันรุ่งขึ้นถึงวันจะเอาชูปเอาชอย ทุกคนหึ่งคณะหมอ ผู้แสดงเป็นสีก้าแสดงเป็นนายพราน และแสดงเป็นงมา 2 คน ที่มาพร้อมกันที่บ้านหัวหน้าคณะ ศิษย์ตักถองอีกทีก็เป็นที่สุดสนุกสนาน ฝ่ายหมอที่จะเหยากก็เทียบเสียงกับที่กับแคน

พอได้เวลาก็พากันลงวัดแห่ธัมมโสรจหรือศาลาการเปรียญ 1 รอบ เพื่อหาหลุมที่จะทำพิธีหลุมแรก (ซึ่งคณะผู้ลงไปฟังเป็นผู้หาไป) พอกำหนดแล้วว่าจะเอาหลุมใดก็พากันนั่งลง ให้พวกสีก้าไปนั่ง-นอนล้อมหลุมที่ฟัง (ไม่มีสีก้าคนใดรู้ว่าหลุมอยู่ตรงไหน เพียงแต่รู้บริเวณตามที่บอกเท่านั้น) แล้วแต่เขาจะแสดงอะไรตามประสาสีก้า (ขี้เมา) คณะหมอเหยากจะแยกไปนั่งต่างหากใกล้กัน ในห้องเรื่องจะยังไม่รู้ว่าหมอเหยากคือใคร นั่งพักกันสักครู่ก็จะเริ่มพิธีเหยาก โดยมีการหาหมอเสียก่อน การหาหมอมักจะไม่เห็นคู่ เทเหล้าใส่กระ

คองเต่า เอาอวัยวะเพศชายจำลองวางบนกระคองเต่า หน้าที่สอบถามหา เมื่อรู้แล้วก็เข้าไปนั่งหน้าหมอ ยกกระคองเต่าขึ้นต่อหน้าพร้อมกล่าว

"ไหว้สา เจ้าหูกปากเป็นหมอ คอเป็นบี ให้ไปหาซื้อ 12 คอง 14 เขา ลงเล่นลงกิน เพราะถึงมือถึงวันแล้ว"

หมอก็ยกเหล่าในกระคองเต่ากิน แสดงว่ารับเล่นรับเหมาแล้ว หมอก็ดูคยา (ตะกร้าคยาจะให้ผู้ที่ไม่เมาหรือเมาแต่เดินได้ตรงเป็นผู้ลากไปตามพันคืน โดยเชือกผูกที่ตะกร้าแล้วไปผูกที่เอว ค่อยๆเดินลาก คอยดูแลไม่ให้หกคว่ำ หรือไม่ให้ใครมาเหยียบ) เมื่อเห็นว่าครบแล้วก็แต่งตัวด้วยเครื่องแต่งตัวที่อยู่ในคยา นั่น คือ สร้อยอวัยวะเพศชาย 4 เส้น เอามาสะพายเฉียงซ้ายขวา 2 เส้น คล้องคอ 1 เส้น เคียนรอบศีรษะ 1 เส้น

เมื่อแต่งตัวแล้วก็เริ่มเหมาโดยบีคนเป่าขึ้น กลองให้จังหวะ ความเหมาก็เป็นข้อความเรื่องอวัยวะเพศชายหญิงทั้งสิ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ชายหญิงหนีจากกัน อ่อนหวานให้เทพช่วยหา (ดังกล่าวแล้วในเนื้อหาการละเล่น) จะไม่กล่าวละเอียดในที่นี้

เมื่อเหมาจนถึงการเสี่ยงทาย และทายได้ว่าบ้านเมืองจะ "ปะกุ่มขุ่มเย็น" แล้วก็จะขจัดปักเป่าตีป่า

ความขจัดปักเป่าตีป่าก็ล้วนเป็นคำเกี่ยวกับเพศ เมื่อจบแต่ละคาบก็อมเหล่าสาโทเป่าไป พวกแสดงเป็นตีป่าก็จะแตกชื่อไปนอนเฝ้าหลุมใหม่ ที่หลุมเก่าก็จะวาง จึงเป็นเรื่องของนายพรานที่จะเรียกหมาตามกลิ่นหา "ฮูป" ว่าฝังอยู่ตรงไหน ผู้แสดงเป็นหมา 2 คนที่ทำอริยาบทเหมือนคนหากลิ่นตามพันคืนผีคาพิศา พร้อมเอามือ "ควัด" (ตะกุก) ดินหา จนหลบปลายเชือกที่มัด "ฮูป" (อวัยวะเพศชายหญิงที่มัดติดกัน) ก็ตะกุกดินออกจนเอาขึ้นมาได้ ถ้าดินแน่นตะกุกยากนายพรานก็จะช่วยเอาเสียมขุด

เมื่อขึ้นมาได้แล้วก็เอาใส่ตะกร้าคยา แล้วก็ไปเหมาหลุมต่อไป ทำเช่นนี้จนหมดหลุมสุดท้าย

เมื่อหมดทุกหลุมแล้วก็หาพิธีปักธงความมั่นคงบ้านเมือง โดยเอาหญ้าไม้ไผ่แล้ว (พวกตีป่าเอาลงไปหว่านเล่นตอนแสดง) มาฉีกต่อกันเป็นวงล้อมคล้ายวงสายสิญจน์ ให้ทุกคนหิ้วผู้แสดงทั้งหมดและผู้ไปชม เข้าอยู่ในวงสายสิญจน์ (ซึ่งเชื่อว่าถ้าได้เข้าไปอยู่แล้วได้รับ

การปักธงความ จะทำให้เป็นสิริมงคล นายเจ้าชายไช้) แล้วหมอเหยาที่จะปักเป่าโดยใช้
คาถาที่ปักเป่าที่ป่าแม่แลละ ซักปักเป่า 3 ครั้ง ก็เป็นอันเสร็จพิธี

เครื่องคายต่างๆ เมื่อเสร็จพิธีแล้วมีความเชื่อว่าเป็นของดี เด็กป่วยออกคา
ออกๆ ถ้าเอาไปแขวนคอแล้วจะหาย และผู้หญิงที่เลี้ยงไหมถ้าได้ "ซูบ" ไปแขวนไว้ที่ชั้น
วางกระดิ่งไหม (ผู้ไทยเรียกว่า "แคว้งม้อน" จะทำให้ "เลี้ยงม้อนแท้" (เลี้ยงไหมแท้)
คำว่า "แท้" ภาษาผู้ไทยหมายถึงชนะ แต่ถ้า "ซี้แท้" คือ ไม่ชนะ ผู้ไทยจะว่า "ซี้ค้อย"
เลี้ยงไหมแท้ คือ เหลือไหมได้ผลดีมาก)

แห่ฟ้าพระเวส และแห่พระบาท และกองบุญ (เมิ่ง)

เมื่อเสร็จพิธีหิ้งซูบหิ้งฮอยซึ่งเป็นพิธีฝ่ายผีภาคเข้าแล้ว ภาคบ่ายก็จะเข้าสู่พิธีฝ่าย
พุทธศาสนา คือ เรื่องการแห่พระเวสบางที่เรียกว่า "แห่ฟ้าพระเวส" ฟ้าพระเวสนี้เป็น
ผ้าที่เขียนรูปเรื่องราวของพระเวสทั้ง 13 กัณฑ์ ตั้งแต่กัณฑ์ศพรจนถึงนครกัณฑ์ มีความยาว
ประมาณ 100 เมตร หิ้งนั้นมักช่างผู้เขียนว่าในแต่ละกัณฑ์มีภาพประกอบอะไรบ้าง

เมื่อเวลาไปแห่ก็จะนำฟ้าพระเวสไปด้วย แต่ยังไม่เอาออกจากห่อ โดยพากันไปแห่
ที่ไกลจากวัดพอสมควร* มีหิ้งผู้เฒ่าผู้แก่ ลูกเล็กเด็กแดง โดยมีพระภิกษุ 3-4 องค์
นำไป

เมื่อไปถึงก็ทำพิธีอัญเชิญพระเวสต่างชั้น 5 สักเศกवाद แล้วจะมีผู้กล่าวคาถาอัญเชิญ
พระเวส โดยกล่าวเป็นตนเองเหลือีสาน

เสร็จแล้วก็แห่ฟ้าพระเวสออกจากถุ้ง คล้อออกให้ชาวบ้านเอาไม้สอคล้องของฟ้าทุก
(คงมีประมาณ 100 กว่าทู) ชูขึ้นเหนือศีรษะ คล้อออกจนสุด แล้วพากันแห่เข้ามายังวัด มี
เครื่องเล่นฆ้องกลอง โครโครหัดหัด โครโครลาล่า ดังกระหึ่มบ้าน เป็นที่สนุกสนานมาก
ในขบวนแห่พระเวสนั้น โครมีรูปพระบาทก็คือรูปพระบาทหน้าขบวน

---

*เป็นที่จุดเริ่มต้นของการแห่ฟ้าพระเวสอยู่ที่โรงเรียนประจำหมู่บ้าน ซึ่งห่างจากวัด
ประมาณ 400 เมตร

รูปพระบทันเป็นรูปพระพุทธรูปเจ้าในอริยาบทต่างๆ แต่ที่เห็นส่วนมากเป็นอริยาบทยืนเขียนใส่ผ้า (ไม่เกี่ยวกับผ้าพระเวส) 2 องค์ ยาวประมาณ 1 เมตร ข้างรูปพระบทจะเขียนรูปร่มหรือกลด ศาลปัดร บาทร ไม้เท้า กาน้ำ ธรรมศรท พุ่มน้ำ รองเท้า

ความหมายของพระบทและความเป็มาัยังคั้นคว่าไม่ได้ (แต่จากรูปเครื่องประกอบแล้วดูเหมือนจะเป็นพระตุจงค์ อาจจะเป็นไปได้ว่าคว่า พระบท อาจมาจากคว่า พระบทจร = ไป = ตุจงค์ - ผู้เขียน) ผู้ที่สร้างพระบทันเนื่องจากได้คนอะไรบางอย่าง หรืออุทิศแก่เจ้ากรรมนายเวร

รูปพระบทจะผูกใส่ไม้แห่ไป หังขบวนรูปพระบทและขบวน คูแล้วละลานตามาก เมื่อแห่มาถึงวัดแล้วก็แห่อ้อมโบสถ์หรือศาลาการเปรียญ แหบเวียนขวา 3 รอบ เมื่อขบวนแห่ผ้าพระเวสมาถึงวัดแล้ว ชาวบ้านบางคนที่ม็องบุญ (เม็ง) ก็จะแห่เม็งนี้ตามหลังขบวนผ้าพระเวส

"เม็ง" ในที่นี้หมายถึง เคียงสำหรับพระนอน คือ ชาวบ้านที่ "คี่บุญ" (ห่าบุญ) อุทิศหรือทำประจำที่ของตัวเอง ก็จะเอาบุญนี้ใส่ไว้ในเม็ง โดยเม็งนี้มีผู้สร้างถวายไว้ที่วัดซึ่งมีมากมาย เมื่อจะตั้งบุญก็จะลงไปเอาเม็งที่วัด ขึ้นมาบ้านแล้วจัดบุญใส่ไว้ที่เม็งนี้ พอถึงวันแห่พระเวสก็เอาลงแห่พร้อมผ้าพระเวส 3 รอบเช่นกัน แล้วเอาขึ้นไว้บนศาลาการเปรียญ พอกลางคืนพระก็จะสวดพระปริตฯ แล้วเจ้าของเม็งก็จะถวาย และจะมีพระฆานังกองบุญด้วย เมื่อแห่ผ้าพระเวสครบ 3 รอบแล้วก็ขึ้นไปซึ่งรอบศาลาการเปรียญ ให้สูงเหนือศีรษะ

ตอนกลางคืนเวลาประมาณ 6 ทุ่ม พระก็เริ่มเทศน์พระเวส (เทศน์มหาชาติ) ไปจนรุ่งให้จบทั้ง 13 กัณฑ์ ถ้าไม่จบก็ต้องต่อให้จบ ก็เป็นอันเสร็จจากบุญพระเวส ผ้าพระเวสก็ปลดลงทับเก็บไว้ในถุงเพื่อไว้ใช้ในครั้งต่อไป หรือรอให้วัดบ้านอื่นที่ไม่มีมาบุญซาไปใช้ต่อไป

การะของชาวบ้านยังไม่จบ ต้องพากันล้างบ้าน เพื่อชำระเสนียดจัญไร โดยตีกลองกินเหล้า เล่นน้ำสำคน้ำตามบ้าน (กลางบ้าน) ตลอดวัน และก็มีคณะหนึ่งไปส่งพระอุปกุตั้งแต่เช้า

เดือน 5 สงกรานต์ ผู้ไทยว่า "ลงพระ" (สร้างพระ)

ที่กล่าวว่าการลงพระ เพราะต้องเอาพระองค์ใดองค์หนึ่ง หรือหลายองค์ลงมาจากโบสถ์ (เอาองค์ที่พอจะยกได้และพระองค์เล็กองค์น้อย) ลงมาไว้กลางวัด โดยหาแท่นวางหรือนำโต๊ะ 2-3 ตัวมาวางต่อกันก็ได้ ที่ปฏิบัติส่วนมากจะเริ่มเอาลงในวันที่ 13 เมษายน เอาลงประมาณ 3-5 วัน บางหมู่บ้านบางปีก็ 7, 5, 9, 15 วัน ครบก็ตั้งไม้อาพระขึ้น ครบแล้วบ้านนั้นก็แยกสาคน้ำกันไว้

การสร้างพระจะมีขึ้นในตอนบ่าย โดยจะตักลงเป็นสำเภาลง สร้างน้ำพระแล้วก็ขึ้นไปสาคน้ำกันที่บ้าน รดน้ำค้ำหัวขอพรจากผู้เฒ่าผู้แก่

ในวันสุดท้ายจะขนทรายเข้าวัดเพื่อตบพระธาตุทรายที่วัด (ผู้ไทยจะเรียกย่อว่า "พะชาย") ตอนบ่ายไปก็ลงไปตบพระชายที่หัวขี้ แล้วก็เอาพระขึ้นไว้ที่โบสถ์

ในปัจจุันที่บ้านหนองโสนใหญ่ยังปฏิบัติกัน และยังสืบมาจากดั้งเดิมคือและทำอย่างเดิมแม้กระทั่งพระที่อยู่ตามถ้ำภมูเขาก็ไปสร้าง

เมื่อเอาพระขึ้นในตอนเช้าแล้ว ตอนบ่ายก็จะตักลงไปขนทรายมา "ตบพระชาย" (ตบพระธาตุทราย) ชาวบ้านก็จะไปขนทรายเอามาไว้ คนละมากบ้างน้อยบ้างมากองรวมกันให้ได้ 2 กอง แล้วก็ "ตบ" แต่งให้เป็นรูปเจดีย์หรือพระธาตุ และยังมีธาตุทรายบริวารเล็กๆ โดยเอาทรายใส่ขันอ้อคนแน่นจนเต็มแล้วคว่ำลงดิน ยกขึ้นขึ้นจะได้ธาตุทรายเล็กๆทรงขึ้น จะมีเท่าไรก็ได้ นอกจากนั้นยังเอาทรายตบเป็นรูปพญานาค (คงจะหมายถึงขนาดที่ให้น้ำตามเกณฑ์ธาราธิคุณ) ตอนเย็นก็ตักลงลงหัวพระทราย ต่อจากนั้น 2-3 วันก็ลงตบพระธาตุทรายที่หัวขี้ สอบถามท่านผู้ใหญ่ท่านก็ไม่ทราบจุดประสงค์ ก็เลยให้แนวคิดไว้เป็น 2 แนว ดังนี้

(1) เป็นการไหว้แม่คงคา

(2) เป็นการจำลองธาตุริมน้ำ เพื่อรำลึกหรือเพื่อบูชาเจดีย์ริมแม่น้ำนันทนา ประเศอินเดีย เมื่อสมัยหลังพุทธกาลเล็กน้อย

หลังจากนั้นทั้งพระทั้งชาวบ้านก็มาสรงพระภู ที่ห้องน้อยหน้าขึ้นไป พระภูเป็นพระ
ที่อยู่ตามถ้ำภนญ ซึ่งมีแต่เมื่อใดไม่ทราบ แต่เดี๋ยวนี้เหลือน้อยแล้ว เพราะถูกคนลักบ้าง แคน
ลักบ้าง เพราะเป็นพระดิน

เดือน 6 บุญงไฟ หรือบุญเบิกถนน

ในอดีตมีความเชื่อว่าการจุดงไฟนั้นเป็นการบูชาแทน และเป็นการบอกกล่าวแทน
ว่าเดือน 6 ใกล้ฤดูหนาวแล้วขอให้แทนได้ปล่อยคนลงมา งานนี้มี 1 คืน เมื่อถึงวันงานมี
การเก็บกวาดลานวัด ในช่วงบ้านก็แห่ไฟไปจุด ในตอนเย็นพระก็จะทำพิธีบวงสรวงวัดวา
ศาลา ตั้งมุงคุณ (สวดพระปริตมงคล)

ในปัจจุบันที่บ้านหนองโอบใหญ่ได้เอาบุญพระเวสและบุญงไฟมารวมกันแล้ว เพื่อจะ
ไม่ต้องจัดหลายครั้งหลายหน อีกประการหนึ่งบุญพระเวสจะมีคน "มาเอาบุญ" จากทั่วสาร
ทิศ จึงต้องมีจุดงไฟให้ด้วย

เดือน 7 บุญช้ำชะ ไม่กำหนดวันแต่แน่นอน

เป็นบุญบวงสรวงแม่ศรีศักดิ์เมือง เพื่อขอความคุ้มครองจากเหวดอาวรักษ์ มีการ
หว่านกรวดหว่านทรายเพื่อขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายต่างๆ

ปัจจุบันที่บ้านหนองโอบใหญ่ไม่มีแล้ว

เดือน 8 บุญเข้าพรรษา วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชุมชนชาวมุสลิมทำกันเป็นประจำทุกปีเสมอมามิได้ขาด ที่บ้าน
หนองโอบใหญ่ชาวบ้านทุกครัวเรือนยังคงยึดถือปฏิบัติ งานจะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ คือ
ชาวบ้านจะเตรียมห่อข้าวต้มทำขนม วันขึ้น 15 ค่ำ ตอนเช้าก็พากันไปใส่บาตรพระ จัดต้น
เทียนถวายพระ กลางวันก็ฟังเทศน์ และบางคนก็รวมกลุ่มทำต้นกล้วยพุ่มแห้วบริจาควัด

บ้าน กินเหล้าสนุกเขฮาไปค้าย ตอนเย็นก็แหล่งไปถวาย ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนก็ลงจำศีล ตอนกลางคืนมีการเวียนเทียน วันแรม 1 ค่ำ ก็เป็นเรื่องของพระสงฆ์องค์เจ้าที่จะทำพิธีอธิษฐานเข้าพรรษา

เดือน 9 นุทห่อข้าวประดับดิน ในวันแรม 14 ค่ำ

นุทห่อข้าวประดับดินเป็นการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไป ตลอดถึงเปรตทั้งหลาย จะหาในวันอื่นไม่ได้เด็ดขาด

ชาวบ้านจะห่อข้าวลงมาแต่เช้ามืด โดยห่อข้าวพันก้อนลงมาถวายพระรัตนตรัย แล้วเอาไว้ที่โบสถ์ พอสว่างแล้วก็ลงตักมาต

ที่ว่าห่อข้าวนั้น เพราะสิ่งของที่ จะอุทิศให้ผู้ตายและเปรตทั้งหลายนั้นต้องห่อใส่ใบตอง สิ่งของที่ใส่ห่อนั้นจะเป็นพวกอาหารแห้ง เช่น ปลาบั้ง เนื้อย่าง ขนม ฯลฯ

ตอนเช้าก็เอาอาหารลงไปถวายพระเพื่อเป็นการอุทิศไปยังผู้ตายและเปรตทั้งหลาย โดยมีคำกล่าวว่า "...ซึ่งมีพระสงฆ์ สามเณร เป็นพยาน เป็นประธาน..." เมื่อพระรับแล้วเอาข้าวห่อขึ้นไปวางไว้ตามต้นไม้ ตามรั้ววัด เพื่อให้เปรต พวกเด็กๆจะลงไปแย่งห่อข้าวกัน

ที่ใช้ใบตองห่อเพราะเพื่อให้เปรตได้รับ เพราะมีความเชื่อว่าถ้าใส่ภาชนะ เช่น ถ้วย ชาม จาน เปรตไม่สามารถกินได้ คือไม่ถึงเปรต เพราะเปรตอุบะหนักโทษกันถ้าใส่ภาชนะจะถึงแต่หนักโทษชั้นสูง

นุทห่อข้าวประดับดินปัจจุบันนี้ไม่แตกต่างจากในอดีต

เดือน 10 นุทห่อข้าวสลาก ผู้ไทยว่า "ห่อข้าวสลาก"

นุทห่อข้าวประดับดินเช่นเดียวกับนุทห่อข้าวประดับดิน เพียงแต่มีสลากไว้ในห่อข้าวด้วย สลากนั้นจะเขียนว่า "นาย, นาง... อุทิศแก่... ผู้ล่วงลับไปแล้ว ตลอดจนเปรต สัตว์นรกทั้งหลาย"

เมื่อน้ำของลงวัดแล้วทุกคนจะแกะสลากออกใส่ไว้ในบาตร เพื่อให้พระเฒ่าจับ
สลากองค์ละอัน ถ้าไม่หมดก็เวียนกลับมานิมนต์จนหมด เมื่อพระเฒ่าจับสลากไว้หมดแล้ว ก็ให้
พระเฒ่าที่ละองค์เอาสลากขึ้นมาดู ตรงกับรายชื่อผู้ใดผู้เป็นเจ้าของห่อข้าวก็จะยกห่อข้าวขึ้น
ตั้งจิตอุทิศไป พระก็จะสวดคาถาภาวนา ทำเช่นนั้นจนหมดสลากที่อยู่ที่พระแต่ละองค์ แต่
ปัจจุบันวิธีนี้เปลี่ยนไปแล้ว โดยเจ้าของห่อข้าวเมื่อพร้อมกันแล้ว พระก็จะบอกให้ยกห่อข้าว
ขึ้นทุกคน แล้วตั้งจิตอุทิศผลพร้อมกันเลย สาเหตุที่เปลี่ยนอาจเนื่องมาจากวิธีเดิมช้ามาก

เดือน 11 บุญออกพรรษา วันขึ้น 15 ค่ำ

บุญเหมือนท้องถิ่นอื่นทั่วไปในภาคอีสาน ขึ้น 14 ค่ำก็มีการห่อข้าวต้ม ทำขนม
เข้าวันขึ้น 15 ค่ำกินข้าวต้ม ขนม ไปใส่บาตร ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนก็ลงจ่าสี่ลอบโสถ ตอน
กลางคืนมีการถวายผ้าจำนำพรรษา

เดือน 12 บุญกฐิน

เป็นความเชื่อที่ว่าถ้าได้ทำบุญกฐินแล้วจะได้ผลานิสงส์มาก ช่วงกฐินมีตั้งแต่วันแรม 1
ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ถ้าพ้นจากช่วงนี้ไปจะทำบุญกฐินไม่ได้

การทำบุญกฐินหรือการทอดกฐินนี้ เริ่มแรกจะมีการปักสลากกฐิน โดยผู้มีจิตศรัทธา
จะสร้างกฐินเป็นผู้ไปปักในวัดที่ต้องการจะนำไปทอด ข้อความในสลากเป็นไปในตนเองแจ้ง
ให้พระที่จำพรรษาในวัดนั้นทราบ เพื่อที่จะได้อุทิศรับกฐิน โดยระบุวันที่แน่นอน

ผู้มีจิตศรัทธาอาจจะเป็นบุคคลหลายคน หรือทั้งหมู่บ้านรวมกันจัดทำองค์กฐินก็ได้ จะ
เรียกกฐินสามัคคี หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งตั้งเป็นกฐินส่วนตัวก็ได้

ก่อนถึงวันทอดถวาย 1 วัน ก็มีการตั้งองค์กฐิน หัวองค์กฐินห้า คือ สบงจิวร
(เครื่องอัฐบริขาร) นอกนั้นก็เป็มบริวาร ได้แก่ จตุปัจจัยไทยทานต่างๆ บางคนมีตะกร้า
หว่า หมอน จอบ ขวาน เป็นต้น แล้วแต่ศรัทธาจะหาได้ การตั้งองค์กฐินมักจะทำที่บ้านเจ้า

ภาพ หรือถ้าเป็นภริณสามัคคีก็อาจจะตั้งที่ใดที่หนึ่งแล้วแต่เห็นเหมาะสม เช่น ที่โรงเรียน เป็นต้น

ตอนกลางคืนก็มณฑาทระขึ้นมาประกาศสาส์นพิธี (สวดมนต์เย็น) หลังจากนั้นก็ฉลองตลอดคืน มีมหรสพ (สมัยก่อนหมอลำ สมัยนี้ภาพยนตร์) ตลอดคืน

รุ่งเช้าวันทอดถวายก็มณฑาทระขึ้นฉนั้น "จันทน์" (จันเข้า) เสร็จแล้วพระก็กลับวัด เป็นเรื่องของศรัทธาญาติที่จะแห่กรฐินไปถวาย การแห่กรฐินนี้สนุกมาก ทั้งร้องกลองเล่นระฆังไปตลอดทาง ศรัทธาญาติทั้งหลายก็แห่ทั้งหน้าและหลังไปจนถึงวัด แล้วก็ทำพิธีถวาย ก็เป็นอันเสร็จ ต่อไปก็เป็นเรื่องของพระที่จะเป็นผู้รับกรฐิน และฆราวาสที่เก็บรวบรวมจตุปัจจัยที่เป็นบริวารทั้งหลายเพื่อมอบเป็นของวัดสืบไป

บุญกรฐินมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง กล่าวคือ เครื่องใช้ที่มีความจำเป็นหลายอย่างที่ต้องมีต้องใช้ เช่น ตู้เย็น พัดลม เครื่องทำน้ำเย็น เครื่องพิมพ์ดีด ฯลฯ ชาวบ้านผู้ศรัทธาก็อยากให้อุบัติเหมือนกัน และมีเงินพอจะซื้อถวาย ก็จัดซื้อหาถวาย โดยให้เป็นเครื่องบริวารขององค์กรฐิน และเพิ่งมีมาเมื่อประมาณ 20 ปีมานี้เอง

นอกนั้นก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง

จากการสุ่มสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน 3 กลุ่มอายุ กลุ่มละ 10 คน รวม 30 คน พบว่าบุญ 12 เดือนนั้นในปัจจุบันมีบุญอยู่ 10 เดือน ที่หัวหน้าครัวเรือนทุกคนยังคงถือปฏิบัติเสมอมาจนถึงปัจจุบัน แต่มี 2 บุญ คือ บุญเข้ากรรม มีเพียง 1 ราย ใน 30 ราย (3.33%) ที่ยังปฏิบัติอยู่ กับบุญช่าชะ มีเพียง 2 ราย (6.67%) ที่ยังปฏิบัติอยู่ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยชุมชนชาวไทยชนบทหนึ่งที่อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อปี 2528 พบว่า บุญที่ชาวไทยปฏิบัติกันน้อยที่สุดคือ บุญเข้ากรรม ปฏิบัติร้อยละ 3.8 รองลงมาคือ บุญคุณลาน และบุญช่าชะ ร้อยละ 10.2 และ 13.4 ตามลำดับ ส่วนบุญที่เหลืออีก 9 บุญ ชาวไทยยังปฏิบัติกันอยู่มากถึงร้อยละ 97.50-100.00 (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ สุวรรณ บัวทวน, 2528: 135-136)

ตารางที่ 4.2 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่ทำนุอุปราคาเดือนต่างๆอยู่ในปัจจุบัน แบ่งตาม
กลุ่มอายุของหัวหน้าครัวเรือน (หน่วย : ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนใน
แต่ละกลุ่ม)

เดือน	นุ	กลุ่มอายุ 29 ปีลงมา	กลุ่มอายุ 30-50 ปี	กลุ่ม 51 ปี ขึ้นไป	รวม
1	นุเข้ากรรม	0	0	10.00	3.33
2	นุดูแลน	100.00	60.00	90.00	83.33
3	นุข้าวจี	100.00	100.00	100.00	100.00
4	นุพระเวส	100.00	100.00	100.00	100.00
5	นุสงกรรม	100.00	100.00	100.00	100.00
6	นุบงไฟ	100.00	100.00	100.00	100.00
7	นุชายะ	0	10.00	10.00	6.67
8	นุเข้าพรรษา	100.00	100.00	100.00	100.00
9	นุหอข้าวประดับดิน	100.00	100.00	100.00	100.00
10	นุหอข้าวสลาก	100.00	100.00	100.00	100.00
11	นุออกพรรษา	100.00	100.00	100.00	100.00
12	นุกรีน	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : จากการสุ่มสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน 30 คน

1.3 ประเพณีประจำชีวิต

1) การเกิด

การเกิดทำให้คำว่า "ครอบครัว" มีสภาพเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ คือ มี พ่อ แม่ ลูก ที่อยู่อาศัย ย่อมเป็นที่ยึดเหนี่ยวกันพ่อแม่เป็นอย่างดี ตั้งแต่เริ่มแรกที่รู้ว่าคงมีชีวิตน้อยๆจะได้จุติมาอยู่ในครอบครัวของตน คือ เมื่อผู้เป็นแม่เริ่มตั้งครรภ์

หญิงสาวผู้ไทยเมื่อตั้งครรภ์ก็ให้การกนดมครรภ์เหมือนหญิงทั่วไป แต่การปฏิบัติตามความเชื่อบางอย่างในอดีตอาจจะแตกต่างกันบ้าง เช่น เรื่องอาหารการกิน ซึ่งในอดีตยังมีความเชื่อเรื่องอาหารการกินอยู่ดังนี้

(1) อาหารที่เป็นไขทั้งหลายจะไม่ให้กิน เช่น พวกกะทิ เพื่อกัน เพราะเชื่อว่าอาหารจากพวกนี้จะกลายเป็นไขไปเกาะติดลูก ผู้ไทยเรียกว่า "แข็ง" ทำให้คลอดยาก

(2) สัตว์จากพวกที่เราไปแตะต้องแล้วจะหัดตัวเข้าไป เช่น หอย ค้างคาว (ผู้ไทยว่า "ลั่น") จะไม่กิน เพราะกลัวจะคลอดลูกยาก คือ ลูกจะคลอดทันแล้วกลัวจะหัดเข้าไปอีกเหมือนหอยและน้มน

(3) ไม่ให้กินมาก กลัวลูกจะอ้วนคลอดยาก

นอกจากนี้ยังเชื่อค่านอื่นอีก เช่น ยิงห้องใกล้คลอดยั้งให้ทำงาน (แทนที่จะให้พักผ่อน) เพราะทำให้ห้องคลอดนคลอคง่าย

เมื่อประมาณ 1-2 เดือนใกล้คลอด ห้างคาวและเมี่ยงก็เตรียมการไว้ล่วงหน้า ผู้เป็นเมียก็เตรียมหาผ้าอ้อม บางคนมีเงินน้อยก็ทอเอา บางคนไม่มีเงินก็เอาผ้าผ่มเก่าๆ หรือผ้าขาวม้าเก่า มาฉีก แล้วไปซักไว้ทำผ้าอ้อม ผู้เป็นพ่อก็เตรียมหาพื้นไว้ประมาณ 1-2 เล่มเกวียน เจาะแก่นไม้แดงเพื่อค้ำน้ำร้อนให้แม่อยู่ไฟดิบ สานเปลไว้รอลูกน้อย

เมื่อถึงวันคลอด ภรรยาปวดท้องคลอด พ่อก็จะเอาผ้าขาวม้าผูกกับข้อชายหนึ่งห้อยลงมาให้ภรรยาจับ เพื่อโหนตัวขึ้นเมื่อปวดเบ่ง และจับพักผ่อนเพราะเหนื่อยมาก พร้อมกับนั่งเฝ้ารับตมหมอตำแย

เมื่อหมอตำแยมาถึงก็จะจัดการทุกอย่างตามที่เคยประสพมา จนเด็กคลอดออกมา ก็มีหลายรายที่เด็กคลอดยากหรือไม่คลอดเลยจนตายทั้งแม่และลูก เรียก "ตายทั้งกลม" เมื่อเด็กคลอดแล้วหมอตำแยก็จะเอาหัวไม้ฟางตัดสายสะดือ เนื่องจากหัวไม้ฟางตัดสายสะดือนี้เองที่บางครั้งติดเชื้อบาดทะยักตาย ก็โยนความผิดให้ศพอบ

ส่วนรุกไทยเรียก "สายแซ" (สายแห่) ที่ออกมาที่หลัง หัวจะเอาใส่ไม้เท้าไปฝังไว้ใต้ดิน (มีความเชื่อว่าผู้ที่เกิดมาจะรักบ้าน จะไม่หนีจากบ้าน)

ต่อไปก็เป็นการอยู่ไฟ ผู้ไทยว่า "อยู่ค่า" ลาวว่า "อยู่กรรม" จะขอใช้คำว่า "อยู่ค่า" ตามภาษาผู้ไทย การอยู่ค่าของผู้ไทยนี้จะให้แม่อยู่ค่าขึ้นไปนั่งอยู่บนแคร่ไม้ไผ่สูงประมาณ 1 สอก ผู้ไทยเรียกว่า "ชอง" เด็กน้อยก็จะเอาขึ้นอยู่ชองด้วย ที่ข้างชองจะก่อกองไฟ 2 กอง กองหนึ่งเป็นกองไฟต้มน้ำอาบ อีกกองหนึ่งต้มน้ำร้อนดื่ม ในหมอน้ำร้อนจะใส่แก่นไม้แดงและรากไม้สำหรับแม่อยู่ค่า ดื่มเคี้ยวเข้มข้นแล้วแม่อยู่ค่าก็ดื่มกิน รสขมมาก แต่ต้องดื่ม ดื่มน้ำมาก วันหนึ่งประมาณ 3-4 หม้อ แก่นไม้แดงเป็นสมุนไพร เป็นยาบำรุง ถ้าดื่มมากจะแข็งแรงทนมแตกทนมปน น้ำอาบจะอาบน้ำเย็นไม่ได้ ต้องอาบน้ำอุ่น ปีนน้ำอาบจะดื่มตลอดวันเช่นกันกับหมอน้ำร้อน ดื่มน้ำร้อนก็เอาออกไปอาบ ไม่มีหยุดหย่อน จนค่าจึงปลงทุกหม้อ

ที่ใต้ชองก็มีถ่านไฟเพื่ออบความร้อน แผลจะได้หายเร็ว ตอนกลางคืนจะให้ไฟใต้ชองต้มไม่ได้ เคี้ยวดีจะนั่งใต้ชองอำปากคอยกินเลือด และไฟข้างชองก็ไม่ให้ดับเช่นกัน ต้องให้ลูกตลอดเวลา รู้สึกว่าแม่อยู่ค่านี้จะถูกขยำทุกส่วนของร่างกาย ทรมาณมาก

ผู้เป็นตัวก็เช่นกัน ต้องอดตาหลับตาอนหนึ่งวันทั้งคืนไม่ได้หัดนอน ได้จับเพียงเล็กน้อย กลางวันดูแลหมอน้ำร้อนน้ำอาบ น้ำอาบร้อนก็ยกให้ แล้วให้น้ำเย็นเจือลงไปไม่ให้ร้อนจนเกินไป อาบเสร็จมาดื่มน้ำ ร้อนก็ยกไปเป็นเช่นนี้ ตอนกลางคืนต้องคอยดูแลไฟข้างชองและใต้ชอง ถ้าไฟดับแม่อยู่ไฟจะหนาวถึงเป็นไข้เลย บางคนคิดไม่ยาวไว้คอยกระทุ้งปลุกหัวเมื่อหัวหลับและไฟดับ

เหนือชองขึ้นไปจะมีแหหรือตาข่ายกางไว้ เพราะมีความเชื่อว่าถ้าผีที่เข้ามาทางเพดานจะต้องนับตาแหให้ครบ ขณะที่นับแม่อยู่ค่าก็เอามือสลับตาแห ผีก็นับหลง ก็เลยเข้าไม่ได้

ทั้งหัวและเมียต้องทนทรมาณกับการอยู่ไฟ เมียทรมาณกับความร้อนและ
ควันไฟ หัวก็ทน "ไปค่า" (ปัวกรรม-คูแลแม่อยู่ไฟ) จนครบกำหนดจึง "ออกค่า"
(ออกไฟ) การอยู่ค่าจะใช้เวลา 7 วัน 14 วัน หรือ 21 วัน ถ้าแม่ใหม่คลอดลูกคนแรกอยู่
ค่านาน (21 วัน หรือ 14 วัน) ส่วนมากมักจะหุดเป็นเจ็ด เช่น 1 เจ็ด 2 เจ็ด 3 เจ็ด
เป็นต้น

มีความเชื่อว่าถ้าอยู่นานทำให้แข็งแรง "ผูกคอตัง" (อ้วนหัวแข็งแรง)
เรียกว่า "อยู่ค่าได้" เมื่อออกค่าไปแล้วจะทำงานได้ไม่รู้เหน็ดเหนื่อย ทนแดดทนฝน แต่ถ้า
อยู่ไฟไม่นาน หรือ "อยู่ค่าไม่ได้" ก็จะตรงข้าม ผอมโซ ไม่แข็งแรง

เมื่อออกค่าแล้วก็มีพิธีสู่ขวัญให้ทั้งสองหัวเมียและลูกน้อยให้มีความสุข นอก
จากนั้นในพิธีเดียวกันต้องสู่ขวัญให้ตัวมีส่วนเกี่ยวข้องกับตอนเด็กคลอดด้วย เช่น หมอตำแย หรือ
ผู้ที่ช่วยคันอื่นๆ บางที่ถูกเลือกดูหน้าคร่า ในการสู่ขวัญสองหัวเมียก็จะหาสิ่งของเล็กๆน้อยๆ
หรือเงิน ใส่มือให้เขาเหล่านั้นด้วย

ทุกวันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว เพราะมีโรงพยาบาล และทางด้าน
การผดุงครรภ์ให้ความสนใจพิเศษ และได้ให้ความรู้แก่หญิงมีครรภ์ทั้งหลายเป็นอย่างดี ทำให้
ให้ปลงความเชื่อเก่าๆได้เกือบหมด เช่น

- (1) สมัยก่อนหญิงมีครรภ์ ผู้ไทยว่า "แม่มาน" จะกินมากไม่ได้ กลัวเด็ก
อ้วนคลอดยาก แต่ปัจจุบันยังสัมพันธ์ให้มีการบำรุงครรภ์
- (2) การคลอดก็ไปคลอดที่โรงพยาบาล ถ้าคลอดที่บ้านก็มีพนักงานผดุง-
ครรภ์มาดูแลทำคลอด เครื่องมือก็สะอาด
- (3) บางคนไม่ต้องอยู่ไฟให้ทุกข์ทรมาณ เพราะการแพทย์เจริญ

2) การตาย

ในหมู่บ้านผู้ไทยถ้าบ้านหลังใดมีคนตายลง จะเอาไปวางไว้ใต้ต้นแนวยาว
ตามชื่อ ตอนตายใหม่ไม่มีหีบศพ ก็จะเอาไม้ไผ่มาทำเป็นโครงรูปปริซึมรูปสามเหลี่ยมครอบ
ไว้ แล้วเอาผ้าสีเทาคลุม จนกว่าหีบเสร็จจึงเอาใส่หีบ หีบนี้มักทำเป็นรูปปริซึมรูปสี่
เหลี่ยม ตรงรอยของกระดูกแต่ละแผ่นจะยาค้วยดินเหนียว ซึ่งไหลกลุกลงกับมุ้งม้องกันกลิ่น

และน้ำเหลือง เมื่อศพใส่หีบแล้วก็จะปิดศพหีบแล้วยาค้ำยคืนเห็นยวอีกเช่นกัน เนื้อหีบศพจะมีต้นกล้วยพุดกั้นขวางไว้ เพื่ออุทิศให้คู่ตาย

การศพงาน⁽¹⁾ ในสมัยก่อนหญิงสาวชายหนุ่มเล่นเกมกันเพื่อนั่งข้าง บางพวกก็ดื่มสุรา บางพวกก็จะเล่นโบก ในสมัยนี้มีการพนันหลายอย่าง เช่น โบก ไพ่ ไฮโลว์

ชายผู้ใหญ่เมื่อมีคนตายลง ในวันปลงศพบรรดาญาติพี่น้องผู้ไปงานศพ จะมีดอกไม้เทียนคู่และข้าวสารประมาณ 2-3 กานมือ ไปช่วยเจ้าภาพค้ำย

ดอกไม้เทียนคู่ (ดอกไม้ 1 คู่ เทียน 1 คู่) เอาไปช่วยเจ้าภาพในการประกอบพิธีทางศาสนา เพราะในสมัยก่อนไม่มีส่วนดอกไม้เหมือนปัจจุบันนี้ ดอกไม้ก็เอาดอกไม้ไม่ว่าตามธรรมชาติ เช่น ดอกหญ้าสามเสื่อ ดอกพริกป่า (เป็นพืชล้มลุกเล็ก ๆ ดอกสีขาว ผลเหมือนพริกแต่กินไม่ได้) เป็นต้น

ข้าวสารนั้นในอดีตไม่มีโรงสี อยากรได้ข้าวสารต้องตำใส่ครกมอง แต่ถ้าจะมีงานที่มีการเตรียมล่วงหน้า เช่น งานแต่งงาน ก็จะวานลูกหลาน (สาว ๆ) มาช่วยตำข้าวในคอนกลางคืน พอหนุ่มๆ ได้ยินก็พากันไปจับ สมัยก่อนจึงมีคำพูดของหนุ่มๆ ว่า "คุยสาวตำข้าว" (จับสาวตำข้าว) หรือ "คุยสาวหางมอง" (จับสาวหางครกมอง) งานศพเป็นงานที่ไม่ได้เตรียมการมาก่อน ทำให้ขัดสนข้าวสาร บรรดาญาติทราบในจุดนี้จึงเอาข้าวสารมาช่วย ในปัจจุบันนี้ยังปฏิบัติเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

การปลงศพนั้นก็มีการเลือกวัน คือ วันเหมาะ วันไม่เหมาะ เช่น วัน 9 คำ (ขึ้นหรือแรม) และวันเดือนดับ (แรม 14 หรือ 15 คำ) ห้ามปลงศพ เพราะวัน 9 นั้นหมายถึงก้าวหน้า คือ กลัวจะมีความตายก้าวเข้ามาอีก ถ้าเดือนดับ ก็กลัวจะดับอีกตามชื่อ

เมื่อถึงวันปลงศพก็จะเป็นหน้าที่ของบรรดาญาติที่ต้องทำงานหนัก ตั้งแต่ไปหาหิน หามศพ จนถึงเผาศพ (เขย คือ สามีของหญิงที่มีนามสกุล(เดิม) เดียวกับคู่ตาย) ซึ่งเขยจะต้องดูแลอย่างใกล้ชิด การเผาศพเขยต้องพำกัณอยู่ดูแล เห็นว่าไหม้ดีแล้วจึงพากันกลับ

(1) การศพงานเป็นภาษาไทย แปลว่า การละเล่น การฉลอง

เมื่อเอาศพลงจากบ้านแล้ว ผู้ที่อยู่บ้านไม่ได้ไปป่าช้าก็จะกวาดบ้าน เศษ
ขยะต่างๆ เช่น เศษกระดาษ เศษดอกไม้ เศษรูปเทียน มากองรวมกันที่เคียงตั้งศพ แล้ว
เอากระดังครอญไว้ พร้อมกระบุงขี้เถ้า จะยังไม่ทำให้ใครไปนั่งตรงนั้นจนกว่าเขยจะมาจาก
ป่าช้า ทำพิธีไล่ผี

เมื่อเขยกลับจากป่าช้าแล้วก็จะทำพิธีไล่ผี โดยเขยใหญ่จะถือกระดังที่
ครอญไว้พร้อมกับไม้กวาด อีกคนถือกระบุงขี้เถ้า เขยอีกพวกหนึ่งอยู่ใต้ถุนเมื่อไม้ถือธ้อน เมื่อ
พร้อมแล้วเขยผู้ถือไม้กวาดและกระดัง ก็จะเอาไม้กวาดกดกับกองขยะ แล้วครูดขยะไปกับ
พื้น พร้อมกับกระเทียมทำให้เสียงดัง และร้องเย้ว่า ผู้ที่ถือกระบุงขี้เถ้าก็กระเทียมหัววิ่งตาม
ไปด้วย จนผู้ที่ครูดขยะไปหมดบ้าน ผู้ถือกระบุงขี้เถ้าก็จะหิ้วกระบุงขี้เถ้าลงใต้ถุน ขี้เถ้าก็จะ
คั่งคดลป พร้อมกับผู้ที่อยู่ข้างล่างก็จะเคาะไม้วางธ้อนเข้าใต้ถุน ให้เสียงดังอีกทีก็ครึกโครม
ขึ้น สึกก็จะหนีไปพร้อมกับขี้เถ้าคั่ง อันนี้ก็เป็นความเชื่อที่ว่าถ้าโล่งาศึกก็ไม่ปรากฏกายให้ใคร
เห็น จึงสร้างฉากขี้เถ้าคั่งเพื่อให้ผีได้หนีไปนั่นเอง

พอตกตอนเย็นบรรดาญาติพี่น้องก็จะพากันมา "จันเขื่อนดี" เพื่อเป็นการ
ให้ความอบอุ่นแก่เจ้าของบ้านไม่ให้เหงา ว่าแห้ว มีหลายคนเห็นนอนเป็นเพื่อน

สำหรับพระก็จะได้รับมณฑลมาสวดอภิธรรมทุกคืนที่ศพยังอยู่บนบ้าน

อนึ่ง เมื่อวันเคลื่อนศพลูกจะหาพิธีบวชเณรและบวชชีให้แก่บรรดาลูกหลาน
ของผู้ตาย เพื่อจุ่งศพเข้าป่าช้า เรียกว่า บวชหน้าศพ เมื่อศพถึงป่าช้าพระก็ไปด้วย เพื่อ
สวดมาติกาบังสุกุล หลังจากนั้นก็จะมีที่บ้านเพื่อสวดบังควังควาน และทาน้ำพระพุทธรูป
(น้ำส้มไม้หอม) แล้วพรมน้ำพระพุทธรูปที่บ้าน น้ำมนต์นี้เมื่อเขยมาจากป่าช้าก็จะประพรม
ทุกคน

อีก 3-4 วันต่อมาจะหาพิธีอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย เรียกว่า "แจกข้าว"

มีความเชื่อเกี่ยวกับคนตาย ดังนี้

(1) ถ้าในหมู่บ้านมีคนตาย 2 คน การเอาศพไปป่าช้าจะต้องเอาศพคนที่
มีอายุอ่อนกว่าไปก่อน เพราะมีคำโบราณกล่าวไว้ "โศก่าไปก่อน โศกณตั้นหลัง" (หัวคำ
ไปก่อน หัวค่อน(หงอก) ตามหลัง)

(2) เรื่องกล้วยี่ ในอดีตเด็กๆจะได้รับการยึดเหนี่ยวมากในเรื่องกล้วยี่ เช่น เมื่อหามคี่ไปตามถนนเส้นใดใหม่ๆจะไม่ให้เด็กข้ามถนนเส้นนั้นในวันนั้น "ไม่ให้ข้ามคองคี่" คองคี่ คือ ทางคี่ ในขณะที่หามคี่พ่วงหน้าบ้านจะให้เด็กข้ามบ้านเข้าอยู่ใต้มุ้ง ถือว่าคุ้ม เอามืออีกข้างหนึ่งจับ "ผมจะหวน" (ผมกลางกระหม่อม) มือที่จับพ่วงก็จะยกพ่วงขึ้นกลับไปทางศร พร้อมกับพูดว่า "หันเคอะๆ" แต่ในปัจจุบันไม่กล้วยี่กันแล้ว

(3) คนที่เป็นไข้จะไม่ไปใกล้งานศพเลย เพราะกลัวจะ "มี" คือ ผิดไข้ ไข้จะหนักกว่าเก่า คนที่เป็นผิดเป็นแผลก็ไม่ไปเช่นกัน ถ้าจำเป็นต้องไปก็จะเอาภูมิกินหมากแด้มครอบปากแผลเสียก่อน แม้กระทั่งคนที่จะเข้าไปในงานศพต้องเอาภูมิต้มเช่นกัน ในปัจจุบันนี้ไม่มีการถือแบบนี้อีกแล้ว

(4) ศีตยาโหง ศีตยาทั้งกลม จะฝังไว้ 3 ปีจึงเอาขึ้นมาเผา และแยกป่าช้าต่างหาก คือ จะมีป่าศีตยา หรือป่าช้าศีตยาโหง แต่ในปัจจุบันก็เผาเลยเหมือนตายธรรมดา โดยจะมีกลีตียี่คือ เมื่อนามศพถึงป่าช้า วางศพลงแล้วก็ทำที่ขุดหลุมฝัง พระภิกษุก็จะทำเป็นถาม ซึ่งแปลเป็นไทยข้อความท่านเองดังนี้

พระ "พากันทำอะไร"

โยม "กำลังจะฝังศพ เพราะเขาตายมีศีตยา"

พระ "งั้นอาตมาขอเข้ามาเผาเองไม่ต้องฝัง และจะสวดส่งผลานิสงค์ให้เอง"

โยม "งั้นก็แล้วแต่ท่าน"

พระ "เออ... ศพนี้เป็นของอาตมาแล้วนะ จะได้จัดการเผา แต่อาตมาขอแรงญาติโยมกันแหละจัดการเผาให้"

โยม "ได้ครับ"

จากนั้นจึงเผา

ปัจจุบันเมื่อคนตายจะมีการเผาทั้งหมด ไม่ว่าจะตายธรรมดาหรือตายโหง

สาเหตุที่ฝังศพที่ตายโหงและตายทั้งกลมเสียก่อนนั้น เป็นความเชื่อที่ว่าถ้า

เผาแล้วจะทำให้ "แก้บ้านแก้เมือง" (คำว่า "แก้" ในภาษาผู้ไทยหมายถึงชนะ ชัยแห่ง

ทำให้คนอื่นเดือดร้อน เช่น พูดว่า "นาย ก. เอ็ดแก่ นาย ข." หมายถึง นาย ก. ช่มแวง นาย ข.) คือ กลัวว่าจะมีการตายแบบนั้น (ตายโหง) เกิดขึ้นอีก

พอฟังครบ 3 ปีแล้วก็ชุกขึ้นมาเผา ตอนนั้นแหละที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงมาเป็นเผาหันที่ไม่ต้องฝัง กล่าวคือ ในการชุกศพนั้นต้องใช้เซขสัท (นาย ก. นาย ข. นาย ค. เป็นพี่น้องท้องเดียวกัน ลูกเขย นาย ก. นาย ข. นาย ค. ถือว่าเป็นเซขสัทในงานนั้น) เป็นผู้ชุก ในการชุกนั้นต้องมีการชิงขวัญให้เซข (ไม่ให้ใจพ่อ) โดยเอาเงินร้อยใส่เชือกผูกรอบเอวเซขคนละ 11 บาท ในการร้อยใส่เชือกนั้นให้เงินอยู่ข้างหลัง 5 บาท ข้างหน้า 6 บาท คือ "หลังห้า หน้าหก" และเงินนั้นก็ให้เซขไปเลยเมื่อเสร็จงานแล้ว ถ้าเซขมากพ่อของผู้ตายก็เสียเงินมาก ถ้ามีเซข 10 คน ต้องเสียเงิน 110 บาท เงิน 110 บาท สมัยนั้นพอกับเงินหนึ่งหมื่นวันนั้น (การฝังนั้นไม่ต้องใช้เงินหลังห้าหน้าหก)

เพื่อลดความเดือดร้อนไม่ต้องได้เสียเงินหรือทำพิธีถึงสองครั้งสองหน จึงหาวิธีรวบรัดดังกล่าวไปแล้ว

การฝังศพตายโหงที่บ้านหนองโหวใหญ่ได้เลิกมาแล้วประมาณ 20 กว่าปีมาแล้ว แต่ก่อนฆ่าศพตายโหงอยู่ที่บริเวณที่ตั้งโรงเรียนบ้านหนองโหวในปัจจุบัน และโรงเรียนบ้านหนองโหวตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2510

(5) ตอนจะนามศพออกจากบ้านจะมีการหว่านข้าวตอกพร้อมๆกับเงิน เงินนี้เป็นการทานอุทิศให้ผู้ตาย เพราะเมื่อหว่านแล้วจะมีผู้เก็บเอา ทุกวันนั้นก็กาไม่กลัวผีกันแล้ว หากกันไปเผารอแย่งกันเก็บเงินเป็น 10-20 คน บางคนไปจนถึงป่าช้า

ข้าวตอกนั้นได้ถางหลวงตาสีพัน ห้ามบอกว่าเป็นการบอกใบ้ให้ทราบว่าเป็นข้าวตอกนั้นเปรียบเสมือนคนที่ตายแล้ว ไม่มีวันที่จะงอกหรือฟื้นคืนชีพอีกได้ มีแต่จะเน่าเปื่อยไปตามสภาพสังขาร

ในปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงไปมาก ได้รับเอารูปแบบของทางภาคกลางเข้ามาใช้ เช่น การฝังศพที่งานศพส่งไปยังผู้ที่คุ้นเคยกับเจ้าภาพ ผู้ได้รับการค้ำก็จะเอาเงินใส่ซอง (เมื่อ 5 ปีก่อนใส่ซอง 5 บาท แต่ปัจจุบัน 10-20 บาท หากผู้ใส่เป็นครูจะใส่ 50-100 บาท) มอบให้เจ้าภาพตอนมาช่วยงานศพ มีการประดับประดาศพอย่างเลิศหรู ใน

การจัดการต่างๆก็ไม่เน้นขายเท่าไรแล้ว เพราะขายหรือไม่ขายคู่แข่งก็ช่วยกันคนละไม้คนละมือ และการทามศัพทก็ไม่ค่อยจะมีแล้ว เพราะมีรตบรรทุกศัพ หรือใส่เกรียน เหล่านี้เป็นต้น

1.4 ประเพณีตามโอกาส

1) การจับสาว ในอดีต 40 ปีย้อนลงไปโอกาสที่หนุ่มสาวจะจับกันก็มีในงานบุญต่างๆและที่บ้าน และส่วนมากก็ที่บ้าน เพราะเห็นหน้าคร่ำตากันม่อยะ หนุ่มๆที่จะไปจับสาวค้ำบ้านมีน้อย เพราะต้องเดินทางค้ำเท้า คั้งนี้หนุ่มสาวจึงเหมือนถูกขังอยู่ในหมู่บ้าน เย็นค่ำมาไม่มีที่ไปก็หาจับในบ้าน บางทีก็จับสาว "หางมอ" คือ ผู้สาวตาขาวเวลากลางคืน คอนแรกก็พูดหยอกพูดหัวกันธรรมดา นานเข้าก็เกิดความรักกัน แล้วก็แต่งงานกัน

ในการไปจับสาวในสมัยนี้หนุ่มๆมักจะถือคนเป่าไปค้ำเท้า ถ้าไปเป็นกลุ่มก็มีทั้งพิณ ปี่ แคน เล่นเข้ากัน ลายคู่ไทยไพเราะมาก พอตอนตีก็เป่าแคนเลาะบ้านเสียงวังเวงไพเราะมาก เคียงนี้ไม่มีแล้ว เพราะโลกเปลี่ยนไป วัยรุ่นทุกวันนี้เป่าแคนไม่เป็นกันแล้ว ที่ไปเรียนหนังสือมาก็เห็นถือแต่กีตาร์ เปลี่ยนแปลงมา 20 กว่าปีแล้ว

2) การล้างสาว อันนี้ไม่ใช่เป็นประเพณี แต่เป็นความคือนองของไอ้หนุ่ม ในอดีตเมื่อ 20 ปีย้อนหลังลงไป สมัยนั้นชาวบ้านที่เป็นผากระดามมีไม่มาก มีแต่ผาขัดแตะ ผู้ไทยว่า "ผาพะล่าน" การทำผาพะล่านนั้นเขาจะสานเป็นลายสองหรือลายขัด สาวก็จะนอนที่ห้องนอนติดกับผา หนุ่มก็จะขึ้นไปทางหัวนอน (เอาบันไดผาดหรือกลิ้งครกมาคั้ง แล้วขึ้นยืนบนครก ฯลฯ) แล้วค่อยๆหักพะล่าน (หักพะล่านใหม่จะหักยาก หนุ่มจะไม่ขึ้น หากแต่จะขึ้นบ้านที่พะล่านเก่าๆแล้ว) การหักนั้นจะเอาผ้าเช็ดหน้าห่อแล้วค่อยหักทีละคิ้วตรงที่ผ้าเช็ดหน้าห่อ เพราะเสียงจะไม่ดัง จนกว่าเอาแขนสอดเข้าได้ ก็ล้างเข้าไปชย้าอกสาวได้ ถ้าสาวรู้สึกตัวและร้องขึ้นหนุ่มๆก็ล้างก็จะกระโดดคว้งหนี

บางบ้านก็ไปเจอพ่อเจ้าสาวก็มี ถูกสาวพันมือเกือบขาดก็มี และมีบางรายที่สาวเต็มใจให้ล้าง โดยบ่าวจะนัดแนะไว้ให้สาวนอนใกล้ "บ่อง" มีบางรายอีกเหมือนกันที่ถูกจับได้ คือ ถูกสาวและน้องๆ หึงพ่อค้ำเท้า จับมือที่กำลังล้างขึ้นมาแล้วเอาเชือกผูกไว้ และจุดคบของ(ไม้) ลงมาค้ำหน้า แขนงนี้ต้องมีการ "เหมอ" (ปรับใหม่) กัน

การเขมยนั้นก็หาเช่าแก๊งสองฝ่ายมาเจรจาความกัน ทางบ่าวก็ขอยอม
รับคิด รับปากว่าจะไม่ทำอีก ทางสาวก็ตั้งค่าสินไหมเป็นเงินเท่านั้นเท่านั้น ทางบ่าวก็ต่อรอง
ลงมา ในที่สุดก็ตกลงกัน สมยนั้นค่าสินไหมไม่แพง (แต่ก็แพงสำหรับสมยนั้น) คือ 3 บาท 6
บาท 12 บาท 24 บาท จนถึงร้อย โดยเป็นไปตามกาลสมย

การลวงสาวมีเรื่องเล่าหัวเราะกันมากมาย เช่น เมื่อเจ้าบ้านจับได้เอา
เชือกมัดมือแล้วไปผูกกับเสาบ้านข้างบน ใ้อ่าวไม่สามารถแก้ได้ (ถ้าปล่อยไว้ตลอดคืนก็จะ
ตลอดคืนอยู่อย่างนั้นเพราะแก้ไม่ได้) เจ้าบ้านก็จุกกะบงลงมาดูหน้า ปรากฏว่าใ้อ่าวแก้
ฝ่ามาลวงสาว เจ้าบ้านหาที่อยากดูหน้าก็เอามือข้างเดียวปิดหน้า เจ้าบ้านก็แกลงส่องดูหน้า
"เอ้า เบิ่งหน้ามัน" ก็เอามือปิดหน้า หาจนหน้าใจแล้วจึงปล่อย แต่ก็ไม่วายถูกเขมย คังนั้น
เป็นต้น

เมื่อ 20 กว่าปีมาถึงปัจจุบัน การลวงสาวไม่ค่อยมีแล้ว เพราะว่า

- (1) บ้านก็มีแต่บ้านฝากระดาน
- (2) กฎหมายก็เข้มแข็งขึ้น ถ้าขึ้นไปลวงแล้วจะมีความคิดหลาย तरह
- (3) ในอดีตนั้นมีคามากเพราะไม่มีไฟฟ้า ปัจจุบันนี้มีไฟฟ้าสว่างมาก จึงไม่
มีใครจะกล้า

3) ประเพณีการแต่งงาน

แต่งงาน ผู้ไทยจะเรียกว่า "เอ็ดบ่าซู่" คำว่า "บ่าซู่" คงมาจากคำว่า
"บ่ายสี่" (บ่ายศรี) กับ "ซู่หวัน" (ซู่ซำ) คังนั้น "เอ็ดบ่าซู่" ก็คือการหาบ่ายศรีซู่ซำ
เพราะการหาบ่ายศรีซู่ซำคู่บ่ายสาวเป็นหัวใจของงานเลย ถ้าไม่เข้าพิธีบ่ายศรีซู่ซำแต่ง
งานโดยอยู่กินกันเลย สังคมชาผู้ไทยยังถือว่าเป็นหัวเมียที่ไม่ถูกต้องตามประเพณี และจะ
เรียกว่า "โศควายเมควาย" (หัวควายเมียควาย) และหญิงสาวบางคนถ้าคู่รักที่ยังไม่แต่ง
งานด้วยขอร่วมหลับนอนด้วย หล่อนจะปฏิเสธและยื่นคำเต็ดชาคว่า "คันโคมิต๊ะเซอมีอมี
ยอมเต็ดชาคว" (ถ้าใช่ไม่แตกโสมือไม่ยอมเต็ดชาคว) "โซ่แตกโสมือ" ก็คือเอาโซ่ซู่ซำใน
พิธี "เอ็ดบ่าซู่" นั้นเอง

การแต่งงานของชาวไทยก็คงเหมือนกับชาวไทยอื่นๆ คือ เป็นการประกาศให้ทราบ และเป็นที่ยอมรับกันว่า ต่อไปนี้หญิงชายคู่นี้คือคู่หัวตัวเมียกันแล้ว ใครจะมาข้องแวะหาตนเองผู้สาวด้วยไม่ได้ แต่ที่แตกต่างจากชาวไทยอื่นๆ อย่างเด่นชัดคือ การแต่งงานของชาวไทยนั้นจะต้องมี "ล๋าม" หรือ "พ่อล๋าม" พ่อล๋ามก็เป็นผู้รับผิดชอบสำคัญมากในพิธีแต่งงานและตลอดไป

ล๋ามหรือพ่อล๋าม ไทยเรียก "ล๋าม" หรือ "พ่อล๋าม" ไม่ได้หมายถึงผู้แปลภาษา แต่หมายถึงผู้ที่จะคอยดูแล คอยไกล่เกลี่ยปัญหาทะเลาะเบาะแว้งของคู่หัวตัวเมียที่แต่งงานขึ้นมาหาตนเป็นพ่อล๋าม

ผู้ชายที่แต่งงานและมาหาตนเป็นพ่อล๋ามจะเรียกว่า "ลูล๋าม" (ลูกล๋าม) ภรรยาของลูกล๋ามเรียกว่า "ลูเก้อล๋าม" (ลูกสะใภ้ล๋าม)

สาเหตุที่มีพ่อล๋าม เนื่องจากว่าหญิงชายที่แต่งงานเป็นหัวตัวเมียกันแล้ว ในชีวิตครอบครัวมิใช่จะราบรื่นเสมอ อาจจะมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกระทบกระทั่งกัน บางครั้งรุนแรงจนได้หาพ่อแม่ผู้หลักผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายมาเจรจาความกัน ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าแต่ละฝ่ายย่อมเข้าข้างฝ่ายตัวเอง โจมตีอีกฝ่ายหนึ่งว่าไม่ใช่ออย่างนั้นอย่างนี้ และยังสนับสนุนให้ยาให้ร้าย และการหย่าร้างทุกคู่ทุกรายจะต้องมีปัญหาคงตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องลูก ปัญหาการหย่าไม่ตลอด คือ หย่ากันแล้วเกิดคิดถึงกัน อยากจะคืนดีกันอีกต้องเจรจาความกัน

ดังนั้นทางชาวไทยจึงให้มีพ่อล๋ามขึ้นเป็นคนกลางเข้ามาไกล่เกลี่ย ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะทั้งลูกล๋ามและสะใภ้ล๋ามถือเป็นลูกแท้ๆของพ่อล๋าม คำพูดของพ่อล๋ามถือว่าสิทธิ์ขาด ทั้งลูกล๋าม สะใภ้ล๋าม และพ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งสองฝ่ายต้องเชื่อฟัง

ถ้าลูกล๋ามทั้งสองมีปัญหาคงอยู่กันไม่ได้จริงๆ ยังไงก็จะหย่า พ่อล๋ามก็อาจจะมียุติ เช่น ให้ทั้งสองแยกกันอยู่เสียก่อน 7 วัน 1 เดือน หรือ 3 เดือน โดยไม่ต้องหย่า เพื่อทดสอบดูว่าทั้งสองจะหย่ากันได้จริงไหม เมื่อแยกกันอยู่แล้วนานๆ เข้าคิดถึงกันใหม่ และที่ผ่านมามีส่วนมากประมาณ 95% แยกกันอยู่ไม่ตลอด ต้องวิ่งมาหาพ่อล๋าม และพ่อล๋ามก็ให้คืนดีดังเดิม และก็ได้รับเทศน์กัณฑ์ใหญ่ต่อหน้าผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งสองฝ่าย

การมีพ่อล่ำมมีมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่ขนานมา จนสืบหาต้นตอในอดีตไม่ได้แล้ว มีแต่จะสืบต่อไป และคงจะไม่หอคทั้งง่าย ๆ และก็มีผู้ไทยบางคนที่ได้รับการศึกษาไม่เห็นด้วย เพราะได้รับการศึกษาย่อมมีความรับผิดชอบสูง ไม่ต้องให้พ่อล่ำมเข้ามาเกี่ยวข้องแต่ที่จริงแล้วคนที่ได้รับการศึกษานั้นแหละยังเป็นตัวการใหญ่ เพราะยิ่งเรียนสูงยิ่งมีศักดิ์ศรีมาก ก็เลยมายึดติดกับศักดิ์ศรีนี้ ทำให้ไม่ยอมลงกันง่าย ๆ และจะนำไปสู่การหย่าร้างกันอย่างง่ายดาย และปัญหาที่ตามมาคือ ลูก ที่ต้องอยู่ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด จะขาดความอบอุ่นในครอบครัว และจะเกิดเป็นปัญหาสังคมขึ้นต่อไป

ที่กล่าวมาจะเห็นว่าชาวผู้ไทย เป็นผู้รู้จักการมองปัญหาสังคมมานานแล้ว และหาทางป้องกันและแก้ไขได้อย่างแยบยล ถึงแม้ไม่ได้ 100% แต่ก็แก้ได้เป็นส่วนใหญ่

การแต่งงานของชาวผู้ไทยที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ จะกล่าวถึงการแต่งงานของชาวผู้ไทยหมู่บ้านหนองไผ่ใหญ่ ซึ่งก็คงจะเหมือนกับการแต่งงานของชาวผู้ไทยในท้องถิ่นอื่นๆ ถึงแตกต่างกันก็เพียงขั้นตอนมาอย่าง และส่วนประกอบย่อยๆ ที่ไม่ค่อยสำคัญนัก

แต่งงานแต่งงานของชาวผู้ไทยจะเริ่มตั้งเค้าขึ้น เมื่อชาย-หญิง (บ่าว-สาว) รักใคร่ชอบพอดกกลางแปลงใจที่จะร่วมชีวิตกัน ฝ่ายชายก็จะไปบอกพ่อแม่ของตน พ่อแม่ก็จะไปปรึกษากับ "เจ้าคิด" (เจ้าคิดเจ้าอาหม) เพื่อไปสู่ขอ

การสู่ขอมี 2 วิธี (สอบถาม ผู้ใหญ่จันทร์ น้อยทรง ผู้ใหญ่บ้านหนองไผ่ใหญ่ หมู่ 3)

(1) พ่อแม่ของฝ่ายชาย เจ้าคิด และผู้ใหญ่ผู้ใหญ่ 4-5 คน ไปขอเอง

(2) ไปหาล่ำมไปขอ พร้อมกับผู้ใหญ่ผู้ใหญ่

ที่จะกล่าวต่อไปนี้ เป็นวิธีที่ 1 ซึ่งใช้กันมาก

การไปขอมันจะนำดอกไม้เทียนคู่ (คือ อย่างละคร) เหล้า 1 ไท เงิน 3 บาท เป็นคำ "ขอเคาะเบาะความ" (ขอคำพูดว่าจะเอาสินสอดเท่าไร) ในปัจจุบันนี้เป็น เหล้า 1 ขวด เงินตามแต่พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะเรียก (บางที่ร้อยบาท)

เมื่อสู่ขอเรียบร้อยแล้วก็นัดวันแต่งงาน ฝ่ายหญิงก็เตรียมสร้างเครื่องสังฆมา (ผ้าหมี่ ที่นอน หมอน ผ้าขาวม้า) ฝ่ายชายก็เตรียมหาสินสอดตามที่ขอไว้ และหาพ่อล่ำม

การหาล่าม^๕จะเลือกไปหาในวันดีฤกษ์ดี เช่น ถ้าจะแต่งเดือน 4 ก็จะไปหาล่ามในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งคติอีสานถือว่าเป็นฤกษ์ดีที่สุด สิ่งของที่หาล่าม^๕นั้นมีดอกไม้เทียนคู่ และที่จะมาเป็นล่าม^๕ต้อง "เอาคนดี มีฐานะ และต้องไม่เป็นญาติของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง"

เมื่อถึงวันงาน เมื่อเตรียมการเรียบร้อยซึ่งเจ้าบ่าว^๕ต้องเตรียมพาน้ำใส่น้ำหอม หัวพาน้ำพร้อมกับเทียน 1 คู่ ยอดกล้วย 1 คู่ ก้าวร่วมกับพวยพาน้ำ มีเพื่อนเจ้าบ่าว 1 คน สะพายย่ามและดาบ พร้อมกางร่มให้เจ้าบ่าวด้วย ภายในย่ามมีแหอบหมาก เงินขวัญทอง (ทอง) 3 บาท เมื่อได้เวลาก็จะแห่เจ้าบ่าวไปบ้านเจ้าสาว มีล่ามออกไปก่อน ล่าม^๕จะไป "โหม" กับเพื่อนของฝ่ายเจ้าสาว

การโหม^๕คือ การขอลูกสาวของทางเพื่อนมาเป็นลูกสะใภ้ เพราะลูกชายรักลูกชายชอบ

"เยอะได้เข้าได้ขึ้น"	(อยากได้เหย้าอยากได้เรือน)
....	
"หญิงมูคายชายมูเปวกะมิเป็น"	(หญิงอยู่เดี่ยวคาย ชายอยู่เปลี่ยว ก็อยู่ไม่เป็น)
....	
"มีดอกไม้เทียนคู่"	(มีดอกไม้เทียนคู่)
มาขอโหมอ่านด้านกล่าว	(มาขอโหมอ่านด้านกล่าว)
... ลุงคำพาข้าว	(ลุงคำหิ้วหิ้วใหญ่)
ขอให้แบ่งข้าวพันกัณฑ์ข้าวปลุกเสก"	(ขอให้แบ่งข้าวพันกัณฑ์ข้าวปลุกเสก)

การโหม^๕ถ้าการขอวิธีที่ 2 คือ ให้พ่อล่ามไปขอ พ่อล่ามจะโหมในวันขอเลย

เมื่อโหมแล้วจะมีการ "เนงฮืดเนงคอง" คือ การที่ทางฝ่ายเจ้าสาวสอบถามกันก่อนแม้ใจที่จะเอาลูกสาวไป ลูกสาวยังไม่รู้จักความ ทำอะไรยังไม่เป็น

"คำขุมิถึงหน้า คำคำมิถึงคืน" (ทองคำก็ไม่เป็น) "...จุงควายกะเอาทางไปกอน"
(จุงควายก็เอาทางไปกอน-सानวน) "..."

นอกจากนี้ทางฝ่ายเจ้าสาวจะทวงถามทางเจ้าบ่าวว่า เป็นคนคืออยู่ไหน
"...เป็นท้าวผู้คี่ผู้ขาด... อันนั้นเห็นห่างสาวขับ แต่ก่อนแต่หลังมิได้บ่อ..." (เป็นคนผู้คี่
ไม่มีคู่รักลูกเมียมาก่อนไหม)

หลังจากนั้นล่ำก็จะหาพิธีของแต่งของแปลง คือ ขอหาพิธีบายศรีสู่ขวัญคู่
บ่าวสาวให้เป็นคู่หัวตัวเมียกันตามยึดตามคอง โดยล่ำจะยกขัน ภายในขันก็มี ขันห้าขันแปด
หูสองแฉก แสคสองตัด (หูที่ตัดหมูมาแล้ว และสีเสียดสองชิ้น) พร้อมเงินค่าสินสอด

เมื่อฝ่ายลุงตาทางเจ้าสาวรับขันแล้ว ก็จะกล่าวเขียนเขย โดยกล่าวฝาก
ความเขียนไว้กับล่ำ เพราะเป็น "พ่อสื่อจื่อความ" (ผู้จ่าความ) คำเขียนก็ไปในทางนง
ว่า แต่งงานแล้วมีเมียแล้วไม่ให้ทำตัวเหมือนอยู่โสด ให้รู้จักทำมาหากิน ให้ซื่อสัตย์ต่อลูก
เมีย ให้เคารพเชื่อฟังลุงตาเฒ่าแก่ทางฝ่ายภรรยา เป็นต้น

เสร็จแล้วล่ำก็จะขอย้ายคืนนาง คือ เอาลูกสาวไปอยู่บ้านเจ้าบ่าว
"ขอย้ายคืนนางเมอเขมเขมข่า" (ขอย้ายคืนนาง (ลูกสาว) ไปเหยียบ (อยู่) เรือนขู่
ข่า)

เมื่อขอแต่งของแปลงเสร็จ ล่ำก็จะส่งคนให้แห่เจ้าบ่าวมา เมื่อเจ้าบ่าว
มาถึงหัวกระไดบ้าน ก่อนขึ้นบ้านต้องถอดรองเท้าแล้วเหยียบใบคองที่หัวกระไดบ้าน ใบคอง
นี้จะวางบนหินลับหรือก้อนอิฐที่หนึ่ง แล้วจะมีเด็กเอาน้ำล้างเท้าให้ แล้วก็ขึ้นบนบ้าน เมื่อ
เจ้าบ่าวนั่งเรียบร้อยแล้วเจ้าสาวก็จะออกจาก "โก้งไส้ม" ออกมานั่งเคียงข้าง เมื่อพร้อม
แล้วล่ำก็จะ "จ้ำหวัน" (สู่ขวัญ) (บางคู่ถ้ามีการสู่ขวัญก็ให้สู่ขวัญก่อน)

การจ้ำหวัน คือ การหยิบไก่ขวัญ ข้าวต้ม ข้าวหลาย และไข่ขวัญ ใส่มือคู่
บ่าวสาว ส่วนไข่ม่มี่ล่ำจะต้องแบ่งครึ่งกัน วางใส่มือทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาว นี่แหละที่เรียก
ว่า "ไข่ม่มี่มือ"

การจ้ำหวันก็มีการกล่าวบอกลอนไปด้วย

"... หेतสองเจ้าเป็นคู่โทโหมเม (ให้สองเจ้าเป็นคู่หัวหัวเมีย)
มาโล้มหาวันเต๋วกัน (มาร่วมพายขลุ่ยเดียวกัน)

.....
มิหือกังกลน้ำขุ่หลังสิ่งขุ่เก่าค้าย..." (ไม่ให้กังวลคนรักเก่าละ)

เสร็จแล้วพ่อล่ำก็จะผูกแขนเจ้าบ่าวเจ้าสาว การผูกแขนนี้ต้องให้พร
ด้วยเวลาผูก

"... ตั้งแต่นั้นเมื่อน้ำขุ่ข้าย่าดอยข้าย่าเสี (ตั้งแต่นั้นต่อไปอย่าได้ดอยข้าย่าเสี (คักค์) ศรี)
หือเจ้ามีอายุยืนยาวมัน..." (ให้เจ้ามีอายุยืนยาว)

หลังจากล่ำผูกแขนแล้ว ต่อไปญาติพี่น้องทั้งสองฝ่าย ตลอดจนมิตรสหาย
ของบ่าวสาวก็ผูกแขนให้

หลังจากผูกแขนแล้ว เจ้าบ่าวเจ้าสาวก็จะลงมา โดยลงมาล่ำก่อนอื่น
เครื่องสมมาจะมีผ้าหมี่ ที่นอน หมอน ผ้าขามม้า

วิธีสมมา นำเครื่องสมมาตั้งกล่าว (ซึ่งเขาจัดเตรียมกันแล้ว) ใส่พานมา
วางไว้ตรงหน้าพ่อล่ำ คู่บ่าวสาวจะนั่งคุกเข่าอยู่อีกฟากหนึ่ง แล้วคู่บ่าวสาวก็ประนมมือก้ม
ลง (ในลักษณะกราบบุคคล) เพื่อรับพรจากพ่อล่ำ พ่อล่ำก็จะให้พร

หลังจากสมมาพ่อล่ำแล้ว คู่บ่าวสาวก็จะหาสมมาคนอื่นที่เป็นญาติทางเจ้า
บ่าว เครื่องสมมานั้นสำหรับพ่อขุ่ (พ่อเจ้าบ่าว) จะมีเท่าพ่อล่ำ หรือมีมากกว่าก็ได้ ผู้ที่รับ
สมมาจะตอบรับด้วยเงินก็ได้ (ปัจจุบันนี้ตอบรับด้วยเงิน)

ภาระการจัดหาเครื่องสมมาจะเป็นของเจ้าสาว ซึ่งได้สร้างเตรียมไว้
ก่อนแล้ว ซึ่งจะใช้หลายชิ้น ดังนั้นสาวผู้โหยจึงมีประเพณีในการสร้างผ้าหมี่ หมอน ที่นอน
ผ้าขามม้า ไว้เป็นจำนวนดังได้กล่าวไปแล้ว

เมื่อสมมาเรียบร้อยแล้ว เฒ่าแก่ฝ่ายเจ้าสาวจะเลี้ยงพาเซย คำว่า
"เซย" หมายถึง ผู้ชายทุกคนที่มีภรรยาที่มีนามสกุล(เดิม) เคียวกับเจ้าสาวในวันนี้ การ

เลี้ยงหา เข็มนี้จะจัดหาข้าวหาพิเศษหน่อย มีเหล้าสุหรี่พร้อม พอมาวางและเขย่งพร้อมแล้ว ก็จะทำล่ำมอบหาเขย

(ถ้าลูกสาวแต่งงานไม่เลี้ยงหา เขยก็จะคิดขี้ต เพราะใช้งานเขยแล้วไม่ยอมเลี้ยง โอกาสหน้าเขยก็จะไม่ช่วยงานลูกตาได้ โดยยกข้ออ้างที่ไม่เลี้ยงเขยนั้นแหละขึ้นมากล่าว เช่น เขยอาจจะกล่าวว่า "...ของดีไม่ให้เห็น หอเหน็บให้ดม..." หมายความว่า ยามของกินอร่อยๆไม่ให้กินด้วย แต่หอลูกตาคาย (ของเหน็บ) ให้เขยดม)

เมื่อเสร็จพิธีที่บ้านเจ้าสาวแล้ว ก็จะทำเจ้าบ่าวเจ้าสาวไปยังบ้านเจ้าบ่าว และเจ้าสาวจะมีเครื่องส่งมาไปส่งมาญาติส่วนที่อยู่จัดแจงทางบ้านเจ้าบ่าวด้วย เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็จะไปส่งล่ำม

การส่งล่ำมก็เป็นประเพณีมาแต่เก่าก่อน ซึ่งมีที่มาว่า ในอดีตหมู่บ้านยังไม่เจริญ บ้านอยู่ห่างกัน มีป่าขึ้นและล้อมรอบ มีครั้งหนึ่งหลังพิธีแต่งงานเสร็จแล้ว ห่อล่ำมมาเดินกลับคนเดียว อาจพุ่มเอนในระหว่างทาง จึงถูกเสือคาบไปกิน จากนั้นมาจึงมีการส่งล่ำมจนถึงบ้าน "เห้อถึงลูกอมเม ถึงเมคอมมุ้ง" (ถึงลูกถึงเมีย)

ในปัจจุบัณยังถือปฏิบัติอยู่ แต่จะเห็นไปแล้ว คือ ไปส่งล่ำม คือ ส่งเพื่อจะกิน ที่ไม่ได้ไปส่งก็จะไปแสดงความชื่นชมยินดี ภาษาผู้ไทยว่า "อ่ม" ก็กินอีกเหมือนกัน หังลูกเล็กเด็กแดงก็ไปเกือบหมดคุ่ม ห่อล่ำมต้องเสียค่าเลี้ยงดูเป็น 4-5 หับาท

ก็เป็นอันเสร็จพิธีแต่งงานของชาวไทย ต่อไปคู่บ่าวสาวในวันนั้นก็จะเป็นหัวเมียกันตลอดไป ช่วยกันสร้างฐานะให้มั่นคงไว้รอชีวิตหลายชีวิตที่จะติดตามมา โดยมีห่อล่ำมคอยให้คำปรึกษาปัญหาต่างๆ

4) ประเพณีการบวช

เป็นประเพณีของชายไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกคน เมื่ออายุครบบวชก่อนจะแต่งงานต้องบวชแทนคุณพ่อแม่ แต่ทางผู้ไทยบางคนบวชแก่ "บ๊ะ" (บวชแก่บม) เช่น ตอนเด็กหรือวัยเฒ่าหนึ่งอาจมีสิ่งมีค่ามาวางรังควาญชีวิต เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ผู้เป็นพ่อเป็นแม่หรือตัวเองอาจ "บ๊ะ" ต่อเจ้ากรรมนายเวรว่า ถ้าหายป่วยแล้วเมื่ออายุครบบวชแล้วจะบวช เหล่านั้นเป็นต้น

การบวชแทนคุณพ่อแม่ที่มีความเชื่อว่า เมื่อตายไปจะได้เกาะชายฟ้า
เหลืองลุกขึ้นจากนรก หรือขึ้นสวรรค์

พิธีการบวชของชาวยุโรปก็คงเหมือนกับการบวชทั่วไป เพราะยึดตาม
หนังสืออุปสมบทวิธี เพียงแต่มีความเชื่อบางอย่างเข้ามาแทรก เช่น เมื่อโกนผม
"ผมจะหวน" (ผมตรงกลางกระหม่อมหรือผมเกล้า) จะเก็บไว้ให้ลูกหลานถือไว้เป็นของดี
รักษาตัว

การบวชในอดีตกับปัจจุบันนั้นแตกต่างกันเพียงเวลาให้อยู่ในผ้าเหลือง
ส่วนพิธีกรรมต่างๆเหมือนเดิมทุกประการ คือ เหมือนกับการบวชทั่วไป

ในเรื่องเวลาอยู่ในผ้าเหลือง ได้มีสภากาตมหลวงคาสีพัน ท่านบอกว่า
การบวชในอดีตนั้นผู้บวชต้องอยู่ในผ้าเหลืองให้ครบเส้าเม็ง คือ 4 ปี
(พระเส้าเม็ง 4 เส้า) เป็นอย่างน้อย ดังนั้นในอดีต 30 กว่าปีย้อนหลังลงไปจึงมีพระ
หนุ่มๆอยู่มาก

อยู่มาเมื่อประมาณ 30 ปีต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีข้าราชการที่ลาบวชตาม
ประเพณีของชาวยุโรป 1 พรรษาบ้าง 7 วันบ้าง คนธรรมดาที่เลยเอาอย่างไม่บวชให้ครบ
เส้าเม็งดังกล่าวแล้ว

ปัจจุบันนี้เมื่อออกพรรษาจึงหาพระหนุ่มยาก มีแต่พระแก่ๆอยู่เพ้าวัด

5) ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่

เมื่อสร้างบ้านเสร็จก็มีการขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งการขึ้นบ้านใหม่ก็มีพิธีเพื่อ
เป็นสิริมงคล ในการประกอบพิธีก็จะแบ่งคน 2 ฝ่าย ฝ่ายที่ 1 มีคนประมาณ 2-5 คน ขึ้น
ไปอยู่บนบ้านก่อน จะขอเรียกว่า "ฝ่ายบน"

อีกฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าของบ้านที่จะขึ้นพร้อมครอบครัวและญาติมิตรเพื่อนฝูง
มีการเตรียมเครื่องครัว เช่น ที่นอน หมอน มุ้ง หาบพะรุงพะรังมา จะขอเรียกว่า
"ฝ่ายมา"

เมื่อมาถึงบ้านแล้วก็แห่รอบบ้าน 3 รอบ (เวียนขวา) สุดท้ายจะมายืนออก
กันที่หน้าบ้านใด

ฝ่ายบนก็ทำเป็นตื่นตกใจลงมากที่หัวบันได ตามลงไปอย่างเกรี้ยวกราดว่า

- ฝ่ายบน "เฮ้ย... สู้หน้าบะคะคอนคนกะตาคอนชิงทของมาแต่ซีเลอ"
(สู้หน้าบะกรบุงตะกร้าขลังของมาจากโทม)
- ฝ่ายมา "โอย... มาแต่เมืองมันเค'พอกันแล้ว"
(มาแต่เมืองมันเค'พอกันแหละ)
ได้ยินว่าสุหลานตั้ง เอ็นเมอ เซอหญาเป็น
(ได้ยินว่าสุหลานตั้งบ้านเรือนใหม่ใส่หญาเป็น)
"ว่าขมาค้ำมาคูนให้อะคุมขุม เอ็น"
(ว่าอยากมาที่เป็นมงคลให้อยู่สุขอยู่เย็น)
"ให้อยุคิมี่นียงมิให้อะเจิมี่ให้อะไซ"
(ให้อยุคิมี่แรงไม้ให้เจิมี่ไม้ให้ไซ)
"มิให้ออคมี่ให้อะ"
(ไม้ให้ออคไม้ให้อะยาก)
- ฝ่ายบน "เห็นได้พะเลอมาบ้อ" (ท่านได้อะไรมาวี)
- ฝ่ายมา "ได้มาคู้อันคู้แนว" (ได้มาทุกสิ่งทุกอย่าง)
- ฝ่ายบน "มีกูปส่องหน้าฟ้าส่องดาวได้มาบ้อ"
(กูป-หมวกกูปเลียของญวน ส่องหน้า ฟ้าส่องดาวใหม่)
- ฝ่ายมา "ได้มา"
- ฝ่ายบน "แหลุดทองมองลูกโกเต้" (แหลุดทอง (อวน) มองลูกตะกั่วละ)
- ฝ่ายมา "ได้มา"
- ฝ่ายบน "ทองกินของอยู่เน้อเด็กเอ็กหลายแน้ม" (ทองกินของอยู่ วิวควายละ)
- ฝ่ายมา "ได้มาอยู่"
- ฝ่ายบน "ข้อยยั้งข้อยชายเค้" (ข้าหญิงข้าชายละ)
- ฝ่ายมา "ได้มา"

ฝ่ายบน "เออ คั้นได้มาคู่อันคู่แนวกะเข็นขึ้นมาคู้"
(เออ ถ้าได้ทุกสิ่งทุกอย่างก็เข็นขึ้นมาเถอะ)

เสร็จแล้วก็หาขึ้นไปจัดที่อยู่ที่นอน แล้วทำพิธีสู่ขวัญทุกแขนงทั้งหัวเมียลูก
น้อยที่เป็นเจ้าของบ้านใหม่ แล้วก็เลี้ยงญาติพี่น้องที่มาร่วมพิธี มีการให้ศีลให้พรให้อยู่สุขร่ม
เย็น บางคนที่มีเงินทองน้อยก็มอบพระพุทธรูปมาเจริญพรระอุทมนต์ด้วย พร้อมกับเลี้ยงบรรดาญาติ
ทั้งหลาย (คือ หาบุญขึ้นบ้านใหม่ตนเอง)

ในัจจุบันก็ยังมีการปฏิบัติอยู่ ทั่วไปทั้งบ้างเล็กบ้างตามฐานะ บางคนถึง
กับมีการคเซิญ และผู้ที่มาร่วมก็เอาเงินใส่ซองมาช่วย

2. ความเชื่อและภูมิปัญญาในการจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชน

1) ทรัพยากรป่าไม้

ชาวผู้ไทยในอดีตในช่วง 40 ปีมาแล้ว ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับป่าไม้ ซึ่งแยก
ออกได้ดังนี้

(1) เชื่อเรื่องผีหรือเทวดาประจำต้นไม้ (รุกขเทวดา) ต้นไม้ใหญ่ๆในป่า
หรือต้นไม้โต ต้นไทร เชื่อว่าจะมีผีประจำต้นไม้ ดังนั้นป่าคงที่จึงไม่ค่อยจะมีใครไปตัดหรือ
ถางทำสวน บางคนเข้าไปตัดไม้หรือถางทำสวนตัดเชื่อไม้ป่า มีอาการเพ้ออย่างนั้นอย่างนี้
ก็พากันว่าตีป่า หากธมมาเป่า ดังนั้นจึงไม่ค่อยมีใครกล้าไปถางหรือตัดไม้ในป่าคงที่

แต่ในัจจุบันคนมีความรู้เรื่องไม้ป่า และมียารักษาแล้ว จึงไม่มีใครกลัวอีกแล้ว

(2) เชื่อเรื่องชื่อต้นไม้ที่ไม่เป็นมงคลนาม เช่น ต้นกระบก คำว่า "บก" คือ
บกพร่อง พร่องไป ไม่เต็ม ก็มี ความเชื่อที่ว่าถ้าเอามาสร้างบ้านทำให้ครอบครัวขาดคาเขินา
บกพร่องอยู่เรื่อย จึงไม่มีใครนำไม้กระบกมาสร้างบ้าน

ในัจจุบันนี้ไม่ค่อยถือแล้ว แต่ก็ยังไม่มีใครนำไม้กระบกมาสร้างบ้าน เพราะ
เป็นไม้เนื้ออ่อน สุกไว

(3) เชื่อเรื่องลักษณะที่อยู่ของไม้ เช่น ไม้ที่อยู่ริมฝั่งห้วย และเอนเข้าหาลำห้วย เรียกว่า "ไม้แยงเงา" (ไม้ส่องเงา) อันนี้ก็ไม่ดี ไม่เหมาะที่จะนำมาสร้างบ้าน จะทำกินไม่ขึ้น เปรียบเหมือนคนที่ส่องแต่กระจกดูแต่เงาตัวเอง ย่อมเป็นคนหลงตนว่าสวย ชี้เกียด ไม้ก็เช่นกันคงจะเป็นเช่นนั้น

ที่จริงแล้วโบราณอาจจะมีคำสอนแอบแฝงอยู่ คือ เวลาโค่นไม้โค่นยาก และเมื่อโค่นแล้วจะปล้ำยาก แล้วจะหับตัวเอง อันตราย หรือโบราณอาจจะรู้จักได้ว่าไม้ริมฝั่งห้วยมีประโยชน์ คือ ช่วยรักษาฝั่งห้วยไม่ให้พัง หรือช่วยอุ้มน้ำ ถ้าสอนโดยตรงกลัวไม่เชื่อ จึงเอาคำว่า "ไม่เป็นมงคล" มาอ้าง

ทุกวันนี้เขาไม่เลือกกันแล้ว เพราะมีเครื่องเลื่อยที่ทันสมัย ประกอบกับไม้หายากแล้วจึงไม่เลือก

ในอดีตเมื่อ 40 ปีก่อนนี้ป่าไม้ในเขตบ้านผู้ไทยยังอุดมสมบูรณ์ ออกจากบ้านเพียงไม่ถึง 1 กม. ก็ได้เข้าป่าแล้ว

แต่ในปัจจุันป่าไม้แถบรอบบ้านถูกจับจองเป็นเจ้าของ และทางการได้ออกเอกสารสิทธิ์ ไม่ว่าจะ สปก. หรือ นส.3 และชาวบ้านก็ได้หักล้างลงเป็นส่วนปลูกพืชตามที่เห็นว่าราคาดี พอปลูกกันมากราคาก็ตกต่ำ อย่างเช่น ปลูกมันสำปะหลัง เคียวนี้ป่าในท้องถิ่นผู้ไทยแทบจะไม่มีเหลือแล้ว นอกจากที่เป็นวัดป่า ที่คอนมูตา หรือที่ชาวบ้านพากันหวง

ที่บ้านหนองโอยใหญ่จะมีป่าไม้อยู่แห่งเดียว คือ คอนมูตา ซึ่งยังพอมิไม้ใหญ่ให้เห็นอยู่บ้าง แต่มีเพียงประมาณ 2 ไร่เท่านั้น

มาตรการในการรักษาป่าไม้

มาตรการทางสังคม : มีป่าไม้บางแห่งที่ชาวผู้ไทยพร้อมใจกันรักษาไว้ เช่น ที่วัดป่า ประชาชนชาวผู้ไทยเป็นชาวพุทธที่ละอายต่อบาป สิ่งใดเป็นของวัด อยู่ในเขตวัด จะไม่แตะต้องเลย ป่าไม้ก็เช่นกัน ถ้าอยู่ในบริเวณวัดก็จะไม่เข้าไปแตะต้อง คั้งนี้ที่วัดป่าจึงยังมีป่าไม้อุดม

คอนมูตา บริเวณนี้ชาวบ้านไม่กล้าแตะต้อง เพราะเป็นที่ "เค็ด" (เข็ญ) ถ้าใครไปตัดต้นไม้หรือไปทำอะไรที่ไม่เหมาะสมไม่สม เช่น "ปะเสงก้อง อ้องเสงคั้ง"

(ปากเสียงก้อง ร้องเสียงดัง) ปู่ตาหรือเจ้าที่เจ้าทางจะโกรธ ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น
เข้าสิงร่างชาวบ้านคนใดคนหนึ่ง หรือทำให้ลูกเมียของผู้ไปทำมีอาการเป็นไปอย่างใดอย่าง
หนึ่ง เป็นต้น (ตามความเชื่อชาวบ้าน)

มาตรการทางกฎหมาย : ก็มีกฎหมายเข้ามาห้ามการตัดไม้ทำลายป่า และห้าม
ออกเอกสารสิทธิ์ที่ภูเขาหรือเขตต้นน้ำลำธาร ทำให้มีป่าไม้ให้เห็นอยู่บ้าง

2) ทวีพยากรณ์

ในสมัย 40 ปีมาแล้วชาวผู้ไทยมีความเชื่อเรื่องดินแยกได้ดังนี้

(1) เชื่อว่าดินมีพระแม่ธรณีคอยปกปักรักษาอยู่ ผู้ไทยเรียก นางธรณี (คงชื่อ
มาจากตอนพระพุทธรูปเจ้าพญามาร มีนางธรณีบิดม้วยศพจนน้ำท่วมมาร) นางธรณีจะอยู่ใต้พื้น
ดิน ฉะนั้นเมื่อจะเห็นน้ำร้อนลงพื้นดิน จึงกล่าวขอให้นางธรณีไม่ให้ห่างออกเสียก่อนจึงเท
ปัจจุบันผู้เช่าผู้แก่เกือบทุกคน เวลาจะเห็นน้ำร้อนลงพื้นดินก็ยังกล่าวขอนางธรณีอยู่

เมื่อสิ้นหน้าชาชาวผู้ไทยในอดีตจะเอาควายขึ้นไปปล่อยอยู่คง ให้มันหากินอย่าง
อิสระเต็มที่ เคียงหนึ่งไป "จอม" คูหนึ่ง จนกว่าถึงหน้าอีกจึงไปเอามาทานา หรือบาง
ทีถึงมาบ้านเองเหมือนแสนรู้มา ไม่มีใครลักขโมย ก่อนเอาไปปล่อยจะผูกพันกับแม่ธรณีให้
ช่วยปกปักรักษาให้ ไม้ให้คนลัก ไม้ให้ตกหล่น ไม้ให้เป็นบาดเป็นแผล

ปัจจุบันไม่ได้ผูกแล้ว เพราะคงหมดมีแต่ส่วน วัวควายต้องเลี้ยงดูแลตลอดปี
และบางคนก็ไม่มีควายแล้ว เพราะใช้รถไถ

(2) ดินโป่ง คือ ดินที่มีสารเกลือแร่อยู่กลางป่า ผู้ไทยว่า "ดินมุง" สัตว์ป่าจะ
เลียกินเพราะมีรสเค็ม ชาวผู้ไทยหรืออีสานทั่วไปเชื่อว่า มีเจ้าของ หรือเจ้าที่เจ้าทางที่คอย
ปกป้องคุ้มครองสัตว์ที่มากินโป่งเหล่านั้น

มีผู้เล่าให้ฟังว่า นายพรานที่ไม่มีคาถา "พารบ่า" (พารบ่า) คือ คาถาบัง
กันผีคงตีป่า ไปดักยิงสัตว์โดยขัดห่างบนต้นไม้ พอตกกลางคืนมีพระตุตงค์มาพักที่โป่งนั้น นาย
พรานก็ไม่รู้จะทำอย่างไร จำเป็นต้องนอนบนห้างนั้น พอรุ่งเช้าเข้าไปดูตรงพระตุตงค์คือผู้นั้น
ปรากฏมีแต่รอยเท้าสัตว์เต็มไปหมด

ในปัจจุบัณมีคดีถูกทำเป็นสวนปลูกพืชไร่พืชสวนหมดแล้ว คำว่า "คื่นแจ่ง" ได้ยื่น
แต่ชื่อ

มีหมู่บ้านหนึ่งในท้องที่ตำบลคำชะอี อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร ในอดีตบริเวณนี้
คงมีคนจีนคนมาก เมื่อคนอพยพเข้าไปตั้งหมู่บ้านจึงได้ชื่อว่า "บ้านแจ่ง"

(3) คอญู่ตา ก็เป็นคนไทยเชื่อว่า มีเจ้าที่คอยปกป้องรักษาและอาศัยอยู่ คือ
คี่ปู่ตา ดินบริเวณนี้จะไม่ใคร่ไปและต้อง แม้ในปัจจุบันก็ยังมีความเชื่อเช่นนี้อยู่ประมาณร้อย
ละ 95 อีกร้อยละ 5 ที่ไม่เชื่อจะเป็นพวกที่ได้เรียนหนังสือ มีหัวสมัยใหม่ แต่เขาก็
ไม่ละทิ้งที่คอญู่ตา เพราะไม่กล้าทวนกระแสของชาวบ้าน อีกประการหนึ่งที่คอญู่ต้ามัก
จะเป็นที่สาธารณประโยชน์

มาตรการในการรักษาดิน

มาตรการทางสังคม : ในท้องที่นี้ชาวจีนยังไม่มีการรักษาดิน แต่
เป็นที่น่าทึ่งว่าริมฝั่งซ้ายในเขตบ้านโนนยาง บ้านหนองโหว่ใหญ่ ไปจนถึงบ้านป่าเม็ก
เป็นระยะทางประมาณ 10 กม. ชาวบ้านได้พากันปลูกต้นไม้ริมฝั่งซ้ายยาวตลอดแนว
ทั้งสองฝั่ง

ได้สอบถาม ท่านผู้ใหญ่จันทร์ บัณฑู ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 และ ผู้ใหญ่สมลี อาจวิชัย
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 ทั้งสองท่านให้การตรงกันว่า ชาวบ้านคิดอยากปลูกเอง ไม่ได้บังคับหรือชัก
ชวน ตรงเขตที่ของใครคนนั้นปลูก เพื่อป้องกันดินริมฝั่งพัง เพราะต้นไม้จะมีรากคอยมาก
ชอนไชไปตามเนื้อดิน ป้องกันการพังทลายของดินได้ (ชาวบ้านนิยมปลูกบนคันฝาย) ปลูกก็
ง่าย พอใบร่วงในเดือนพฤศจิกายน ตัดชำเลย โตเร็ว

นับว่าเป็นภูมิปัญญาของชาวจีนอย่างหนึ่งที่หาคุณได้ยากในที่อื่น

มาตรการทางกฎหมาย : กฎหมายห้ามทำลายป่าที่เป็นภูเขา และเขตต้นน้ำ
ลำธาร ก็รวมถึงการห้ามทำลายดินในบริเวณดังกล่าวด้วย

3) ทรัพยากรน้ำ

ในด้านความเชื่อเกี่ยวกับน้ำของชาวจีนไทย แยกกล่าวได้ดังนี้

(1) ในน้ำนั้นมีเงือก ซึ่งเงือกชนิดนี้เป็นอันตรายต่อคน ถ้ามันกล่อมเอาผู้ใด ผู้ นั้นจะจมน้ำตายทันที ไม่นาน้ำลึกหรือตื้น ผู้ไทยว่า "เงอะกอม" (เงือกกล่อม)

ปัจจุบันไม่เชื่อแล้ว เพราะคนได้รับการศึกษาคึ้น ที่ตายลักษณะนี้อาจจะเป็น ตะคริว หรือเป็นลมกลางน้ำ

(2) บริเวณน้ำขั้ว น้ำไหลเชี่ยวตลอดปี ผู้ไทยเรียกว่า "น้ำคำ" บางทีมีบ่อน้ำใส ด้วย จะเชื่อว่าผีอยู่ จะทำอะไรก็มีเงามแก่หน้ามัน เอาเท้าลงจุ่มไม่ได้ ถ้ามีตะไคร้น้ำ อยากรจะวิดน้ำออกให้หมดเพื่อหาความสะอาดให้ ต้องบอกกล่าวขออนุญาตเสียก่อน

เดี๋ยวยังมีความเชื่อเช่นนี้อยู่ประมาณร้อยละ 20 คือ บรรดาผู้เฒ่าผู้แก่อายุ 50 ปีขึ้นไป

(3) เรื่องพระอุปคุต ชาวไทย รวมทั้งชาวอีสานอื่นๆ มีความเชื่อว่าพระ อุปคุตเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งที่มีฤทธิ์มาก สามารถปราบมารทั้งหลายได้ ท่านเจ้า พุทธราชาอยู่ใต้น้ำ เมื่อชาวบ้านมีงานใหญ่ เช่น บุญพระเวส จะไปอัญเชิญท่านมาไว้คอยปกป้อง รักษา

การเชิญพระอุปคุตนั้นต้องไปเชิญตั้งแต่เช้าของวันแรกของงาน โดยไปริมฝั่งน้ำ แล้วกล่าวอัญเชิญท่านองจะให้ไปปกป้องรักษา อย่าให้มีเหตุเภทภัยตลอดงาน แล้วเอาบาตร ตักเอาน้ำประมาณครึ่งบาตร แล้วแห่เข้ามาไว้ที่หออุปคุตซึ่งสร้างไว้ กว้างยาวประมาณ 1 ศอก สูงประมาณ 2 เมตร เมื่ออัญเชิญพระอุปคุตมาไว้แล้วก็หาวังมากางกันแดด และจุด ตะเกียง (น้ำมันข้าว) ไว้ให้ตลอดคืนตลอดวันจนกว่าเสร็จงาน เมื่อเสร็จงานแล้วก็แห่ พระอุปคุตไปส่ง การแห่พระอุปคุตมาและส่งนั้นมีคนเพียง 5-10 คน คี้องออกไป

มาตรการในการรักษาน้ำ

มาตรการทางสังคม : ในท้องถิ่นผู้ไทยบางแห่งที่ฝายน้ำล้นเพื่อกั้นน้ำเข้ามา ก็ มีการจัดตั้งกรรมการดูแลและควบคุมการใช้น้ำ แต่ทั้งนี้ได้รับการแนะนำจากเจ้าหน้าที่

แต่ที่บ้านหนองโอบใหญ่ไม่มีเขื่อนไม่มีฝาย จึงไม่มีมาตรการใดในการรักษาน้ำ

มาตรการทางกฎหมาย : เนื่องจากชุมชนชาวกูไทยเป็นชุมชนแบบชนบท ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมที่จะทำให้น้ำเสีย จึงไม่มีมาตรการทางกฎหมายในการรักษาน้ำในท้องถิ่นกูไทย

3. ครอบคลุมกับการอยู่ร่วมกันในชุมชน

3.1 การรวมกลุ่มภายใน

กลุ่มอาชีพ การรวมกลุ่มอาชีพของชาวกูไทยยังไม่มี เนื่องจากว่าประชาชนชาวกูไทยประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม แต่การประกอบอาชีพดังกล่าวนี้เพียงเพื่อพออยู่พอกิน ไม่ได้ประกอบอาชีพจนถึงขั้นมีผลผลิตจำหน่ายอย่างเป็นลำเป็นสันเหมือนชาวไร่อ้อยแถวภาคกลาง จึงไม่มีความกดดันเรื่องราคาจากพ่อค้าคนกลางพอที่จะรวมกลุ่มอาชีพต่างๆขึ้น จะมีเพียงการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์เล็กน้อย ไม่ได้จดทะเบียนเป็นชมรมหรือสมาคมแต่อย่างใด เช่น

กลุ่มเกษตรกร เป็นการรวมกลุ่มเพื่อต้องการปุ๋ยมาใส่ข้าว เพราะทางราชการมีงบก้อนหนึ่งให้ซื้อปุ๋ยมาจำหน่ายแก่สมาชิก โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง คือ ซื้อโดยตรงจากองค์การตลาดเพื่อการเกษตร (อ.ต.ก.) กลุ่มนี้เป็นกลุ่มระดับตำบล

กลุ่มหอผ้า รวมกลุ่มขึ้นเพื่อหอผ้าแล้วนำผลผลิตมารวมกันเพื่อส่งไปจำหน่าย แล้วนำทั้งทุนทั้งกำไรมาส่งคืนเจ้าของ ที่บ้านหนองโอบใหญ่กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มสตรีเป็นผู้นำ

3.2 การรวมกลุ่มภายนอก

กลุ่มสังคม ชาวกูไทยจะเป็นชนเผ่าที่มีจิตใจแบบเผ่านิยมสูงมาก มีความรักหวงห้องชาวกูไทยด้วยกัน แม้อยู่คนละบ้านและไม่เคยรู้จักกันเลย เมื่อไปพบกัน ไม่ว่าจะพบกันที่บ้านหรือพบกันในห้องกินอื่น ถ้ารู้ว่าต่างคนต่างเป็นกูไทยและพูดกูไทยใส่กัน ก็จะสนิทสนมกันทันทีเหมือนคบกันมานาน และเกิดความไว้น้ำใจเอื้อกันเลย

ดังนั้นการรวมกลุ่มภายนอกจึงมีและเป็นไปอย่างแนบแน่นในแวดวงของหมู่บ้าน
ผู้ไทยด้วยกัน ต่างหมู่บ้านก็จะร่วมมือร่วมใจกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุเป้า
หมายในกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง

บ้านหนองโไฮใหญ่ก็เข้าร่วมตัวกันได้คึกคักกับบ้านโนนยาง เพราะเป็นบ้านที่
เมืองน้อง อย่างเช่น งานบุญพระเวส ถ้าบ้านโนนยางจัดแล้วชาวบ้านหนองโไฮใหญ่ก็จะพา
กันไปช่วย ถ้าบ้านหนองโไฮใหญ่จัดชาวบ้านโนนยางก็จะพากันไปช่วย ถ้าบ้านใดจัดแล้วก็ถือ
เป็นว่าแล้วต่ออีกบ้านหนึ่ง เป็นดังนี้เสมอมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ก็ยังไปร่วมกับ
บ้านผู้ไทยอื่นอีกที่ขอมา และยังไปร่วมกับหมู่บ้านอื่นหรือหน่วยงานราชการอย่างคืออีกด้วย

กลุ่มอาชีพ ในอดีตชาวผู้ไทยยังไม่ปรากฏมีการรวมในระหว่างต่างบ้านใน
เรื่องของกลุ่มอาชีพ เพราะต่างคนต่างก็ทำมาหากินหาใช้เฉพาะในครอบครัวตนเอง

แต่ในปัจจุบันมีการรวมกลุ่มในระดับตำบลแล้ว เช่น กลุ่มเกษตรกร เพื่อ
ประโยชน์ในด้านการเกษตร เช่น เพื่อต้องการปุ๋ย เป็นต้น

บ้านหนองโไฮใหญ่ก็รวมกลุ่มเกษตรกรของตำบลโนนยาง เหตุที่รวมเพราะถ้า
กลุ่มมีสมาชิกมาก โอกาสจะได้รับงบประมาณจากทางการก็มากขึ้น

กลุ่มวัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังไม่ปรากฏเห็นชาวผู้ไทยมีการรวม
กลุ่มทางวัฒนธรรม เว้นแต่รวมกันเป็นครั้งคราวที่ไม่เป็นการถาวร

เช่น ที่บ้านหนองโไฮใหญ่ ผู้ใหญ่สมลี อาจวิชัย จนทามมอลาผู้ไทยไปแสดง ก็
จะไปตามหม้อแคน หมอพิณ ที่บ้านคำหอก เป็นต้น

4. กระบวนการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของกลุ่มชนในกระแสโลกาภิวัตน์

4.1 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชาวผู้ไทยบ้านหนองโไฮใหญ่

ระบบการผลิตของชาวผู้ไทยบ้านหนองโไฮใหญ่ก่อน พ.ศ.2503 เป็นระบบ
เศรษฐกิจแบบ "ทำมาหากิน" เป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่พึ่งตลาด มุ่งผลิตเพื่อบริโภคในชุมชน
เป็นหลัก โดยอาชีพหลักคือ การทำนา กับทำข้าวไร่ เหตุที่ต้องทำข้าวไร่ด้วย ก็เพราะสมัย
นั้นพื้นที่ทำนายน้อย พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นป่า บริเวณที่เป็นที่ลุ่มจะถูกเปลี่ยนเป็นนา

ก่อน ส่วนที่คองจะทำข้าวไร่ ซึ่งจะต้องโค่นต้นไม้ใหญ่ลง พอต้นไม้ที่โค่นแห้งก็จุกไฟเผาจน
พื้นที่โล่งเตียน พอฝนลงประมาณเดือนพฤษภาคมก็เริ่มหยอดข้าวไร่ลงในหลุมเล็กที่ใช้ไม้
แหลมสัก เมื่อข้าวงอกก็คอยคายน้ำประมาณ 1-2 ครั้ง ประมาณเดือนตุลาคมข้าวก็สุกเก็บ
เกี่ยวได้ พื้นที่ทำข้าวไร่ไม่แน่นอน แล้วแต่ว่าครอบครัวใดมีแรงงานมากน้อยเพียงใด และมี
นาเท่าใด หากมีน้าน้อย แต่แรงงานมากก็ต้องใช้พื้นที่ทำข้าวไร่มาก หากมีนามากอยู่แล้วก็
ไม่จำเป็นต้องทำข้าวไร่มาก เรื่องการหาพื้นที่ทำข้าวไร่ไม่มีปัญหา ต้องการตรงไหนหาก
เป็นป่าก็ทำได้เลยไม่ต้องขออนุญาตใคร พื้นที่ทำข้าวไร่จะอยู่ระหว่าง 1-5 ไร่ต่อครัวเรือน
แต่โดยปกติจะทำอยู่ประมาณ 2-3 ไร่ ผลผลิตโดยเฉลี่ย 20-30 หน่อ (24-36 ถัง) ต่อ
ไร่ พื้นที่ทำข้าวไร่จะทำซ้ำไม่เกิน 2 ปี หากทำเกิน 2 ปีจะมีหญ้าและวัชพืชต่างๆขึ้นมาก
สิ้นเปลืองแรงงานและเวลาในการคายน้ำที่ช่อกมาก ไม่คุ้ม จึงทิ้งที่เหล่านั้นให้ว่างไว้
แล้วไปหาในที่ใหม่ หิ้งที่เก่า 4-5 ปี ต้นไม้จะขึ้นสูงปกคลุมจนวัชพืชต่างๆจะตายไปเอง
เจ้าของเดิมก็จะกลับมาหาในที่เดิมอีก แต่อย่างไรก็ตามการทำข้าวไร่สิ้นเปลืองแรงงาน
มาก โดยเฉพาะการคายน้ำกับการตัดต้นไม้เพื่อให้ที่เตียน ชาวบ้านจึงเปลี่ยนพื้นที่ข้าวไร่
เป็นนาที่ละน้อย ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2480 พื้นที่ข้าวไร่ของหมู่บ้านมีประมาณ 3 ส่วน พื้นที่
นาประมาณ 2 ส่วน แต่ในปัจจุบันพื้นที่ทำข้าวไร่มีประมาณร้อยละ 5 ของพื้นที่เพาะปลูก
(บุญจันทร์ น้อยทรง, สอนแก้ว และโคตร, 2538)

นอกจากนี้การทำข้าวไร่แล้ว ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2503 ชาวบ้านยังปลูกพืชผัก
สวนครัว เช่น พริก แคง มะเขือ ข่างที่มีฝ้ายปนไปกับข้าวไร่ด้วย ฝ้ายชาวบ้านปลูกเพื่อ
นำมาทอผ้าใช้ในครัวเรือน ส่วนผักสวนครัวก็ปลูกเพื่อเป็นกับข้าว กับข้าวของชาวบ้านในยุค
นั้นนอกจากที่กล่าวมาแล้วส่วนใหญ่จะหาจากพืชผัก เห็ด และสัตว์ที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ใน
ป่ารอบหมู่บ้าน ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารธรรมชาติในยุคนี้มีมากจนชาวบ้านถึงกับเล่า
ว่า หากจะทำกับข้าวก็ตั้งหม้อแกงเอาไว้เลย เดินออกจากบ้านไปเพียง 15 นาที ก็จะได้
อาหารธรรมชาติมาอย่างแน่นอน อาจจะเป็นผัก แยม กะปอม (กิ่งก่า) หน่ เขียด เห็ด ไข่
มดแดง หรือผักป่า ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง หรืออาจจะหลายอย่าง ในช่วง 40 ปีที่แล้ว
มีสัตว์ป่า เช่น เม่น เลียงผา ห่าน (แก้ง) หมาน ไน กวาง เสือแมว เสือโคร่ง แมงกระหัง
จระเข้ ซึ่ง 7 ประเภทนี้ปัจจุบันได้สูญไปจากพื้นที่รอบหมู่บ้านแล้ว ยังเหลือแต่สัตว์เล็ก

เช่น หน่าจิ้งจอก กระต่าย กระรอก กระแต นอกจากสัตว์ป่าขนาดใหญ่ ขนาดกลาง จะสูญหายไปแล้ว สัตว์เล็กและพืชผักธรรมชาติก็ลดทั้งชนิดและปริมาณลงจากเดิมอย่างมาก สาเหตุสำคัญเพราะพื้นที่ป่าลดลง และประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (บุญยอ บัณฑุ, โจนพา บัณฑุ, พันธุ์ผิว, 2538)

สาเหตุที่พื้นที่ป่าลดลง มีสาเหตุ 3 ประการ คือ

- 1) การเปลี่ยนพื้นที่ชาวไร่เป็นนา ทำให้พื้นที่ชาวไร่ซึ่งเป็นพื้นที่ทำกินชั่วคราว สลับกับป่า โดยปลูกข้าวไร่ 2 ปี ปลอญให้เป็นป่า 4-5 ปี เมื่อกลายเป็นนาก็กลายเป็นพื้นที่ทำกินถาวร เท่ากับป่าถูกทำลายอย่างถาวร
- 2) การเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้ต้องการพื้นที่ทำนามากขึ้น (ประชากรเพิ่มขึ้น 42.8 เท่า ในเวลา 131 ปี)
- 3) การเปลี่ยนพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ

การนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาปลูกในหมู่บ้าน เป็นสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของหมู่บ้าน ทั้งในเรื่องการใช้ที่ดิน ไร่รับ ไร่จ่าย เทคโนโลยีการผลิต แรงงาน การตลาด ตลอดจนเป็นปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของหมู่บ้านด้วย

พืชเศรษฐกิจชนิดแรกที่นำเข้ามาปลูกในหมู่บ้าน คือ ปอ เริ่มนำเข้ามาเมื่อ พ.ศ.2503 โดยอาจารย์จันทร์หมี่ คนบ้านหนองสูง นำมาปลูกบริเวณสนามบินเก่า (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสถานีตำรวจภูธรอำเภอหนองสูง ที่ทำการอำเภอ) ชาวหนองโสนก็ปลูกในพื้นที่ที่เคยปลูกข้าวไร่กับพื้นที่ป่า ครัวเรือนหนึ่งปลูกข้าวไร่ 2-8 ไร่ ชาวบ้านปลูกปอกันมาก (ประมาณร้อยละ 70-80 ของครัวเรือนทั้งหมด) เพราะได้เงินเป็นกอบเป็นกำในมีแรกๆ แต่พอปลูกมากพอราคาตก ในที่สุดก็เลิกไปเกือบหมดในปี 2512 สาเหตุที่เลิกปลูกปอ นอกจากราคาปอไม่ดีแล้ว ยังมีปัญหาที่แก้ยาก ประกอบกับการผลิตปอมีขั้นตอนยุ่งยากมาก หลายขั้นตอนด้วย หนึ่งราคาปอพอเคยขึ้นไปถึงกิโลกรัมละ 4 บาท แต่ตอนที่เลิกทำกันมาก เหลือกิโลกรัมละ 50 สต. หลายคนเอาปอไปแช่ไว้ก็ต้องทิ้งไปเลยไม่เอาขึ้นมาลอก (บุญจันทร์ น้อยทรง, ใบสนธิ น้อยทรง, 2538)

พืชเศรษฐกิจชนิดที่ 2 คือ มันสำปะหลัง เริ่มปลูกในหมู่บ้านใน พ.ศ.2512 โดยตัวแม่ซึ่งเป็นคนจีนจากเมืองมุกดาหาร เป็นคนเอาพันธุ์มาแจกชาวบ้านให้ปลูก และรับ

ปากว่าจะรับซื้อมันสดจากชาวบ้านด้วย ในปีแรกปลูก 2-3 ราย ถ้าแก่คุ้มก็รับซื้อทั้งหมด มีรถบรรทุกมารับที่ไร่ ปีแรกขายได้กิโลกรัมละ 20 สต. ปีต่อมาจำนวนผู้ปลูกก็เพิ่มขึ้น และพื้นที่ปลูกก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะมันสำปะหลังเป็นพืชที่ปลูกได้แม้ดินจะเลว บางคนจึงปลูก 20-30 ไร่ บางคนก็ปลูก 6-8 ไร่ แต่ปลูกกันเกือบทุกครัวเรือน ชาวบ้านเล่าว่าการปลูกมันทำให้ป่าถูกทำลายอย่างมาก และถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันชาวบ้านก็ยังปลูกมันกันอยู่ราวร้อยละ 10-20 ของครัวเรือนทั้งหมด ชาวบ้านมาลคพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังสองปีหลัง สาเหตุที่ลคพื้นที่ปลูกมันเพราะ ประการแรก ราคาไม่ดี คือ มันสดกิโลกรัมละ 60 สต. ในขณะที่ช่วงปี 2531-2532 ราคาสูงถึงกิโลกรัมละ 1.50 บาท ประการที่สอง การปลูกมันทำให้ดินเสื่อมมาก เดิมเคยได้มันถึงไร่ละ 2-3 ตัน แต่ตอนนี้เลิกได้มันเพียงไร่ละไม่ถึงตัน

พืชเศรษฐกิจชนิดที่ 3 ที่เข้ามาในหมู่บ้าน คือ ฟ้าย อันฟ้ายนี้ในอดีตก็เคยปลูกกันทุกครัวเรือน แต่ปลูกเพื่อทอผ้าใช้ในครัวเรือน เมื่อผ้าตลาดเข้ามาการปลูกฟ้ายก็เลิกไปเกือบหมด จนปี 2518 ทางเจ้าหน้าที่เกษตรก็มาส่งเสริมให้ปลูกฟ้ายเพื่อขาย ชาวบ้านปลูกกันครัวเรือนละ 2-3 ไร่ แต่ชาวบ้านปลูกฟ้ายอยู่แค่ 2-3 ปีก็เลิก สาเหตุที่เลิกเพราะประการแรก ฟ้ายเป็นพืชที่ต้องฉีดยาฆ่าแมลงเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้ปลูกฟ้ายากมาก สุขภาพไม่ดี ตามัว และเกิดเจ็บป่วยกันมาก ประการที่สองราคาฟ้ายไม่ดี

พืชเศรษฐกิจชนิดล่าสุดที่นำเข้ามาปลูกในหมู่บ้าน คือ หนักรูซี่ และหนังกินี ปศุสัตว์จังหวัดมาแนะนำให้ปลูกในปี 2535 โดยทางปศุสัตว์จะรับซื้อเอง ชาวบ้านปลูกกันครัวเรือนละ 1-6 ไร่ แต่โดยมากปลูกกัน 2-3 ไร่ต่อครัวเรือน ผลผลิตคือ ได้เมล็ดหนักรูซี่ โดยเฉลี่ยไร่หนึ่งได้เมล็ดหนักรูซี่ประมาณ 50 กก. หากนำมาซื้อไป กก. ละ 50 บาท หากเป็นเมล็ดหนังกินี กก. ละ 80 บาท ปี 2538 นี้ทางการขึ้นให้อีก กก. ละ 5 บาท หัก 2 ชนิด ชาวบ้านคิดดูแล้วปลูกหนักรูซี่และหนังกินีได้เงินดีกว่าปลูกมันสำปะหลังมาก ปลอดภัยต่อสุขภาพมากกว่าปลูกฟ้าย ดินก็ไม่เสียเท่าปลูกมันสำปะหลัง และไม่ยุ่งยากเท่าปลูกปอ หากคิดพื้นที่ 1 ไร่เท่านั้น หนักรูซี่ 2 ก็ทำเงินได้ในเกณฑ์ที่ดีทีเดียว (นุสสาร น้อยทรง, ใบเสมีน น้อยทรง, 2538)

ตารางที่ 4.3 เปรียบเทียบผลผลิตและราคาของพืชเศรษฐกิจ

ชนิดของพืชเศรษฐกิจ	ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	ราคาต่อ กก. (บาท)	ราคา ในปี	ผลผลิตต่อไร่ (บาท)
1. ปอพอก	100	0.50	2512	50
2. มันสำปะหลังสด	900	0.60	2536	540
3. ฟ้าย	120	10	2519	1,200
4. เมล็ดหนุ่ยารูซี่	50	55	2538	2,750
5. เมล็ดหนุ่ยากินี	50	85	2538	4,250

ที่มา : บุญจันทร์ น้อยทรง, ใบสันติ น้อยทรง, 2538

สำหรับการใช้พื้นที่ทำเกษตรของบ้านหนองโอบใหญ่ในปัจจุบัน ในภาพรวมพื้นที่
ที่เกษตรส่วนใหญ่ คือ ไร่ละ 63.31 เป็นพื้นที่นา รองลงมาไร่ละ 28.28 เป็นพื้นที่สวน
ไม้ผล มีเพียงไร่ละ 8.41 เป็นพื้นที่ทำไร่ ส่วนไม้ผลส่วนใหญ่ปลูกมะขามหวานและมะม่วง
พื้นที่ทำเกษตรโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 22.98 ไร่ เป็นนาเฉลี่ย 14.55 ไร่ ส่วนไม้ผล
6.50 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 1.93 ไร่ หากแยกตามกลุ่มอายุของหัวหน้าครัวเรือนแล้ว กลุ่มวัย
กลางคน (30-50 ปี) มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย ครัวเรือนละ 32.95 ไร่ กลุ่มสูงอายุ
(51 ปีขึ้นไป) พื้นที่ทำการเกษตรลดลง เพราะได้แบ่งบางส่วนให้ลูกไปแล้ว จึงเหลือพื้นที่
เกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 20.80 ไร่ กลุ่มวัยหนุ่ม (29 ปีลงมา) มีพื้นที่ทำเกษตรเฉลี่ย
ครัวเรือนละ 15.20 ไร่ ซึ่งในกลุ่มนี้หากพื้นที่น่าจะมีเฉลี่ยเพียง 8.30 ไร่ ซึ่งอยู่
ในเกณฑ์น้อย ในขณะที่กลุ่มวัยกลางคนมีพื้นที่นาเฉลี่ย 22.15 ไร่ กลุ่มสูงอายุ 14.55 ไร่
ในขณะที่สวนไม้ผลของกลุ่มวัยหนุ่มคิดเป็นไร่ละสูงกว่าทุกกลุ่ม คือ ใช้พื้นที่เพื่อ
การนี้ไร่ละ 37.50 กลุ่มวัยกลางคนใช้พื้นที่ทำสวนไม้ผลไร่ละ 30.95 กลุ่มสูงอายู้อย
ละ 17.31

ตารางที่ 4.4 การใช้พื้นที่การเกษตรของบ้านหนองไผ่ใหญ่ในปัจจุบัน จำแนกตามกลุ่มอายุของหัวหน้าครัวเรือน

ประเภทของการใช้พื้นที่การเกษตร	กลุ่ม 29 ปีลงมา			กลุ่ม 30-50 ปี			กลุ่ม 51 ปีขึ้นไป			รวม		
	ไร่	เจดีย์	%	ไร่	เจดีย์	%	ไร่	เจดีย์	%	ไร่	เจดีย์	%
นา	83	8.30	54.61	221.5	22.15	67.22	132	13.20	63.46	436.5	14.55	63.31
สวนไม้ผล	57	5.70	37.50	102	10.20	30.95	36	3.60	17.31	195	6.50	28.28
พืชไร่	12	1.20	7.89	6	0.60	1.82	40	4.00	19.23	58	1.93	8.41
รวม	152	15.20	100.0	329.5	32.95	100.0	208	20.80	100.0	689.5	22.98	100.0

ที่มา : จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน 30 คน

การใช้พื้นที่ทำการเกษตรของชาวน้ำบ้านหนองไผ่ใหญ่ ค่อนข้างจะแตกต่างจากการใช้พื้นที่ทำการเกษตรของภาคอีสานและของประเทศไทยในภาพรวมมาก ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 4.5 ที่แสดงให้เห็นว่า การใช้พื้นที่ทำการเกษตรภาคอีสานส่วนใหญ่ใช้ทำนา อีก 1 ใน 4 ปลูกพืชไร่ และมีเพียงร้อยละ 3.45 ทำสวนไม้ผล ส่วนในภาพรวมของประเทศไทยใช้พื้นที่ทำนาเกินครึ่งหนึ่ง เล็กน้อยของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด และมากกว่า 1 ใน 4 ปลูกพืชไร่ ร้อยละ 16.35 ทำสวนไม้ผล

ตารางที่ 4.5 เปรียบเทียบการใช้พื้นที่ทำการเกษตรของบ้านหนองโไฮใหญ่กับภาคอีสาน และประเทศไทย (หน่วย: ไร่/ละ)

ประเภทของการใช้พื้นที่	บ้านหนองโไฮใหญ่ (2538)	ภาคอีสาน (2534)	ประเทศไทย (2534)
1. นา	63.31	71.29	56.38
2. พืชไร่	8.41	25.25	27.26
3. สวนไม้ผล	28.28	3.45	16.35
รวม	100.0	100.0	100.0

ที่มา : ตารางที่ 2.2 และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2538: 214, 218
(ตารางนี้คำนวณเฉพาะการใช้พื้นที่ทำนา พืชไร่ และสวนไม้ผลเท่านั้น)

การที่ชาวนาไทยบ้านหนองโไฮใหญ่ใช้พื้นที่ค่อนข้างมากทำสวนไม้ผล จะทำให้เกษตรกรของหมู่บ้านมีความมั่นคงกว่าเกษตรกรอีสานโดยทั่วไป เพราะรายได้จากไม้ผล (มะม่วง และมะขามหวาน) ค่อนข้างสูงกว่าพืชไร่ และเมื่อออกผลผลิตแล้วก็สามารถเก็บผลผลิตไปได้หลายสิบปี โดยไม่ต้องปลูกใหม่ทุกปีเหมือนพืชไร่ แต่เนื่องจากสวนไม้ผลเพิ่งเริ่มปลูกไม่นาน และไม้ผลต้องใช้เวลาปลูกประมาณ 4 ปีขึ้นไปจึงจะเริ่มเก็บผลผลิตออกขาย ดังนั้นในช่วงแรกจึงยังไม่เห็นผลชัดเจน แต่ในระยะยาวจะเป็นผลดีมากกว่าการปลูกพืชไร่ เป็นจำนวนพื้นที่มากอย่างแน่นอน

4.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชาวนาไทย บ้านหนองโไฮใหญ่

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชาวนาไทย บ้านหนองโไฮใหญ่ อาจสรุปได้ 3 ประการ คือ

1) การเพิ่มขึ้นของประชากร โดยพิจารณาทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับอำเภอ กล่าวคือ ในระดับหมู่บ้านหนองโไฮใหญ่เดิมก่อตั้งบ้านมี 5 ครัวเรือน แต่ปัจจุบันเพิ่มเป็น 214 ครัวเรือน จะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 4,180 บ้านเคำชะอีจากเดิมมี 1 หมู่บ้าน ปัจจุบันแยกออกเป็น 2 ตำบล 14 หมู่บ้าน (16 หมู่ตามระบบการปกครอง) หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 1,300 บ้านหนองสูงในก่อตั้งบ้านมี 2 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองสูง (หนองแวง) กับบ้านโพนน้ำคำ แต่ปัจจุบันขยายออกเป็น 43 หมู่บ้าน 6 ตำบล ล้วนเป็นผู้อยู่ทุกหมู่บ้าน ซึ่งเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 2,050 หากนับเป็นจำนวนประชากรในปี 2387 มีประชากรอพยพมา 1,658 คน มาตั้ง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านเคำชะอี บ้านโพนน้ำคำ และบ้านหนองสูง หากคิดเฉพาะ 2 หมู่บ้านหลังซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอหนองสูงในปัจจุบัน สมมุติว่าประชากร 2 หมู่บ้านหลังเท่ากับ 2 ใน 3 ของ 1,658 คน จะได้ประชากร 1,105 คน แต่ปัจจุบันจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นจาก 2 หมู่บ้าน เพิ่มเป็น 43 หมู่บ้าน หรือ 19,766 คน เท่ากับว่าเพิ่มขึ้น 18,661 คน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 1,689 หรือเพิ่มขึ้น 18 เท่า การที่ประชากรของบ้านหนองโไฮใหญ่เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ทำให้เกิดการขยายพื้นที่ทำกิน แต่พื้นที่ทำกินจะขยายในระยะหลังทำได้ยาก (พื้นที่ทำกินต่อครัวเรือนเฉลี่ย 10.5 ไร่) เพราะทางการได้ประกาศเป็นป่าสงวนคงบังอี่ตั้งแต่ปี 2511 และในปี 2516 ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติภูสีฐาน และในปี 2530 ก็ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน พื้นที่ประมาณ 2 แสนไร่ (สุวิทย์ อธิศาสตร์ และคณะ, 2535: 70) เมื่อการขยายพื้นที่ทำกินทำได้ยากกว่าเดิม ครัวเรือนถึงร้อยละ 23 มีที่ทำกิน 1-5 ไร่/ครัวเรือน ชาวหนองโไฮใหญ่ยังต้องปรับเปลี่ยนอาชีพไปทำงานนอกภาคเกษตรมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 4.7 อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน 3 กลุ่ม กลุ่มแรกรุ่นใหม่อายุ 29 ปีลงมา ทำอาชีพเกษตรเพียงร้อยละ 40 นอกภาคเกษตรร้อยละ 10 อาชีพผสม (ทั้งเกษตรและนอกเกษตร) ร้อยละ 50 กลุ่มที่ 2 รุ่นกลาง อายุ 30-50 ปี ทำเกษตรครึ่งหนึ่ง ร้อยละ 20 ทำนอกเกษตรและร้อยละ 30 ทำอาชีพผสม ส่วนรุ่นเก่าอายุ 51 ปีขึ้นไปเห็นได้ชัดเจนว่ามีถึงร้อยละ 70 ที่ทำเกษตร

ตารางที่ 4.6 จำนวนประชากรและจำนวนหมู่บ้านผู้ไทย

ระดับ	หน่วย	ปีที่ตั้งบ้าน	จำนวนใน ปีที่ตั้งบ้าน	จำนวนใน ปี 2538	เพิ่มขึ้น	
					จำนวน	%
1. บ้านหนองโอบใหญ่	ครัวเรือน	2407	5	214	209	4,180
2. บ้านหนองสูง	หมู่บ้าน	2387	2	43	41	2,050
3. บ้านคำชะอี	หมู่บ้าน	2387	1	14	13	1,300

ที่มา : สิ้น ค่องแก้ว, สมลี อาจวิชัย, สิงห์คำ น้อยทรง, พิมพ์ อาจวิชัย, 2538;
พลสวัสดิ์ อาจวิชัย, 2537: 96; แฉม แสนโสม, 2538

ตารางที่ 4.7 อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน 3 รุ่น (หน่วย: ร้อยละ)

อาชีพ	รุ่นใหม่ (อายุ 29 ปีลงมา)	รุ่นกลาง (30-50 ปี)	รุ่นเก่า (51 ปีขึ้นไป)
1. เกษตร	40	50	70
2. นอกเกษตร	10	20	10
3. พืช (เกษตรและนอกเกษตร)	50	30	20
รวม	100	100	100

ที่มา : จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนรุ่นละ 10 คน 3 รุ่น

การเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนรุ่นกลางและรุ่นใหม่ ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกหลายเรื่อง เช่น เรื่องความสัมพันธ์ในครัวเรือน คนรุ่นใหม่จะไปทำงานในเมืองมีอำนาจมากกว่าเดิม เพราะมีรายได้มาก มีเงินส่งพ่อแม่ ทำให้พ่อแม่เกรงใจ ไม่กล้าสั่งสอนดุด่าเหมือนลูกหลานเหมือนสมัยก่อน ส่งผลไปถึงการปฏิบัติตนประเพณีทางศาสนาของคนแก่ ซึ่งแต่เดิมเวลาเข้าพรรษาหรือวันพระ คนแก่ส่วนใหญ่จะไปถือศีลในวัด แต่ในระยะหลังคนแก่เหล่านี้ปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวน้อยลง เพราะต้องคอยเลี้ยงหลานที่ลูกเอามาฝากไว้ เพราะลูกและลูกสะใภ้หรือลูกเขยไปทำงานในกรุงเทพฯ หักคู้ นอกจากนั้นความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูกก็ลดลง เพราะพ่อแม่ที่ยังหนุ่มสาวมักหึงลูกไว้กับปู่ย่าตายาย แต่พ่อแม่อายุมากกลับมาอยู่ในหมู่บ้าน ลูกของตนก็โตพอจะออกไปทำงานหาในเมือง (ส่วนมากเป็นกรุงเทพฯ) ก็หึงพ่อแม่ไปเป็นวัฏจักรใหม่

2) การนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาปลูกในหมู่บ้าน เป็นทั้งสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (การใช้ที่ดิน ฯลฯ) และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็คือ ทำให้เกิดระบบการจ้างเข้ามาแทนการลงแขก หรือการไถ่วาน ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิม เกิดความสัมพันธ์แบบใหม่ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้จ้างกับผู้รับจ้าง ใช้เงินเป็นตัวเชื่อม

3) การสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของรัฐ เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและทางสังคมที่สำคัญมาก ในปี 2511 รัฐบาลตัดถนนลูกรังผ่านหมู่บ้าน ในปี 2524 มีถนนลาดยางเกิดขึ้น เป็นถนนเชื่อมจากมุกดาหารผ่านหมู่บ้านหนองโไฮใหญ่ไปถึงกาฬสินธุ์และขอนแก่น ในปี 2512 เริ่มมีไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้าน (บุญจันทร์ น้อยทรง, ใบสนธิ น้อยทรง, ตรงค์ อุบุญ, 2538)

การตัดถนนเชื่อมหมู่บ้านหนองโไฮใหญ่กับมุกดาหาร กาฬสินธุ์ และขอนแก่น ส่งผลให้การขนส่งเศรษฐกิจซึ่งมีน้ำหนักมากไปสู่ตลาดสะดวกรวดเร็ว และต้นทุนการขนส่งลดลง ในขณะเดียวกันการที่ไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านเริ่มซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น เครื่องอำนวยความสะดวกเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น หม้อหุงข้าวไฟฟ้า อีกส่วนหนึ่งไม่ใช่เครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น รถโตเดินตาม รถจักรยานยนต์ รถบีค็อพ ของเหล่านี้มีผลกระทบต่อชาวบ้านอย่างมาก ทั้งด้านบวก ด้านลบ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม

ตารางที่ 4.8 เครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือนปัจจุบัน (หน่วย : ร้อยละของครัวเรือนทั้งหมด)

เครื่องอำนวยความสะดวก	รับเข้ามาช่วง		รวม
	ก่อน 2528	2528-38	
1. วิทยุ	36.67	46.67	83.34
2. โทรทัศน์	13.33	50.00	63.33
3. ตู้เย็น	6.67	33.33	40.00
4. พัดลม	16.67	56.67	73.34
5. หม้อหุงข้าวไฟฟ้า	3.33	30.00	33.33
6. เครื่องเล่นวีดีโอ	-	20.00	20.00
7. รถจักรยานยนต์	13.33	53.33	66.66
8. รถยนต์	6.67	3.33	10.00

ที่มา : จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน 30 คน

ทางด้านเศรษฐกิจ คือ เพิ่มค่าใช้จ่าย ทั้งค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเครื่องอำนวยความสะดวก และค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา ต้องเสียค่าไฟฟ้า ค่าน้ำมัน ค่าน้ำมันเครื่อง ค่าอะไหล่ ค่าซ่อม แต่ในขณะเดียวกันเครื่องอำนวยความสะดวกหลายอย่างเป็นเทคโนโลยีที่ช่วยในการผลิตหรือการขนส่ง เช่น รถไถนาเดินตาม รถจักรยานยนต์ รถปิคอัพ ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านไม่น้อย หลายคนมีอาชีพที่ทำรายได้หลักจากการเอารถปิคอัพไปรับซื้อขายสินค้าเกษตรระหว่างหมู่บ้านกับเมือง รถไถเดินตามทำให้การทำงานทำไร่รวดเร็วทันฟ้าทันดิน แต่ขณะเดียวกันก็มีผลเสียเหมือนกัน กล่าวคือ การใช้รถไถเดินตามทำให้ชาวบ้านขายควายไปเกือบหมดหมู่บ้าน เมื่อก่อนชาวบ้านแต่ละครัวเรือนมีควาย 3-15 ตัว ซึ่งควาย

เหล่านี้เป็นแหล่งผลิตปุ๋ยชั้นดีที่รื้อให้ชาวบ้าน เมื่อขายควายมาใช้รถไถเดินตามกันเกือบหมด
ปุ๋ยคอกก็เกือบจะหมดไป ชาวบ้านต้องหันไปใช้ปุ๋ยเคมีซึ่งราคาแพง ระบายในการผลิต
เพิ่มขึ้น

ทางด้านสังคม การที่ชาวบ้านคูโพรทัศน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริโภค
ตลอดจนค่านิยมต่างๆจากสังคมเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ แต่โพรทัศน์ทำให้ชาวบ้านมีโลกทัศน์
กว้างขึ้นด้วย การที่มีเส้นทางคมนาคมดี นอกจากจะทำให้การนำผลผลิตออกสู่ตลาดสะดวก
รวดเร็วแล้ว ยังเป็นการช่วยนำแรงงานจากบ้านหนองโไฮใหญ่เข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยเฉพาะ
เฉพาะในกรุงเทพฯ ได้สะดวกรวดเร็ว คนกลุ่มนี้ทำเงินเข้าสู่หมู่บ้านจนวนไม่น้อย ใน
ปัจจุบันนี้มีสมาชิกในครัวเรือนที่ไปทำงานที่อื่นและส่งเงินกลับมาให้หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ
36.67 ของครัวเรือนทั้งหมดที่สัมภาษณ์ หากคิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนแล้วมีสมาชิก 0.8 คนที่
ไปทำงานและส่งเงินมาให้หัวหน้าครัวเรือน คนเหล่านี้ส่วนมากยังไม่ได้แยกครัวเรือนออกไป
ส่วนสมาชิกที่แยกครัวเรือนไปแล้วก็ยังส่งเงินมาให้พ่อแม่ก็ยังมีอยู่ แต่ว่าไม่มากนัก คือ
ร้อยละ 8.33

การเดินทางที่สะดวกกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก ยังส่งผลให้ระบบการรักษา
พยาบาลและการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากด้วย กล่าวคือ ในช่วงที่มีถนน มีรถวิ่งไปมา
สะดวก ทำให้ชาวผู้ไทยบ้านหนองโไฮเดินทางไปรับการรักษาจากโรงพยาบาลมุกดาหาร ซึ่ง
ห่างไปประมาณ 50 กม. เพราะที่นั่นเป็นโรงพยาบาลแห่งแรกของจังหวัดมุกดาหาร และ
เป็นโรงพยาบาลแห่งที่ 2 ของจังหวัดนครพนม (ก่อนมี 2525 มุกดาหารเป็นอำเภอหนึ่งของ
จังหวัดนครพนม) นอกจากนั้นการที่ชาวบ้านเดินทางเข้าเมืองสะดวก ทำให้ชาวบ้านมี
โอกาสไปซื้อยาสมัยใหม่ในเมือง หรือไม่ก็หาหมอตามคลินิกด้วย การรักษาโรคแบบเก่า
ด้วยหมอเหยา หมอสมุนไพร หมอผี ก็ลดลง แต่ก็มีได้เลิกไปเสียทีเดียว คนส่วนมากในหมู่บ้าน
ยังใช้วิธีรักษาทั้งแบบใหม่และแบบเก่า บางคนไปหาหมอสมัยใหม่ พอไม่หายก็กลับไปหา
หมอแบบเก่าก็มี บางคนรักษาทั้งหมอแบบเก่าก่อน พอไม่หายก็ไปหาหมอสมัยใหม่ ส่วนใน
ด้านการศึกษา การคมนาคมที่สะดวก ทำให้นักเรียนมัธยมในหมู่บ้านส่วนหนึ่งที่พ่อแม่ฐานะดี
ถูกส่งไปเรียนที่โรงเรียนมุกดาหาร เพราะที่นั่นมีระดับมาตรฐานการศึกษาสูงกว่าโรงเรียน
มัธยมในอำเภอ แต่จำนวนของนักเรียนมัธยมที่ไปต่อในตัวจังหวัดไม่มากเท่าจำนวนนักเรียน

มัธยมปลายที่เดินทางไปกวาดวิชาที่เมืองขอนแก่นเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่มีทางเป็นไปได้หากการเดินทางไม่สะดวกรวดเร็ว เพราะระยะทางจากหมู่บ้านหนองไผ่ใหญ่ถึงเมืองขอนแก่นไกลถึง 189 กม. ปัจจุบันมีรถโดยสารจากมุกดาหารถึงขอนแก่นทุกวัน (สาย 278) วันหนึ่งมีรถโดยสารสายดังกล่าวถึงประมาณ 40 คัน จากหมู่บ้านหนองไผ่ใหญ่ถึงขอนแก่นใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมงครึ่ง

5. ความสำคัญในการรักษาชาติพันธุ์

คงได้กล่าวแล้วว่าชนเผ่าผู้ไทยเป็นชนเผ่าที่มีลักษณะเผ่านิยมสูง การรักษามนุษยธรรมนิยมประเพณีอันดีงามและจำเป็นเป็นสิ่งที่ย่อมข้ามไม่ได้ "ฮืดฮาวสายหลา (ฮืดเท่าสายหลา = เท่าค้ำยันควม 9 เส้น) ข้ามไม่ได้คั้นนาฮาวโหซ้าง (คั้นนาเท่าหัวซ้าง) ข้ามได้"

เอกลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุดที่ชาวผู้ไทยยังรักษาได้ดีที่สุด คือ ภาษา ลูกผู้ไทยต้องพูดผู้ไทย ถึงแม้จะมีภาษาอื่นเข้ามาปนเวลาผู้ไทยพูดก็ยังฟังเป็นสำเนียงผู้ไทยอยู่ ชาวผู้ไทยแม้ไปอยู่ที่อื่น หากพบชาวผู้ไทยก็จะพูดด้วยภาษาผู้ไทย ในมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีนักศึกษา ข้าราชการ อาจารย์ และลูกจ้าง ที่เป็นชาวผู้ไทย ได้รวมตัวตั้งชมรมผู้ไทยขึ้นตั้งแต่ปี 2529 นอกจากจะมีงานสังสรรค์ประจำปีของสมาชิกชมรมผู้ไทยแล้ว ยังมีการทำจุลสารเกี่ยวกับชนบทรวมประเพณีและภาษาผู้ไทยออกเผยแพร่อีกด้วย

ประเพณีอีกอย่างหนึ่งที่ผู้ไทยยังไม่ทิ้งและทิ้งไม่ได้ คือ การแต่งงานที่มี "ล่วม" ซึ่งได้กล่าวไปแล้วในเรื่องแต่งงาน

สำหรับที่บ้านหนองไผ่ใหญ่ นอกจากที่กล่าวไปแล้วยังมีประเพณีอีกอย่างหนึ่งที่ยังรักษาไว้ได้อย่างโดดเด่น โดยที่ท้องถิ่นผู้ไทยอื่นได้ทิ้งไปไม่ต่ำกว่า 20 ปีมาแล้ว แต่ที่ยังไม่ทิ้ง คือ พิธีเอาฮูปเอาฮอยในงานบุญพระเวส

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

1. ชาวบ้านหนองโไฮใหญ่ ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เป็น 1 ใน 494 หมู่บ้านชาวไทยในภาคอีสาน ซึ่งในปัจจุบันตั้งถิ่นฐานกระจายกันอยู่ใน 9 จังหวัด 33 อำเภอ โดยเรียงลำดับตามจำนวนหมู่บ้านชาวไทยจากมากไปน้อย คือ สกลนคร 212 หมู่บ้าน นครพนม 131 หมู่บ้าน มุกดาหาร 68 หมู่บ้าน กาฬสินธุ์ 63 หมู่บ้าน หนองคาย 6 หมู่บ้าน อานาจเจริญ และอุครธานี จังหวัดละ 5 หมู่บ้าน ยโสธร 3 หมู่บ้าน และร้อยเอ็ด 1 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานหนาแน่นรอบเทือกเขาภูพานด้านเหนือ ด้านตะวันออก และด้านใต้ ภาษาของชาวมุ่ไทยบ้านหนองโไฮใหญ่เหมือนกับชาวมุ่ไทยอื่น มีความคล้ายคลึงกับภาษาไทยอีสานมากถึงร้อยละ 89.81 คล้ายคลึงกับภาษาชามุ่ไทยคำร้อยละ 79.77 และคล้ายคลึงกับภาษาไทยกรุงเทพฯร้อยละ 72.78 ภาษาชามุ่ไทยบ้านหนองโไฮใหญ่จัดอยู่ในตระกูลภาษาไทยตะวันออก

2. ถิ่นเดิมของชาวมุ่ไทยอยู่บริเวณลุ่มสองจุไทย ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศเวียดนาม โดยเคยอยู่หนาแน่นในบริเวณเมืองแกง (เคียนเบียนฟู) และน่าน้อยอ้อยหนู ชาวมุ่ไทยเคยถูกกวาดต้อนมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย 3 ระลอกใหญ่ คือ ระลอกที่ 1 สมัยธนบุรี พ.ศ.2322 ถูกกวาดต้อนมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดเพชรบุรี ระลอกที่ 2 สมัยรัชกาลที่ 1 พ.ศ.2335-2338 กวาดต้อนมาตั้งถิ่นฐานที่เพชรบุรีเช่นเดียวกัน สองระลอกแรกเป็นชามุ่ไทยคำ ระลอกที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นการกวาดต้อนชาวมุ่ไทยและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในบริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงครั้งใหญ่ที่สุด เจหาชาวมุ่ไทยถูกกวาดต้อนมาระลอกนี้ 8 กลุ่ม ส่วนใหญ่ถูกกวาดต้อนมาในช่วง พ.ศ.2384-2387 โดย 5 กลุ่มกวาดต้อนมาจากเมืองวัง กลุ่มที่ 1 มาตั้งที่ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอสหัสขันธ์และอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มที่

2 มาตั้งเมืองภูจินารายณ์และเมืองภูแล่นช้าง ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอภูจินารายณ์และอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มที่ 3 มาตั้งเมืองพรรณานิคม ขึ้นกับเมืองสกลนคร (ต่อมาขยายไปถึง 9 อำเภอ 212 หมู่บ้าน) กลุ่มที่ 4 มาจากเมืองวังและเมืองคำอ้อ มาตั้งเมืองหนองสูง กลุ่มที่ 5 มาตั้งเมืองเรณูนคร กลุ่มที่ 6 และ 7 อพยพมาจากเมืองเซโปน มาตั้งเมืองเสนางคนิคมและเมืองคำเขื่อนแก้ว จังหวัดอำนาจเจริญ ตามลำดับ กลุ่มที่ 8 อพยพมาจากเมืองกะปองมาตั้งเมืองวาริชภูมิ (ปัจจุบันคือ อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร)

3. สำหรับผู้ไทยบ้านหนองโไฮใหญ่มีบรรพบุรุษอยู่ที่เมืองน่านน้อยอ้อยหนู ซึ่งอยู่ใกล้กับเมืองแกง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองวังและบริเวณใกล้เคียง สมัยรัชกาลที่ 3 จึงอพยพเข้ามาในภาคอีสาน (อยู่ในกลุ่มที่ 4) โดยแยกย้ายกันตั้งชุมชนที่บ้านคำชะอี บ้านโนนน้ำคำ และบ้านหนองวางหรือบ้านหนองสูง (เมืองหนองสูง) ในราว พ.ศ. 2407 ปลายรัชกาลที่ 4 จึงแยกจากบ้านโนนน้ำคำมาตั้งชุมชนใหม่ที่บ้านหนองโไฮใหญ่ ต่อมาได้มีชาวยุทธ์ไทยจากบ้านหนองโไฮใหญ่แยกตัวออกไปตั้งบ้านโนนยาง (หนองโสน้อย) บ้านคำพอก บ้านวังนอง และบ้านหนองเพ็ก สำหรับประชากรบ้านหนองโไฮใหญ่ปี 2407 มี 5 ครัวเรือน ปัจจุบันมี 214 ครัวเรือน

4. สังคมผู้ไทยบ้านหนองโไฮใหญ่ในอดีตเมื่อ 40 ปีก่อนเป็นสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ สามีเป็นใหญ่เหนือภรรยามาก ภรรยาของสามีมากเหมือนสามีเป็นพระ ต้องกราบสามีทุกวันพระ เริ่มรับประทานอาหารก่อนทุกคนในครอบครัว ภรรยาเกือบทุกคนเมื่อแต่งงานจะไปอยู่ที่เรือนของฝ่ายสามี เว้นเสียแต่ว่าครอบครัวที่มีลูกสาวคนเดียวก็ตั้งลูกเขยเข้าบ้าน ในปัจจุบันสามีภรรยาที่มีความทัดเทียมกันมากขึ้น เพราะการศึกษาและการทำมาหากินเปลี่ยนไป การกราบสามีทุกวันพระหมดไปแล้ว เหลือแต่กราบสามีตอนภรรยาออกจากการอยู่ไฟ

5. สังคมผู้ไทยเป็นสังคมที่เคร่งในศีลธรรมค่อนข้างมาก โดยเด็กจะต้องถูกอบรม กิริยามารยาท คุณธรรมต่างๆ เป็นประจำในครอบครัวรับประทานอาหารเช้า เมื่อโตขึ้นอายุประมาณ 7-8 ขวบก็เริ่มเรียนรู้การทำมาหากินจากพ่อแม่ โดยเริ่มจากง่าย ๆ เช่น ตามพ่อแม่ไปหาเห็ด หักป่า จับปลา และสัตว์อื่นๆ มาเป็นอาหาร พอเริ่มวัยรุ่นก็จะเรียนรู้การสร้างและใช้เครื่องมือดักสัตว์ จับสัตว์ การทำนา ทำไร่ ลูกผู้ชายรู้จักจักสานเครื่องใช้ ลูกสาว

รู้จักการทอดผ้าฝ้าย ผ้าไหม และจะต้องทอดผ้าสะสมไว้มากๆ เพื่อเอาไว้ใช้ในตอนที่เข้าพิธีแต่งงาน เมื่อแต่งงานหญิงและชายชาวไทยจึงห้ามหากินเป็น แม้กระทั่งตอนเข้าพิธีแต่งงาน เจ้าบ่าวจะต้องเข้า "พิธีเขียนเชย" โดยผู้ทอดผ้าหญิงท่านหนึ่งจะสอนเจ้าบ่าวให้ปฏิบัติตัวให้ดี คำสอนมี 14 ข้อ เพื่อย้ำให้เจ้าบ่าวรู้หน้าที่การปฏิบัติตัวให้ดีสมกับผู้นำหรือเป็นหลักของครอบครัวใหม่ ปัจจุบันนี้พิธีเขียนเชยยังถือปฏิบัติกันอยู่ ในขณะที่กลุ่มไทยลาวในภาคอีสานไม่เคยมีพิธีนี้ นอกจากนี้ชาวไทยยังมี "พ่อล่อม" ซึ่งเป็นผู้เฒ่าและเป็นคนดี เป็นผู้ไกล่เกลี่ยเวลาสามีภรรยาทะเลาะเบาะแว้งกัน พ่อล่อมเป็นคนกลาง จึงไม่เอาญาติฝ่ายสามีหรือภรรยามาเป็นพ่อล่อม ตำแหน่งพ่อล่อมไม่มีในกลุ่มไทยลาว ปัจจุบันบทบาทของพ่อล่อมยังมีอยู่

6. ในอดีตชุมชนชาวไทยบ้านหนองโสนได้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติโดยรอบชุมชนในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ชาวไทยยังอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ คีนาบาชินิตมาช่วยในการเกิดเจ็บป่วย แต่ในระยะหลังเมื่อทรัพยากรธรรมชาติเหลือน้อย การอาศัยทรัพยากรธรรมชาติลดลงมาก การดำรงชีวิตหลายอย่างเปลี่ยนไปจากเดิม หันไปพึ่งหาสิ่งภายนอกทั้งในเรื่องของอาหารบางส่วน (ผักเนื้อสัตว์) เสื้อผ้าซึ่งเดิมทอใช้เองก็หันไปซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูป วัสดุก่อสร้างซึ่งเดิมเอามาจากป่าก็หันไปซื้อสิ่งกะสี กระเบื้อง ไม้ ซีเมนต์บล็อก จากในเมือง เวลาเจ็บป่วยเดิมรักษาด้วยยาสมุนไพร หมอเป่า หมอเหยา ก็เปลี่ยนไปหาหมอที่โรงพยาบาลประจำอำเภอซึ่งอยู่ห่างเพียง 1 กม. แต่ถ้ารักษาไม่หายก็กลับมารักษาด้วยการเหยาก็ยังมีอยู่มาก

7. สาเหตุสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของบ้านหนองโสนใหญ่เปลี่ยนแปลง เกิดจากการนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาปลูกในหมู่บ้าน ได้แก่ บอ นำเข้ามาปลูกระหว่างปี 2503-2512 มันสำปะหลังนำเข้ามาปลูกในปี 2512 ถึงปัจจุบัน ฝ้ายเป็นพืชที่มีมาแต่เดิม แต่ปลูกเพื่อขายในช่วง 2518-2520 หนักรูขี้และหนังกินำเข้ามาปลูกตั้งแต่ปี 2535 ถึงปัจจุบัน การนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาปลูกทำให้แบบแผนการใช้ที่ดินของชุมชนเปลี่ยนไปอย่างมาก พื้นที่ป่าที่มีอย่างอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งผลิตปัจจัยสี่ของชุมชนถูกทำลายลงเกือบหมด ทำให้แหล่งอาหารธรรมชาติและแหล่งผลิตปัจจัยสี่อื่นๆถูกทำลาย ผลที่ตามมาคือ รายจ่ายค่าอาหารที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เพิ่มขึ้น ในขณะที่รายรับก็เพิ่มขึ้นแต่ไม่แน่นอน บางปีผลผลิต

ราคาดีก็มีกำไร บางปีผลผลิตราคาตกก็ขาดทุน แต่รายจ่ายเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ทั้งสินค้า ปัจจัยสี่และสินค้าเทคโนโลยีต่างๆ โดยเฉพาะสินค้าเทคโนโลยีการเกษตรที่ชาวบ้านต้องใช้ เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช รถไถเดินตาม การนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาส่งผลโดยตรงให้ชุมชนต้องเข้าไปผูกพันกับตลาดอย่างใกล้ชิด แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ชาวบ้านเสียเปรียบทั้งในด้านการขายผลผลิตให้ตลาดในราคาที่นายทุนเป็นผู้กำหนด ซึ่งมักกดราคาข้าวซื้อเพื่อนายทุนจะได้กำไรมากขึ้น ทั้งในด้านการขายสินค้าเทคโนโลยีการเกษตรให้ชาวบ้านโดยเอากำไรค่อนข้างมาก ชุมชนที่เคยมีอิสระทางเศรษฐกิจค่อนข้างมากในอดีต ต้องเปลี่ยนสถานะมาเป็นการพึ่งพานายทุนเป็นอย่างมากในช่วง 3 ทศวรรษหลัง

8. อาชีพการเกษตรซึ่งเดิมเป็นอาชีพหลักของชุมชนได้เปลี่ยนไปในคนรุ่นใหม่ (อายุ 29 ปีลงมา) ซึ่งทำอาชีพเกษตรอย่างเดียวเพียงร้อยละ 40 ในขณะที่คนรุ่นกลาง (30-50 ปี) ทำอาชีพเกษตรอย่างเดีย্বর้อยละ 50 คนรุ่นเก่า (อายุ 51 ปีขึ้นไป) ทำอย่างนี้ร้อยละ 70 คนรุ่นใหม่หันไปทำอาชีพนอกเกษตรร้อยละ 10 อาชีพผสม (นอกเกษตรและเกษตร) ร้อยละ 50 ส่วนคนรุ่นกลางทำอาชีพนอกเกษตรร้อยละ 20 อาชีพผสมร้อยละ 30 สาเหตุที่คนรุ่นใหม่และรุ่นกลางทำอาชีพเกษตรอย่างเดียวน้อยลง เพราะรายได้จากการทำอาชีพนี้เพียงอย่างเดียวไปไม่รอด ไม่พอกับรายจ่ายที่มันวันจะเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของอาชีพการเกษตรซึ่งคนรุ่นเก่าส่วนใหญ่ทำมาเป็นหลัก แต่คนรุ่นใหม่เริ่มปรับตัวหันไปปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง มะขามหวาน มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งในระยะยาวไม้ผลจะมีความมั่นคงกว่าการปลูกพืชไร่

9. สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนผู้ไทยบ้านหนองไผ่ 3 ประการ คือ ประการแรก ประชากรเพิ่มขึ้นจาก 5 ครัวเรือนใน พ.ศ. 2407 เป็น 214 ครัวเรือนในปัจจุบัน หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 43 เท่า แต่พื้นที่ทำกินมีจำกัด ในระยะหลังขยายไม่ได้ ดังนั้นครัวเรือนรุ่นหลังจึงมีที่ทำกินลดลง ครัวเรือนบางส่วนไม่อาจจะยังชีพด้วยการเกษตรอย่างเดียวนำมาได้ ก็หันไปทำอาชีพนอกเกษตรด้วย โดยเข้าไปทำงานภาคอุตสาหกรรมและบริการในเมือง ผลที่ตามมาคือ การเอาใจใส่เรื่องการเรียน ความประพฤติของลูก ความอบอุ่นของลูก ลดน้อยลงไปเรื่อยๆ เพราะพ่อแม่พากันลูกไว้กับปู่ย่าตายายในช่วงที่พ่อแม่ไปทำงานในภาคกลาง ส่งผลไปถึงการปฏิบัติธรรมของคนแก่ลดลง

เพราะต้องเอาเวลาไปดูแลคน ประการที่สอง การนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาในชุมชนทำให้เกิดการจ้างเข้ามาแทนการลงแขกแบบเดิม เกิดความสัมพันธ์แบบใหม่ที่ใช้เงินเป็นตัวเชื่อมเป็นสังคมที่เงินมีบทบาทสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ประการที่สาม การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน อาทิ ไฟฟ้าซึ่งเข้าหมู่บ้านมี 2512 ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปมาก เพราะโทรทัศน์ ทัศนศึกษา หนังสือนิตยสาร ฯลฯ ตามเข้ามา รายจ่ายเพิ่มขึ้นจากอุปโภคบริโภคเหล่านี้ ค่าไฟ ความสะดวกสบายมากขึ้น รูปแบบการบันเทิงเปลี่ยนไปมาก วัฒนธรรมเมืองหลวงไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วโดยผ่านโทรทัศน์ ถนนลูกรังที่รัฐบาลตัดผ่านหมู่บ้านในปี 2511 และราคายางในปี 2524 ทำให้สินค้าเกษตรออกสู่ตลาดง่ายขึ้น แต่ขณะเดียวกันถนนกั้นน้ำสินค้าสำเร็จรูปเข้าสู่หมู่บ้านอย่างรวดเร็ว ถนนยังนำแรงงานจากหมู่บ้านเป็นจำนวนมากเข้าสู่โรงงานและงานบริการในภาคกลาง ทำให้มีเงินจากการขายแรงงานเข้าสู่หมู่บ้านเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันแรงงานที่กลับสู่หมู่บ้านก็นำวัฒนธรรมเมืองเข้าสู่หมู่บ้านด้วย

10. ชุมชนผู้ไทยบ้านหนองไผ่ใหญ่เป็นชุมชนที่รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนได้เป็นอย่างดีเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนผู้ไทยอื่นๆ หรือเปรียบเทียบกับไทยอีสาน ประเพณีที่ยังรักษาไว้ในขณะที่ชุมชนผู้ไทยอื่นเลิกไปแล้วเกือบหมด คือ พิธีฝังศพฝังขอย ซึ่งหาควบคุมไปกับพุทธพระเวส เป็นการประสมกลมกลืนกันอย่างดีระหว่างความเชื่อศรัทธา ส่วนประเพณีความเชื่ออย่างอื่นไม่แตกต่างจากชุมชนผู้ไทยอื่นและไทยอีสานมากนัก กล่าวคือ ยังปฏิบัติบุญ 12 เดือนเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นบุญเข้ากรรม (บุญเดือน 1) กับบุญช้ำชะ (บุญเดือน 7) ยังมีผู้ปฏิบัติน้อยมาก ประเพณีงานศพมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง จากเดิมจะฝังศพคนตายโหงกับตายทั้งกลมไว้ 3 ปีจึงจะขุดมาเผา ก็เปลี่ยนมาเผาเลยไม่ต้องฝังก่อน

ข้อเสนอนณะ

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบภาษาของชาวผู้ไทยในจังหวัดต่างๆในประเทศไทย และชาวผู้ไทยในประเทศลาว เพื่อตรวจสอบว่าในท้องถิ่นต่างภาษาผู้ไทยที่กลายหรือเปลี่ยนไปปรับคำในภาษาอื่นเข้ามาแทนมีคำใดบ้าง และยังมีคำมากน้อยเพียงใดที่ผู้ไทยแต่ละท้องถิ่นยังคงรักษาไว้เหมือนกัน ซึ่งคำเหล่านี้จะเป็นคำเก่าของภาษาผู้ไทย เมื่อได้

คำดั้งเดิมในภาษาไทยแล้ว ควรจะนำคำเหล่านี้ไปเปรียบเทียบคำในภาษาดั้งเดิมของ
ภาษาลาว ภาษาไทยภาคกลาง ภาษาผู้ไทยดำ ภาษาผู้ไทยแดง ภาษาผู้ไทยขาว ภาษา
ไทยลื้อ ภาษาไทยใหญ่ ภาษาไทยอาหม และภาษาจ้วง เปรียบเห็นถึงความเหมือนและ
ความแตกต่างของคำกับระบบภาษาของคนกลุ่มต่างๆเหล่านี้ จะเป็นหลักฐานที่สำคัญประการ
หนึ่งที่จะพิสูจน์ว่า คำไทยหรือคนที่ใช้ภาษาตระกูลภาษาไตเคยอยู่บริเวณเดียวกับมาก่อน
หรือไม่

2. ควรมีการศึกษาและทำพจนานุกรมภาษาผู้ไทย รวมทั้งภาษาของชนกลุ่มน้อยอื่นๆ
ในภาคอีสานและประเทศลาว หากปล่อยไว้อีก 30 ปีภาษาผู้ไทยและภาษาของชนกลุ่มน้อย
อื่นๆจะหายไปมาก เพราะไปรับภาษาอื่นเข้ามาจนยากที่จะศึกษาคำดั้งเดิมของภาษาผู้ไทย
และภาษาของชนกลุ่มน้อยอื่นๆ

3. ควรมีการศึกษาและทำสารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในภาคอีสานโดยเร็ว
เพราะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆกำลังเปลี่ยนไปเป็นวัฒนธรรมกรุงเทพฯ หากไม่รีบ
ศึกษาคือไปภายหลังจะศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆเหล่านี้ได้ยาก ภูมิปัญญา
ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆเหล่านี้ ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญยิ่งของวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะ
พลอยสูญหายไปด้วย ภูมิปัญญาเหล่านี้มีเป็นจำนวนมากที่มีคุณค่าอย่างมหาศาล เช่น "ภูมิ
ปัญญาในการใช้สมุนไพร" ซึ่งยังขาดการศึกษาวิจัยถึงคุณค่าของมัน ยารักษาโรคของกลุ่ม
ชาติพันธุ์ต่างๆเหล่านี้ได้ผ่านการทดลองใช้และปรับปรุงมาเป็นเวลานานจนได้ผลดี จึงไม่
ควรที่คนรุ่นแม้จะถึงกับจะทิ้งไป เคยมีนักวิทยาศาสตร์นำสมุนไพรที่ชาวบ้านเคยใช้รักษาโรคมาร
วิจัยเพื่อผลิตยา ปรากฏว่าเจ็ลลี่แล้วสมุนไพร 100 ชนิด สามารถนำมาผลิตยาได้ 25 ชนิด
แต่ถ้าไม่สนใจเลยว่าชาวบ้านเขาเคยใช้สมุนไพรอะไร สุ่มเอาพืชในป่ามา 100 ชนิด มา
ทดลองผลิตยา จะใช้ได้เพียง 6 ชนิดเท่านั้น ซึ่งหากใช้วิธีแรก คือ อาศัยความรู้จากภูมิ
ปัญญาชาวบ้านเป็นต้นทาง จะค้นพบตัวยาคได้เร็วกว่าประมาณ 4 เท่า ซึ่งเท่ากับประหยัด
งบประมาณและเวลาได้มากมาย

บรรณานุกรม

ก. เอกสาร

กพอ. อำเภอหนองสูง. แบบ กษช.2ค. บ้านหนองโสนใหญ่ หมู่ 8 ตำบลโพนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. 2537.

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคขอนแก่น, สำนักงาน. สถานะการมีไฟฟ้าใช้และปัญหาอุปสรรคตามเขตพื้นที่รับผิดชอบของการไฟฟ้า. 2537. อุดรธานี.

โกวิทย์ สิริวัฒนา, พระมหา และคณะ. มรดกอีสาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2533.

คำ จำปาแก้วมณี และคณะ. ประวัติศาสตร์ลาว. (ภาษาลาว). เวียงจันทน์ ม.ป.ท. 2518. (อุดรธานี).

จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. วิฤตกาล ร.ศ.112. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษาค้นคว้า. 2519.

คอคค้, วิลเลียม คลิฟตัน. ไทย. แปลโดย หลวงนิเทศนิสิตสวรรค์ (ชวตลี หุตะโกวิท). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสุรทิน บุณนาค 20 กรกฎาคม 2511.

โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์. 2511.

คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. รายงานการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในหมู่บ้านอีสาน : ศึกษากรณีหมู่บ้านนาป่าพาด. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2529.

เทิม วิภาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2530.

ถวิล ทองสว่างรัตน์. ประวัติคนไทยและชาวยุโรปเมืองเรณูนคร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศรีจันทร์. 2527.

ทิหากรวงศ์ (ข้า บุดนาม), เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 1.

กรุงเทพฯ : คลังวิทยา. 2505.

ทิหากรวงศ์ (ข้า บุดนาม), เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2.

กรุงเทพฯ : คลังวิทยา. 2506.

ถวัลย์ ปุณโฑทก. รายงานการวิจัยเอกสารโบราณอีสานเรื่อง พื้นเวียง : การศึกษา

ประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรม

การศึกษาศึกษา. 2523.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 2. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา. 2506.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 4. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา. 2506.

ประเทือง จินตสกุล. ภูมิศาสตร์กายภาพภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ :

ศิลปাবรรณาคาร. 2528.

ประสิทธิ์ คุรุรัตน์. ภูมิศาสตร์กายภาพภาคอีสาน. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2530.

พรณี วงศ์จำปาศรี. การแต่งกายของชาวมุสลิมบ้านมุกหว่า ตำบลมุกหว่า อำเภอภูพาน

ราชภัฏ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มศว.มหาสารคาม.

2536.

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา. 2516.

พูลสวัสดิ์ อาจวิชัย. เล่าเรื่องเมืองตนเองสูง. กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์. 2527.

เพชรศรี ฤกษ์. การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย. กรุงเทพฯ : เจ้า

พระยาการพิมพ์. 2527.

โพธิ์วงศาจารย์ (ศิลาไส อ้วน), พระ. ลัทธิธรรมนิยมต่างฉบับพอลงยุคแห่งชาติ เล่ม 2.

กรุงเทพฯ : คลังวิทยา. 2506.

ไพโรจน์ เพชรสังหาร. คติการปลูกเรือนชาวไทย อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มศว.มหาสารคาม. 2531.

ภูไทยคือแก้ว. ภูไทยล้นกันนี้ 2529. ชมรมภูไทยมหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2529.

(อัครสานา).

- ม. ศรีบุขรธา. ไทยคำวาทัน. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ. 2522.
- มนู อุดมเวช. ลักษณะทางชาติพันธุ์ของกลุ่มไทยคำสิบสองจุไทย. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ชนกลุ่มชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร สถาบันราชภัฏสกลนคร. 3-5 กรกฎาคม 2538.
- รัตนารักษ์ หัสศุ. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุขไทย ศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มศว.มหาสารคาม. 2535.
- ลัทธิธรรมนิยมต่างชนกับทอสมุคแห่งชาติ เล่ม 1. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา. 2507.
- ฤทธิรงค์ธเจท (สุภ ชูโต), นายพลตรีพระยา. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 9. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา. 2507.
- วิเชียร วงศ์วิเศษ, พ.อ. ไทยพวน. ม.ป.ท. 2525.
- วิญญู พลสวัสดิ์. พิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวมุขไทยตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ชนกลุ่มชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร. สถาบันราชภัฏสกลนคร. 3-5 กรกฎาคม 2538.
- เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2534/35. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์. 2536.
- ส. หลายน้อย. สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น. 2532.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ สุวรรณ บัวพวน. รายงานการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์สองแห่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2528.
- สุเทพ สุนทรเกสัช (บรรณาธิการ). สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ ม.ป.ท. 2511.
- สุนันท์ อุดมเวช. ท่าและความคิดเกี่ยวกับการใช้ผ้าของชาวไทยคำสิบสองจุไทย. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ชนกลุ่มชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร. สถาบันราชภัฏสกลนคร. 3-5 กรกฎาคม 2538.

- สุวิทย์ วรางค์รัตน์. การศึกษาเชิงเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทย-ชาวไร่.
สกลนคร : สัมภาษณ์การพิมพ์. 2524.
- สุวิทย์ วรางค์รัตน์. ประวัติศาสตร์สกลนคร. สกลนคร : สกลนครการพิมพ์. 2537.
- สุวิทย์ อีร์ศาวัต และคณะ. รายงานการวิจัยป่าชุมชนอีสาน. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2535.
- สุวิทย์ อีร์ศาวัต และคณะ. คู่มือแผนที่ประวัติศาสตร์อีสาน. ขอนแก่น : สถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2531.
- สุวิทย์ อีร์ศาวัต และ ชอบ ดีสวนโคก. รายงานการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทาง
เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของหมู่บ้านอีสานเหนือและอีสานกลาง ก่อนและ
หลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2536.
- สุวิทย์ อีร์ศาวัต และ ช่อ วายุกักตร์. รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทของภาคเอกชนที่
ในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมอีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน.
ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ
Sumitomo Foundation. 1995.
- สุวิทย์ อีร์ศาวัต และ สัมศักดิ์ ศรีสันติสุข. รายงานการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลง
ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในหมู่บ้านอีสาน : กรณีบ้านโนน
ตะแบก. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2529.
- แสงไส้ม เกษมศรี, ม.ร.ว. และ วิมล พงศ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325-2394). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สันัก
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2523.
- โสภิตา ขงขอลด. ศัพท์มูลวิทยาชีวิตของชาวไทยในภาคอีสาน. เอกสารประกอบการ
ประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ชนกลุ่มชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร. สถาบันราชภัฏ
สกลนคร. 3-5 กรกฎาคม 2538.
- อนุমানราชธน, พระยา. นิรุกติศาสตร์ภาค 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
2510.

อมรวงศ์วิจิตร (ปฐม คเนจร), หม่อม. ประชุมพงศาวดารเล่ม 3. กรุงเทพฯ :
องค์การค้าของคุรุสภา. 2506.

Hall, D.G.E. A History of South-East Asia. New York ST. Martin's
Press. 1970.

Lebar, Frank M., Hickey, Gerald C., Musgrave, John K. Ethnic
Group's of Mainland Southeast Asia. New Haven. Human
Relations Areas Files Press. 1964.

ข. สัมภาษณ์ผู้รู้ชาวไทยในอำเภอหนองสูง

1. ผู้รู้ชาวไทยในบ้านตนเองโฮใหญ่ ค.โหมยาง อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร

ทองรัตน์ อุทัย. 67 ปี. 21 หมู่ 3. 8 เมษายน 2538.

บุญจันทร์ น้อยทรง. 64 ปี. อีตึกผู้ใหญ่บ้าน. 8 เมษายน 2538.

บุญยอ บัณฑุ. 76 ปี. 27 หมู่ 8. 9 เมษายน 2538.

ใบสินท น้อยทรง. 49 ปี. 11 หมู่ 3. 8 เมษายน 2538.

ปาน แสนสุข. 91 ปี. อีตึกกัณฑ์ตำบลหนองสูง. 21 เมษายน 2538.

พิมพ์ อาจวิชัย. 65 ปี. หมู่ 8. 7 เมษายน 2538.

ยอ บัณฑุ. 43 ปี. 20 หมู่ 3. 9 เมษายน 2538.

สมลี อาจวิชัย. ผู้ใหญ่บ้าน. 54 ปี. หมู่ 8. 1. 27 เมษายน 2538.

สอนแก้ว แสนโคตร. 75 ปี. 33 หมู่ 8. 1 เมษายน 2538.

สิงห์คำ น้อยทรง. 66 ปี. 68 หมู่ 8. 29 มีนาคม 2538.

สีทัน พ่องแก้ว, หลวงตา. 62 ปี. วัดนราราม. 31 มีนาคม 2538.

2. ผู้สื่อข่าวชาวไทยในต่างแดน ใน อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร และผู้สื่อข่าว

ชง ทองดี. 40 ปี. 1 บ้านโนนน้ำคำ ต.หนองสูง. 20 เมษายน 2538.

แถม แสนโสม. 54 ปี. กำนันตำบลคำชะอี. 1 เมษายน 2538.

ณรงค์ อุบัติ. อาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนหนองสูงสามัคคีวิทยา. 17 มีนาคม,
1, 8, 20 เมษายน 2538.

สม สว่างสิงห์. 69 ปี. 3 บ้านโนนน้ำคำ ต.หนองสูง. 20 เมษายน 2538.

สมนึก สุวรรณรงค์. 39 ปี. บ้านสองห้อง เมืองหินปูน แขวงคำม่วน ประเทศลาว.
16 กรกฎาคม 2538.

สมาน รอมคอม. อายุ 46 ปี. บ้านยางงาม เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ประเทศลาว.
16 กรกฎาคม 2538.

สาย มหาอุป. 94 ปี. 12 บ้านโนนน้ำคำ ต.หนองสูง. 20 เมษายน 2538.

เสวย สุวรรณไตร. 54 ปี. ผู้ใหญ่บ้านบ้านกกไฮ. 20 เมษายน 2538.

หล้า อาจวิชัย. อายุ 40 ปี. อาจารย์ภาควิชาตรีศึกษา คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น. 20 กรกฎาคม 2538.

หวด อ้อมแก้ว. อายุ 56 ปี. 183 หมู่ 10 บ้านม่วง ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น. 1 สิงหาคม 2538.

הנמכת

ความเพียรเอาอุบเอาชอย

- พระฤกษ์ เจ้าผู้สี่ควาย เขินเจ้าลงเขอ
- พระหลหาย เจ้าผู้สี่ม้า เขินเจ้าลงเขอ
- พระหล้าน้อย เจ้าผู้สี่หมอย เขินเจ้าลงเขอ
- อันเสียงปี่เขานี้คัดแม่หนอง แล้วแบ้นช้อยเออ
- เสียงก้องเขาคัดแม่น้ำ แล้วแบ้นช้อยเออ
- บุญปางโหลงเขานี้ได้สมสร้าง แล้วแบ้นช้อยเออ
- บุญปางกว้างเขานี้ได้สงหา แล้วแบ้นช้อยเออ
- ลงมาทางกกไม้แหวน เตอแบ้นช้อยเออ
- ให้ลงมาฟังเสียงแคนไม้เข้ เตอแบ้นช้อยเออ
- ลงมาทางกกไถยไชน เตอแบ้นช้อยเออ
- ให้ลงมาทางไถนไถยคีน เตอแบ้นช้อยเออ
- ลงมาจับกว้านโหลงพาเว้า เตอแบ้นช้อยเออ
- มาจับเกล้ากว้านน้อยพาจำ เตอแบ้นช้อยเออ
- ลงมาอยู่เนอโตกเขาหงาย เตอแบ้นช้อยเออ
- ลงมาอยู่เนอคายเขาคัง เตอแบ้นช้อยเออ
- ของกินเขามี่ทุกเข็ง เตอแบ้นช้อยเออ
- เค็งค้อนเขามี่สูอัน เตอแบ้นช้อยเออ
- เจ้าอย่าค่างเถียงฮีกันทยา เตอแบ้นช้อยเออ
- เจ้าอย่าค่างเถียงนากินเหล้า เตอแบ้นช้อยเออ
- ให้มาไม้มาไต้นสูคน เตอแบ้นช้อยเออ
- มาชอคแล้วมีเชือกกันหน้าอยู่ค้าย เตอแบ้นช้อยเออ
- มาชอคแล้วมีเชือกหงายคาอยู่เป่า เตอแบ้นช้อยเออ
- คีนผมละเชือกชุ่มน้ำเหล้า เตอแบ้นช้อยเออ
- กกข้าวละเชือกชุ่มน้ำควอย เตอแบ้นช้อยเออ

- คนตกเขาน้ำจืดคู่หน้า เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- หัวขำซึ้งเขาน้ำจืดคู่ตา เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- เจ้าอย่าเข็ดหูลับป่าช้า เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- เจ้าอย่าเข็ดคาลับป่าไม้ เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- ถูจน้าคมน้ำช้อยหอมย่นต์ เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- ถูจน้าจันทน์น้ำช้อยหอมอ่อน เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- ลงมาแล้วไปน้ามิ่งขวัญที่เขาเชื่อมได้ เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- มาแล้วไปน้ามิ่งขวัญแก้มเขาเชื่อมกัน เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- ขวัญที่ทุกเมืองฟ้าผ่าชอก เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- ขวัญที่ออกนอกฟ้าผ่ามากแก้มหน้าเอา เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- ขวัญที่ขึ้นเมฆอุคิงแดด เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- ขวัญแดดขึ้นเมฆฟ้าโอบโดย เคี้ยวแก้มซ้ายเอียง
- ไปเบิ่งเชื่อมุหน้าต่าง แล้วแก้มซ้ายเอียง
- ย่างบาดกว้างหาที่ชุ่มดี แล้วแก้มซ้ายเอียง
- พะพิศห้อยไธนา แล้วแก้มซ้ายเอียง
- บู่คาห้อยไธบ้าน แล้วแก้มซ้ายเอียง
- ช้อยมาเมื่อได้มาคาย แล้วแก้มซ้ายเอียง
- ช้อยมาเมื่อได้หงายมือมาเป่า แล้วแก้มซ้ายเอียง
- ขวัญมิ่งมาสู่เจ้าคุณ แล้วแก้มซ้ายเอียง
- ขวัญคุณมาสู่เจ้าแก้ว แล้วแก้มซ้ายเอียง
- แคว้นมะแดงมีแข่งจิ้งเว้า
- เจ้าอยู่เมื่อเห็นเชือกล่ามควาย บ่อแก้มซ้ายเอียง
- เจ้าอยู่เมื่อเห็นหวายลามไธ บ่อแก้มซ้ายเอียง
- สะลับกะมิได้มาแกบ บ่อแก้มซ้ายเอียง
- สะแลงมิได้มาแกม บ่อแก้มซ้ายเอียง
- สุน่ลูกนกกะมิข้าง บ่อแก้มซ้ายเอียง

- สู้เยี่ยงนักรบมิถิมา บ่อแม่ช้อยเอย
- เจอโหลงกุกคี่ค้อย บ่อแม่ช้อยเอย
- เจอน้อยกะตื่นไปมา เคื่อแม่ช้อยเอย
- สุมิเฮ็ดกับฮี้คพ่อกุ บ่อแม่ช้อยเอย
- สุมิเฮ็ดตามคู้พ่อกล่าว บ่อแม่ช้อยเอย
- พ่อลิ่งแล้วลู่คตต่างหลงลิม เคื่อแม่ช้อยเอย
- กางค่าลู่กะยีน เคื่อแม่ช้อยเอย
- กางคีนลู่กะอยู่ บ่อแม่ช้อยเอย
- เวะโหลงลุมิเฮ็ดคี่ค้อย
- เวะน้อยลู่เล้าลงลิม บ่อแม่ช้อยเอย
- หันหลังใส่ช้อยกะย่าง
- หันข้างใส่ช้อยกะโหยง แล้วแม่ช้อยเอย
- เจออู้มนั้นฮี้ทุกขัณโ ไค้หีน้อยมนเอย
- เจออู้มนั้นฮี้โง่มนเกล้า แล้วหีน้อยมนเอย
- เจามาแล้วมิเชื่อมกันหน้าอู้ค้าย แล้วหีน้อยมนเอย
- เจามาแล้วมิเชื่อมหงายตาอู้เป่า แล้วหีน้อยมนเอย
- ของกินมีทุกเย็ง แล้วหีน้อยมนเอย
- เค็งค้อนช้อยมนมีลู่อัน แล้วหีน้อยมนเอย
- แบ่งจิดเจ้านี่เฮื่อใส่ นื้อหีน้อยมนเอย
- แบ่งใจเจ้านี่เฮื่อขึ้น นื้อหีน้อยมนเอย
- ตินฉลละเฮื่อซุ่มน้ำเหล่า นื้อหีน้อยมนเอย
- กกข้าวละเฮื่อซุ่มน้ำคว้อย เคื่อหีน้อยมนเอย
- อ่องเตาเพ็กตัวอู้โหนา ช้อยได้มาแล้ว
- อ่องเตาฟาโตอู้โหนัน ช้อยได้มาแล้ว
- เต้าชี่ค่านโตอู้โเฮฮีน ช้อยได้มาแล้ว
- ยากแท้เค็ดคั้นแกไม้หางบ้าย เค็ดหีน้อยมนเอย

- ยากแท้เค็ดคนแก่หาวยหงโค้ง เค็ดน้อยมนเออย
- ซ้างพ้อข้างเขามันน แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- คนท้อคนเขามันน แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ซ้อยนแล้วคือลูกศิษย์เจ้าเม็งฟ้า แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ซ้อยนแล้วคือลูกหล้าพะยาเม็ง แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- แข็งคือเหล็กเม็งฟ้า แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ซ้อยนกล้าคือเหล็กหล่อเม็งโพน แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- เค็ดควเขานี้เสียงเสียง แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ตกจ้อเขานี้ว่างาม แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ตกยามเขานี้ว่าคว แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- มิแบ้บ๋ออยเออยเข็ดทันพ้อ แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- มิแบ้บ๋ออยเออยเข็ดทันพ้อเมือง แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- เข็ดตามเข็ดเขานี้พ้อคู แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- เข็ดตามคูพ้อนี้สนสิ่งไว้ แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- พ้อสิ่งไว้เขามิต่างหลงลืม แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- นำพ้อคพ้อนี้กะย้อย แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- นำซ้อยพ้อนี้กะหย้อย แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ขั่วพ้อที่ขั่วค่ว้อยขบกันคองน้อย แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ไปน้เม็งเขานี้มาทัน แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ไปน้หวนเขานี้ว่าได้ แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ไปเลบบ้านเขาเอ้อโคสามเป็ง แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ไปเลบบเม็งเขาเอ้อโคสามชอบ แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ไปชอบฟ้าเขาเอ้อโคสามที แล้วแบ้บ๋ออยเออย
- ตกบาดคั้นเขานี้คนเลินๆ เค็ดแบ้บ๋ออยเออย
- ตกบาดเงินเขานี้เวินกว้างๆ เค็ดแบ้บ๋ออยเออย
- แอ้วมิหักเขานี้ต่างเมอบ้าน เค็ดแบ้บ๋ออยเออย

- แอ้วมิฮานเฮามีต่างเมอเมิง เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- บุฎปางโหลงเฮานี้ว่าเขอแล้ว เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- บุฎปางกว้างเฮานี้ว่าเขอเซา เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- เก็บหนุมาเฮานี้ใส่ซ้อย
- เก็บน้องน้อยกะเฮานี้แขวแอ้ว เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- เอาของโหลงเมื่อพะพะยาเจ้า เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- เอาน้ำเหล้าเมอพะพะยาเมิง เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- ให้ไปอยู่กะเมิงเจ๊กแซ้วขาว เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- ให้ไปอยู่เมิงลาวแซ้วอ้ง เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- สิบบีส้อย่าได้คอยท่า เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- เก้าซันห้าส้อย่าได้คอยท่า เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- บุฎปางโหลงกุน้หากสู่มสร้าง เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- บุฎปางกว้างกุน้ได้สงหา เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- ทางนี้มีเฮื้อสูมาร่อง เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- ปองนี้มีเฮื้อสูเหี้ยมาทา เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- ทางไปโฮ้กุละแพคหนามคา เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- ทางไปนากุละแพคหนามลั้ม
- ทางเข้าบ้านกุละก่อหินคั้น แล้วแบ๊นซ้อยเออย
- ป้าคุมมีเฮื้อมาเส้น
- เอ็นน้อยมีเฮื้อมาซี้ เคื้อแบ๊นซ้อยเออย
- เป็นเมิงโพเมิงม้งเอ้อมลั้ม เคื้อแบ๊นซ้อยเออย

ที่มา : ถอดเทปจากคำร้องของ นายสมลี อาจวิชัย ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองโไฮใหญ่ (หมู่ 8)
ตำบลโนนเข่าง อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2538
ตรงค์ อุบุฎย์ เป็นผู้ถอดเทป (เนื้อร้องนี้ นายสมลีบอกว่าเป็นมาจากคนผู้ไทยรุ่น
ก่อน)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ผู้ไทยบ้านหนองไผ่ใหญ่และผู้ไทยคำ

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาผู้ไทย	ภาษาไทยอีสาน	ภาษาผู้ไทยคำ
1. คำเรียกญาติ			
1.1 ย่า	ย่า	แม่ย่า	อู๋, เอ็มย่าเจ้อ
1.2 ปู่	ปู่	พ่อปู่	อู๋, อ้ายตาเจ้อ
1.3 ยาย	อีนาย, แม่นาย	ยายเต่า, แม่ใหญ่	เอ็มนายเจ้อ, เอ็มเต่า
1.4 ตา	พ่อคำ, อีคำ	พ่อตา, พ่อใหญ่	อ้ายตาเจ้อ, อ้ายเต่า
1.5 พ่อ	พ่อ, อีพ่อ	พ่อ	อ้าย, ป้อ
1.6 แม่	แม่, อีแม่	แม่	เอ็ม, แม่
1.7 จัน	กัน, กู๋, เต็ง, เฮา	ซ้อย	กู, ซ้อย
1.8 พี่ชาย	อ้าย	อ้าย	ปี้
1.9 พี่สาว	เอ็ย	เอ็ย	ปี้จิง
1.10 น้อง	น้อง	น้อง	น้อง
1.11 ลูก	ลูก	ลูก	ลูก
1.12 หลาน	หลาน	หลาน	หลาน
1.13 เหลน	เหลน	เหลน	เหลน
1.14 อา	อา, อ้าว	อา(ญ), อาว(ช)	อา
1.15 ป้า	ป้า	ป้า, แม่ป้า	ป้า
1.16 ลูกสะใภ้	ลูกเก้อ	ลูกภู่	ไป้
1.17 ลูกเขย	ลูกเขย	ลูกเขย	เขย

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ผู้ไทยบ้านหนองโอบใหญ่และ
ผู้ไทยคำ (ต่อ)

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาผู้ไทย	ภาษาไทยอีสาน	ภาษาผู้ไทยคำ
1.18 เมีย	เม	เมีย	n.a.
1.19 หัว	โห	หัว	หัว
2. คำเรียกอวัยวะ			
2.1 มือ	มือ	มือ	มือ
2.2 นิ้วโป้ง	หัวแม่มือ	นิ้วโป้	n.a.
2.3 นิ้วชี้	นิ้วชี้	นิ้วชี้	n.a.
2.4 นิ้วกลาง	นิ้วกาง	นิ้วกาง	n.a.
2.5 นิ้วนาง	นิ้วนาง	นิ้วนาง	n.a.
2.6 นิ้วก้อย	นิ้วก้อย	นิ้วก้อย	n.a.
2.7 ฝ่ามือ	อุ้งมือ	ฝ่ามือ	n.a.
2.8 หลังมือ	สันมือ	หลังมือ	n.a.
2.9 จมูก	ฮู้คัง	คัง	คัง
2.10 ปาก	ปะ	ปาก	n.a.
2.11 ฟัน	แห้ว	แห้ว	แห้ว
2.12 คาง	คาง	คาง	n.a.
2.13 หน้า	หน้า	หน้า	n.a.
2.14 ตา	ตำ	ตา	n.a.
2.15 คิ้ว	คิ้ว	ขี้ว	n.a.
2.16 ทนวด	โตนค	ทนวด	n.a.

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ผู้ไทยบ้านหนองโอบัวใหญ่และ
ผู้ไทยคำ (ต่อ)

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาผู้ไทย	ภาษาไทยอีสาน	ภาษาผู้ไทยคำ
2.17 หู	หู	หู	หู
2.18 ผม	ผม	ผม	n.a.
2.19 ชา	หา	ชา	n.a.
2.20 แขน	แขน	แขน	แขน
2.21 เท้า	ตีน	ตีน	ตีน
2.22 หัวเข่า	โหวไคย	หัวเข่า	n.a.
2.23 คางค่อม	บ้อมเพอะ	ค่อมม่อง	n.a.

3. คำกริยา

3.1 เดิน	ย่าง	ย่าง	ย่าง
3.2 วิ่ง	แลน	แล่น	แล่น
3.3 ชอบ	มัก	มัก	มัก
3.4 รัก	มัก	มัก	ฮัก
3.5 โกรธ	ฮ้าย	เคียด, ชัง, ลู่น	บู๊ต
3.6 เกลียศ	ชัง	ชัง	ฮัง
3.7 กิน	กิน	กิน	กิน
3.8 พุด	เว้า	เว้า	เว้า, ปาก
3.9 ท้า	เอ็ด	เอ็ด	เอ็ด
3.10 เขียน	เขียน	เขียน	n.a.

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ผู้ไทยบ้านหนองโอบใหญ่และ
ผู้ไทยคำ (ต่อ)

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาผู้ไทย	ภาษาไทยอีสาน	ภาษาผู้ไทยคำ
4. <u>ค่านามทั่วไป</u>			
4.1 เลื่อ	เซอ	เลื่อ	เลื่อ
4.2 กางเกง	ชง	ส่ง	ลั้ง
4.3 ผ้า	ผ้า	ผ่า	n.a.
4.4 กระดุม	มะดิง	กะดุม	มะห่อ
4.5 เข็มขัด	มัดแอ้ว	เข็มขัด	สายแอว
4.6 รองเท้า	เก็บ	เก็บ	ช่าย
4.7 แหวน	แหวน	แหวน	n.a.
4.8 เลื่อ	ซาด	สาด	สาด
4.9 มีด	มีด, ผ้า	มีด	มีด, ผ่า
4.10 จอบ	หนอจก	หมากจก	กะจ็อบ
4.11 โอบัง	โอบัง	โอบัง	n.a.
4.12 จาน	จาน	จาน	แหล
4.13 ซ้อน	ไบง	ซ้อน, บ่วง	n.a.
4.14 หม้อ	หม่อ	หม้อ	n.a.
4.15 เตา	เตา	เตา	n.a.
4.16 หนังสือ	หนังสือ	หนังสือ	ปี้บสื่อ
4.17 สมุด	สมุด, ใ้บ	สมุด	n.a.
4.18 คินสอ	สอ	สอ	n.a.
4.19 กำไล	กำไล	ปกกแขน	n.a.

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ผู้ไทยบ้านหนองไผ่ใหญ่และ
ผู้ไทยคำ (ต่อ)

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาผู้ไทย	ภาษาไทยอีสาน	ภาษาผู้ไทยคำ
4.20 คาม	จ้าว	มิดคาม, มิดจ้าว	ค้ำม
4.21 ปั้น	ปั้น	ปั้น	n.a.
4.22 หน้าไม้	นา	หน้าแก้ง	n.a.
4.23 คันโค	คันโค	คันโค	คันโค
4.24 เรือน	เขิน	เขียน	เขือน
4.25 ยุ่งข้าว	เล่าเข้า	เล่าเข้า	n.a.
4.26 เกวียน	เกน	เกียน	เกียน
4.27 สะพาน	ไซ	ซัว	ซัว
4.28 เจ้าเมือง	เจ้าเม็ง	เจ้าเมือง, พ่อเมือง	n.a.
4.29 ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ใหญ่	ผู้ใหญ่บ้าน	n.a.
4.30 ทหาร	ทหาร	ทหาร	n.a.
4.31 พราน	พาน	นายพาน, พ่อพาน	n.a.
4.32 พ่อค้า	นายช้อย	นายช้อย	พ่อก้า
4.33 ชำนา	ชำนานา	ชำนานา	n.a.
4.34 วัด	วัด	วัด	n.a.
4.35 พระ	ญาคู	พะ	n.a.
4.36 เฒ	โจ้น้อย	อ้ายจั่ว	n.a.
4.37 ช่างไม้	n.a.	ช่างไม้	จ่างไม้
4.38 ตลาด	ตลาด	ตลาด	ทะลาด

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ผู้ไทยบ้านหนองไผ่ใหญ่และ
ผู้ไทยคำ (ต่อ)

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาผู้ไทย	ภาษาไทยอีสาน	ภาษาผู้ไทยคำ
5. <u>พืชผักผลไม้</u>			
5.1 ข้าว	เข้า	เข้า	เข้า
5.2 มะม่วง	มะม้ง	หมากม่วง	n.a.
5.3 มะขาม	มะหาม	หมากขาม	มะขาม
5.4 มะพร้าว	มะพร้าว	หมากพร้าว	มะป้าว
5.5 ส้มโอ	มะแก้ง	หมากส้มโอ	มะบุก
5.6 ทุเรียน	มะมี้	หมากมี้	หมากหมี
5.7 กล้วย	หมากกล้วย	ก้วย	ก้วย
5.8 มะละกอ	มะซุง	หมากหุ่ง	มะห่ง
5.9 มะรุม	อีซุม	หมากอีซุม	n.a.
5.10 มะเขือ	มะเขอ	หมากเขือ	มะเขือ
5.11 มะกรูด	มะกูด	หมากชูด	n.a.
5.12 พัก	มะพัก	หมากพัก	มะพัก
5.13 น้ำเต้า	มะน้ำเต้า	หมากน้ำ	n.a.
5.14 พักทอง	มะอู๊บ	หมากอี	มะอ็อก
5.15 แดงกวา	แดงกว่า	แดงกัว	แดงกวา
5.16 บวบ	มะไบบ	หมากบวบ	n.a.
5.17 พริก	มะคิต	หมากพิก	มะเอือด, หมากเพ็ด
5.18 ข่า	โทษา	ข่า	n.a.
5.19 ตะไคร้	หัวชิเคอ	หัวชิโค	n.a.

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ผู้ไทยบ้านหนองไผ่ใหญ่และ
ผู้ไทยคำ (ต่อ)

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาผู้ไทย	ภาษาไทยอีสาน	ภาษาผู้ไทยคำ
6. <u>คำเรียกสัตว์</u>			
6.1 ควาย	ควาย	ควย	กวาง
6.2 วัว	โง	จัว	จัว
6.3 หมู	หมู	หมู	หมู
6.4 หมา	หมา	หมา	n.a.
6.5 เสือ	เสือ	เสี่ย	n.a.
6.6 แรด	แฮด	แฮด	n.a.
6.7 เม่น	เม่น	เหม่น	n.a.
6.8 กวาง	กวาง	กวง	n.a.
6.9 เก้ง	ฟาน	ฟาน	n.a.
6.10 เป็ด	เป็ด	เป็ด	n.a.
6.11 ไก่	ไก่	ไก่	ไก่
6.12 ห่าน	ห้าน	ห่าน	n.a.
6.13 นก	นก	นก	นก
6.14 กา	กำ	อีกา	n.a.
6.15 ปู	ปู	อีปู, กะปู	n.a.
6.16 หอย	หอย	หอย	หอย
6.17 ปลา	ปลา	ปลา	n.a.

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ผู้ไทยบ้านหนองไผ่ใหญ่และ
ผู้ไทยคำ (ต่อ)

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาผู้ไทย	ภาษาไทยอีสาน	ภาษาผู้ไทยคำ
7. คำเรียกหน่วยนับ, สี่			
7.1 หนึ่ง	หนึ่ง	หนึ่ง	หนึ่ง
7.2 สอง	สอง	สอง	สอง
7.3 สาม	สาม	สาม	สาม
7.4 สี่	สี่	สี่	สี่
7.5 ห้า	ห้า	ห้า	ห้า
7.6 หก	หก	หก	หก
7.7 เจ็ด	เจ็ด	เจ็ด	เจ็ด
7.8 แปด	แปด	แปด	แปด
7.9 เก้า	เก้า	เก้า	เก้า
7.10 สิบ	สิบ	ซิบ	สิบ
7.11 ยี่สิบ	ซ่าว	ซ่าว, ยี่ซิบ	ซ่าว
7.12 ร้อย	ร้อย	ร้อย	ร้อย
7.13 พัน	พัน	พัน	บัน
7.14 หมื่น	หมื่น	หมื่น	หมื่น
7.15 แสน	แสน	แสน	แสน, สิบหมื่น
7.16 ล้าน	ล้าน	ล้าน	ล้าน
7.17 เขียว	เขว	เขียว	เขียว, แหว
7.18 แดง	แดง	แดง	แดง

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคำในภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ผู้ไทยบ้านหนองโไหใหญ่และ
ผู้ไทยคำ (ต่อ)

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาผู้ไทย	ภาษาไทยอีสาน	ภาษาผู้ไทยคำ
7.19 เหลือง	เหล็ง	เหลื่อง	เหลื่อง
7.20 คำ	คำ	คำ	n.a.
7.21 ชาว	ชาว, หาว	ชาว	ค้อน
7.22 น้ำตาล	n.a.	น้ำตาล, สีต้บหมู	n.a.

- ที่มา : 1. ภาษาผู้ไทย อาจารย์ณรงค์ อุบลชัย อายุ 49 ปี ร.ร.หนองสูงสามัคคีวิทยา
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร 8-9 เมษายน 2538
อาจารย์หล้า อาววิชัย อายุ 40 ปี คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยขอนแก่น
20 กรกฎาคม 2538
2. ภาษาไทยอีสาน นายหวด อ้อมแก้ว อายุ 56 ปี 183 หมู่ 10 บ้านม่วง
ต.บ้านทุ่ม อ.เมือง จ.ขอนแก่น 1 สิงหาคม 2538
3. ภาษาไทยคำ (ก) ม.ศรีบูรพา 2522 (ข) คารารัตน์ เมศตาริกานนท์
2529 (ค) ศาสตราจารย์คำจอง 2536 ข้อมูลของ ม.ศรีบูรพา สัมภาษณ์
จากผู้ไทยคำที่ศูนย์ผู้อพยพจังหวัดหนองคาย ผู้ไทยคำกลุ่มนี้เดิมตั้งรกรากที่
เมืองแกง (เคียนเบียนฟู) เมื่อพวกคอมมิวนิสต์เวียตมินห์เข้ายึดเมืองเคียน
เบียนฟูในปี พ.ศ.2497 จึงอพยพมาอยู่เชียงขวาง (บ้านนางาม) แต่เนื่อง
จากที่ท่ากินคัมแคบจึงอพยพมาอยู่บ้านอีโล แขวงเวียงจันทน์ จนลาวเป็น
คอมมิวนิสต์ใน พ.ศ.2518 จึงอพยพมาอยู่ที่จังหวัดหนองคาย (ม.ศรีบูรพา
2522: 47-50)

แบบสอบถาม

กรณีศึกษาชาวผู้ไทยบ้านหนองไธ ต.โนนยาง อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร

ก. ข้อมูลทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือน

1. ชื่อหัวหน้าครัวเรือน (และผู้ตอบ) ..... อายุ.....ปี
2. เกิดที่บ้าน ..... ต. .... อ..... จ. ....
3. จบชั้น ..... มีบุตร ..... คน บุตรที่ยังอยู่ในครัวเรือน ..... คน
4. จำนวนคนในครัวเรือนนี้ .....คน

ข. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ (ใส่เครื่องหมาย / ให้ตรงกับความเป็นจริงเพียงข้อเดียว)

1. อาชีพของบิดาของหัวหน้าครัวเรือน ( ) เกษตรกรรม ( ) นอกเกษตร ( ) เกษตรและนอกเกษตร
2. อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน ( ) เกษตรกรรม ( ) นอกเกษตร ( ) เกษตรและนอกเกษตร
3. อาชีพของคนในครัวเรือนนี้

	เกษตร	นอกเกษตร	ผสม
1) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
2) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
3) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
4) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
5) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
6) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
4. คนในครัวเรือนนี้ทำงานในหมู่บ้าน.....คน นอกหมู่บ้าน (แต่ยังในจังหวัดนี้)..... คน
จังหวัดอื่น..... คน ต่างประเทศ ..... คน
5. ที่ดินทำกินของครัวเรือนนี้มี.....ไร่, โดยเป็นนา.....ไร่, สวนไม้ผล.....ไร่, ทำไร่.....ไร่
6. สมาชิกในครัวเรือนที่ไปทำงานที่อื่นและยังส่งเงินมาให้หัวหน้าครัวเรือน มี ..... คน
7. สมาชิกที่แยกครัวเรือนไปแล้วมี ..... คน ส่งเงินมาให้หัวหน้าครัวเรือน ..... คน
8. สมาชิกที่แยกครัวเรือนไปแล้วทำอาชีพเกษตรกรรม ..... คน, นอกเกษตร ..... คน,
ผสม ..... คน
9. ครัวเรือนนี้ ( ) ยังทอผ้าอยู่ ( ) เลิกทอผ้าแล้ว ( ) ไม่เคยทอผ้าเลย

ค. ข้อมูลด้านสังคม-วัฒนธรรม

1. ภาษาที่หัวหน้าครัวเรือนพูดกับคนที่ไม่ใช่ชาวผู้ไทยส่วนใหญ่ใช้ภาษา.....
2. หัวหน้าครัวเรือน ( ) ยังนับถือศาลปู่ตา ( ) ไม่นับถือศาลปู่ตา

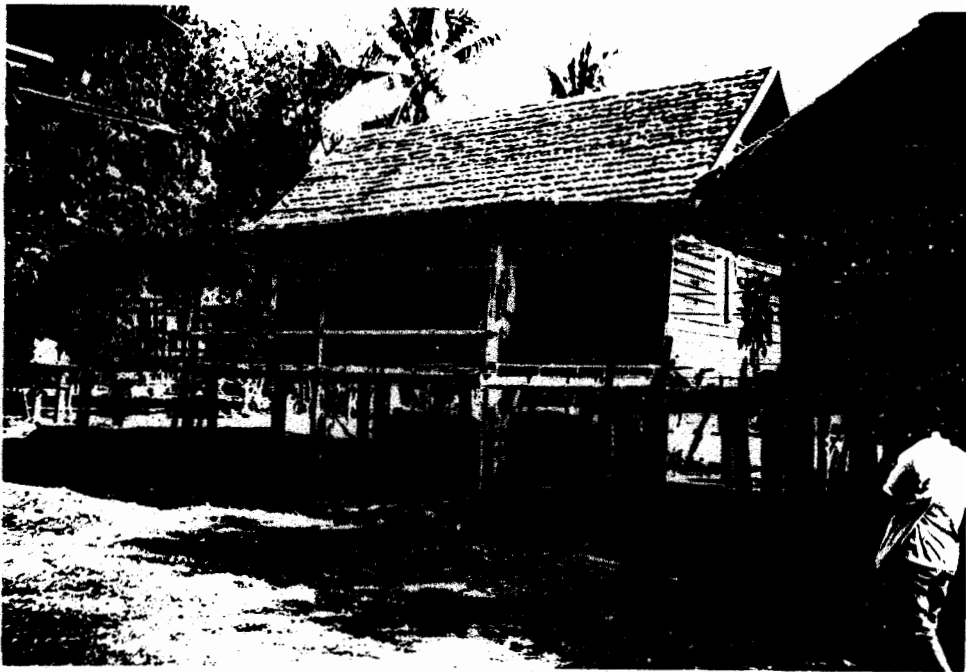
3. หัวหน้าครัวเรือน ( ) ยังนับถือผีเรือน ( ) ไม่นับถือผีเรือน
4. หัวหน้าครัวเรือน ( ) ยังรักษาโรคด้วยหมอเหยา ( ) เลิกรักษาโรคด้วยหมอเหยา
5. หัวหน้าครัวเรือน ( ) ยังตักบาตรทุกเช้า ( ) นานๆ จึงตักบาตร ( ) เลิกตักบาตรแล้ว ( ) ยังตักบาตรบ่อยๆ
6. หัวหน้าครัวเรือน ( ) ทำบุญทุกวันพระ ( ) นานๆ จึงไปทำบุญ ( ) เลิกทำบุญแล้ว ( ) ยังไปทำบุญบ่อยๆ
7. บุญที่หัวหน้าครัวเรือนยังปฏิบัติอยู่
1 ( ) บุญเจ้ากรรม	7 ( ) บุญฆ่าชะ
2 ( ) บุญคุณหลาน	8 ( ) บุญเจ้าพรรษา
3 ( ) บุญข้าวจี	9 ( ) บุญข้าวประดับดิน
4 ( ) บุญผเส	10 ( ) บุญข้าวสาก
5 ( ) บุญสงกรานต์	11 ( ) บุญออกพรรษา
6 ( ) บุญบั้งไฟ	12 ( ) บุญกรฐิน
8. กิจกรรมของชุมชนที่หัวหน้าครัวเรือนยังเข้าร่วมเป็นประจำ
( ) ปลุกเรือน	( ) เกี่ยวข้าว	( ) เลี้ยงปู่ตา
( ) คำนานา	( ) ฟาดข้าว	( ) พิธีเหยา
( ) งานศพ	( ) งานบวช	
( ) งานแต่งงาน	( ) งานขึ้นบ้านใหม่	
9. กิจกรรมของญาติพี่น้อง ที่หัวหน้าครัวเรือนเข้าร่วมเป็นประจำ
( ) ปลุกเรือน	( ) เกี่ยวข้าว	( ) คำนานา
( ) ฟาดข้าว	( ) งานศพ	( ) งานบวช
( ) งานแต่งงาน	( ) งานขึ้นบ้านใหม่	
10. ครัวเรือนนี้มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่อไปนี้ หากมีระบุปีที่เริ่มมีด้วย
( ) โทรทัศน์ปี.....	( ) วิทยุปี.....	( ) จักรยานยนต์ปี.....
( ) รถยนต์ปี.....	( ) รถอีแต๋นปี.....	( ) หม้อหุงข้าวไฟฟ้าปี.....
( ) ตู้เย็นปี.....	( ) พัดลมปี.....	( ) ทีวีไอทีปี.....

บ้านเลขที่..... สัมภาษณ์โดย ..... สัมภาษณ์เมื่อ.....

ภาพ 1 หญิงชราชาวผู้ไทยไปร่วมงานบุญพระเวสที่วัด

ภาพ 2 เรือนผู้ไทยแบบเก่าหลังคามุงด้วยแปนไม้

ภาพ 3 พระอุโบสถ ศิลปะอิตาลีผสมฝรั่งเศส ฝีมือชาวยุวน

ภาพ 4 พระอุโบสถ ถ่ายจากด้านข้าง

ภาพ 5 ผู้ใหญ่สมลี อัจฉริยะ ซึ่งเป็นหมอเหยา ผู้นำในการทำพิธีเอาฮูปเอาฮอย

ภาพ 6 ลูกเมือง (ลูกศิษย์หมอเหยา) กำลังทำพิธีช่วยหมอเหยา

ภาพ 7 ขบวนแห่ในพิธีเอาฮูปเอาฮอย

ภาพ 8 ขบวนแห่ผ้าพระเวส มีบังโพน้อยอยู่ด้วย

ภาพ 9 ผ้าพระบาทที่นำมาพร้อมขบวนแห่ผ้าพระเวส

ภาพ 10 ขบวนแห่ผ้าพระเวส